

Bloomfulness

Differentiatie binnen het vakgebied Personenzorg

katholieke hogeschool
associatie KU Leuven

Campus Torhout

Kim Deruddere

3 OAR Voeding-Verzorging - Engels

Mevrouw Veerle Vandevoorde

Woord vooraf

Niemand maakt een eindwerk alleen. Het is het resultaat van een samenwerking tussen een student, een begeleider, een externe partner en een volledig netwerk van actoren. Het is het resultaat van een intensief onderzoek dat alleen tot stand kan komen met de steun van de omgeving van de student. Daarom maak ik gretig gebruik van deze pagina om de nodige bloemen uit te delen. U zult zo meteen merken waarom ik zo graag bloemen uitdeel.

Mijn eerste boeket schenk ik aan mijn begeleider, mevrouw Veerle Vandevoorde, lector Voeding-Verzorging in VIVES Torhout. Zoals steeds kon ik rekenen op haar vertrouwen, steun, raad en daad en vooral haar niet aflatende geloof in mijn capaciteiten. Niets verbloemend en to-the-point wees ze me gewoontegetrouw op mijn talenten en werkpunten, me daarmee tegelijk inspirerend voor de uitwerking van mijn onderzoek.

Mijn tweede boeket verdient mevrouw Maaïke Soete, mijn externe partner en leerkracht in het O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra Brugge, voor de tips en tricks die ze met me deelde en de kans die ik kreeg om in haar klassen te experimenteren en te onderzoeken. Ze leerde me wat samen leren en kennis delen binnen ons vakgebied inhoudt. Ze is een voorbeeld.

Een hele bloementuin verdienen mijn partner en zijn zoon, Etienne en Jitse Lezy. Zij steunden mij onophoudelijk tijdens mijn volledige bacheloropleiding. Ze vergaven me telkens weer mijn afwezigheid en gebrek aan tijd. Ze steunden zoals steeds mijn drive om deze studie in schoonheid af te ronden.

Bloemen schenk ik ook aan de pedagogen van VIVES Torhout, meneer Danny Wyffels, mevrouw Ingrid Depuydt en mevrouw Kerlijne Chanterie. Ze stonden me graag en snel te woord bij mijn vragen over mijn pedagogisch onderzoek.

Ik wil ook de vele leerkrachten en pedagogisch begeleiders in de bloemetjes zetten voor hun talrijke reacties op mijn enquête in het kader van mijn onderzoek. Ik kan u allen onmogelijk met naam vernoemen, daarvoor ontbreekt de ruimte op deze pagina.

Tot slot schenk ik mijn laatste bloemen aan mijn mentoren van mijn stageplaatsen, mevrouw Patricia De Regge van Campus De Beuk in Aalter en meneer Carl Sonnaert van het Atheneum Jan Fevijn in Brugge. Zij lieten me gluren bij de burens en experimenteren met werkvormen in hun klassen.

Bedankt iedereen, ook zij die niet bij naam genoemd zijn, voor het vertrouwen, de steun en het luisterend oor wanneer het even minder ging.

Inhoudsopgave

Inleiding	9
1 Onderzoek	11
1.1 Differentiatie	11
1.2 Differentiatie versus Personenzorg	14
1.2.1 Enquête	14
1.2.2 Lesobservaties	17
1.2.3 Besluit	19
1.3 Differentiatiedoelen	20
1.3.1 Onderwijs 21 ^{ste} eeuw	20
1.4 Praktische differentiatie	23
1.4.1 UDL	23
1.4.2 Taxonomie van Bloom	25
1.4.3 Coöperatieve leerstrategieën	29
1.5 Leerplan Verzorging-Voeding	31
1.5.1 Context	31
1.5.2 Componenten	31
1.5.3 AD 1	32
1.5.4 Kwaliteit versus taxonomie van Bloom	34
1.5.5 Werkwoorden leerplan	34
2 Differentiatie in Personenzorg	41
2.1 Piramide van Bloom	42
2.2 Blooms materiaalwagen	44
2.3 Toolbox	45
2.3.1 Herleidingstabel	47
2.3.2 Hoofdrekentabellen	48
2.3.3 Stappenplan regel van drie	49
2.3.4 Kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen	50
2.3.5 Rolverdeling coöperatief werken	51
2.3.6 Sjabloon stappenplan	52
2.3.7 Sjabloon logboek	53
2.3.8 Placemat	54
2.3.9 Exploratieroos	55
2.3.10 Appreciatiekaartjes	56

2.4	Werkvormen.....	57
	Een handleiding	57
2.4.1	Onthouden.....	59
	De Kijkwijzer-rap.....	61
	4x4-puzzel.....	63
	Memory	67
	Ezelsbruggetje.....	69
	Vensterruiten.....	71
	Schrijf een rondeel.....	75
2.4.2	Begrijpen.....	78
	Bordwerk	79
	Collage	81
	De rangschikking.....	83
	Onderwijsleergesprek.....	87
	Speeddaten.....	89
	Vind iemand die/iets dat - Bingo	92
2.4.3	Toepassen	95
	Carrousel.....	96
	De toepasronde	99
	Demonstratie	103
	Het experiment.....	106
	Doorschuif schilderen	110
	Rollenspel (dummy).....	113
2.4.4	Analyseren	118
	Consensus-methode: Zoek de fout.....	119
	De lijn	124
	Denk-schrijf-rondpraat	126
	Dobbelen	128
	Het muurtje	130
	Vuilniszak, reiskoffer en schatkist.....	133
2.4.5	Evalueren	137
	Dambord.....	138
	De ladder van Lansink.....	141
	Diagnose	145
	Een gaat, drie blijven	148
	Stellingenspel.....	150
	Twitter tweets	154

2.4.6	Creëren	159
	Pictogram.....	160
	Project: Komen eten!.....	162
	Maak een checklist	171
	Maak een gebruiksaanwijzing	178
	Maak een film	181
	Upcycling.....	184
	Besluit	187
	Epiloog	189
	Bijlagen	190
1	Zorgvraag- en talentanalyse	190
2	Klasse over differentiatie	196
3	Differentiatiebingo	200
4	Een koekje van eigen deeg?	201
5	Kijkwijzer lesobservaties.....	208
6	Lesobservaties Spes Nostra	210
7	Evaluatie werkvormen.....	215
8	vzw SODA.....	220
9	Verslag Masterclass coöperatieve leerstrategieën	223
	Literatuurlijst.....	227

Illustraties

Illustratie 1: Zorgcontinuüm (Prodia, z.j.).....	13
Illustratie 2: Enquête: verschillen tussen leerlingen (Deruddere, 2015, pp.)	15
Illustratie 3: Enquête: Differentiëren (Deruddere, 2015, pp.)	15
Illustratie 4: Enquête: Groepsindeling (Deruddere, 2015, pp.).....	16
Illustratie 5: Enquête: Evalueren (Deruddere, 2015, pp.)	16
Illustratie 6: Enquête: De leefwereld van de leerlingen (Deruddere, 2015, pp.)	17
Illustratie 7: Energie-leren-wiel (Van den Branden, 2015, p.64).....	22
Illustratie 8: UDL – netwerken van de hersenen (Steunpunt inclusief hoger onderwijs, z.j., pp.).....	24
Illustratie 9: UDL – principes (Axters, 2015, p.30-33).....	24
Illustratie 10: Benjamin Blümchen (Hoerspielhelden, z.j.)	25
Illustratie 11: Taxonomie van Bloom (Ramaut, z.j.)	27
Illustratie 12: Vernieuwde taxonomie van Bloom (Knevel, 2013, p.3).....	28
Illustratie 13: GIPS-principe (Cobben, 2013, pp.)	29
Illustratie 14: Coöperatief werken (Klip, z.j.).....	30
Illustratie 15: AD 1: Kwaliteitsbewust handelen (VSKO, 2013, pp.)	33
Illustratie 16: Leer-krachtige zone (Camp, 1998)	41
Illustratie 17: Are you out of your blooming mind (Celic, 2013).....	42
Illustratie 18: Bloom's revised taxonomy (Celic, 2013)	42
Illustratie 19: Matrix van taxonomie van Bloom (Schenk, 2011)	43
Illustratie 20: Piramide van Bloom (De Vries, 2015)	43
Illustratie 21: Blooms materiaalwagen.....	44
Illustratie 22: Blooms materiaalwagen en toolbox	46
Illustratie 23: Herleidingstabel (Die Keure, 2012, pp.)	47
Illustratie 24: Optelkaart (Lane, z.j., p.4)	48
Illustratie 25: Tientallenkaart (Lane, z.j., p.5).....	48
Illustratie 26: Vermenigvuldigingskaart (Lane, z.j., p.6)	48
Illustratie 27: Regel van drie stappenplan.....	49
Illustratie 28: Rolverdeling coöperatief leren.....	51
Illustratie 29: Sjabloon stappenplan.....	52
Illustratie 30: Placemat (Hoogewijs, 2016).....	54
Illustratie 31: Exploratieroos (Vandekerckhove, 2009, p 58).....	55
Illustratie 32: Appreciatiekaartjes (Roels, 2010)	56
Illustratie 33: Handleiding werkvormen.....	57
Illustratie 34: Namen onthouden (Frank, 2013).....	58
Illustratie 35: Memoryspel	68
Illustratie 36: Resultaten werkvorm vensterruiten in Spes Nostra	72
Illustratie 37: Resultaat werkvorm rondeel in Spes Nostra.....	76
Illustratie 38: Begrijpen (Bosman, z.j.).....	77
Illustratie 39: Handwerk is ok (M-decreet: zorgen om het kind, z.j.).....	94
Illustratie 40: Opdrachtkaart carrousel	98
Illustratie 41: Wasgoed sorteren (Deruddere, 2016)	101
Illustratie 42: Doorschuif schilderen.....	112
Illustratie 43: Resultaat doorschuif schilderen in Spes Nostra.....	112
Illustratie 45: Schoonmaaktechniek dweilen (VDAB, z.j.)	115
Illustratie 46: Citaat Albert Einstein (Brown, z.j.)	117
Illustratie 47: Brandveiligheid in huis (Brandveilig, z.j.)	121
Illustratie 48: Ik reken je goed (Klasse, z.j.)	136
Illustratie 49: Dambord (Deruddere, 2016).....	140
Illustratie 50: Scorebord (eigen afbeelding).....	166
Illustratie 51: SODA-attest (vzw SODA)	170
Illustratie 52: Upcycling kruidenrekje.....	186

Inleiding

Differentiatie in de klas, het onderwerp van het schooljaar 2015-2016. Meteen ook het onderwerp van mijn bachelorproef tijdens het academiejaar 2015-2016. Ik onderzoek in dit werk hoe differentiatie toegepast wordt binnen het vakgebied Personenzorg. Ik werk mijn onderzoeksresultaten uit binnen het leerplan van het VVKSO voor het vak Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO - **BRUSSEL D/2013/7841/061**.

Ik richt me hierbij vooral op het eerste leerjaar van die tweede graad.

Dit onderzoek biedt me de perfecte kans om mezelf klaar te stomen voor een leven lang lesgeven en voor een leven lang leren binnen het onderwijs van de 21ste eeuw.

Ik leer graag en vlot. Met dat inzicht kan ik perfect leven, dat is niet mijn grootste uitdaging. Mijn grootste uitdaging is om de leerlingen tot een leven lang leren te bezielen. Hoe beweeg ik hen hiertoe? Als **leerkracht van de 21ste eeuw** is dat mijn doelstelling.

De 21ste eeuw wordt een tijdperk van superdiversiteit. Het M-decreet roept het onderwijslandschap op tot differentiatie. Is het M-decreet een noodzakelijk kwaad of een zege? De meningen hierover verschillen. We geloven in het VN-verdrag en streven voor gelijke rechten voor alle kinderen. Dat betekent dat iedereen dezelfde leerkansen krijgt, dat niemand uitgesloten wordt.

Wat wil het M-decreet? Daarmee startte ik mijn onderzoek. Ik merkte al snel dat de maatregelen van het M-decreet niet vreemd zijn binnen het vakgebied Personenzorg. Leerkrachten lijken zich er alleen niet van bewust. Ze passen het toe, zonder erbij stil te staan.

Dit bracht me tot de volgende stap in mijn onderzoek. Ik wilde weten hoe leerkrachten, binnen het vakgebied Personenzorg **differentiëren**. Hoe gaan zij om met zorg- of hulpvragen? Welke werkvormen gebruiken ze hierbij? Ik onderzocht twee zaken: Ik maakte de enquête met de toepasselijke titel: 'Een koekje van eigen deeg?' en ik observeerde bij alle mentoren voor mijn stageopdrachten. Ik maakte hierbij een kijkwijzer die ik tijdens mijn observaties gebruikte. Mijn vermoeden werd bevestigd, differentiatie is alom aanwezig binnen ons vakgebied. De kwestie is alleen, hoe delen we die kennis en technieken? En hoe maken we wat we al doen nog beter?

Door de **enquête** bleek dat leerkrachten zorg- of hulpvragen vooral zien in termen van leerproblemen of stoornissen. Vaak worden deze vragen gelijk gesteld aan leerstoornissen zoals autisme, dyslexie, DCD, Deze zorgvragen worden niet geclusterd maar als losstaand probleem behandeld. Hierdoor ligt de nadruk vooral op de problemen en minder op de talenten. "Terwijl het onderwijs van de 21ste eeuw zich vooral wil focussen op het ontwikkelen van talenten", volgens Kris Van den Branden in zijn boek Onderwijs van de 21ste eeuw. Het wil leerlingen competent maken voor hun deelname aan de maatschappij. Hij spreekt in zijn boek over sleutelcompetenties. Deze **sleutelcompetenties** verbinden en doorkruisen alle vakken. Competenties zijn een geïntegreerd geheel van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die adequaat worden ingezet. Maar hoe maken we leerlingen competent? Hoe brengen we kennis, vaardigheden en attitudes over? De leerkrachten zijn de experts in de kennis en de vaardigheden. De werkgevers zijn de experts in de verwachte attitudes. vzw SODA maakt de link tussen scholen en werkgevers. Samen ontwikkelden ze het SODA-attest, het bewijs van verworven attitudes.

Leren doen we vooral door succeservaringen. We moeten uitgedaagd zijn maar het doel moet haalbaar blijven. Stimuleren we succeservaringen wanneer we een les opbouwen vanuit leerproblemen? Worden successen vlugger geboekt wanneer we de talenten benadrukken?

Ik stel vast dat ik op mijn 34ste levensjaar weinig inzicht heb in mijn talenten. Hoeveel inzicht hebben leerlingen in het secundair onderwijs in hun talenten?

Hoe kunnen leerlingen hun talenten ontdekken? Draagt differentiatie bij tot de oplossing? Differentiatie zorgt ervoor dat leerlingen op verschillende manieren hetzelfde doel kunnen bereiken.

Maar wat zit achter die differentiatie? Mijn onderzoek bracht me bij **UDL of Universal Design for Learning**. UDL baseert zich op drie principes gerelateerd aan de drie neurologische netwerken in onze hersenen. Ons brein heeft een herkenningnetwerk, een strategisch netwerk en een affectief netwerk. Deze netwerken bepalen respectievelijk wat we leren, hoe we het leren en waarom we het leren.

Om het herkenningnetwerk te voeden, kunnen we als leerkracht de informatie op verschillende manieren aanbieden. Binnen het strategisch netwerk kunnen leerlingen op allerlei manieren met leerstof omgaan en op verschillende manieren tonen wat ze geleerd hebben. In het affectieve netwerk activeren we de leerlingen hun betrokkenheid met de leerstof. Deze denkpiste brengt me bij gevarieerde en activerende werkvormen.

Deze werkvormen moeten de leerlingen telkens een stapje hoger in hun leerproces brengen. UDL blijft daarin onduidelijk. Duiding in het leerproces vond ik bij **de taxonomie van Bloom**. De taxonomie van Bloom toont schematisch hoe wij steeds dieper leren. In dit werk bundel ik dan ook mijn werkvormen volgens de taxonomie. Ik bied de leerstof op een gevarieerde manier aan en breng de leerlingen telkens een stapje hoger in hun leerproces. Uiteindelijk zijn ze in staat om met het geleerde iets te creëren en te bewijzen dat ze de leerstof kennen, begrijpen en kunnen toepassen.

Een **werkvorm** is louter een middel om inhoud over te brengen. Dit brengt me bij de keuze van mijn leerinhoud. Ik kan onmogelijk het volledige leerplan in mijn bachelorproef uitwerken. Hiervoor wendde ik me tot mijn externe partner bij deze bachelorproef, mevrouw Maaïke Soete van het O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra, in Brugge. Volgens de vakgroep Huishoudkunde is de eerste algemene doelstelling van het leerplan over **kwaliteitsbewust handelen**, een belangrijke doelstelling om te blijven oefenen. Een schot in de roos want laat nu net kwaliteitsbewust handelen een competentie zijn.

Ik kon me meteen vinden in deze keuze want deze **eerste algemene doelstelling van het leerplan** is van toepassing op alle andere doelstellingen. Bovendien bestaat er al een handige kijkwijzer, een werkmodel waarmee de leerlingen, volgens de richtlijnen van het leerplan, kunnen werken.

Kwaliteitsbewuste leerlingen moeten eerst de kernwoorden van de competentie onthouden en begrijpen om ze vervolgens toe te passen, te analyseren en te evalueren. Als ultieme bewijs van hun kennis kunnen ze er tot slot iets nieuws mee creëren.

Concreet bundel ik in dit werk **zes verschillende activerende werkvormen per stap van de taxonomie**. Trouw aan mezelf ging ik hierin te ver volgens de gevraagde omvang van dit werk. Dat besef ik heel goed. Toch wil ik u de resultaten van mijn werk niet onthouden, dat zou te jammer zijn. Ik hoop u door het aantal bladzijden niet te ontmoedigen. Ik bracht dit werk visueel. Dat merkt u aan de lijst met illustraties.

Ik verduidelijk telkens de werkvormen met **een toepassing van het kwaliteitsbewust handelen**, gerelateerd aan de inhoud van het leerplan. Opdat de werkvorm gebruiksklaar voor u zou zijn, reik ik stevast de nodige **hulpmiddelen**, de bronnen, de werkbladen en andere tools aan. Ook dat bepaalt de omvang van dit werk. Met dit werk wil ik iedereen de kans geven om de nodige doelen te bereiken en daarbij hulpmiddelen aanreiken. Inclusie geldt niet alleen voor de leerlingen.

1 Onderzoek

Elk onderzoek begint met een goede onderzoeksvraag en de nodige deelvragen.

Van mijn mentor, mevrouw Veerle Vandevorde, kreeg ik de opdracht te onderzoeken wat differentiatie binnen ons vakgebied Personenzorg inhoudt. Om deze opdracht nader te onderzoeken moet ik de vraag: **Hoe differentieer ik binnen het vakgebied Personenzorg?**, opsplitsen in deelvragen.

Om deze ruime vraag te beantwoorden, moet ik eerst weten wat differentiatie is en waarop binnen het vakgebied Personenzorg gedifferentieerd wordt.

Dit brengt me bij de volgende deelvragen:

- 1 Wat is differentiatie?
- 2 Waarop is differentiatie binnen het vakgebied Personenzorg van toepassing?
- 3 Waartoe moet differentiatie leiden? Waarnaar streeft ons onderwijs?
- 4 Hoe breng ik die differentiatie in de praktijk?
- 5 Wat zegt het leerplan?

1.1 Differentiatie

Wat is differentiatie? Hierop geef ik een gedifferentieerd antwoord. Differentiatie is immers inspelen op een superdiverse maatschappij.

Het is **omgaan met verschillen op een positieve, bewuste en planmatige manier**. Het streeft naar het grootst mogelijke leerrendement voor elke leerling.

Differentiëren kun je op een **convergerende en een divergerende** manier.

Convergerend differentiëren stelt een doel voorop voor een heterogene groep. Het doel is alle leerlingen in de groep, hetzelfde doel te laten behalen. In deze vorm is de diversiteit van de groep een meerwaarde. In deze groepen doen zich vaak spontane differentiatieprocessen voor, zoals peer tutoring. De leerlingen spiegelen zich aan elkaars talenten en worden gestimuleerd om hun lat hoger te leggen. De nadruk ligt hier op samen leren.

Divergerend differentiëren vertrekt vanuit een homogene groep leerlingen. Het speelt actief in op verschillen en biedt verschillende leerwegen. Deze differentiatievorm gaat ervan uit dat de leerlingen ook in de eindresultaten verschillen. Zo streeft men naast basisdoelen ook uitbreidingsdoelen na. Hierdoor groeit de prestatiekloof en werken leerlingen vooral individueel.

Binnenklasdifferentiatie zoekt idealiter naar een **balans** tussen de twee vormen. Zo krijgen leerlingen de kans om te leren van elkaars talenten maar worden ze anderzijds niet tegengehouden in hun ontwikkeling door de iets minder talentvolle leerlingen. Binnenklasdifferentiatie reikt de leerlingen de nodige tools aan om hun leerdoelstellingen te bereiken.

Binnenklasdifferentiatie in de 21ste eeuw zou ernaar moeten streven om met alle leerlingen dezelfde doelstellingen te behalen. Bij sommige leerlingen is er ruimte voor uitbreiding en die kansen moeten ze krijgen. Hierin ligt de balans.

Binnenklasdifferentiatie komt in mijn werk vooral tot stand door een aanbod aan **verschillende activerende werkvormen** die rekening houden met alle leerlingen. Deze werkvormen streven voor alle leerlingen dezelfde doelen na. De uitdaging en de uitbreiding ligt vaak in de samenwerking. Concreet moet er een **balans zijn tussen individueel werken en groepswork, begeleiding en autonomie en vooral haalbaarheid en uitdaging**.

Het boek *Ieders Leerkracht* geeft de volgende definitie van binnenklasdifferentiatie:

“Het is een filosofie en een praktijk van onderwijs die de ambitie heeft om leerlingen maximale leeransen en uitdagingen te bieden door rekening te houden met verschillen in interesses, leerstatus en leerprofielen die een verhoogde motivatie, leerwinst en leerefficiëntie tot doel hebben. Iedereen aan het leren is de leuze” (Struyven, 2015, p. 118).

Differentiatie is in, dat is zeker. Aan bronmateriaal geen gebrek nu het **M-decreet** in voege is. Iedereen praat of schrijft erover. Maar wat verwacht het M-decreet eigenlijk?

Het M-decreet brengt de zorg naar de leerling. Het M-decreet wil inclusief onderwijs. Alle leerlingen krijgen dezelfde kansen. Niemand wordt uitgesloten. De M staat immers voor maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. De diversiteit in het onderwijslandschap wordt dus groter. Ook de onderwijsdeskundige **David Mitchell**, professor aan de Universiteit van Canterbury in Christchurch Nieuw Zeeland, streeft naar **inclusie**. Meer nog, hij is van mening dat leerlingen **opdelen in niveaugroepen een schending van de mensenrechten** is.

Hij startte dan ook zijn lezing over onderwijs in een tijdperk van superdiversiteit met een citaat uit zijn eigen boek: ‘Diversities in education: Effective ways to reach all learners’. Hij citeert zijn eigen harde taal:

“It is an indictment on politicians and educators that underachievement and discrimination among diverse learners has been tolerated for so long. It need not be the case. We know enough about its causes and about the remedies, yet we continue not to take effective action. Such dereliction of our duties towards the most vulnerable of our children must cease (Mitchell, 2016).

Vertaald betekent dit: Ik leg het ten laste van de politiek en het onderwijslandschap dat onderpresteren en discriminatie van diverse lerenden zo lang getolereerd werd. Het hoeft niet zo te zijn. We weten genoeg van de oorzaken en de remedies en toch ondernemen we weinig. We moeten ophouden met het verzuim van onze verantwoordelijkheden tegenover de meest kwetsbare kinderen.

In het onderwijslandschap betekent het M-decreet dat veel leerlingen die vroeger les kregen in het buitengewoon onderwijs, tegenwoordig les volgen in het regulier secundair onderwijs. Leerlingen met een beperking hebben het recht op redelijke aanpassingen om de gewone leerdoelen te halen. Redelijke aanpassingen zoals het recht op **hulpmiddelen**, zoals het gebruik van een laptop tijdens de lessen, langere toetstijden, het gebruik van een rekenmachine of de hulp van een GON-begeleider. Scholen mogen leerlingen niet zomaar doorverwijzen naar het buitengewoon onderwijs. Dat is een taak van het CLB. Slechts wanneer scholen kunnen aantonen dat de aanpassingen onredelijk zijn, kan het CLB het advies geven om een leerling door te verwijzen. Op die manier wil het M-decreet voorkomen dat leerlingen met een lage sociale status, met taalproblemen en leerstoornissen zoals dyslexie en gedragsproblemen in het buitengewoon onderwijs terecht komen.

Leerlingen voor wie de aanpassingen om de gewone leerdoelen te halen, onredelijk zijn en die dus een individueel aangepast curriculum nodig hebben, kunnen zich inschrijven in een school voor buitengewoon onderwijs. Het M-decreet groepeerde deze leerlingen onder het nieuw type basisaanbod. Ze mogen zich in een reguliere school inschrijven, op voorwaarde dat de school met het CLB, de klassenraad en de ouders menen dat een individueel aangepast curriculum haalbaar is. Vindt de school de aanpassingen die ze moet doen niet redelijk, dan kan ze de inschrijving weigeren.

Het Katholiek Buitengewoon Onderwijs definieert het type basisaanbod als volgt:

“Het type basisaanbod is voor jongeren voor wie de onderwijsbehoeften dermate zijn en aantoonbaar blijkt dat de aanpassingen, waaronder remediërende, differentiërende, compenserende of dispenserende maatregelen, ofwel disproportioneel, ofwel onvoldoende zijn om de leerling te kunnen blijven meenemen binnen een gemeenschappelijk curriculum in een school voor gewoon onderwijs. Opleidingsvorm 3 binnen het BuSO is gericht op maatschappelijk functioneren en participeren en op tewerkstelling in het gewone werkmilieu. Zowel het type basisaanbod, als type 3, 4, 6, 7 en 9 kunnen binnen OV3 worden ingericht” (Vlaams Verbond van het Katholiek Buitengewoon Onderwijs, z.j., pp.).

Naast het type basisaanbod komt er ook een nieuw type 9 voor kinderen met autisme die geen verstandelijke beperking hebben en niet in het gewoon onderwijs terecht kunnen.

Veel leerkrachten vreesden bij het begin van dit schooljaar overspoeld te worden met zorgvragen. Volgens het Ministerie van Onderwijs volgen momenteel 50.000 leerlingen les in het buitengewoon onderwijs die potentieel kunnen overstappen naar een gewone school. Statistisch is dit minder dan een leerling per klas. Ik vraag me af of deze berekening ook rekening houdt met concentratiescholen. Vermoedelijk zijn er in bepaalde regio's meer leerlingen met zorgvragen dan in andere.

De regering wil dat scholen zorgcoördinatoren, leerlingenbegeleiders en GOK-uren inzetten om leerlingen met zorgvragen te ondersteunen.

Van de gewone leerkracht verwacht de regering niet dat ze specialisten worden in alle mogelijke leerstoornissen of beperkingen. Wel moeten **leerkrachten de nodige basiscompetenties bezitten om op een goede manier les te geven aan alle leerlingen**. Dit betekent dat de leerkracht de beginsituatie en de noden van de leerlingen moet inschatten, gepaste doelstellingen moet bepalen, moet differentiëren, bijsturen en remediëren. Het is ook de ervaring van het Ministerie van Onderwijs dat maatregelen voor leerlingen met noden ook goed zijn voor alle leerlingen.

In het kader van de analyse van de zorgvragen, maakte ik een overzicht van de hulpvragen van de leerlingen uit de klas van mijn externe partner, mevrouw Maaïke Soete van O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra. Ik concentreerde me bij deze analyse niet alleen op de hulp- of zorgvraag maar ook op de talenten van de leerlingen. U vindt mijn overzicht in bijlage 1. Door deze analyse wordt duidelijk wat de leerlingen kunnen en waarmee ze moeilijkheden hebben.

Het M-decreet wil de **brede basiszorg** versterken. Het verwacht van scholen dat zij de basiszorg uitbreiden in het zorgcontinuüm door de ontwikkeling van alle leerlingen te stimuleren. Scholen kunnen problemen voorkomen door een krachtige leeromgeving te bieden.

Het zorgcontinuüm gaat van fase 0: de basiszorg, over fase 1: verhoogde zorg, naar fase 2: uitbreiding van zorg tot de laatste fase 3: het individueel aangepast curriculum. Het biedt handvaten voor scholen om de zorg kwaliteitsvol uit te werken. Het is een ondersteunings- en inspiratiemodel.

De school draagt de verantwoordelijkheid voor fase 0 en 1 van het zorgcontinuüm. Ze worden hierbij ondersteund door het CLB (Centrum voor Leerlingenbegeleiding) en de Pedagogische Begeleidingsdiensten.

Illustratie 1: Zorgcontinuüm (Prodia, z.j.).

Om de impact van de implementatie van het M-decreet te evalueren, is het nog wat vroeg. Een **eerste positief gevolg is alvast de extra aandacht voor differentiatie**. Scholen en leerkrachten doen enorm hun best. Hun inzet is lovenswaardig. Dat merk ik ook aan reacties van ouders op forums rond het M-decreet. Ze

waarderen de inzet en begeleiding die hun zorgkinderen krijgen in het gewoon onderwijs. Toch blijft een zin vooral bij me hangen: “Liever normaal in het buitengewoon, dan buitengewoon in het normaal” (M-decreet: zorgen om ‘het kind’, 2016, pp.). Het blijft de vraag hoe goed de leerlingen zich voelen bij deze overstap. In een tijd waar de nadruk ligt op competenties en het ontwikkelen van talenten, vragen velen zich af hoe competent en talentvol deze leerlingen zich voelen.

In het verslag van de vergadering van de Commissie van Onderwijs van donderdag 21 april 2016, las ik dat de **impact van het M-decreet vooral in het basisonderwijs goed voelbaar** is. Uit hun contacten met scholen leren zij dat zij bezorgd zijn over het welbevinden van leerlingen en niet zozeer over personeelsverschuivingen (Commissie van Onderwijs, 2016, pp.).

Eindelijk krijgt ook het welbevinden van de kinderen en leerlingen zelf, de aandacht.

Vlaams Minister van Onderwijs Hilde Crevits zet alvast haar koers verder, lees ik in het artikel van de VRT redactie van 20 april 2016 (Bruggeman, 2016, pp.). Ze verdubbelt het aantal leerkrachten van 180 naar 360 die overstappen van het buitengewoon onderwijs naar het secundair onderwijs. Ze wil hiermee de expertise van die leerkrachten inzetten in het gewoon onderwijs. Iets zegt me dat die extra ondersteuning dan toch nodig blijkt te zijn.

1.2 Differentiatie versus Personenzorg

Hoe kader ik differentiatie binnen ons vakgebied Personenzorg? Door de onderwijsvernieuwingen krijgt differentiatie meer aandacht maar nieuw is het niet. Daarom wilde ik me hierover informeren bij de experts ter zake, de leerkrachten binnen het vakgebied Personenzorg. Ik vroeg leerkrachten naar hun ervaringen in een enquête.

Welke werkvormen gebruiken zij, met welke zorgvragen gaan zij om? Welke tips kunnen zij me geven? Ik baseerde mijn enquête op de artikelen in het magazine Klasse van september 2015. Het magazine weidde een volledig uitgave aan “Differentiëren, moet dat nu echt?”.

U vindt het bronmateriaal in bijlage 2. In diezelfde septembermaand publiceerde de redactie van het magazine de handige “Differentiatiebingo” op hun website. U vindt deze tool in bijlage 3.

Ik gaf de enquête de toepasselijke naam: “Een koekje van eigen deeg?”. Met deze titel wil ik de leerkrachten erop attent maken dat hun bezorgdheid rond differentiëren in het kader van het M-decreet niet nodig is. Het is zo intrinsiek verweven in hun klaspraktijk dat ze er zelfs niet meer bij stilstaan. **De vraag is dus niet wat moeten we doen maar hoe kunnen we dat wat we doen, nog beter doen?**

Ik bundel de resultaten van die enquête in bijlage 4.

Om een beter zicht te krijgen op de zorgvraag en de toegepaste werkvormen, vroeg ik aan alle scholen waar ik dit jaar stage liep om hun klassen te observeren. Zo observeerde ik lessen bij mevrouw Maaïke Soete van het Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartinstituut - afdeling Spes Nostra in Brugge, bij de heer Carl Sonnaert van het Atheneum Jan Fevijn in Brugge en bij mevrouw Patricia De Regge van Campus De Beuk in Aalter.

Ik maakte hiervoor een eigen observatiefiche, die ik toevoeg als bijlage 5. Deze kijkwijzer hielp me om als observerend leerkracht in een klas te zitten en de les niet te volgen als een leerling. Ik liet me voor de opmaak van deze kijkwijzer inspireren door het artikel uit Breedbeeld van Danny Pijls (2015, p.16-18) over leraren en onderzoekers die bij elkaar op bezoek gaan.

1.2.1 Enquête

Ik hield de enquête kort en concreet. Ik vroeg leerkrachten om 10 vragen te beantwoorden op een online Google enquête. Het gros van de vragen waren meerkeuzevragen met telkens een veld om extra informatie te geven. 45 enthousiaste leerkrachten overdonderden me met hun reacties. De enquête zelf kunt u nalezen in bijlage 4.

Hieronder geef ik mijn samenvatting.

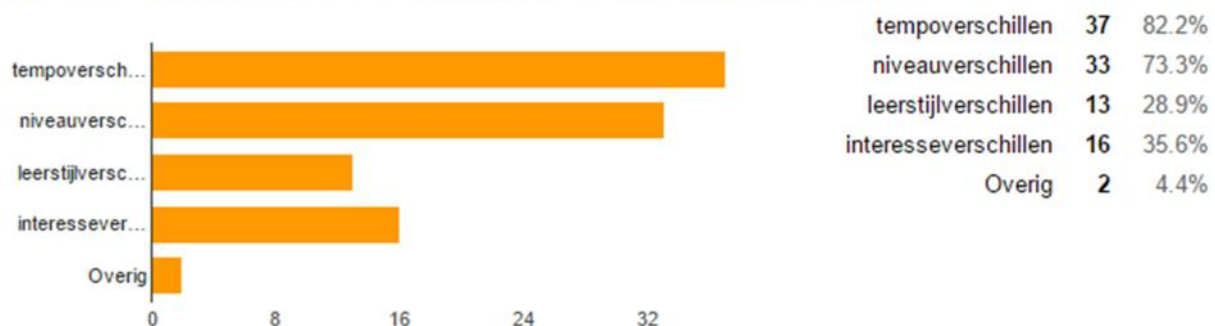

Sticordi-maatregelen

Ik polste naar de verschillen, de zorgvragen en de bijhorende STICORDI-maatregelen (of liever recodis) binnen Personenzorg. Ik leerde dat er **vooral tempo- en niveauverschillen** onder de leerlingen zijn. De zorgvragen zijn te talrijk om hier op te noemen. Interessant was welke maatregelen leerkrachten gebruiken om met deze zorgvragen om te gaan. Ik leerde dat leerkrachten vooral inzetten op **structuur** door aangepaste lay-out, kernwoorden te noteren of te laten noteren en met schema's en **werkmodellen** te werken. Bovendien geven zij de leerlingen extra tijd en beperken ze het lezen en schrijven voor de leerlingen. Leerkrachten stimuleren de leerlingen door **gericht feedback** te geven en te polsen naar hun leef- en interessewereld. Een aantal leerkrachten gaven terecht aan dat stimuleren geen maatregel is maar basis. Tot slot werken de leerkrachten vooral **visueel** door met beeldmateriaal, PowerPoint en demonstraties te werken.

Illustratie 2: Enquête: verschillen tussen leerlingen (Deruddere, 2015, pp.).

Met welke verschillen tussen leerlingen moet u vooral rekening houden?

Differentiëren

Differentiëren doen leerkrachten tijdens de **instructiefase**, door **hulpmiddelen** toe te laten en vooral door **gepaste en stimulerende werkvormen** te kiezen. Er wordt ook sterk ingezet op **samen leren**. Veel leerkrachten laten de leerlingen **elkaar coachen**. Wie spreekt immers beter de leerlingentaal, dan de leerlingen zelf. Ze zetten veel in op **convergerende** differentiatie.

Illustratie 3: Enquête: Differentiëren (Deruddere, 2015, pp.).

Hoe differentieert u?

Werkvormen

Van de leerkrachten en uit mijn bescheiden ervaring leer ik dat leerlingen vooral **actieve werkvormen** willen. Ze willen **doen** en dat het liefst **samen**. Veel leerkrachten houden nog sterk vast aan het onderwijsleergesprek. Ook de leerlingen reageren hier positief op. Hiermee wil ik aantonen dat klassieke werkvormen niet uit den boze zijn. Het is vooral belangrijk om **variatie** te brengen zoals de zeer gevarieerde antwoorden op de enquête bewijzen. Voor details verwijst ik naar de enquête in bijlage 4.

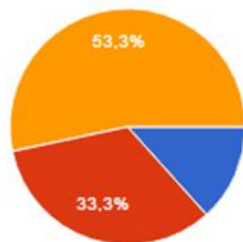

Groepsindeling

Veel leerkrachten bepalen zelf welke leerlingen mogen samenwerken in het kader van de opdracht en het niveau van de leerlingen. Zelf ondervond ik, na een goede tip van mijn mentor mevrouw Maaïke Soete, dat **een gepaste groepskeuze rust brengt in een klas**. Leerlingen in het eerste leerjaar van een tweede graad zijn niet klaar om zelf die keuze te maken. De babbelachtige leerlingen zitten samen en maken het bont. De rustige leerlingen zitten samen en worden gestoord door het gebabbel van de andere groep. Pas wanneer leerlingen verantwoordelijk genoeg zijn, kan de klas zelf de indeling kiezen. Om het **leerproces te stimuleren is een gemengde groepering beter**. Zo leren de leerlingen van elkaars talenten. Het bevordert het **peer coachen of tutoeren**.

Illustratie 4: Enquête: Groepsindeling (Deruddere, 2015, pp.).

Wie kiest de groepsindeling?

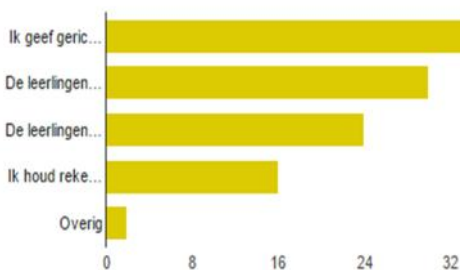
Dat doen de leerlingen zelf.	6	13.3%
Dat doe ik zelf.	15	33.3%
Overig	24	53.3%

Evaluatie

Evaluatie is enorm belangrijk binnen ons vakgebied. Dit gebeurt over het algemeen **permanent**. Hierdoor evalueren leerlingen **vooral zichzelf en elkaar** en geven de leerkrachten **gerichte, individuele feedback**.

Illustratie 5: Enquête: Evalueren (Deruddere, 2015, pp.).

Hoe differentieert u bij de evaluaties?

Ik geef gerichte, individuele feedback aan de leerlingen.	39	86.7%
De leerlingen evalueren zichzelf.	30	66.7%
De leerlingen evalueren elkaar.	24	53.3%
Ik houd rekening met sticordi-maatregelen bij de evaluaties.	16	35.6%
Overig	2	4.4%

Leefwereld

De leefwereld van de leerlingen vinden de leerkrachten enorm belangrijk. Ze maken **tijd voor een babbel aan het begin van het schooljaar en tijdens het schooljaar**. Ze spelen in op de **actualiteit**.

Uit mijn stageopdracht in methodeschool Campus De Beuk in Aalter, leerde ik dat **projectmatig** werken de leerlingen enorm stimuleert, vooral als deze projecten inspelen op hun leefwereld, als leerlingen rond zelf gekozen thema's kunnen werken. De werklast voor de leerkrachten daarentegen is heel wat groter.

Ook hier moet een balans gevonden worden. In hun latere leven zullen de leerlingen niet altijd kunnen kiezen. Een school moet leerlingen klaarstomen voor participatie in onze maatschappij, dit kan alleen door het aanbod realistisch te houden.

Illustratie 6: Enquête: De leefwereld van de leerlingen (Deruddere, 2015, pp.).

Hoe sluit u uw lessen aan op de leefwereld van uw leerlingen?

1.2.2 Lesobservaties

Ik observeerde lessen in het kader van mijn stageopdracht voor het vak Engels en het vak Voeding-Verzorging. Telkens observeerde ik alle klassen waaraan ik les zou moeten geven. Omwille van de bescherming van de privésfeer neem ik niet alle observatieverslagen op in deze bachelorproef en noem ik geen namen van leerlingen. Ik voeg enkel mijn verslagen van de observaties bij mijn externe partner, mevrouw Maaïke Soete van het O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra, toe. U vindt ze in bijlage 6. Mijn besluiten over de gebruikte werkvormen in mijn eigen stagelessen, vindt u in bijlage 7. Hieronder bundel ik het besluit van mijn observaties en stage-ervaringen.

Methodeschool De Beuk

In het kader van gluren bij de burens, koos ik voor een stageplaats in een **methodeschool** van het GO-onderwijs voor mijn vak Engels. In deze methodeschool werken leerkrachten vooral **projectmatig** en gestuurd door de interesses en **leefwereld** van de leerlingen. Er wordt zo veel mogelijk gepolst naar onderwerpen waarrond zij willen werken. Vervolgens werken de leerlingen rond deze onderwerpen projecten uit die vaak vakoverschrijdend zijn. Zij introduceerden de **CLIL-methode**, wat staat voor Content and Language Integrated Learning in de lessen PAV.

Ik gaf er les aan leerlingen van de tweede en de derde graad BSO Verzorging-Voeding en van de tweede en de derde graad TSO Sociaal-Technische Wetenschappen. Voor mij was dit de perfecte kans om mijn **beide vakken te integreren**. Mijn mentor, mevrouw Patricia De Regge, had hier geen problemen mee.

Ik observeerde 7 lessen in de 7 verschillende klassen waaraan ik les zou geven. Ik stelde vast dat de leerlingen vooral **zelfstandig** aan het werk gingen, individueel of in groepjes van twee. Hierbij kregen de leerlingen invulblaadjes waarbij ze de antwoorden gingen zoeken in verschillende bronnen, op het internet of in teksten. Voor alle invulblaadjes waren telkens **correctiesleutels** aanwezig. Eens de vragen beantwoord waren, konden de leerlingen hun eigen werk corrigeren. Ieder project werd afgesloten met een **presentatie** van de leerlingen aan hun medeleerlingen. De **methode** van presenteren mochten zij **kies**en. Sommige leerlingen kozen voor PowerPoint, anderen voor Prezi en anderen, vooral de leerlingen die thuis geen computer hadden, maakten een collage of een affiche.

Ik stelde vast dat de leerlingen enorm geïnteresseerd waren in de onderwerpen en zeer **gedreven** aan het werk gingen. De **leerkracht** functioneerde vooral als **coach** tijdens het ganse leerproces.

Ik stelde ook vast dat de leerlingen zeer **respectvol** omgingen met elkaar en de leerkracht. Leerlingen apprecieerden de vele voorbereidingen die hun leerkrachten maakten want ieder nieuw project vraagt een volledig nieuwe voorbereiding. Ieder project werd afgesloten door een **toets**. Aan de hand van de resultaten van de toets, selecteerde mijn mentor remediëringsoopdrachten aangepast aan de individuele noden van de leerlingen. Zo had iedere leerling zijn bundel opdrachten waaraan tijdens voorziene lesmomenten, of thuis, gewerkt werd. Voor de correctie gebruikten de leerlingen opnieuw correctiesleutels.

O.L.V.-Hemelvaartinstituut - afdeling Spes Nostra

Ik observeerde twee namiddagen in het O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra bij mijn mentor en begeleider van mijn bachelorproef, mevrouw Maaïke Soete. Mevrouw Soete vertrekt vooral uit de **voorkennis** van haar leerlingen bij de **introductie** van een nieuw thema. Ze polst naar wat de leerlingen hierover weten en laat de **inhoud** zodoende **uit de leerlingen** komen. Ze doet dit d.m.v. een **onderwijsleergesprek**. Bovendien biedt ze de leerlingen een zicht op **het groter geheel**. Ze kadert iedere opdracht, ieder thema binnen de opleiding. Ze verwijst naar de **doelstellingen in de derde graad en in het werkveld**. Zo werkt ze elke les aan de negende algemene doelstelling van het leerplan: Oriënteren op beroepen binnen directe en indirecte zorg en studiekeuze. De leerlingen waren **zeer gedreven** en enthousiast om de inhoud te verzamelen, het speelde namelijk in op hun **leefwereld**. Ze waren **intrinsiek gemotiveerd**. Ze mochten vertellen over hun eigen kamer en hoe ze die opruimden. Ook werkte mevrouw Soete zeer **visueel** door afbeeldingen van rommelige kamers te tonen en te polsen of de leerlingen in een dergelijke kamer zouden willen vertoeven.

Omwille van de **grote klassen** voor de veeleer kleine lokalen, splitst mevrouw Soete de lesinhouden op in verschillende opdrachten. Zo wordt ook de klas opgesplitst in **verschillende groepen** die **met de verschillende opdrachten** aan de slag gaan. Zoals ik reeds aanhaalde kiest mevrouw Soete zelf de groepsindeling omdat dit rust brengt. Een **goede groepskeuze stimuleert ook het peer coachen, terwijl een verkeerde groepsindeling leidt tot gebabbel**.

Mevrouw Soete laat de helft van de klas starten met een praktijkopdracht, onder haar directe begeleiding. Zo kan zij de leerlingen hun werk beoordelen.

De andere helft van de klas start met een **onderzoekopdracht** die afsluit met een presentatie. Dit onderzoek doen de leerlingen in een ander aansluitend lokaal. Op die manier kunnen de leerlingen met de **praktijkopdracht in stilte** werken. Leerlingen kunnen zich in een **rumoerige klas moeilijk concentreren**. De onderzoeksgroep krijgt hun bronnen en hun vragen in **opdrachtbrieven**. Ze hebben steeds een notebook om het nodige op te zoeken en een presentatie voor te bereiden. De leerlingen gingen zeer gedreven aan het werk. Ik merkte dat ze vooral **willen uitpakken met hun presentatie**. Op die manier werkt mevrouw Soete zowel divergerend als convergerend. De onderzoekopdracht is voor iedereen gelijk maar de presentatie kan zeer uiteenlopend zijn. **Doordat de leerlingen samenwerken, leren zij van elkaar op een convergerende manier**.

De **praktijkopdrachten** splitst mevrouw Soete op in **basis en uitbreiding**. Ze geeft de leerlingen de **keuze** om de basisopdracht uit te voeren of zichzelf uit te dagen tot de uitbreiding. Dit kwam vooral tot uiting tijdens een knutselopdracht. De leerlingen kozen om een houten doosje te versieren, een geurdoosje te vouwen en te versieren of een wenskaart volledig zelf te maken. Bij elke opdracht hoorde een **stappenplan**. Hierbij gingen de leerlingen **zelfstandig** aan het werk. Mevrouw Soete was de **coach**. Zodra leerlingen een vraag hadden, werd de klasgroep uitgenodigd om de **instructies** te volgen. Opnieuw hadden de leerlingen de **keuze**. Wie verdere instructie nodig had, kon dit krijgen, wie zelf aan de slag kon, mocht verder werken. Zo deed mevrouw Soete ook aan **instructiedifferentiatie**.

Mevrouw Soete verwees voor basis- en **uitbreidingsdoelen** naar het **servicedocument** verzorging-voeding van juli 2013. Het leerplan deelt leerplandoelstellingen op in onderliggende doelen. Dit zijn de tussenstappen om de leerplandoelstelling te bereiken. Deze stappen horen bij de basis. Daarnaast spreekt het servicedocument van **mogelijke onderliggende doelen** als uitbreiding (VSKO, p.52).

Ik stelde vast dat de leerlingen in iedere lesfase actief bezig waren. Deze **leerlingen leren vooral uit het doen** en haken snel af wanneer ze moeten zitten en luisteren.

Iedere instructie, opdracht en lesfase werd afgesloten door een **herhalingsmoment** waarin de leerlingen herhaalden wat ze geleerd hadden. De leerlingen leerden van elkaar en mevrouw Soete kon denkfouten en onjuistheden bijsturen. Op deze manier polste mevrouw Soete hoe ver de leerlingen stonden in hun leerproces.

De leerlingen hun kennis en vaardigheden **evalueren** doet mevrouw Soete **d.m.v. permanente evaluatie tijdens de praktijkopdrachten en d.m.v. toetsen**. Op deze toetsen staan **punten** omdat de **ouders** van de leerlingen de resultaten van hun kinderen gemeten willen zien.

Atheneum Jan Fevijn

Ik observeerde een praktijkles van vier uren bij het Atheneum Jan Fevijn. Ik volgde een kookles van **5 STW**. Ik kookte mee in een keukenblok tijdens deze praktijkles. Op die manier leerde ik de keuken kennen. De les werd onderbroken door een brandoefening waardoor mijn observatieresultaten beperkt zijn. Dit kwam me anderzijds goed uit omdat ik de week erop les zou geven aan deze klas over brandveiligheid. Dit gaf me meteen de aanzet om te vertrekken **vanuit hun eigen ervaringen**.

Tijdens kooklessen laat De heer Sonnaert zijn leerlingen steeds per twee werken, ze **kieszen zelf** met wie ze samenwerken. Deze leerlingen zijn een stuk zelfstandiger en verantwoordelijker dan leerlingen in de tweede graad BSO. De leerlingen in deze klas hadden geen noemenswaardige hulpvragen.

1.2.3 Besluit

Uit dit onderzoek kan ik besluiten dat differentiatie binnen het vakgebied Personenzorg zowel divergerend als convergerend is. Leerkrachten zoeken inderdaad naar een balans. Door **groepswork leren** leerlingen **van elkaar** en worden ze meer **uitgedaagd**. Door **keuzeopdrachten** kunnen de leerlingen **zichzelf** al dan niet **uitdagen**. Er wordt steeds vertrokken vanuit een **minimumdoel** die uitgebreid kan worden.

Alle leerkrachten vertrekken zoveel mogelijk vanuit de **leefwereld** van de leerlingen.

De **verschillen** tussen de leerlingen zijn **talrijk** en houden vooral verband met **tempo en niveau**. Hierdoor kiezen leerkrachten voor **aanpassingen** waarbij **alle leerlingen** gebaat zijn, zoals een aangepaste **lay-out**, goed **gestructureerde** en **overzichtelijke** lessen en lesblaadjes en het **accentueren** van kernwoorden. Bovendien is er heel wat aandacht voor **herhalingsmomenten** om de inhoud te verankeren.

Ze brengen hun differentiatie tot uiting door middel van een **gevarieerd aanbod aan werkvormen** met de nodige structuur. Leerkrachten vinden het hierbij belangrijk het **leerproces in handen** te kunnen houden en tijdig te kunnen **evalueren en bijsturen**.

De leerlingen binnen de tweede graad BSO **leren vooral uit het doen** en dat het liefst op een **visuele en realistische manier** waarbij zo **weinig** mogelijk **schrijven** aan te pas komt.

“Want wat leerlingen horen vergeten zij, wat ze zien onthouden zij, wat ze doen leren ze....” (Confucius, 551 v.Chr.).

1.3 Differentiatiedoelen

Het M-decreet probeert in te spelen op een maatschappij in verandering. We willen een inclusieve maatschappij waarbij diversiteit een meerwaarde is en geen last. Onze maatschappij van de 21ste eeuw heeft een passende onderwijspraktijk nodig. Wat wil nu het onderwijs van de 21ste eeuw? Wat wil de maatschappij van haar burgers?

Ik deed wat onderzoek in het gelijknamige boek **Onderwijs voor de 21ste eeuw** en nam deel aan een nascholing over **SODAJobs**. SODA is een tool waarmee scholen hun leerlingen stimuleren om belangrijke attitudes te ontwikkelen en ze hiervoor ook belonen met een attest. Dit attest krijgt hoe langer hoe meer bijval bij bedrijven en werkgevers. Attitude vinden de werkgevers het allerbelangrijkste. De vaardigheden worden on-the-job geleerd. U vindt meer informatie over vzw SODA en hun attest in bijlage 8.

Differentiatie heeft te maken met proactief voorwaarden tot leren creëren. Het is daarbij zeer belangrijk om een passend kader te bieden waarbinnen de lerende gestimuleerd en gesteund wordt tijdens het leren. Veel zaken kunnen door een goede planning voorkomen of verholpen worden. Hierin maakt **UDL of Universal Design for Learning** zich sterk. Ook dat onderzoek ik verder in wat volgt.

Ik merkte dat UDL vooral belangrijk is op niveau van de school. Ik zocht nog een kader waarbinnen de lespraktijk gedifferentieerd naar voren komt. Ik vond dit in de **taxonomie van Bloom**. We hoeven het warm water niet uit te vinden. De onderwijspsycholoog Benjamin Bloom ontwikkelde deze taxonomie tussen 1948 en 1956. Doorheen de jaren werd het leermodel verfijnd door andere onderwijspsychologen onder wie Krathwohl.

Hieronder bundel ik mijn bevindingen.

1.3.1 Onderwijs 21ste eeuw

Zinvol onderwijs is vooral gericht op de **praktijk**. De praktijk van het **leven** en het **werken**. Onderwijs moet leerlingen competent maken om deel te nemen aan de maatschappij. Pas dan kunnen zij gelukkige mensen worden. Hiervoor moeten de leerlingen hun **talenten** ontdekken en ontplooiën.

Leerkrachten en scholen kunnen bijdragen tot de talentontwikkeling door een **stimulerende leeromgeving** te creëren. **Differentiatie** helpt leerkrachten hierbij.

Kris Van den Brande (2015, p. 36) heeft het in zijn boek *Onderwijs voor de 21ste eeuw* over de 3 hoofdvragen van het onderwijs:

- 1 Hoe kun je op school voorbereid worden op beroepen?
- 2 Hoe kun je je ontwikkelen tot actieve, verantwoordelijke en sociale burgers?
- 3 Wat kun je op school leren om je capaciteiten, talenten en interesses te ontdekken en te ontwikkelen?

Hoe kun je op school voorbereid worden op beroepen? Wat willen **werkgevers** in de 21ste eeuw? Ik leer van vzw SODA dat werkgevers op zoek zijn naar **competente werknemers**. Deze werknemers moeten niet zozeer de inhoud beheersen, want dat leren ze in het werkveld, ze moeten vooral de **juiste attitudes** bezitten. Daarvoor staat **SODA: Stiptheid, Orde, Discipline en Attitude**.

SODA is een tool voor scholen om de leerlingen de nodige attitudes aan te leren voor het werkveld. Het wordt voornamelijk gebruikt in scholen van beroeps- en technisch onderwijs.

Nu een leven lang leren belangrijker is dan reproduceren, verlangen werkgevers van hun werknemers dat ze bovenal de **attitude en discipline hebben om te leren**. De vaardigheden zelf worden immers on-the-job geleerd. Onze maatschappij verandert zo snel dat het voor scholen niet mogelijk is om de leerlingen nu al de jobinhoud bij te brengen. Soms bestaat de jobinhoud simpelweg nog niet. Daarom is **leren leren** des te

belangrijker. Leerlingen moeten dit proces **zelfstandig** in gang kunnen zetten. Zelf op onderzoek gaan, vragen durven stellen, weten waar ze moeten zoeken en vooral flexibel zijn.

Scholen die de SODA-tool invoerden volgen hun leerlingen op en coachen ze om competente burgers te worden. Doorheen de schooljaren leren ze hen de nodige competenties. Als kers op de taart krijgt de leerling niet alleen een diploma maar ook een **SODA-attest**. Dit attest bewijst dat de leerling de nodige attitudes heeft om een competente werknemer te worden. Voor veel werkgevers is het een belangrijke screeningtool geworden. Bovendien kunnen werkgevers vacatures voor jobs en vakantiejobs publiceren op de website van vzw SODA.

Attitudevorming en competentievorming is evenzo een belangrijke doelstelling van het **leerplan Verzorging-Voeding**. De eerste drie algemene doelstellingen: Binnen een welomschreven opdracht **kwaliteitsbewust handelen**, communiceren in een 1-1 relatie en samenwerken in een klasgroep vormen de basis van alle andere doelstellingen in het leerplan. Leerlingen leren kwaliteitsbewust handelen, respectvol communiceren en samenwerken binnen maaltijdzorg, linnenzorg en interieurzorg maar ook tijdens het (ped)agogisch handelen.

Hoe kun je ontwikkelen tot actieve, verantwoordelijke en sociale burgers?

Kris Van den Branden (2015, p. 21) vertaalt in zijn boek met de naam 'Onderwijs voor de 21ste eeuw' de nodige competenties voor de 21ste eeuw in **sleutelcompetenties**. Leerlingen moeten leren hoe ze:

- taal en informatie doen werken;
- kennis doen werken;
- hun verbeelding doen werken;
- moderne technologie doen werken;
- sociale relaties doen werken;
- verandering doen werken;
- hun eigen leer-kracht doen werken;
- hun eigen leven doen werken;
- het leven op deze planeet doen werken.

Carl Rogers (z.j.), de psycholoog, vatte dit zo samen:

"The only man who is educated, is the man who has learnt how to learn". Of in het Nederlands: De enige mens die beleerd is, is de mens die leerde leren.

Het komt erop neer dat mensen hun leer-kracht moeten doen werken. Ze moeten leren hoe ze een leven lang kunnen leren want **leer-kracht is veerkracht, is competentie**.

Wat kun je op school leren om je capaciteiten, talenten en interesses te ontdekken en te ontwikkelen?

In de 21ste eeuw moet voornamelijk in de diepte gewerkt worden i.p.v. te reproduceren. Leerlingen moeten leren **informatie verwerken en begrijpen**. Vervolgens moeten ze deze informatie kunnen toepassen in verschillende contexten. Ze moeten het geleerde kunnen transfereren om er uiteindelijk iets mee te creëren. Dit kader biedt de **taxonomie van Bloom**.

Om als school leerlingen te leren leren, is het belangrijk om te weten hoe zij leren.

Ze leren uit **actieve leerprocessen**: ze leren uit het zelf doen, uit het experimenteren, uit het zelf denken, evalueren en reflecteren. Ook het leerplan Verzorging-Voeding betreft die elementen in de leerlijn. In alle algemene doelstellingen is er steeds aandacht voor actieve betrokkenheid door leerlingen zaken te laten uitvoeren en door steeds te reflecteren en te evalueren of ze hun doel bereikt hebben.

Ze leren uit **gesitueerde leerprocessen**: ze leren in context, dit is in relatie met het verleden (voorkennis), het heden en de toekomst. De context van het leerplan Verzorging-Voeding verwijst naar de doelgroep zijnde medeleerlingen, gezonde volwassenen en kinderen van 2,5 – 12 jaar.

Ze leren ook uit **geleidelijke leerprocessen**: stap voor stap of methodisch leren zij. Het leerplan Verzorging- Voeding spreekt over een 4-stappenplan om methodisch te handelen. De eerste stap is informeren, de tweede stap is plannen, de derde stap is uitvoeren om in een vierde stap te evalueren.

Het is dus belangrijk om leerplandoelstellingen te **kaderen** binnen wat de leerlingen al kennen, binnen een **context** en te duiden waarom ze dit moeten leren.

Het is ook belangrijk om het **belang van fouten** in te zien. We leren het meest uit onze fouten. Een **warme en veilige leeromgeving** is hierbij een voorwaarde. In deze omgeving zijn fouten toegestaan. Fouten motiveren immers om iets beter te doen. Ze informeren ons daarenboven over ons leerproces. We worden er competentier van. We kunnen leren uit onze eigen fouten maar evengoed uit die van een ander.

Het is belangrijk om **haalbare doelen** voorop te stellen. Hieruit putten leerlingen de energie om te leren. Ze boeken succeservaringen, hebben het gevoel iets bereikt te hebben en willen meer leren. We zijn immers geprogrammeerd om te leren.

Tijdens mijn onderzoek hoorde ik vaak de opmerking: we hebben geen tijd om te differentiëren. Onderwijsexpert Geoff Petty (z.j.) beweert dat "hoe meer we onze leerplannen overladen, hoe minder leerlingen leren". Het is dus belangrijker om **op een gedifferentieerde manier verschillende competenties te verwerven die in verschillende velden toepasbaar zijn**, dan een veelheid aan leerstof op te doen op een oppervlakkige manier.

Om die reden en op vraag van mijn externe partner, mevrouw Maaïke Soete van Spes Nostra, beslis ik om **de uitwerking van mijn BP vooral competentiegericht** te doen, gebaseerd op de eerste algemene doelstelling van het leerplan: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.

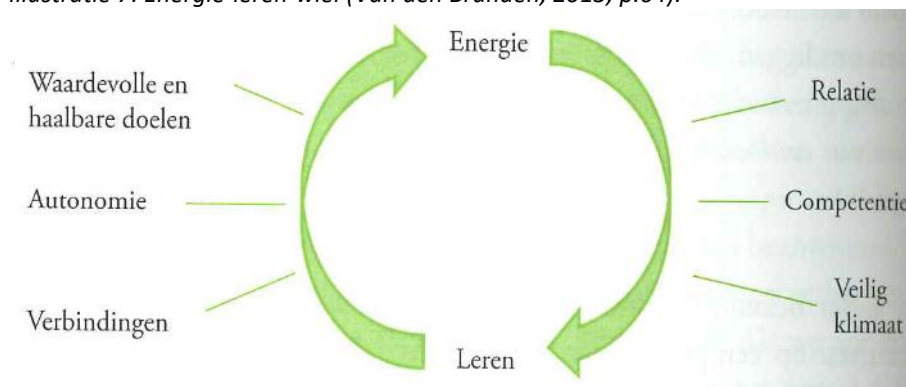
We zijn ook sociale wezens. We leren omdat we erbij willen horen. Daarom is **samen leren** zeer belangrijk. Door samenwerking leren we van elkaars denkprocessen, oplossingsstrategieën maar ook fouten. Bovendien maakt het ons competente burgers. Zin voor samenwerking is een zeer belangrijke **competentie** geworden in het werkveld. Deze voorwaarde ontbreekt aan geen enkele vacature. Dokter Spencer Kagan ontwikkelde zijn **coöperatieve leerstrategieën** om leerlingen actief te doen samenwerken. Hoe deze strategieën uitgevoerd worden, bespreek ik later in dit werk. U vindt een verslag van mijn deelname aan de Masterclass van coöperatieve leerstrategieën in bijlage 9.

We willen ook **autonomie** in ons leren. We willen zelf keuzes kunnen maken in ons leerproces. We willen zelf de aanpak kiezen. Hierbij zijn gedifferentieerde didactische werkvormen van cruciaal belang.

Kris Van den Branden visualiseert het leerproces in zijn boek *Onderwijs voor de 21ste eeuw* met het **energie-leren-wiel**.

Leren is verbindingen maken, zelfstandig keuzes maken en waardevolle en vooral **haalbare doelen nastreven**. Dit geeft ons energie om te komen tot relaties en competenties en het schept een veilig leefklimaat. Deze energie stimuleert het verdere leren. Zo leidt deze cyclus tot een leven lang leren, de voorwaarde voor competent burgerschap.

Illustratie 7: Energie-leren-wiel (Van den Branden, 2015, p.64).

1.4 Praktische differentiatie

Laten we beginnen op het niveau van de school. De school scheidt mee de voorwaarden en de tools waarmee een leerkracht in de klas kan werken. Dit doet ze door haar ontwerp, door haar visie. Ik ondervond dat **UDL** of Universal Design for Learning een kader biedt op het niveau van de school en de leerkracht. Het brengt in beeld hoe leerlingen aangezet worden tot leren.

Op het niveau van de klas, van de input van de leerkracht, mist het universeel ontwerp de handvaten om voldoende diep en breed te leren. Deze handvaten vond ik wel bij de **taxonomie van Bloom**.

Waar de taxonomie ons vooral toont hoe de individuele leerling tot hogere-orde denk- en beheersingsniveaus gebracht wordt, tonen de **coöperatieve leerstrategieën** van Dokter Spencer Kagan ons hoe we samen leren.

1.4.1 UDL

UDL of Universal Design for Learning is een universeel ontwerp waarin geleerd wordt.

Onderwijs streeft net als de maatschappij van de 21ste eeuw naar competente burgers die experts zijn in hun eigen leren en leven. Maar hoe wordt iemand competent? Hoe leert iemand zijn eigen talenten kennen en ontwikkelen en zijn competenties ontwikkelen? Hoe creëren de school en de leerkracht een leerkrachtige omgeving voor alle leerlingen?

Dit kader biedt **UDL** of Universal Design for Learning. Het universeel ontwerp streeft net zoals differentiatie naar een **optimaal leerrendement** bij leerlingen. De oorsprong van universeel ontwerp ligt echter niet binnen het onderwijs. Het vertrekt vanuit het **VN-verdrag inzake de Rechten van het Kind**, aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 20 november 1989. Het verdrag wil meer **inclusie van personen met een beperking in onze samenleving**. Personen met een beperking ervaren naast hinder in het onderwijs ook hinder bij het wonen, op het werk en in hun vrije tijd. Daarom beoogt **universeel ontwerp** een gebouw dat toegankelijk en gebruiksvriendelijk is voor mensen met een beperking. Dit ontwerp start reeds in de **planningsfase** van het gebouw. De architect houdt rekening met inclusie alvorens de bouw begint. en zorgt er bijvoorbeeld voor dat alle deuropeningen voldoende breed zijn voor personen met een rolstoel. Op die manier ervaren zij geen hinder, eens het gebouw opgeleverd en in gebruik genomen wordt.

Aangezien alle leden van de Verenigde Naties, ook België, het VN-verdrag ondertekenden, verbinden alle leden zich tot inclusie. Voor België resulteerde dit in het M-decreet voor het onderwijs, met zijn maatregelen en aanpassingen.

Universal Design for Learning vertrekt net zoals universeel ontwerp vanuit de planningsfase. Scholen en leerkrachten moeten volgens het universeel ontwerp in de planningsfase stilstaan bij de verschillen en op voorhand bepalen wat nodig is om met deze **verschillen** om te gaan. Dit **beperkt de hinder** in het **leerproces** al tijdens de planningsfase. UDL vermindert de impact van deze verschillen waardoor op termijn minder differentiatie nodig is. Differentiatie speelt vooral op het niveau van de individuele leerling. Het voorziet onderwijs op maat. **UDL** speelt vooreerst op het niveau van de school door met de **nodige aanpassingen** zoveel mogelijk leerlingen te bereiken, ook zij met een beperking of een leermoeilijkheid. De beperking is hierdoor niet meer het uitgangspunt.

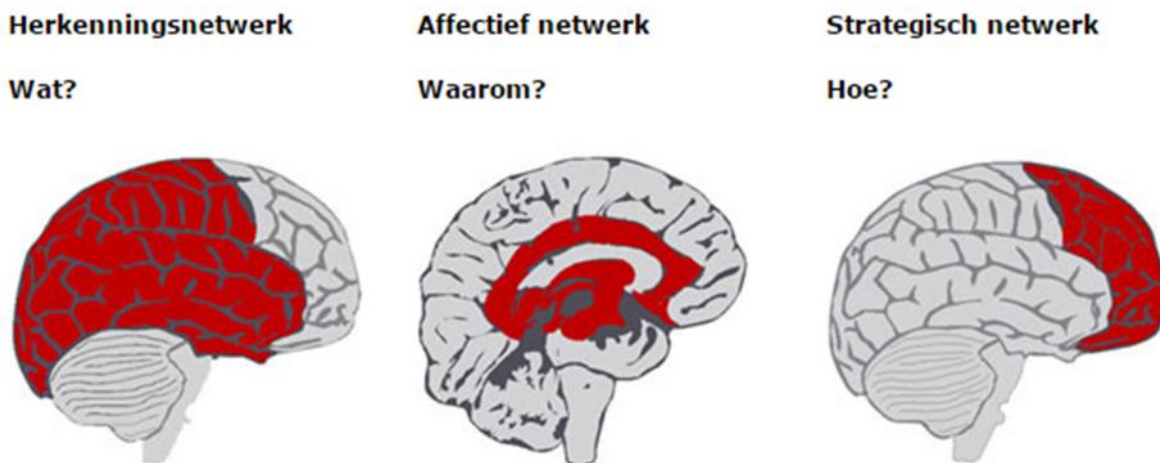
UDL is wetenschappelijk onderbouwd. Het gaat uit van **drie** wetenschappelijke onderbouwde **principes** om effectief te leren. Ze verwijzen naar de zones in onze hersenen. Deze drie hersengebieden bepalen ons leerproces. Het eerste gebied is het **affectief netwerk**, dat bepaalt **waarom** we leren. Dit is meteen de belangrijkste aanzet want deze zone versterkt de motivatie. Leerlingen moeten eerst begrijpen waarom ze iets moeten leren.

Het tweede gebied is het **herkenningsnetwerk**, dat bepaalt **wat** we leren. Dit is het gebied van de voorkennis en de achtergrondinformatie. We leren pas als we dit kunnen linken aan iets anders in onze hersenen. Onze hersenen herkennen patronen en leggen verbanden. Herkenning genereren we met onze zintuigen. Het is daarom belangrijk om in het onderwijs alle zintuigen te betrekken.

Een derde gebied is het **strategisch netwerk**, dat bepaalt **hoe** we iets leren. Welke leerstrategie is effectief? Het is belangrijk om als leerkracht verschillende mogelijkheden aan te bieden om de leerstof te verwerken. Dit gebeurt aan de hand van activerende werkvormen. Het accent ligt hier op actie en expressie.

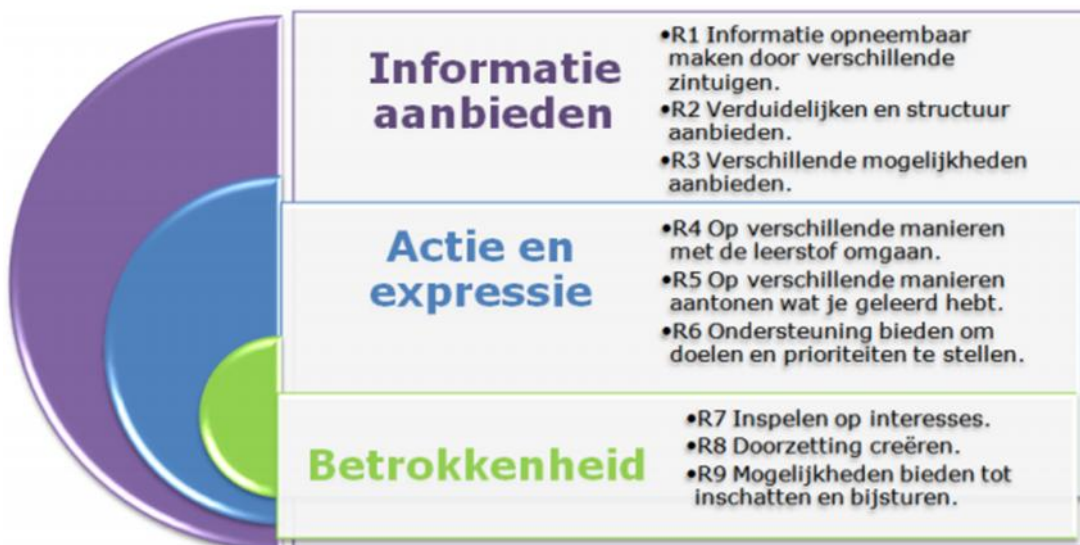
Illustratie 8: UDL – netwerken van de hersenen (Steunpunt inclusief hoger onderwijs, z.j., pp.).

UDL legt de link met onze hersengebieden. Onze hersenen zijn het centrum van ons denken. UDL daagt leerkrachten dus uit om te onderzoeken hoe hun leerlingen denken en om daarop in te spelen. Want leren is immers denken.

Passend binnen de drie netwerken in onze hersenen en de drie daaruit volgende principes, biedt UDL negen richtlijnen. Dit zijn telkens drie richtlijnen per principe. De richtlijnen vindt u in het onderstaande overzicht.

Illustratie 9: UDL – principes (Axters, 2015, p.30-33)

In het herkenningsnetwerk wordt **informatie aangeboden** ingespeeld op de verschillende zintuigen, op een duidelijke en gestructureerde manier. Daarnaast wordt de informatie aangeboden met verschillende verwerkingsmogelijkheden.

Het affectief netwerk verhoogt de **betrokkenheid** door in te spelen op interesses van de leerlingen. De betrokkenheid helpt leerlingen om door te zetten. In dit netwerk leert de leerling ook zijn talenten en zijn werkpunten kennen of inschatten en krijgt de leerling de mogelijkheid om zichzelf bij te sturen.

Het strategisch netwerk zorgt ervoor dat de leerling iets met de informatie doet, in de vorm van **actie en expressie**. De leerling krijgt de kans om op verschillende manieren met de leerstof om te gaan en op verschillende manieren te tonen wat hij of zij geleerd heeft. De leerling moet hierin voldoende ondersteund worden zodat hij of zij prioriteiten en doelen kan bepalen.

Zoals ik eerder aankaartte ontbreekt het UDL aan handvaten om diep en breed te leren. Daarom richtte ik me op de **taxonomie van Bloom**. De taxonomie is niet nieuw en heeft zijn doeltreffendheid bewezen. Zo doeltreffend zelfs dat men door de jaren heen, de taxonomie heeft bijgesteld en verbeterd. Uiteraard vergeet ik de principes van UDL niet. Het is steeds belangrijk om de informatie op een gevarieerde manier aan te bieden en de leerlingen de mogelijkheden te geven om het geleerde op een gevarieerde manier te uiten.

1.4.2 Taxonomie van Bloom

Sinds ik het onderzoek naar de taxonomie van Bloom begon, krijg ik de grappige tekenfilmfiguur uit een serie uit de jaren '80 niet meer uit mijn hoofd. Benjamin Blümchen kent wellicht weinig faam in België maar was en is nog steeds een hit in Duitsland. Ik leerde de serie kennen door mijn vriend, hij heeft immers Duitse roots. Tot ik dit onderzoek startte, vond ik het een belachelijke naam voor een tekenfilmfiguur, maar nu weet ik beter. De makers van deze serie zinspeelden zeker op de taxonomie van Bloom. Laten we onderstaande afbeelding van Benjamin Blümchen eens nader bekijken.

Illustratie 10: Benjamin Blümchen (Hoerspielhelden, z.j.).

Benjamin is een olifant. Olifanten zijn in veel culturen het symbool van wijsheid en standvastigheid. Blooms taxonomie streeft naar wijsheid en standvastigheid door een leermodel tot dieper leren te bieden.

Een olifant leert efficiënt en vergeet nooit. Ook dat wil de taxonomie bereiken door gestructureerd en diepgaand te leren om zo het geleerde nooit meer te vergeten.

De makers van dit programma hadden dat goed begrepen. Tekenfilms willen kinderen iets leren over het leven. Er wordt gezegd dat deze animatieserie kinderen wilde klaarstomen voor een linkser politiek bewind. De avonturen van Benjamin Blümchen hielpen hen hierbij, maar dit terzijde.

Ik zou deze inleiding binnen UDL kunnen kaderen want het is zeer belangrijk om mensen te motiveren om te leren. Dat speelt op het affectieve netwerk: waarom leren we? Misschien heb ik met deze inleiding uw interesse voor de taxonomie aangewakkerd?

Persoonlijk spreekt Benjamin Blümchen ook mijn herkenningnetwerk aan. Ik ken de serie en link de taxonomie meteen met mijn voorkennis van de serie.

Hoe leren we? Daarop wil de taxonomie van Bloom een antwoord bieden.

Naast motivatie, herkenning en strategie is het belangrijk om de **inhoud diep te verankeren**. Bovendien ben ik van mening dat een diepgaand begrip van informatie, een gevoel van competentie teweeg brengt. Dat zorgt meteen voor een flinke dosis motivatie!

De **onderwijspsycholoog Benjamin Bloom** ontwikkelde tussen 1948 en 1956 zijn taxonomie als **model voor het leerproces**. Hij ontwikkelde zijn model aanvankelijk voor het vak geschiedenis maar al snel bleek dat zijn leermodel ook voor andere vakken geschikt was.

De taxonomie is een leermodel over de **verschillende leerdoelstellingen of beheersingsniveaus in het leerproces**. Om een beoogd gedrag of leerdoel te bereiken, moet een leerling een aantal beheersingsniveaus doorkruisen. Aldus is de taxonomie eveneens een **manier om de groei van een leerling te evalueren**.

Het leermodel gaat uit van de vragen die de leerlingen in de verschillende beheersingsniveaus moeten kunnen beantwoorden. Dit maakt de taxonomie een bron van inspiratie voor het opstellen van toetsen en leeropdrachten.

Bloom gaat ervan uit dat de leerling in drie gebieden leerdoelen moet bereiken. De leerling moet **kennis verwerven, vaardigheden leren en affectieve doelen bereiken**. Affectieve doelen hebben te maken met waarden, attitudes en interesses.

Binnen deze drie gebieden kent het leerproces, volgens Bloom, telkens **zes beheersingsniveaus**. De beheersingsniveaus nemen alsmaar toe in complexiteit. Het spreekt voor zich dat hogere beheersingsniveaus een andere aanpak en vraagstelling vergen.

Volgens de taxonomie van Bloom doorloopt de leerling de zes niveaus. De beheersing van het ene niveau is een noodzaak voor de overgang naar het andere niveau. De niveaus van beheersing zijn als volgt:

- 1 Onthouden: Herinnert de leerling de informatie?
- 2 Begrijpen: Kan de leerling de informatie omschrijven, in eigen woorden uitleggen?
- 3 Gebruiken of toepassen: Kan de leerling de informatie gebruiken (in een nieuwe context)?
- 4 Analyseren: Kan de leerling de verschillende onderdelen onderscheiden?
- 5 Evalueren: Kan de leerling de informatie beoordelen?
- 6 Creëren: Kan de leerling met de informatie iets nieuws ontwikkelen of construeren?

Volgens dit model moet de leerling de kennis, vaardigheid of attitude onthouden alvorens het te begrijpen, toe te passen, te analyseren, te evalueren en er tot slot iets nieuws mee te creëren. In ieder niveau moet de leerling kunnen bewijzen dat hij of zij de doelstelling bereikt heeft, alvorens over te gaan naar het volgende niveau. Telkens wordt een hogere-orde denkvaardigheid aangesproken.

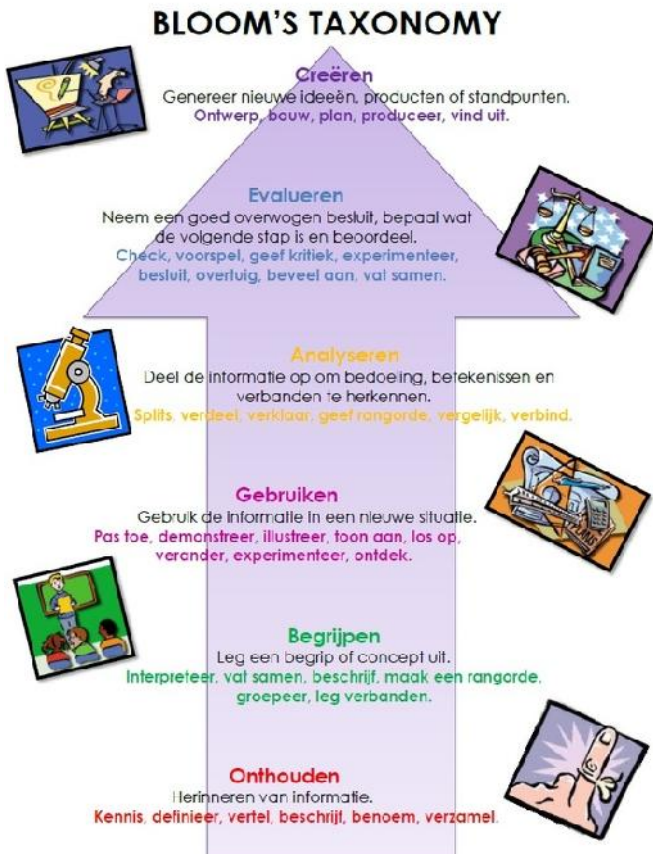
Lagere-orde-denkvaardigheden verwachten één juist antwoord van de leerlingen. Ze beperken zich tot het onthoud-, begrips- en toepassingsniveau.

Hogere-orde-denkvaardigheden onderscheiden zich doordat het antwoord pas gevonden kan worden na analyse, evaluatie of creatie met de inhoud.

Bijgaand vindt u een schema van de taxonomie ter verduidelijking. De pijl wijst naar boven en verwijst naar de evolutie van het **lagere-orde-denken tot het hogere-orde-denken**. De onderste drie niveaus veronderstellen denkprocessen van een lagere orde dan de bovenste drie niveaus.

Illustratie 11: Taxonomie van Bloom (Ramaut, z.j.).

Ik breng met een **voorbeeld** de taxonomie in de praktijk:

Om methodisch te kunnen handelen moet een leerling eerst het kernwoord methodisch **onthouden**.

Daarna moet de leerling kunnen beschrijven dat methodisch handelen in 4 stappen verloopt. De leerling informeert zich, plant, voert uit en evalueert. Dit valt onder het tweede niveau van de taxonomie: **begrijpen**. Nadat de leerling dit begrijpt moet hij of zij dit ook kunnen aantonen. Dit kan door het methodisch handelen in een opdracht te **gebruiken**.

Om nauwgezet methodisch te handelen is het belangrijk om de opdracht op te splitsen in stappen, met andere woorden de opdracht te **analyseren**.

Na de opdracht moet beoordeeld worden of alles goed verlopen is, de leerling **valueert** het methodisch handelen.

Uiteindelijk bewijst de leerling in een zesde en laatste niveau dat hij of zij het methodisch handelen door en door kent door zelfstandig in een nieuwe context methodisch iets te ontwerpen of te **creëren**.

Stapsgewijs helpt de taxonomie ons doelen te bepalen en te evalueren voor een hoger beheersingsniveau. Hierdoor worden de leerlingen steeds competentere. Want dat is immers de **doelstelling van het onderwijs van de 21ste eeuw. Leerlingen moeten competent worden**. Dit houdt in dat ze moeten **leren leren**. Zoals ik al opmerkte verandert onze maatschappij zo snel dat er een grote kans is dat de jobs waarin onze leerlingen later terecht komen, op dit ogenblik nog niet bestaan. Ze moeten dus veel meer kunnen dan inhoud reproduceren, ze moeten de **inhoud** voornamelijk **zelf** kunnen **verdiepen en verbreden** en daarbij helpt de taxonomie.

Anderson en Krathwohl verbeterden in 2001 de taxonomie van Bloom. Door de jaren ontstonden nieuwe inzichten over het leren, met name over kennis. **We leren meer dan feiten. We leren ook procedures, concepten en doen een beroep op metacognitie.**

Door deze nieuwe inzichten kwam onderstaand overzicht tot stand. Alle zes de beheersingsniveaus worden telkens opgesplitst in de vier soorten kennis, **van simpele naar complexe kennis**.

Illustratie 12: Vernieuwde taxonomie van Bloom (Knevel, 2013, p.3).

KENNISDIMENSIE >	METACOGNITIE	PROCEDURES	CONCEPTEN	FEITEN	
√ COGNITIEF PROCES DIMENSIE					
Creëren ontwerpen, schappen, samenstellen, schrijven, bouwen, ontwikkelen.	Ontwerp een leeromgeving waarin meerdere leerstijlen tot hun recht komen	Ontwerp een effectieve workflow voor een project	Stel een team van experts samen	Ontwikkel een logboek van dagelijkse activiteiten	HOGERE ORDE DENKVAARDIGHEDEN
Evalueren coördineren, monitoren, testen, beoordelen, bekritisaren, kiezen en de keuze rechtvaardigen, besluiten.	Reflecteer op je eigen studie-voortgang	Beoordeel de efficiëntie van technieken om monsters te nemen	Bepaal de relevantie of de kwaliteit van de resultaten	Check de over-eenstemming tussen afspraken en uitvoering	
Analyseren onderscheiden, selecteren, organiseren, samenhang en verbanden vinden, patroon beschrijven, observeren, toeschrijven.	Onttrafel je eigen culturele bias	Integreer bestaande zaken met nieuwe regelgeving	Maak onderscheid tussen cultuur met een grote C en met een kleine c	Selecteer de meest complete lijst met acties in geval van...	
Toepassen gebruiken in een situatie, een plan ontwikkelen, een oplossing voorstellen, aantonen dat, laten zien hoe.	Gebruik een techniek die past bij je sterke en zwakke punten	Voor een test uit om de ph- waarde te meten van...	Geef advies aan en nieuweling hoe...	Beantwoord de meest gestelde vragen over...	LAGERE ORDE DENKVAARDIGHEDEN
Begrijpen weergeven in eigen woorden of beeld, voorbeelden geven, grote lijnen aangeven, uitleggen, classificeren, samenvatten, concluderen, vergelijken, verklaren, voorspellen.	Voorspel hoe iemand reageert op een totaal onbekende situatie	Verduidelijk de instructies voor...	Classificeer lijfstoffen volgens mate van gifigheid	Vat de voordelen samen van een nieuw product	
Onthouden herinneren, benoemen, opnoemen, definiëren, opzoeken, beschrijven, aanwijzen, reproduceren.	Beschrijf strategieën voor het onthouden van informatie	Noem de stappen bij hartmassage van een kind	Herken symptomen van uitputting	Noem de primaire en secundaire kleuren	
	COMPLEXE KENNIS			SIMPELE KENNIS	

In deze matrix verwoorden de **werkwoorden** wat de leerling in ieder **niveau van beheersing** moet kennen en kunnen.

Met behulp van deze matrix kunnen **alle inhouden** uitgediept worden, ook deze van Verzorging-Voeding. Door de lesopdrachten te richten op hogere-orde-denkvaardigheden, leren we de leerlingen zelf denken in plaats van te reproduceren. **Alle leerplannen streven naar competenties en dat doet de taxonomie ook.**

De taxonomie biedt eveneens mogelijkheden om **vakoverschrijdend** te werken. Het geeft meteen mooie kansen om **verbanden te zien** en linken te leggen. Bovendien stimuleert het de **creativiteit** door het geleerde in een nieuwe context te plaatsen, de context van een ander vak. Zo helpt de taxonomie ook **leren in samenhang**.

Ik kan besluiten dat de **taxonomie een leidraad is om te bepalen hoe ik de leermaterialen zal inzetten**. Nadat ik bepaald heb welke inhoud ik zal geven, onderzoek ik aan de hand van de matrix hoe ik deze kan aanbieden. **Ik vertrek vanuit een leerdoel en zoek in de matrix hoe de leerlingen dit doel kunnen bereiken.**

Met de taxonomie heb ik de handvaten om de leerlingen te begeleiden tot hogere beheersingsniveaus van de inhoud. Door UDL worden de leerlingen gemotiveerd om te leren. Nu ontbreekt nog een laatste schakel, het samen leren. We leren immers graag van en met elkaar. Dit kunnen we door middel van coöperatieve leerstrategieën.

1.4.3 Coöperatieve leerstrategieën

Door mijn enquête en mijn onderzoek stelde ik vast dat leerlingen **graag leren van elkaar**. Ik ondervond ook dat het werkt. Tijdens mijn stageopdrachten merkte ik dat leerlingen elkaar soms spontaan beginnen coachen. Respectvolle leerlingen helpen elkaar graag.

Om te weten te komen wat nu het verschil is tussen coöperatieve leerstrategieën en groepswork, volgde ik een bijscholing over coöperatieve leerstrategieën. Dr. Spencer Kagan ontwikkelde zijn strategieën reeds in de jaren '80. Hieraan werd tot op heden onvoldoende aandacht besteed.

Toen kwam het M-decreet dat aanspoort om te differentiëren. Opeens zijn coöperatieve leerstrategieën weer heet van de naald. We vertrekken immers van zeer heterogene groepen. Dergelijke groepen boeken betere resultaten door samen te werken en te leren van elkaar. Het is **een hulpmiddel om convergent te differentiëren**. Alle leerlingen streven dezelfde doelen samen na.

Coöperatieve leerstrategieën zijn **meer dan groepswork** want binnen groepswork zijn niet noodzakelijk alle leerlingen geactiveerd. Coöperatieve leerstrategieën zijn ontwikkeld om alle leerlingen te activeren door ze allemaal verantwoordelijkheid te laten dragen volgens **het GIPS-principe**. De bijgevoegde afbeelding verduidelijkt dit principe.

Illustratie 13: GIPS-principe (Cobben, 2013, pp.).

GIPS staat voor **gelijke deelname, individuele aanspreekbaarheid, positieve wederzijdse afhankelijkheid en simultane actie**.

Coöperatieve leerstrategieën krijgen vorm in **didactische structuren** die ontwikkeld zijn om het GIPS-principe toe te passen.

In deze didactische structuren worden alle leerlingen actief betrokken door de gelijke deelname. Ze delen de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de taak. Hierdoor worden de leerlingen individueel aanspreekbaar omwille van die verantwoordelijkheid. Dit verhoogt hun motivatie om te presteren.

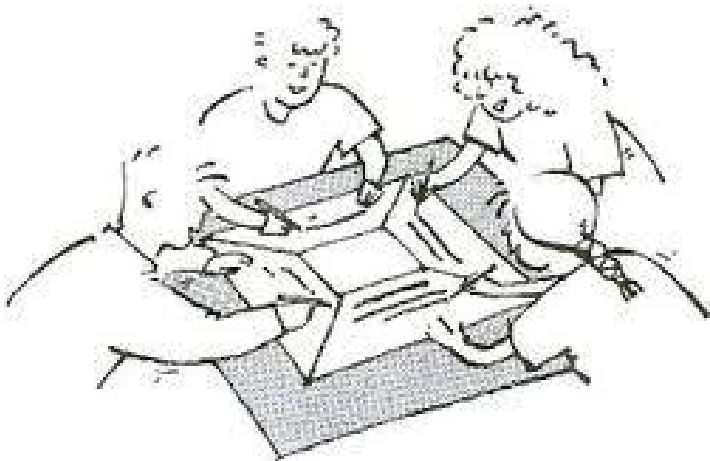
Door de **verhoogde motivatie** en de **actieve betrokkenheid verhoogt de wederzijdse steun** onder leerlingen. Ze worden positief wederzijds afhankelijk. Spontaan ontstaat het proces van peer tutoring. Dit leidt tot simultane interactie waarin alle deelnemers continu actief bezig zijn met het leerproces en de opdracht.

Omwille van de kracht van deze strategie, gebruik ik meermaals coöperatieve leerstrategieën in dit werk. Ik gebruik deze strategieën niet altijd om ieders leermethode, ieders leerkracht te respecteren. Leerlingen moeten niet constant samenwerken. Niet alle leerlingen werken en leren graag samen. Sommige leerlingen gaan liever individueel aan de slag en daar hebben ze het recht toe. Het komt erop neer om een **balans** te vinden tussen individueel en coöperatief werken en zo alle leerlingen de nodige leeransen te bieden.

Bij coöperatieve leerstrategieën werken leerlingen voornamelijk in **groepjes van vier**.

Illustratie 14: Coöperatief werken (Klip, z.j.).

In deze groepjes moeten de leerlingen de **rollen** voor de samenwerking verdelen. Bij deze rollen horen **taken** die ze eveneens verdelen. Ieder groepje heeft meestal een verslaggever, een organisator, een materiaalmeester en een bemiddelaar. Voor een gedetailleerde rolverdeling verwijs ik naar de toolbox in deel twee van dit werk. U zult merken dat ik in mijn toolbox vijf rollen omschrijf. Ik doe dit omdat een klas meestal niet bestaat uit groepen van een meervoud van vier. Ik wil het hiermee mogelijk maken om de coöperatieve leerstrategieën met drie of zelfs vijf leerlingen uit te voeren.

Het is aangewezen om steeds dezelfde rollen en taken te verdelen omwille van het **herkenningsprincipe** van het Universal Design for Learning. Strategieën worden zoals alle werkvormen gemakkelijker toegepast als deze meermaals herhaald worden. Mevrouw Maaïke Soete gebruikte een aantal werkvormen reeds **vakoverschrijdend** in samenwerking met het vak PAV. Dat draagt bij tot de **herhaling** en het herkenningsprincipe. Dit kunnen scholen doen met alle werkvormen, zij het nu coöperatief of niet.

Het GIPS-principe komt tot stand door de **rolverdeling** en de nummering van de groepsleden. De leden krijgen een nummer van 1 tot 4. Deze **nummering** zorgt voor het onvoorspelbare aspect in de samenwerking. De leerkracht kan een lukraak nummer trekken. De leerling met dat nummer moet dan bijvoorbeeld het antwoord op de vraag geven. Binnen coöperatieve leerstrategieën kiest de leerkracht meestal welke leerlingen samenwerken. Ik herhaal nogmaals de wijze raad van mevrouw Soete: "Een goede groepssamenstelling brengt rust en stimuleert het samen leren".

Voornamelijk in de tweede graad BSO heb ik gemerkt dat leerlingen nog niet klaar zijn om zelf te kiezen met wie ze samenwerken. De leerlingen die keuze geven, resulteert in homogene groepen. De babbeltachtige leerlingen zitten bijeen en de harde werkers doen dat ook. Op die manier gaat de groep divergent leren. De ene groep behaalt de doelstellingen niet, terwijl de andere dat wel doet. Wanneer de groepen gemengd zijn, leren de leerlingen veel meer van elkaar.

1.5 Leerplan Verzorging-Voeding

Ik bespreek het leerplan van het Katholiek Secundair Onderwijs van Vlaanderen. Dit is het leerplan met nummer D/2013/7841/061 van 1 september 2013 voor de tweede graad BSO Verzorging-Voeding.

In de tweede graad maken jongeren in **eenvoudige leersituaties** en onder **directe begeleiding** kennis met de wereld van de **zorg en diensten**. Dat wil zeggen dat de leerlingen in elke leersituatie voldoende sturing en begeleiding van de leerkracht moeten krijgen. Ze moeten goed weten wat we van hen verwachten. Lessen en inhouden moeten goed gestructureerd zijn. Het leerplan spreekt van 'kennis maken met' omdat het nog niet streeft naar competenties maar naar **algemene doelstellingen**, ter **voorbereiding op de te bereiken competenties** van de derde graad.

Op het einde van de derde graad moeten de leerlingen wel competenties behalen op het vlak van de **indirecte** (groot- en kleinhuishouding) of de **directe zorg** (zorg en begeleiding van kinderen en volwassenen). In de derde graad maken zij een keuze tussen beide richtingen. In de tweede graad werkt men aan deze competenties, in de vorm van negen algemene doelstellingen. De competenties zijn nog geen vereiste. De leerlingen ontdekken binnen een aantal **contexten** (in een aantal settings, bij een aantal doelgroepen) hun kwaliteiten, mogelijkheden en interesses in functie van een verdere oriëntering naar de directe zorg of indirecte dienstverlening. Dit is dus in functie van hun studiekeuze en verdere beroepskeuze (Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2013, pp.).

1.5.1 Context

De context verwijst naar de visie, de doelgroep en de settings waarbinnen de leerlingen aan hun leerplandoelstellingen werken. U vindt de context terug op de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, in deel twee van dit werk (toolbox, p.50). Het groene kader vraagt telkens naar de context.

Volgens het leerplan bereiken de leerlingen de algemene doelstellingen bij de volgende **doelgroepen**:

- medeleerlingen (dit zijn de eigen klasgenoten),
- gezonde kinderen van 2,5 tot 10 jaar,
- gezonde volwassenen.

De doelgroep moet in een goede gezondheid verkeren en het moet mogelijk zijn om ermee te communiceren.

Om de algemene doelstellingen te bereiken voeren leerlingen opdrachten uit:

- met een **lage moeilijkheidsvraag** (dit is het toepassen van routines),
- aan de hand van **duidelijke instructies** (van de leerkracht),
- onder **directe begeleiding** van de leraar (de leerkracht is dus steeds aanwezig).

1.5.2 Componenten

Het leerplan is een **geïntegreerd** leerplan. Dat wil zeggen dat er een zo groot mogelijke integratie van de verschillende algemene doelstellingen tot stand moet komen. De leerlingen moeten immers **in samenhang leren**. Ze moeten het verband leren zien tussen de verschillende doelstellingen.

Deze negen algemene doelstellingen of kortweg AD's worden geclusterd tot **drie componenten**. Er is het component directe zorg (AD 4), een component (ped)agogisch handelen (AD 2, 3 en 5), een component indirecte zorg (AD 6, 7 en 8).

Verder is er nog een **basiscomponent** dat met alle andere verweven is (AD 1 en AD 9). Dit basiscomponent bevat het **kwaliteitsbewust handelen** in alle andere AD's en het oriënteren op een studiekeuze en bijgevolg beroepskeuze.

Het component directe zorg 'AD 4: Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor gezondheid en welzijn', behandelt het effectief zorg dragen voor mensen binnen een holistische mensvisie. Dit is de mens als een psychisch, fysisch en existentieel geheel.

Het component indirecte zorg combineert AD 6, 7 en 8. Zij zijn respectievelijk:

- Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden;
- Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten;
- Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen.

Of kortweg spreken we van maaltijdzorg, interieurzorg en linnenzorg.

Het component (ped)agogisch handelen combineert AD 2, 3 en 5. Zij zijn respectievelijk:

- Binnen een welomschreven opdracht communiceren in een 1-1 relatie;
- Binnen een welomschreven opdracht, binnen de klasgroep, in groep werken;
- Binnen een welomschreven opdracht ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten.

Tot slot is er het basiscomponent (AD 1 en 9) waarbinnen de leerlingen:

- Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen;
- Oriënteren op beroepen binnen directe en indirecte zorg en studiekeuze.

U merkt dat de algemene doelstellingen telkens spreken van **een welomschreven opdracht**. Zoals ik eerder al vermeldde moeten de leerlingen gestructureerd begeleid worden. Ze moeten duidelijk weten wat hen te doen staat en aan welke criteria hun opdracht telkens moet voldoen.

Op vraag van mevrouw Maaike Soete en de vakgroep Huishoudkunde van Spes Nostra, werk ik verder in dit werk met de basiscomponent en in het bijzonder AD 1, het kwaliteitsbewust handelen. Oefening blijft immers nodig zodat de leerlingen deze doelstelling in hun dagelijkse opdrachten integreren.

Volgens het leerplan moeten de leerlingen steeds werken onder directe begeleiding van de leerkracht. Zij moeten ook steeds werken aan de hand van werkmodellen en met duidelijke instructies. Bij deze AD 1 ontwikkelde het VVKSO een werkmodel: de **kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen**. (Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2013, pp.).

Deze kijkwijzer integreer ik in de verdere uitwerking omdat het het hele kwaliteitsbewust handelen visualiseert. In elke klas hangt deze kijkwijzer. In elke les wordt ernaar verwezen. Het model vindt u in de toolbox van deel twee van dit werk (2.3.4 Kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, p.50).

1.5.3 AD 1

Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen, beslaat meteen een groot deel van het basiscomponent.

De eerste algemene doelstelling wordt onderverdeeld in verschillende **leerplandoelstellingen**. Bij deze leerplandoelstellingen horen telkens **onderliggende doelstellingen** die **tussentapen** vormen tot het bereiken van de leerplandoelstelling. De leerplandoelstellingen zijn vervolgens de tussentapen om de algemene doelstelling, kwaliteitsbewust handelen, te bereiken.

Dit kwaliteitsbewust handelen moet als het ware een **routine** worden en ingebed zijn in iedere opdracht die de leerling uitvoert, zij het binnen directe zorg of indirecte zorg, binnen maaltijdzorg, interieurzorg of linnenzorg of binnen (ped)agogisch handelen. Er moet steeds aandacht zijn voor kwaliteit.

Hieronder lijst ik de verschillende leerplandoelstellingen met een aantal belangrijke onderliggende doelstellingen op. Deze onderliggende doelstellingen behoren tot de **basisdoelen** van het leerplan. Voor mogelijke uitbreidingsdoelen verwijs ik naar het servicedocument verzorging-voeding van juli 2013. Het document lijst bij de onderliggende doelstellingen (basis) soms mogelijke onderliggende doelstellingen (uitbreiding) op (VSKO, pp.). In dit werk ga ik op deze uitbreidingsdoelen niet verder in.

De werkvormen die ik in deel twee aan de hand van de taxonomie uitwerk, zijn erop gericht om een aantal van deze basisdoelstellingen tot een hoog beheersingsniveau te brengen. Ik werk ze niet allemaal uit. Ik wil een aanzet geven tot een verdere uitwerking, als het ware de toon zetten (VSKO, 2013, pp.).

Illustratie 15: AD 1: Kwaliteitsbewust handelen (VSKO, 2013, pp.).

Algemene doelstelling	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.
Werkmodel	Kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen
Leerplandoelstellingen	<p>1.1 Een holistische mensvisie en het belang ervan verduidelijken en toelichten.</p> <p>1.2 De kernelementen van het opvoedingsproject van de school verduidelijken en toelichten in het dagelijkse schoolleven.</p> <p>1.3 Bij de uitvoering van een opdracht, vanuit een holistische mensvisie, respectvol handelen.</p> <p>1.4 Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen.</p> <p>1.5 Bij de uitvoering van een opdracht milieubewust handelen.</p> <p>1.6 Bij de uitvoering van een opdracht veilig handelen volgens de geldende richtlijnen.</p> <p>1.7 Bij de uitvoering van een opdracht ergonomisch handelen.</p> <p>1.8 Bij de uitvoering van een opdracht hygiënisch handelen volgens de geldende richtlijnen.</p> <p>1.9 Bij de uitvoering van een opdracht economisch handelen.</p> <p>1.10 De begrippen waarnemen, observeren en registreren verduidelijken en het verschil toelichten.</p> <p>1.11 Het belang van observeren toelichten.</p> <p>1.12 Met ondersteuning van een werkmodel het menselijk gedrag observeren en registreren.</p> <p>1.13 Reflecteren over het eigen kwaliteitsbewust handelen.</p>
Onderliggende doelen	<p>1.3 De leerling gaat respectvol om met zichzelf, anderen, materialen en middelen.</p> <p>1.4 De leerling werkt volgens een vierstappenplan (informeer, plan, voer uit, reflecteer/evalueer).</p> <p>1.5 De leerling doseert, kiest en koopt milieubewust.</p> <p>1.6 De leerling gaat veilig om met materialen en middelen met behulp van een werkmodel.</p> <p>1.7 De leerling heft en tilt rugsparend, past de werkpostschikking toe en neemt een ergonomische houding aan tijdens het uitvoeren van een opdracht.</p> <p>1.8 De leerling voorkomt kruisbesmetting, wast de handen, draagt persoonlijke beschermingsmiddelen en zorgt voor persoonlijke hygiëne.</p> <p>1.9 De leerling werkt aan de hand van een budget, onderhoudt en selecteert materialen en benodigdheden.</p> <p>1.13 De leerling denkt na over de gevolgen van zijn/haar handelen voor anderen en formuleert werk- en aandachtspunten.</p>

1.5.4 Kwaliteit versus taxonomie van Bloom

In **deel twee** kader ik de eerste algemene doelstelling van het leerplan Verzorging-Voeding, BSO tweede graad (D/2013/7841/061) binnen de taxonomie van Bloom.

Deze **algemene doelstelling 'Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen'** vormt de basis van alle andere doelstellingen binnen het leerplan.

In dit werk volg ik de stappen van de taxonomie en voorzie ik **binnen elk niveau zes activerende werkvormen** om een variatie aan leerstrategieën aan te bieden. De werkvormen variëren tussen **simpele kennis en complexere kennis**. Ik selecteerde een aantal leerplandoelstellingen en werkte deze als voorbeeld uit.

Bij elke werkvorm voeg ik telkens de nodige sjablonen en lijst ik op welke materialen en middelen nodig zijn om de werkvorm tot stand te brengen. U zult merken dat deze werkvormen louter een middel zijn om tot het beheersingsniveau van de taxonomie te komen. De werkvormen zijn ook op meerdere beheersingsniveaus toepasbaar. Het is de doelstelling die het beheersingsniveau bepaalt en dan vooral het werkwoord in deze doelstelling, niet de werkvorm zelf.

De werkvormen betrekken **alle zintuigen om de herkenning** tot stand te brengen. Ze **motiveren** leerlingen door in te spelen op hun **leefwereld**, door ze **uit te dagen** en volgens verschillende leerstrategieën te werken. Een van de leerstrategieën is de coöperatieve leerstrategie waarbij leerlingen leren van en met elkaar.

Niet alle leerlingen leren graag met anderen, sommigen werken liever individueel. Daarom is ook hier een balans nodig. Bij sommige werkvormen kunnen leerlingen individueel aan de slag, bij andere werken ze samen. Op die manier maken ze kennis met verschillende leerstrategieën en werken ze aan hun competenties. Bovendien zijn veel werkvormen zowel individueel als coöperatief uitvoerbaar.

Naast de werkvormen en de opbouw volgens de taxonomie reik ik eveneens een aantal **hulpmiddelen** aan. Ik bundel ze apart en laat de leerkrachten en leerlingen vrij om er al dan niet gebruik van te maken. Ik vind dat leerlingen hierin de keuze mogen hebben. Bovendien wil ik niemand stigmatiseren of aanzetten tot vooroordelen door verplichte hulpmiddelen in te zetten. Zowel zwakkere als sterkere leerlingen kunnen deze hulpmiddelen volledig **vrijblijvend** gebruiken. Op die manier nemen ze hun eigen leren in handen en denken ze **metacognitief** na over wat ze zelf nodig hebben om hun doel te bereiken.

1.5.5 Werkwoorden leerplan

In de volgende tabel rangschik ik een aantal **leerplandoelstellingen** van de eerste algemene doelstelling van het leerplan, binnen de taxonomie van Bloom. U vindt achtereenvolgens het beheersingsniveau, het leerdoel, de leerplandoelstelling, de werkvorm die ik in deel twee uitwerk en de instructie bij deze uitwerking.

U zult merken dat ik vaak verwijst naar de eerste algemene doelstelling van het leerplan. Dit komt omdat ik de werkvorm niet wil verengen tot die ene leerplandoelstelling. Veel werkvormen helpen de leerling **reflecteren over het kwaliteitsbewust handelen**. Reflecteren is de rode draad doorheen de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen. Het staat u natuurlijk vrij om deze werkvormen verder te specificeren voor uw eigen gebruik.

In een aantal werkvormen vereng ik wel. Hiermee wil ik aantonen wat de mogelijkheden zijn binnen ons leerplan. In de uitwerking van de werkvormen in deel twee, zult u merken dat ik soms **vakoverschrijdende** mogelijkheden aanbied. Het is de uitgelezen manier om te leren in samenhang en om competenties te oefenen.

Taxonomie	Leerdoelen	LPD	Werkvorm	Instructie
1 Onthouden	feiten: noem 9 verschillende criteria waarmee rekening moet gehouden worden binnen het kwaliteitsbewust handelen.	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	4x4 puzzel Rondeel schrijven Kijkwijzer-rap	Leg een puzzel met de kernwoorden van de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen en passende pictogrammen. Schrijf een rondeel met de kernwoorden van het kwaliteitsbewust handelen. Maak met de 9 criteria van de kijkwijzer een rijmende tekst.
	concepten: herken (en benoem de criteria) bij de voorbeelden binnen het kwaliteitsbewust handelen.	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Vensterruiten Memory	Herken in de casus criteria van kwaliteitsbewust handelen. Herken de kernwoorden van kwaliteitsbewust handelen in een memoryspel.
	procedures: noem de verschillende stappen bij het 'methodisch handelen'.	LPD 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen.	Rondeel schrijven	Geef de kernwoorden van het methodisch handelen aan de hand van een rondeel.
	metacognitie : beschrijf hoe je informatie over het kwaliteitsbewust handelen onthoudt.	o.a. AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Ezelsbruggetje	Ontwerp zelf een geheugensteun om een stuk theorie te memoriseren.
2 Begrijpen	feiten: geef ... voorbeelden van kwaliteitsbewust handelen.	LPD 1.8: Bij de uitvoering van een opdracht hygiënisch handelen volgens de geldende richtlijnen.	Bordwerk	Kleef de doelstelling omtrent hygiënisch te handelen op de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.

		AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Vind-iemand-die Bingo	Geef voorbeelden uit deze ruimte waar kwaliteitsbewust moet gehandeld worden.
	concepten: classificeer/rangschik de valkuilen bij de criteria van het kwaliteitsbewust handelen.	LPD 1.8: Bij de uitvoering van een opdracht hygiënisch handelen volgens de geldende richtlijnen.	Rangschikking	Rangschik de stappen van het wassen van de handen met betrekking tot hygiënisch handelen.
	procedures: verduidelijk de valkuilen aan de hand van de kijkwijzer.	LPD 1.6: Bij de uitvoering van een opdracht veilig handelen volgens de geldende richtlijnen. LPD 1.9: Bij de uitvoering van een opdracht economisch handelen.	Collage Onderwijsleer-gesprek	Maak een collage over je eigen ervaringen met veilig handelen. Maak een portfolio met eigen beeldmateriaal. Verduidelijk de valkuilen van economisch handelen bij het bereiden van een gerecht.
	metacognitie: voorspel valkuilen bij de gegeven casussen.	LPD 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen.	Speeddaten	Voorspel de valkuilen bij het methodisch handelen van het strijken van een T-shirt.

3 Toepassen	feiten: geef de kwaliteitsbewuste handelingen van de handwastechniek.	LPD 1.8: Bij de uitvoering van een opdracht hygiënisch handelen volgens de geldende richtlijnen.	Doorschuif schilderen	Schilder de verschillende kwaliteitsbewuste handelingen van de handwastechniek.
	concepten: reflecteer en geef advies aan elkaar over het kwaliteitsbewust handelen.	LPD 1.13: Reflecteren over het eigen kwaliteitsbewust handelen.	Carrousel	Geef kwaliteitsbewust advies over reeds uitgevoerde opdrachten (= reflecteren en adviseren).
	procedures: voer een test uit om veilig te handelen.	LPD 1.6: Bij de uitvoering van een opdracht veilig handelen volgens de geldende richtlijnen.	Experiment	Blus een vlam op verschillende manieren.
	metacognitie: gebruik een passende kwaliteitsdoelstelling in je uit te voeren opdracht. gebruik een passende methode om een opdracht uit te voeren.	LPD 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen. LPD 1.7: Bij de uitvoering van een opdracht ergonomisch handelen.	Toepasronde Demonstratie Rollenspel-dummy	Formuleer een evaluatiecriterium voor de opdracht en gebruik ze in de praktijk. Demonstreer het methodisch handelen tijdens een opdracht aan elkaar. Demonstreer het ergonomisch dweilen aan elkaar.
4 Analyseren	feiten: rangschik een complete lijst stappen om kwaliteitsbewust te handelen.	LPD 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen.	Lijn	Rangschik de stappen uit een stappenplan.

	concepten: maak onderscheid tussen kwaliteitsbewuste en niet kwaliteitsbewuste handelingen.	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Consensus- methode	Zoek de fouten over kwaliteitsbewust handelen in afbeeldingen of stappenplannen.	
	Procedures: integreer je voorkennis in nieuwe opdrachten.	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Vuilniszak- reiskoffer-schatkist	Reflecteer na een opdracht over wat je geleerd hebt, wat niet volgens plan verliep en wat je nooit meer wil vergeten. Integreer door herhaling je voorkennis in nieuwe opdrachten.	
	metacognitie: ontrafel je eigen visie op kwaliteit.	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Denk-schrijf- rondpraat Dobbelen Muurtje	Kies een geschikte werkmethode volgens je eigen visie op kwaliteit. Motiveer je keuze. Reflecteer over je eigen kwaliteitsbewust handelen in voorbije situaties. Selecteer en rangschik kwaliteitsaanwijzingen volgens je eigen visie op kwaliteit.	
5	Evaluëren	Feiten: Check de overeenstemming tussen afspraken en uitvoering van respectvol handelen.	LPD 1.3: Bij de uitvoering van een opdracht, vanuit een holistische mensvisie, respectvol handelen.	Stellingenspel	Vul zinnen aan met je eigen visie op respectvol handelen. Beoordeel elkaars visie d.m.v. het stellingenspel.
		Concepten: Bepaal de kwaliteit van de resultaten (product en proces) van een uitvoering.	AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.	Dambord	Bepaal de kwaliteit van het resultaat van een opdracht d.m.v. een dambordspel.

	<p>Procedures: Beoordeel de efficiëntie van technieken... om afval te verwerken.</p> <p>om kwaliteitsbewust te handelen.</p>	<p>LPD 1.5: Bij de uitvoering van een opdracht milieubewust handelen.</p> <p>AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.</p>	<p>Ladder van Lansink</p> <p>Een gaat, drie blijven</p>	<p>Beoordeel aan de hand van een gegeven situatie (casus of eigen schoolbeleid) de efficiëntie van het afvalbeleid.</p> <p>Vorm expertgroepjes over werkmethodes aan de hand van gegeven casussen. Overtuig de andere groepjes van je werkmethode.</p>
	<p>Metacognitie: Reflecteer op je eigen studievoortgang voor en na een gegeven opdracht.</p>	<p>AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.</p> <p>LPD 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen.</p>	<p>Diagnose</p> <p>Twitter-tweets</p>	<p>Reflecteer a.d.h.v. een diagnoseformulier over je voorkennis en kwaliteitsdoelen bij een opdracht. Reflecteer na de opdracht of je doelen behaald zijn en zeg hoe je jezelf kunt bijsturen.</p> <p>Tweet een uitvergroot stappenplan voor en na het uitvoeren van een opdracht. Reflecteer over wat je wil bijleren en over wat je effectief bijleerde.</p>
6 Creëren	<p>Feiten: Ontwikkel een logboek van dagelijkse activiteiten binnen een project.</p> <p>Ontwerp een pictogram passend bij het kwaliteitsbewust handelen.</p>	<p>AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.</p>	<p>Komen eten!</p> <p>Pictogram</p>	<p>Maak en houd een eigen logboek bij tijdens de uitvoering van hun project "Komen eten!".</p> <p>Ontwerp, met je voorkennis over bestaande pictogrammen, nieuwe pictogrammen bij de kernwoorden van de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.</p>

	<p>Concepten: Stel een team van experts samen om een gegeven opdracht uit te voeren of om met een apparaat te werken.</p>	<p>AD 1: Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.</p>	<p>Maak een gebruiksaanwijzing</p> <p>Maak een film</p>	<p>Maak in groepjes van vier een gebruiksaanwijzing of handleiding voor een gegeven opdracht of een apparaat.</p> <p>Maak in groepjes van vier een instructievideo voor een gegeven opdracht.</p>
	<p>Procedures: Ontwerp een effectieve workflow voor een project.</p>	<p>LPD 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen.</p> <p>LPD 1.5: Bij de uitvoering van een opdracht milieubewust handelen.</p>	<p>Komen eten!</p> <p>Upcycling</p>	<p>Verdeel de taken en stel een stappenplan samen in het kader van het project "Komen eten!".</p> <p>Ontwerp een stappenplan om op een milieubewuste manier sfeer in huis te scheppen.</p>
	<p>Metacognitie: Ontwerp een checklist van een leeromgeving waarin kwaliteitsbewust handelen tot zijn recht komt.</p>	<p>LPD 1.2: De kernelementen van het opvoedingsproject van de school verduidelijken en toelichten in het dagelijkse schoolleven.</p>	<p>Maak een checklist</p>	<p>Maak aan de hand van het keukenreglement van je school een checklist voor je leeromgeving.</p>

2 Differentiatie in Personenzorg

Beklim de piramide van Bloom tot een leer-krachtige omgeving!

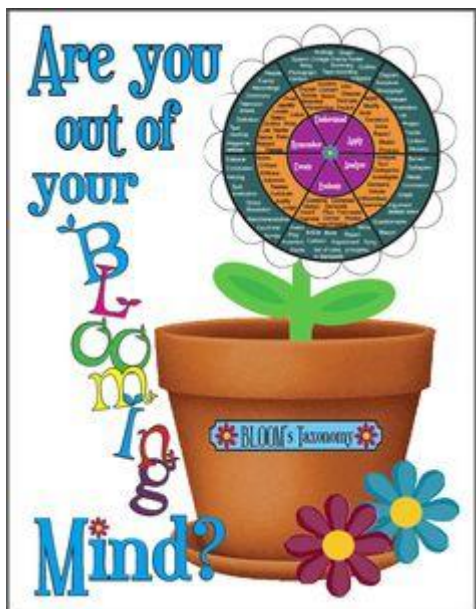
Illustratie 16: Leer-krachtige zone (Camp, 1998).

2.1 Piramide van Bloom

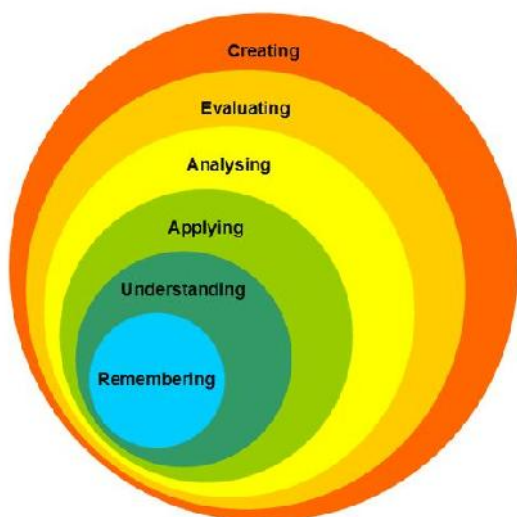
De taxonomie wordt in verschillende bronnen op verschillende manieren weergegeven. Er zijn bloemen, concentrische cirkels, tabellen en piramides. Maar welke voorstelling kies ik?

Illustratie 17: Are you out of your blooming mind (Celic, 2013).

'Are you out of your blooming mind?' luidt het bij de bloem. Dat is een zin met power. Iedere leerkracht wil zijn **leerlingen doen openbloeien**. Een bloem geeft ook het cyclische proces van het leren weer. Stap voor stap, wordt de cirkel rond. Ik link de titel van mijn werk aan deze voorstelling: **Bloomfulness**.

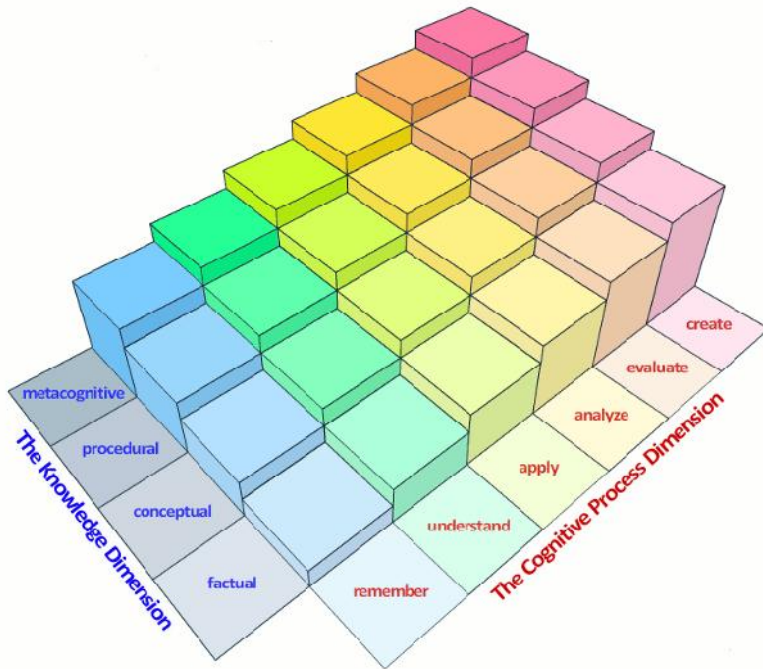
Illustratie 18: Bloom's revised taxonomy (Celic, 2013).

De concentrische cirkels van de herziening van de taxonomie van Bloom. Alles start bij het onthouden en leidt tot de creatie. Stap voor stap breidt het beheersingsniveau uit en wordt het geleerde **geïntegreerd** in een hoger niveau.

Illustratie 19: Matrix van taxonomie van Bloom (Schenk, 2011).

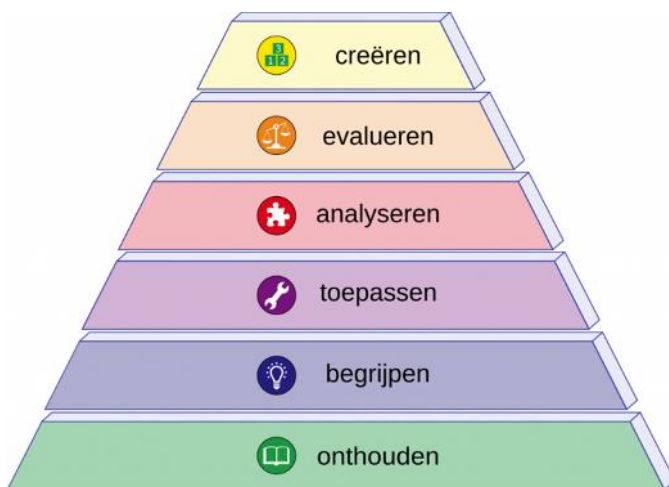

Dit model visualiseert de cognitieve processen en de kennisdimensie. Dit is waarschijnlijk het **meest accurate beeld** van de vernieuwde taxonomie door Krathwohl. Zelf vind ik de opbouw te complex als visualisatie.

Daarom beslis ik de piramide als beeld te gebruiken. Een piramide legt een **solide basis** voor al het andere. Als het fundament van een piramide op los zand staat, zal de piramide niet stand houden. Zo is het volgens mij ook met de taxonomie en de beheersing van kennis.

Bovendien visualiseert de piramide voor mij de succeservaring. Iets waar we in het onderwijs naar streven. De top van de piramide bereiken is de ultieme succeservaring want met het geleerde creëren we iets nieuws. Ik kies ook voor de piramide omwille van de **herkenningsfactor**. De leerlingen kennen allemaal de actieve voedingsdriehoek en begrijpen de structuur. Herkenning past helemaal binnen de principes van UDL. Het herkenningsnetwerk van onze hersenen bepaalt immers wat we leren.

Illustratie 20: Piramide van Bloom (De Vries, 2015).

In wat volgt bouw ik de uitgewerkte werkvormen telkens uit volgens dit piramidemodel. Ik leg de basis door werkvormen voor onthouden aan te reiken, vervolgens leren de leerlingen begrijpen, toepassen, analyseren, evalueren om tot slot bovenaan de piramide met het geleerde iets nieuws te creëren.

Ik ben me ervan bewust dat onthouden en begrijpen vanuit de toepassing en zelfs de creatie mogelijk is. Dat bevestigen de pedagogen van VIVES Torhout: mevrouw Ingrid Depuydt, mevrouw Kerlijne Chanterie en meneer Danny Wyffels. In die zin is de piramide misschien te begrenzend. Anderzijds heeft mijn doelgroep voor dit werk, de leerlingen van de tweede graad BSO, een gestructureerde opbouw nodig. Om deze structuur te kunnen bieden, moet ik als leerkracht het model begrijpen en kunnen toepassen en er zelfs iets nieuws mee kunnen creëren, zoals dit werk.

Hoewel ik de piramide als leidraad gebruik, vergeet ik de kennisdimensie in mijn uitwerking niet. Ik reik **werkvormen voor simpele kennis en voor meer complexe kennis** aan. Aangezien mijn doelgroep vooral leert vanuit het doen, komt **procedurele kennis** veel aan bod. In alles wat deze leerlingen doen moeten zij een stappenplan of procedure volgen. Anderzijds bevat een stappenplan ook kennis van feiten, concepten en zelfs metacognitie.

Het **concept** interpreteer ik vooral als de visie van de school en de leerling op kwaliteitsbewust handelen.

U zult dan ook merken dat ik de leerlingen vaak laat reflecteren over conceptuele kennis.

Reflecteren, observeren en registreren zijn immers de kern van het hele kijkwijzer-verhaal. Het model is een en al **metacognitie** en daarom mijn werkvormen ook.

2.2 Blooms materiaalwagen

Ik bundel mijn werkvormen in een handige materiaalwagen. Een materiaalwagen is een kwaliteitsbewuste keuze. Ik koos niet zomaar een materiaalwagen. Passend binnen de werkvorm **upcycling**, waarover u straks meer leest bij het laatste beheersingsniveau van Bloom, de creatie, upcyclede ik een **keukentrolley**. Ik had het geluk een keukentrolley met een retrolook te vinden, meteen is mijn keukentrolley of materiaalwagen helemaal in!

Mijn materiaalwagen is kwaliteitsbewust omwille van verschillende redenen. Hij is **ergonomisch** want er staan wieltjes onder, er is een lade en er zijn legvakjes om allerlei nuttige lesmaterialen pols- en rugsparend te vervoeren. Hij is **economisch**. Ik kocht het wagentje tweedehands voor tien euro op www.kapaza.be. Hij is **milieubewust**. Ik gaf een tweedehandse keukentrolley een nieuw leven en een nieuwe functie. Ik upcyclede de trolley tot materiaalwagen.

Bovendien is mijn keuze ook **respectvol** voor mezelf en mijn omgeving. Ik belast het milieu minder door wat creatief te denken.

Methodisch is mijn wagen ook. Ik zet immers mijn werkpost supersnel klaar en hoef enkel met mijn wagen het klaslokaal binnen te rollen. Daarmee bespaar ik tijd wat dan weer respectvol is tegenover de leerlingen want ik verlies minder tijd met het klaarzetten van het klaslokaal.

Mijn werkvormen bundel ik in mijn materiaalwagen in **hangmappen**. Deze hangmappen zijn eveneens een voorbeeld van **upcycling**. Ik hergebruik kleerhangers voor en maak er hangmappen voor de werkvormen mee. Opnieuw kies ik respectvol, economisch en milieubewust.

Illustratie 21: Blooms materiaalwagen

2.3 Toolbox

Ik kies ervoor om mijn hulpmiddelen **vrijblijvend** aan te reiken. De leerkrachten en de leerlingen die van dit werk gebruik maken zijn vrij om al dan niet hulpmiddelen in te zetten. Ik wil **niet stigmatiseren** en niemand aanzetten tot vooroordelen. Iedere leerling kan, los van zijn beheersingsniveau, kiezen om een hulpmiddel te gebruiken.

Zo leren leerlingen hun leren in eigen handen nemen, zetten ze hulp in waar nodig, zijn ze **respectvol** tegenover elkaar en bovenal zijn ze **metacognitief** bezig want ze bepalen zelf wat ze nodig hebben om hun doel te bereiken.

Ik vind dat hulpmiddelen meer moeten zijn dan louter ondersteuningsmiddelen om een opdracht te volbrengen. Daarom voeg ik **appreciatiekaartjes** toe aan mijn toolbox. Leerlingen kunnen ten allen tijde een kaartje nemen en invullen om iemand te bedanken, om zich te verontschuldigen of om iemand in de bloemetjes te zetten. Op die manier maken ze elkaar bewust van hun talenten en werkpunten, op een **respectvolle** en eventueel anonieme manier. Het is misschien aangewezen om als leerkracht ook zelf gebruik te maken van deze kaartjes. Ze kunnen dienen als een vorm van persoonlijke feedback. Ik testte deze werkvorm in een STW-klas en een leerlinge wou meteen de hele stapel meenemen. Succes verzekerd dus!

Ik ben ook helemaal te vinden voor een ideeënbuis. Zo kunnen leerlingen op een rustige, niet storende manier hun mening kwijt. Wanneer de leerkracht er ook nog rekening mee houdt, is het helemaal een hit.

U merkt ongetwijfeld een ander **lettertype**. Dat is geen nalatigheid van mijn kant. Hiermee wil u even kennis laten maken met het lettertype **Andika**. Dit lettertype werd speciaal ontwikkeld voor mensen met **dyslexie**. Het helpt de beginnende lezer om de letters niet door elkaar te halen. Aangezien UDL vooral planmatig inspeelt op verschillen, valt de keuze van een geschikt lettertype absoluut binnen dat kader. Heeft u leerlingen met dyslexie (of verwante leerproblemen) in uw klas? Gebruik dan een dergelijk lettertype als standaard in al uw werkbladen.

Het lettertype kunt u gratis downloaden via <http://software.sil.org/andika>.

Merkte u trouwens hoe ik doorheen dit werk **accenten** leg door bepaalde woorden in het **vet** te drukken? Ook dat past binnen UDL. Planmatig leg ik accenten zodat de lezer (of de leerling) de **structuur** kan volgen. Samenvatten kan aan de hand van de kernwoorden. Verder beperkte ik cursieve druk omwille van de mogelijke leesproblemen. Als ik het gebruik, is het omwille van de NBN-normen.

Verder wil ik u erop wijzen dat de uitwerking van de **werkvormen volgens de taxonomie van Bloom** evenzeer past binnen het **planmatig** inspelen op verschillen volgens UDL. Leerlingen verschillen onder andere in niveau en tempo. Door de verschillende werkvormen op **verschillende niveaus** aan te bieden, kunnen de leerlingen ten allen tijde een stapje terug nemen

naar een onderliggend niveau. Zij kunnen daarenboven kiezen voor een verwerkingsmethode die beter binnen hun niveau of leermethode past. Kiezen ze bijvoorbeeld voor een coöperatieve leerstrategie of werken ze individueel?

In mijn toolbox bundel ik de volgende hulpmiddelen:

- een **rekenmachine** voor leerlingen die moeilijkheden hebben met hoofdrekenen;
- een **herleidingstabel** voor meten en wegen;
- **hoofdrekentabellen**;
- een stappenplan voor de **regel van drie**;
- een **kijkwijzer** kwaliteitsbewust handelen;
- de **rolverdeling** voor **coöperatief** werken;
- een **sjabloon** voor een eigen **stappenplan**;
- een **sjabloon** voor een **logboek**;
- een **placemat** om te helpen brainstormen;
- een **exploratieroos** om samen te analyseren;
- **appreciatiekaartjes** om respectvol omgaan met elkaar te stimuleren.

Deze toolbox is een begin en kan doorheen het schooljaar of zelfs uw carrière verder aangevuld worden. Ieder individu is anders, iedere klas is anders net als iedere hulpvraag.

Uiteraard hoort bij deze toolbox een passend kleedje. Ik kies ervoor om alle hulpmiddelen op te bergen in een **handige opbergdoos**.

Deze opbergdoos plaats ik op een **materiaalwagen** met mijn werkvormen en andere tools voor de les. Want laat ons eerlijk zijn, bij het vakgebied Personenzorg hoort heel wat sleurwerk. Wanneer we ergonomisch handelen willen promoten, moeten we het goede voorbeeld geven. Een leerkracht die steeds haar materiaalwagen gebruikt om alle materialen en middelen de klas binnen te rollen, is een prachtig ergonomisch plaatje.

Illustratie 22: Blooms materiaalwagen en toolbox.

2.3.1 Herleidingstabel

Illustratie 23: Herleidingstabel (Die Keure, 2012, pp.).

km	hm	dam	m	dm	cm	mm	
							
De afstand die je wandelt in een kwartier.	De lengte van een voetbalveld.	De diagonaal van een klaslokaal.	De breedte van een deur.	De breedte van je hand.	De breedte van je pink.	De dikte van een eurocent.	
			kg	hg	dag	g	
							
			De massa van een pak suiker.	De massa van een mandarijntje.	De massa van een kleine plakstift.	De massa van een paperclip.	
			l	dl	cl	ml	
							
			de inhoud van een halfvol ligbad	de inhoud van een grote emmer	de inhoud van 1 brik melk	de inhoud van een klein koffiekopje	de inhoud van 2 koffielepels
							de inhoud van een inktpatroon van een vulpen

2.3.2 Hoofdrekentabellen

Optelkaart

Illustratie 24: Optelkaart (Lane, z.j., p.4).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27

Tientallenkaart

Illustratie 25: Tientallenkaart (Lane, z.j., p.5).

I	2	3	4	5	6	7	8	9	10
II	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2I	22	23	24	25	26	27	28	29	30
3I	32	33	34	35	36	37	38	39	40
4I	42	43	44	45	46	47	48	49	50
5I	52	53	54	55	56	57	58	59	60
6I	62	63	64	65	66	67	68	69	70
7I	72	73	74	75	76	77	78	79	80
8I	82	83	84	85	86	87	88	89	90
9I	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Vermenigvuldigingskaart

Illustratie 26: Vermenigvuldigingskaart (Lane, z.j., p.6).

X	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20	22	24
3	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36
4	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40	44	48
5	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60
6	0	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60	66	72
7	0	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70	77	84
8	0	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80	88	96
9	0	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90	99	108
10	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120
11	0	11	22	33	44	55	66	77	88	99	110	121	132
12	0	12	24	36	48	60	72	84	96	108	120	132	144

2.3.3 Stappenplan regel van drie

1 Voorbeeld:

Vijf kg aardappelen kosten € 6,00. Hoeveel betalen we voor 14 kg.

Illustratie 27: Regel van drie stappenplan.

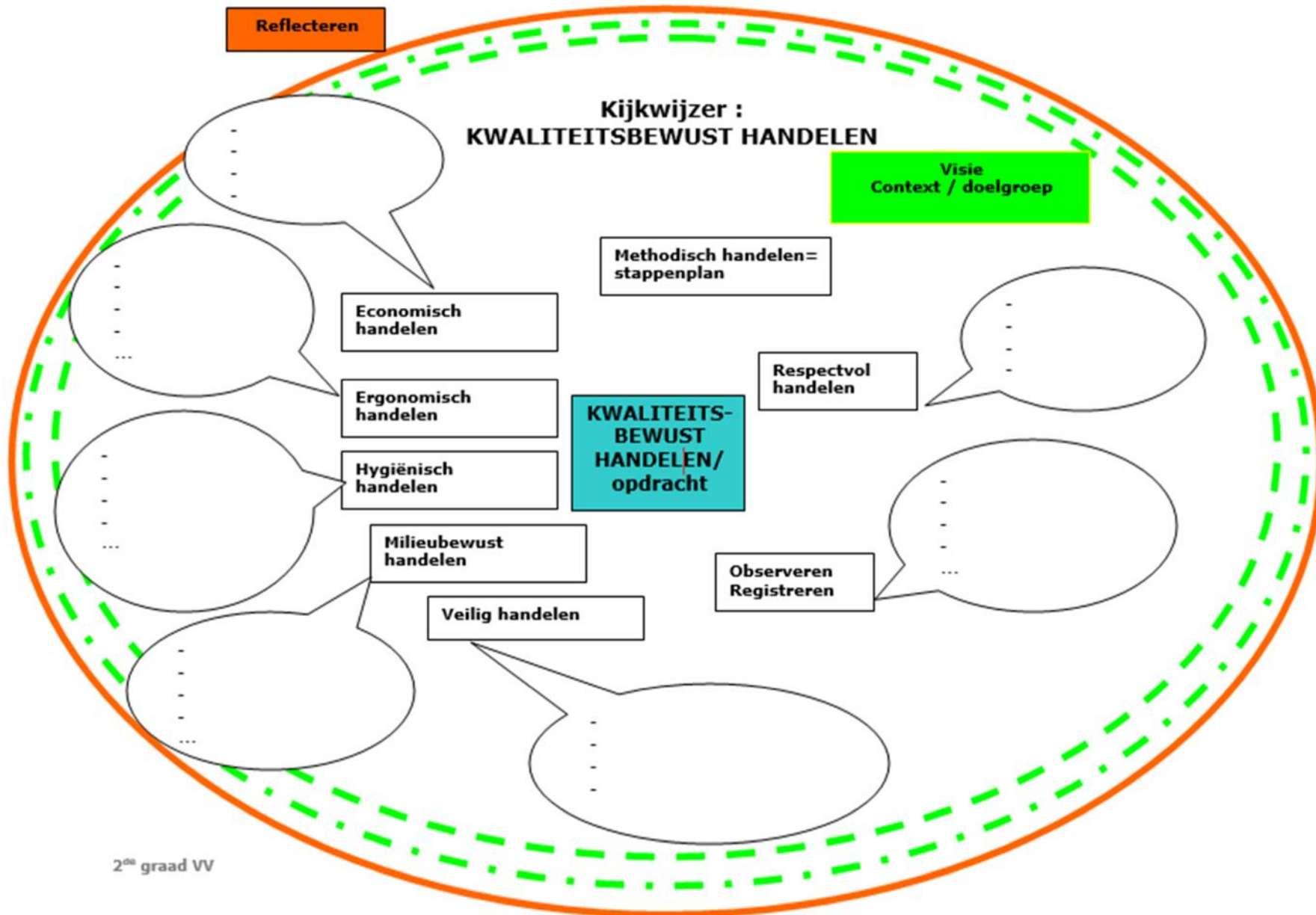
stappen		grootheid 1 = aardappelen (kg)	grootheid 2 = kostprijs (€)
1	gegeven	5	6,00
2	herleiden naar 1	1	$\frac{6,00}{5}$
3	herleiden naar gevraagde	14	$\frac{6,00 \times 14}{5} = 16,80$

2 Sjabloon

stappen		grootheid 1 = aardappelen (kg)	grootheid 2 = kostprijs (€)
1	gegeven		
2	herleiden naar 1		
3	herleiden naar gevraagde		

2.3.4 Kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen

2.3.5 Rolverdeling coöperatief werken

Leren doen we samen!

Tijdens de groepsopdracht krijgt iedereen een rol. Bij die rol horen een aantal verantwoordelijkheden.

Illustratie 28: Rolverdeling coöperatief leren.

Wat is je rol?	Wat moet je doen?
Organisator 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Zorg ervoor dat iedereen het woord krijgt. 2 Zorg ervoor dat iedereen bij de taak blijft. 3 Zorg ervoor dat iedereen in de groep de opdracht begrijpt. Vraag hulp aan de leerkracht als dat niet zo is.
Materiaalmeester 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Haal materiaal en middelen en verdeel alles onder de groep. 2 Leg alles terug op zijn plaats na de opdracht (ruim op). 3 Zorg ervoor dat iedereen de nodige materialen en middelen heeft.
Verslaggever 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Noteer de antwoorden van de groep. 2 Overleg met de groep over de presentatie aan de klas. 3 Spreek af wie wat zal vertellen of doen tijdens de presentatie.
Bemiddelaar 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Moedig iedereen aan om mee te werken. 2 Moedig respectvol handelen aan. Zorg ervoor dat iedereen zich goed voelt in het groepje. 3 Geef complimentjes.
Planner en/of tijdsbewaker 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Zorg ervoor dat het stappenplan opgemaakt wordt. 2 Spreek af hoeveel tijd je per stap zal besteden. 3 Houd de tijd in het oog en geef aan wanneer de groep aan de volgende stap moet beginnen.

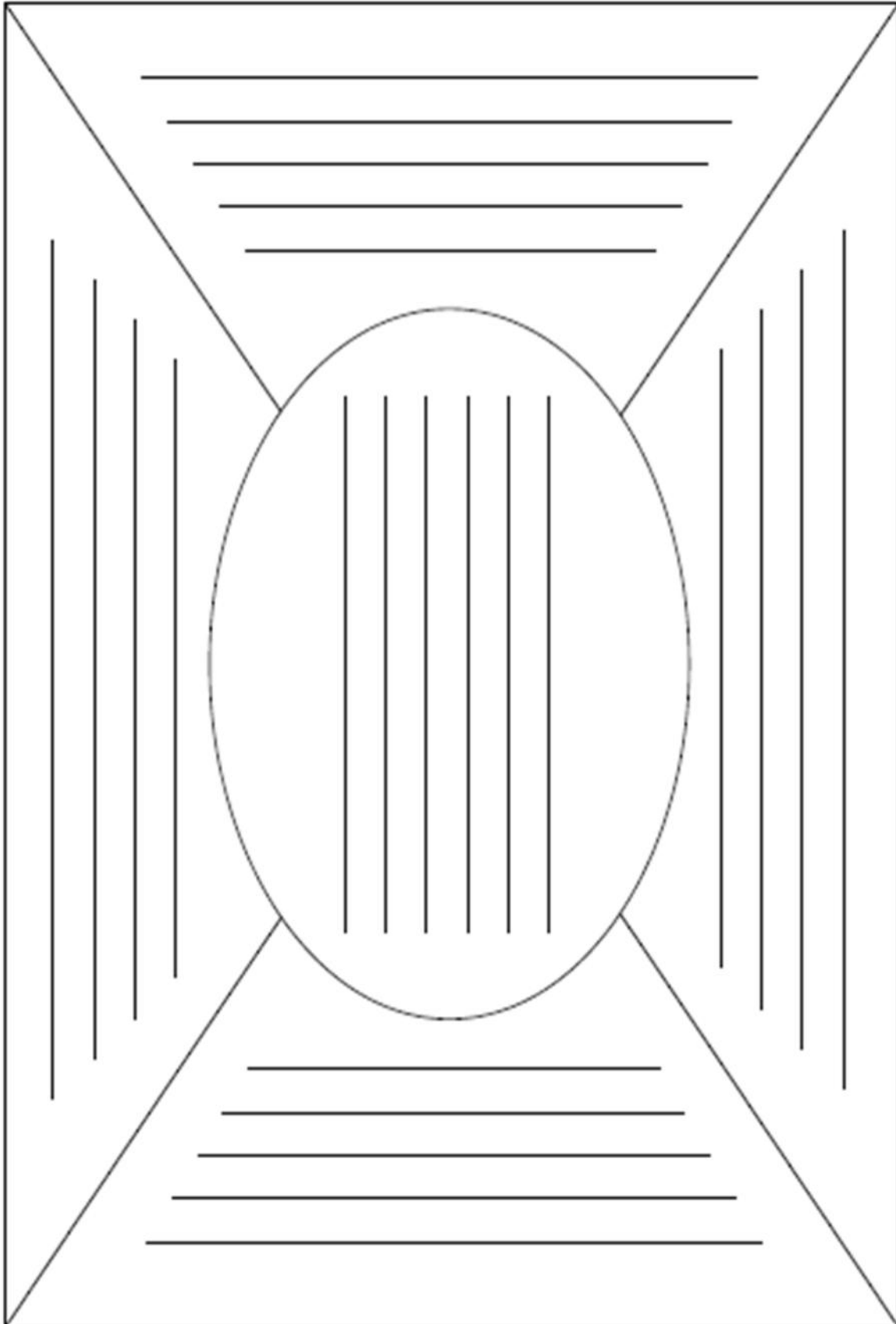

2.3.8 Placemat

Noteer in jouw veld wat jij belangrijk vindt. **Bespreek** dit met elkaar.

Noteer in het middenveld waarover jullie een akkoord bereiken.

Illustratie 30: Placemat (Hoogewijs, 2016).

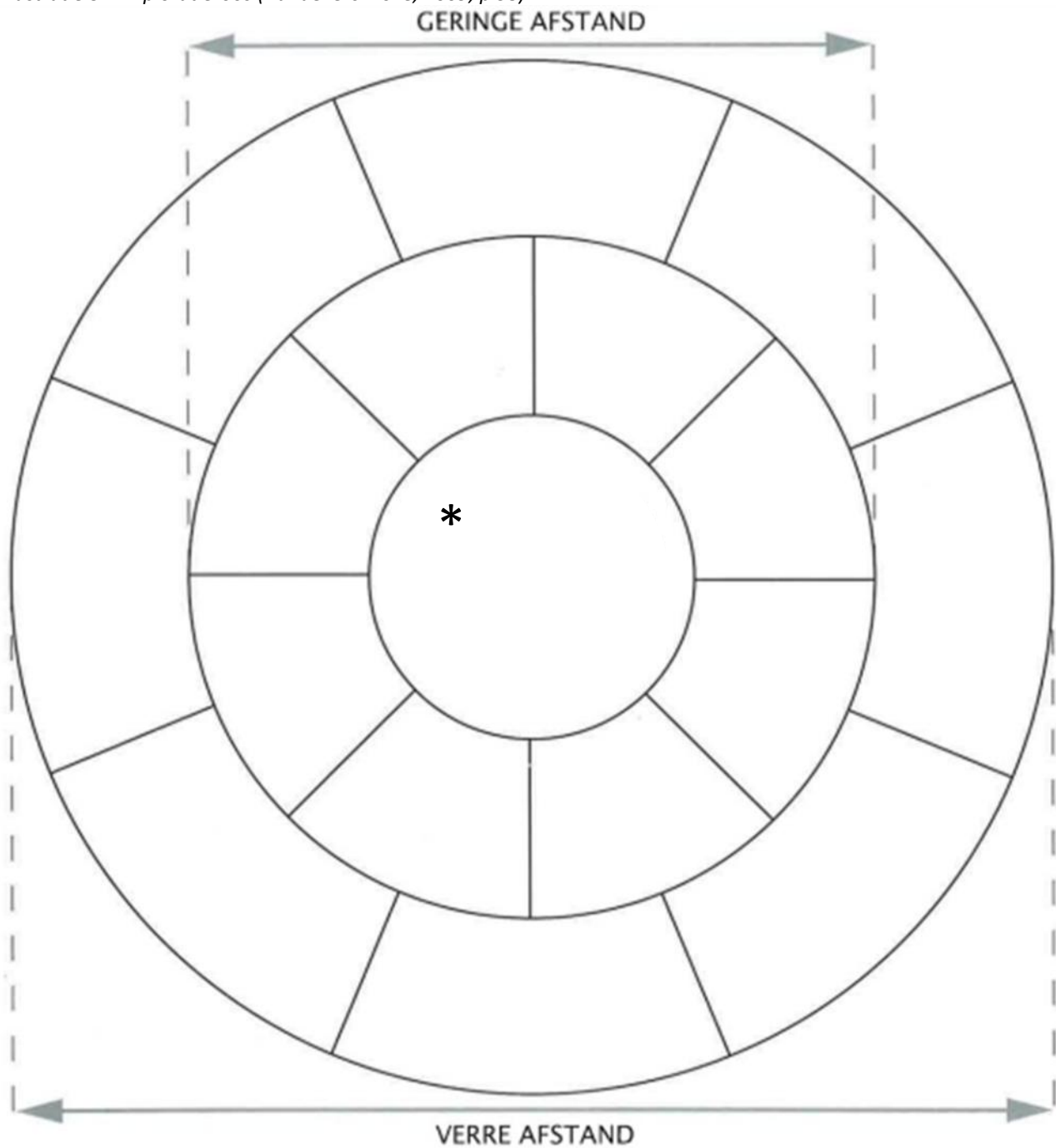
2.3.9 Exploratieroos

Noteer wat zeer belangrijk is voor je in de binnenste cirkel.

Noteer waar je graag rekening mee wil houden in de buitenste cirkel.

(*) = thema

Illustratie 31: Exploratieroos (Vandekerckhove, 2009, p 58).

2.3.10 Appreciatiekaartjes

Illustratie 32: Appreciatiekaartjes (Roels, 2010).

<p>Een pluim voor jou!</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Sorry hoor!</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Dankuwel!</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
		

2.4 Werkvormen

Een handleiding

Ik maakte de werkvormfiches binnen ieder niveau van de taxonomie telkens op volgens dezelfde structuur. Hierbij geef ik u een korte handleiding voor het gebruik en een duiding van de uitwerking.

(Bovenaan vindt u telkens het niveau van de taxonomie waarbinnen gewerkt wordt.)

Titel van de werkvorm

Illustratie 33: Handleiding werkvormen.

	Deze figuur wijst op de doelstelling(en) waaraan in de werkvorm gewerkt wordt. Ik splitste deze doelstellingen telkens op in tussendoelen. Dit vergemakkelijkt het evalueren.
	Naast deze figuur geef ik een overzicht van de materialen en middelen nodig bij de werkvorm.
	Naast deze figuur vindt u de instructies naar de leerlingen, in instructietaal.
	Hier vindt u de evaluatiecriteria voor het behalen van de doelstelling. Ook hier werk ik met tussenstappen om het evalueren te vergemakkelijken. Zo wordt meteen duidelijk waar het fout gaat in het behalen van de doelstelling.
	Uiteraard mag bij iedere werkvorm de bronvermelding niet ontbreken. Bron gebruikte afbeeldingen: DMCA. (s.d.). <i>Business Icons</i> . Geraadpleegd op 25 februari 2016, via all-free-download.com.

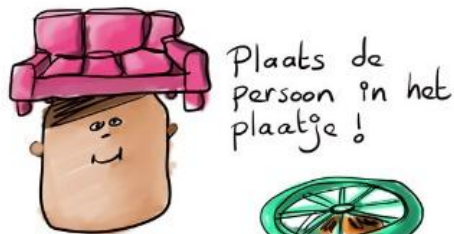
Illustratie 34: Namen onthouden (Frank, 2013).

NAMEN ONTHOUDEN

is heel gemakkelijk met een beetje Fantasie.

- ① Iemand stelt zich voor
- ② Jij bedenkt er een woord bij
- ③ Je maakt er een plaatje van in je hoofd

Frank ↔ bank

Ga voor méér tips, gratis downloads en een mooie nieuwsbrief **NU** naar www.visueel-faciliteren.nl

2.4.1 Onthouden

Wat onthouden we?

Een belangrijk gegeven bij het kiezen van werkvormen, is wat mensen onthouden. We onthouden:

- 10% van wat we lezen;
- 20% van wat we horen;
- 30% van wat we zien;
- 50% van wat we horen en zien;
- 70% van wat we met anderen bespreken;
- 80% van wat we evalueren en nabespreken;
- 90% van wat we anderen uitleggen.

Hoe onthouden we?

Onthouden doen we met onze hersenen. We hebben een **linker- en een rechterhersenhelft**. Op school gebruiken de leerlingen vooral de linkerhersenhelft die instaat voor taal, rekenen en analyseren. Toch is de rechterhersenhelft ook belangrijk want deze werkt vooral met beelden, kleuren, verbanden en creativiteit.

Leren doen we door **waar te nemen**. Iedereen neemt anders waar. Dat is voor een stuk bepaald door persoonlijke voorkeuren, voorkennis, opvoeding en bovenal ervaring. De hersenen moeten getraind worden om meer geheugen te creëren.

Na de waarneming komt de informatie in het **korte termijngeheugen**. Hier ligt de nadruk op korte termijn. De opslagruimte is beperkt en de geheugencapaciteit vluchtig. De informatie moet dus verder verwerkt worden, wil het in het **lange termijngeheugen** opgeslagen worden.

Volgens de taxonomie van Bloom onthouden we vier categorieën aan kennis. We onthouden **feiten, concepten, procedures** en tot slot onthouden we of leren we over het leren zelf: de **metacognitie**. De taxonomie spreekt over een evolutie van **simpele tot complexe kennis**.

De manier waarop we onthouden is voor iedereen anders. Er zijn verschillende methodes of trucjes om te onthouden. Het komt erop neer om de leerlingen een **variatie** aan onthoudmethodes aan te bieden. Onthouden doen we door:

- te herhalen;
- onze verbeelding te laten werken;
- te associëren met zaken die we al kennen of kunnen;
- te verbinden door overeenkomsten of verschillen te zoeken;
- de inhoud in een verhaal te gieten;
- de inhoud in gedachten een plaats te geven (zoals in een mindmap);
- de zaken hardop te zeggen en ze zo te horen;
- alles op te schrijven en zo de inhoud te zien.

Werkwoordsynoniemen

Op dit niveau moet de leerling de kennis **herinneren, benoemen, opnoemen, definiëren, opzoeken, beschrijven, aanwijzen of reproduceren.**

Het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO gebruikt vooral het werkwoord verduidelijken. Het leerplan geeft ook een aantal mogelijke synoniemen van dit werkwoord zoals **verwoorden, onder woorden brengen, voorbeelden uit de les verwoorden, verduidelijken van een betekenis, uitleggen en omschrijven.**

Activerende werkvormen

In de hierna volgende werkvormen stimuleer ik meerdere onthoudtalenten op verschillende manieren. Ik werk bij dit eerste niveau van de taxonomie van Bloom zes werkvormen uit. Deze werkvormen helpen de leerlingen telkens om het kwaliteitsbewust handelen uit de eerste doelstelling van het leerplan te onthouden. Bovendien variëren ze tussen simpele en complexe kennis.

U vindt achtereenvolgens:

- 1 De Kijkwijzer-rap,
- 2 De 4x4-puzzel,
- 3 Het Memoryspel,
- 4 Het ezelsbruggetje,
- 5 De vensterruiten,
- 6 Het ronddeel.

onthouden

De Kijkwijzer-rap

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen communiceren in groep. Aan de hand van de kijkwijzer-rap memoriseren ze de kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none">• klaslokaal,• kijkwijzer-rap (zie ommezijde),• per twee,• per twee voor de klasgroep,• eventueel passende realia uit de vaklokalen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Werk per twee.• Lees de kijkwijzer-rap eenmaal in stilte door.• Lees de kijkwijzer-rap luidop voor aan elkaar.• Lees de kijkwijzer-rap expressief voor aan elkaar.• Leer strofe per strofe uit het hoofd.• Zeg het volledige gedicht op tot je het uit het hoofd kent.• Draag het gedicht per twee op een expressieve manier voor aan de klas.
	<p>De leerlingen kunnen de kijkwijzer-rap expressief voorlezen aan elkaar in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen de kijkwijzer-rap uit het hoofd opzeggen. De leerlingen kunnen per twee de kijkwijzer-rap expressief brengen voor de klasgroep.</p>
	<p>Eigen creatie met de hulp van de heer Jason Schelfthout (rapper en songwriter).</p>

Voorbeeld

De leerlingen leren onderstaande gedicht, rap of liedjestekst per twee uit het hoofd en citeren dit gedicht voor de klas. **Door het rijm en het terugkerend refrein onthouden de leerlingen de tekst beter.** De inhoud hoeven ze op dit ogenblik nog niet te begrijpen, hoewel begrip het onthoudproces een stuk vooruit helpt.

Leerlingen kunnen in deze opdracht hun creativiteit kwijt wanneer ze het gedicht voor de klas voordragen. Op dat ogenblik kan ook geëvalueerd worden of de leerlingen het beoogde doel bereikt hebben. Kunnen zij het gedicht uit het hoofd opzeggen? Hebben zij de woorden dus onthouden? Bovendien communiceren de leerlingen tijdens het leerproces in een 1-1 relatie en brengen ze iets voor de groep. Zo past deze werkvorm eveneens binnen algemene doelstellingen twee en drie van het leerplan.

In een verder leerstadium kunnen de leerlingen hun eigen tekst ontwikkelen.

De kwaliteitkijk (kijkwijzer-rap)

Observeren, registeren,
Wie het goed doet, zal het leren.

Kwaliteit, kwaliteit,
Raak de rode draad nooit kwijt.

Stap voor stap, stap voor stap,
Stap methodisch op de trap.

Observeren, registreren,
Wie het goed doet, zal het leren.

Voor mezelf en voor een ander,
Dat ik steeds respectvol handel.

Veilig vind ik heilig,
Het milieu belast ik weinig.

Observeren, registreren,
Wie het goed doet, zal het leren.

Vuil is snel verdwenen,
Met een flinke scheut hygiëne.

Ergonomisch, economisch,
Vind jij dat misschien niet logisch?

Reflecteren, reflecteren,
Wie het goed doet, zal het leren!

onthouden

4x4-puzzel

	<p>De leerlingen knippen en kleuren hun eigen puzzelstukken. De leerlingen communiceren in een groep. De leerlingen leggen de 4x4-puzzel met onthoudwoorden. Aan de hand van de puzzel memoriseren ze de kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • document met onthoudwoorden (verso bedrukt met een controlefiguur), • groepjes van vier, • kleurpotloden (8 verschillende kleuren).
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van vier. • Knip het document in 8, 12 of 16 puzzelstukken. • Schud de stukken door elkaar. • Verdeel de stukken onder de groepsleden. • Neem elk een kleurpotlood in een ander kleur. • Markeer je stukken zodat je ze herkent. • Leg alle stukken door elkaar op tafel. • Raak enkel je eigen puzzelstukken aan. • Om beurt leg je een puzzelstuk. • Geef elkaar aanwijzingen over de plaats van de stukken. • Benoem om beurt wat er op je puzzelstukken staat. • Draai de puzzelstukken om. Ze blijven daarbij op dezelfde plaats liggen. • Past de controlefiguur?
	<p>De leerlingen kunnen een document in puzzelstukken knippen. De leerlingen kunnen hun puzzelstukken markeren. De leerlingen kunnen elkaar aanwijzingen geven in een groep. De leerlingen kunnen de puzzelstukken op de juiste plaats leggen. De leerlingen kunnen de kernwoorden op hun puzzelstukken benoemen.</p>
	<p>Bamps R., Loman J., Versteden P. (2015). <i>Werkvormen voor een interactieve klaspraktijk in de basisschool</i>. Geraadpleegd op 8 november 2015 via www.klascement.be.</p>

Voorbeeld

Een groep van vier leerlingen krijgt een kijkwijzerpuzzel op A3-formaat. Een leerling van het groepje verknipt de kijkwijzer in 8, 12 of 16 puzzelstukken. Zorg ervoor dat ieder groepslid minstens 2 puzzelstukken heeft. (Dit kan eventueel vooraf door de leerkracht gedaan worden). Schud de stukken door elkaar.

Elk groepslid markeert zijn of haar puzzelstukken met een andere kleur om ze telkens te herkennen.

Alle puzzelstukken worden op tafel gelegd, duidelijk zichtbaar voor iedereen.

De puzzel moet nu gelegd worden. Hierbij mogen de leden enkel hun eigen puzzelstukken aanraken. Om beurt verleggen zij een eigen puzzelstuk. De andere groepsleden geven aanwijzingen. Hierbij communiceren ze in groep, passend bij de derde algemene doelstelling van het leerplan.

Variant

Voorzie een kijkwijzer in A3-formaat. Zorg voor te bereiken doelstellingen bij elk onderdeel. Verdeel de doelstellingen onder de 4 groepsleden. Zij mogen deze doelstellingen in hun eigen kleur kleuren. Vervolgens leggen ze de doelstellingen op de juiste plaats op de kijkwijzer. Ook hier kunnen de leden elkaar aanwijzingen geven.

Extra controle

Zorg ervoor dat de kijkwijzerpuzzel achteraan eveneens bedrukt is. Eens de leerlingen hun kijkwijzerpuzzel gelegd hebben, kunnen de stukken omgedraaid worden. Als die puzzel eveneens klopt, werd de puzzel goed gelegd.

Sjabloon kijkwijzerpuzzel (zie volgende bladzijde)

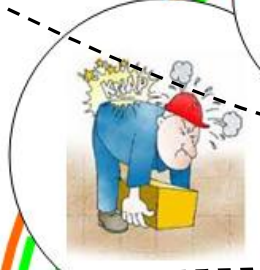
Kijkwijzer : | KWALITEITSBEWUST HANDELEN

Methodisch handelen = stappenplan

Economisch handelen

Ergonomisch handelen

Hygiënisch handelen

KWALITEITSBEWUST HANDELEN / opdracht

Respectvol handelen

Milieubewust handelen

Observeren Registreren

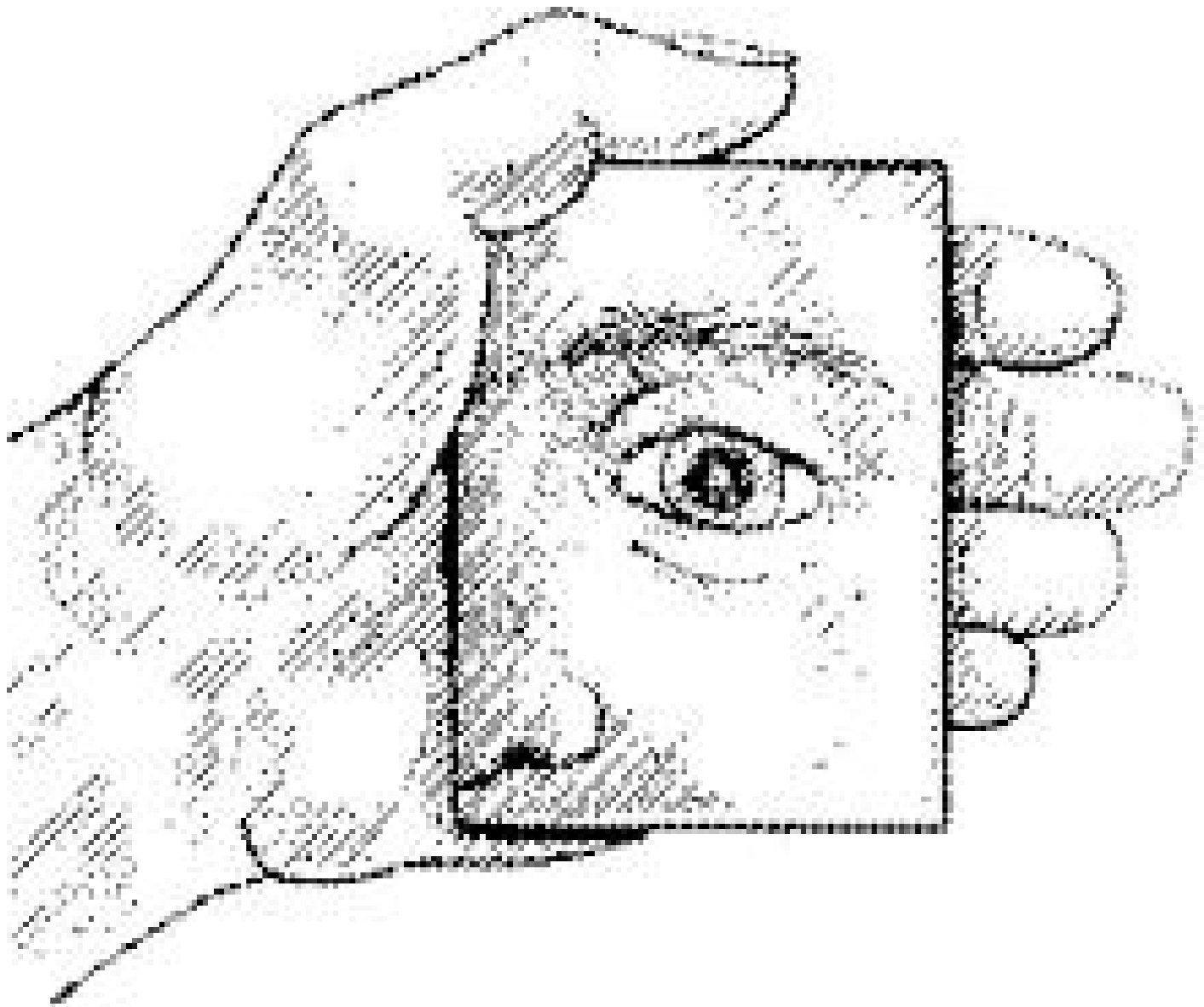
Veilig handelen

2de graad VV

Afbeelding op de rugzijde van de puzzel

onthouden

Memory

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie of in groep. De leerlingen linken kernwoorden met passende pictogrammen. Aan de hand van het memoryspel memoriseren ze de kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none">• klaslokaal,• memoryspel (kaart met woord – kaart met pictogram),• groepjes van twee of vier.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Schud de memorykaarten.• Leg ze met hun inhoud naar beneden.• Draai elk om beurt twee kaarten om.• Passen de kaarten bij elkaar?• Houd de passende kaarten apart.• Wie het meest passende kaarten verzamelt, wint.
	<p>De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie of in groep terwijl ze het memoryspel spelen. De leerlingen kunnen de kernwoorden linken met de passende pictogrammen.</p>
	<p>Flokstra J.H. (2006). <i>Activerende werkvormen</i>. Enschede. SLO Stichting leerplanontwikkeling.</p>

Voorbeeld

Het memoryspel bestaat uit de woorden methodisch, respectvol, observeren-registreren, veilig, milieubewust, hygiënisch, ergonomisch, economisch en reflecteren. Deze woorden hebben telkens een bijhorend pictogram. Zo kan een microbe symbool staan voor hygiënisch.

De leerlingen leggen per twee of vier het memoryspel. Alle kaarten liggen met hun pictogram of woord naar onderen. De leerlingen draaien om beurt twee kaarten om. Ze proberen hierbij het woord met het bijpassende pictogram om te draaien.

Op die manier **oefenen de leerlingen de kernwoorden van de kijkwijzer en linken ze deze woorden aan een pictogram.**

Variant

Geef op de ene kaart een begrip en op de andere kaart de omschrijving van het begrip.

In een verdere stap van de taxonomie, zouden de leerlingen zelf een memoryspel kunnen maken. Hiermee betreden ze het begripsniveau en zelfs het toepassingsniveau.

Voorbeeld memoryspel

Illustratie 35: Memoryspel

Methodisch		Milieubewust	
Respectvol		Hygiënisch	
Observeren		Ergonomisch	
Registreren		Economisch	
Veilig	Jezelf en anderen niet in gevaar brengen.		

onthouden

Ezelsbruggetje

	<p>De leerlingen schrijven het ezelsbruggetje over van het bord. De leerlingen communiceren in groep. Aan de hand van het ezelsbruggetje memoriseren ze de kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • bord, • ezelsbruggetje, • individueel, • pen en papier of werkboek, • (grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schrijf het ezelsbruggetje over van het bord. • Lees het ezelsbruggetje een paar keer in stilte. • Zeg het ezelsbruggetje op voor de groep zonder naar je blad of het bord te kijken. De leerkracht wijst willekeurig iemand aan. • Jullie mogen elkaar helpen. • Benoem om beurt naar welk kernwoord een deel van het ezelsbruggetje verwijst.
	<p>De leerlingen kunnen het ezelsbruggetje overschrijven van het bord. De leerlingen kunnen het ezelsbruggetje voor de groep opzeggen zonder naar hun blad te kijken. De leerlingen kunnen de kernwoorden waarnaar het ezelsbruggetje verwijst, benoemen.</p>
	<p>Ezelsbrug.nl (2016). <i>Met ezelsbrug.nl onthou je het wel</i>. Geraadpleegd op 8 april 2016 via www.ezelsbrug.nl.</p> <p>Vandevoorde V. (2015). <i>VoVe Vakdidactiek</i>. Torhout, VIVES.</p>

Voorbeeld

Leg de leerlingen uit wat een ezelsbruggetje is. Het is een hulp om dingen te onthouden. Een **ingewikkeld woord kun je gemakkelijker onthouden door er een gek woord, een rijm of zin van te maken**.

Noteer het ezelsbruggetje op het bord en laat de leerlingen dit overschrijven. Bespreek met hen waarvoor het ezelsbruggetje staat.

In stilte leren de leerlingen het ezelsbruggetje uit het hoofd.

Wijs willekeurig leerlingen aan om het ezelsbruggetje voor de klasgroep op te zeggen. Laat leerlingen elkaar helpen, aanvullen. Zo oefenen zij de derde algemene doelstelling van het leerplan, communiceren in de eigen klasgroep.

Laat de leerlingen de kernwoorden waarnaar het ezelsbruggetje verwijst, nogmaals benoemen. Wijs opnieuw willekeurig leerlingen aan.

Variant

Geef de leerlingen de onthoudwoorden en laat ze zelf een ezelsbruggetje maken. Laat de leerlingen hiervoor per twee werken en kies nadien het beste ezelsbruggetje.

Voorbeelden van ezelsbruggetjes:

De Meester Raakt de Oven Roekeloos aan en Verbrandt Moeiteloos zijn Hand, Even Enkele Rode plekken
= Doelgroep – Methodisch – Respectvol – Observeren/Registreren – Veilig – Milieubewust – Hygiënisch – Ergonomisch – Economisch Reflecteren

VLAG

= De volgorde van het serveren van eten op een bord.

= Vlees Aardappelen Groente.

Kan Het Dametje Met De Centimeter Meten

= Om het trapje van de km naar de mm te onthouden.

= Kilometer, Hectometer, Decameter, Meter, Decimeter, Centimeter, Millimeter.

Delen door nul is flauwekul.

= Het is nutteloos om te delen door nul.

Gert Zeurt Knagend Want Hij Eet

= Glucose+Zuurstof => Koolstofdioxide+Water+Energie= **Verbrandingsproces**

Wie Kan Lachen is GeZond!

= Water + Koolstofdioxide + Licht => Glucose + Zuurstof

Koolmezen Eisen Vetbollen

= We verteren eerst **koolhydraten** (al in de mond), vervolgens **eiwitten** (in de maag) en als laatste **vetten** (in de twaalfvingerige darm).

Mijn slak moet lekker altijd trakteren, de blinde doet eng!

= De weg van je voedsel: mondholte, slokdarm, maag, lever, alvleesklier, twaalfvingerige darm, dikke darm, blinde darm, dunne darm, endeldarm.

Vader En Moeder Willen Veel Kinderen

= Alle voedingsstoffen die een mens nodig heeft:

V= vitaminen, E= eiwitten, M= mineralen, W= water, V= vetten, K= koolhydraten.

onthouden

Vensterruiten

	<p>De leerlingen tekenen wat ze moeten onthouden in vensterruiten. De leerlingen communiceren in 1-1 relatie. De leerlingen communiceren in groep. Aan de hand van een verhaal memoriseren ze kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none">• klaslokaal,• leerstof in verhaalvorm,• individueel – per twee – in groep,• potlood,• blad met vensterruiten (zie bijlage).
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Neem een blad met vensterruiten.• Luister naar het verhaal.• Teken wat je hoort in de eerste vensterruit (zonder letters en cijfers).• Werk de eerste tekening af zodra het verhaal stopt.• Teken verder op de volgende vensterruit zodra het verhaal verdergaat.• Teken zo voor ieder deel van het verhaal in een vensterruit.• Vertel je verhaal op basis van je tekeningen aan je buur. (1-1)• Stel om beurt een vensterruit voor aan de groep. De leerkracht wijst willekeurig iemand aan. (in groep)• Benoem en noteer het kernwoord bij iedere tekening.
	<p>De leerlingen kunnen het verhaal tekenen. De leerlingen kunnen het verhaal reconstrueren in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen het aangeduide deel vertellen aan de groep. De leerlingen kunnen de kernwoorden selecteren uit het verhaal. De leerlingen kunnen de kernwoorden uit het hoofd benoemen.</p>
	<p>Samenwerkingsverband Web (2012). <i>Kwaliteitskaart coöperatief leren</i>. Geraadpleegd op 26 januari 2016 via www.bergenbeekschool.nl.</p> <p>Vandevoorde V. (2014). <i>ppt Sinnercirkel textiel</i>. Geraadpleegd op 11 maart 2015 via Toledo.</p>

Voorbeeld

Dit is een luisteroefening waarbij de leerlingen per onderdeel tekenen wat ze van de tekst onthouden hebben. Belangrijk hierbij is dat de leerlingen na afloop van de oefening het verhaal kunnen navertellen en linken aan de kernwoorden. Alle leerlingen krijgen een blad met daarin 10 ruiten waarin ze kunnen tekenen.

De leerkracht leest een tekst over kwaliteitsbewust handelen. Dit is bij voorkeur een verhaal in een context. De leerlingen tekenen wat de tekst voor hen betekent in het eerste venster. De leerlingen mogen hierin creatief zijn maar letters of cijfers worden niet gebruikt.

De leerkracht stopt het verhaal. De leerlingen werken hun tekening in het eerste venster af. De leerkracht leest verder, de leerlingen tekenen in het tweede venster. Dit proces herhaalt zich tot de volledige tekst gelezen en getekend is.

Nadat de leerlingen in alle vensterruiten iets getekend hebben, vertellen ze het verhaal opnieuw aan hun buur. Ze communiceren hierbij in een 1-1 relatie, passend bij de tweede algemene doelstelling van het leerplan.

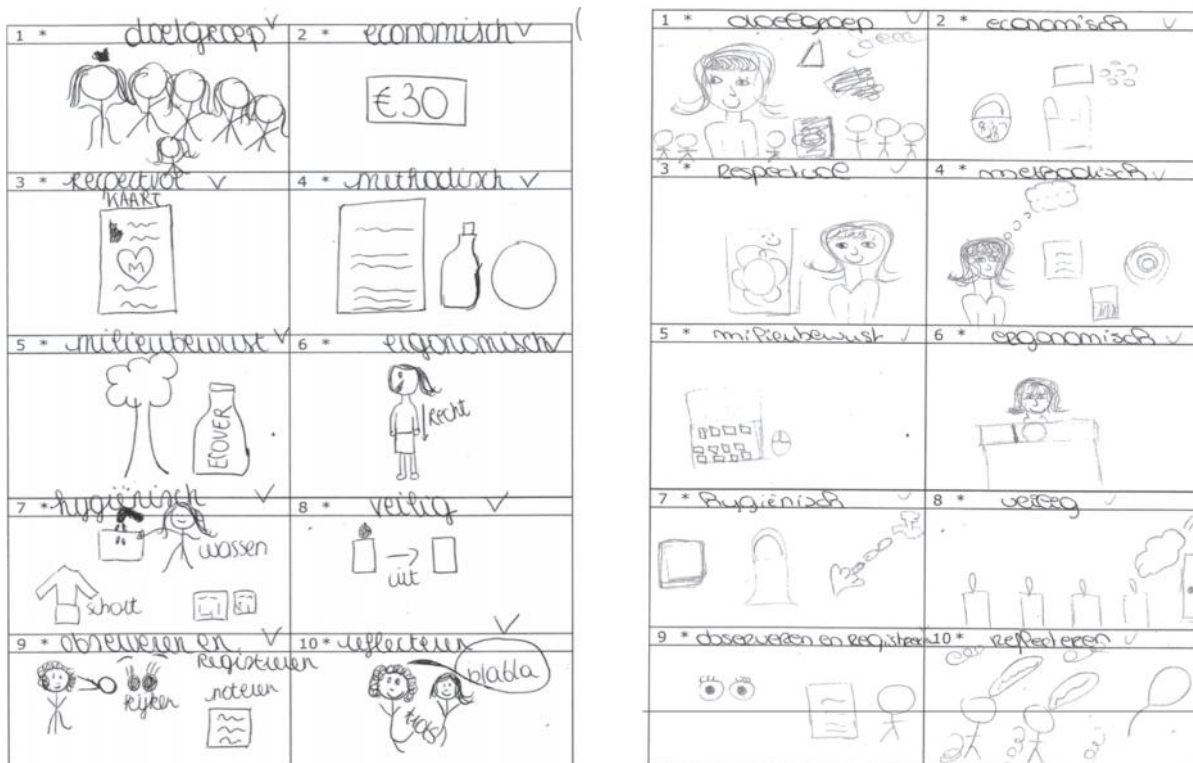
Vervolgens wijst de leerkracht willekeurig leerlingen aan die om beurt een vensterruit voorstellen aan de groep. Op die manier werken ze binnen een klasgroep, in groep, passende bij de derde algemene doelstelling van het leerplan.

Tot slot benoemen de leerlingen de vensterruiten en noteren ze de kernwoorden (de onthoudwoorden) bij ieder venster.

Met behulp van onderstaande casustekst memoriseren de leerlingen de kernwoorden van het kwaliteitsbewust handelen.

Uitwerkingen van leerlingen

Illustratie 36: Resultaten werkvorm vensterruiten in Spes Nostra.

Casustekst

Lees onderstaande casustekst voor aan de leerlingen. Wat tussen haakjes staat moet niet gelezen worden. Dit verwijst naar het passende kernwoord van de tekst. De zinnen zijn net zoals de vensterruiten genummerd.

- 1 (Doelgroep) Janne is jarig. Ze mag van haar moeder op woensdagnamiddag zes vriendinnen uitnodigen.
- 2 (Economisch) Voor de namiddag krijgt Janne van haar moeder 30 euro. Hiermee mag ze boodschappen doen. Ze zal spaarzaam moeten zijn, dit wil zeggen dat ze economisch moet handelen, wil ze haar vriendinnen een leuk feest bezorgen.
- 3 (Respectvol) Ze wil ook respectvol zijn voor haar moeder en beslist met die 30 euro een kaartje te kopen om haar te bedanken.
- 4 (Methodisch) Om niet meer dan nodig te kopen, werkt Janne volgens een stappenplan, dus methodisch. Ze denkt stap voor stap na wat ze die namiddag wil maken en doen. Ze wil pannenkoeken bakken en verse limonade maken. Daarna maakt ze een boodschappenlijst.
- 5 (Milieubewust) Janne start haar computer en controleert op het internet wat haar boodschappen kosten. Ze heeft nog budget over en beslist milieubewust te kopen. Ze doet haar inkopen bij Bioplanet.
- 6 (Ergonomisch) Tijdens de voorbereiding werkt ze op de juiste hoogte zodat haar rug niet te veel belast wordt. Ze werkt ergonomisch.
- 7 (Hygiënisch) Oh, wat is ze netjes, ze neemt een verse werkdoek want ze wil hygiënisch werken. Ze wast ook telkens haar handen en draagt een schort.
- 8 (Veilig) Zelfs aan de veiligheid heeft Janne gedacht. Ze doet de kaarsjes op tafel uit zodra iedereen de kamer verlaten heeft.
- 9 (Observeren-registeren) Na deze dag is Janne's moeder apetrots. Ze heeft voortdurend gekeken naar haar dochter of geobserveerd tijdens de dag. Ze heeft stiekem alle stappen opgeschreven of geregistreerd, zelfs de foutjes. Slechts een paar heeft ze opgemerkt. Ze staat ervan versteld hoe kwaliteitsbewust haar dochter handelt.
- 10 (Reflecteren) Na het feest zitten Janne en haar moeder even samen. Ze bespreken hoe de dag verlopen is. Ze reflecteren over het feest. Janne's moeder vertelt haar hoe trots ze is op haar dochter.

Sjabloon vensterruiten (* = kernwoord)

reflecteren – veilig – hygiënisch – ergonomisch – observeren en registeren – methodisch – economisch –
doelgroep- milieubewust - respectvol

1 *	2 *
3 *	4 *
5 *	6 *
7 *	8 *
9 *	10 *

onthouden

Schrijf een rondeel

	<p>De leerlingen werken individueel met behulp van een stappenplan. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen communiceren in groep. Aan de hand van het rondeel memoriseren ze de kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none">• klaslokaal,• onthoudwoorden,• individueel – per twee – groep,• pen en papier / computer met tekstverwerker.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Neem pen en papier / open Word op je computer.• Lees de onthoudwoorden.• Lees het stappenplan (zie bijlage).• Schrijf een rondeel volgens het stappenplan.• Leer je rondeel uit het hoofd.• Breng je rondeel voor je buur. (in 1-1)• Breng om beurt je rondeel voor de klas. De leerkracht wijst willekeurig iemand aan. (in groep)
	<p>De leerlingen schrijven zelfstandig een rondeel met behulp van een stappenplan. De leerlingen kunnen hun rondeel in een 1-1 relatie brengen aan hun buur. De leerlingen kunnen hun rondeel uit het hoofd aan de klasgroep voorlezen.</p>
	<p>Acadin (2011). <i>Een rondeel schrijven</i>. Geraadpleegd op 10 februari 2016 via http://maken.wikiwijs.nl.</p>

Voorbeeld

De leerlingen krijgen een lijst met 8 onthoudwoorden van de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen. Ze krijgen ook het stappenplan om een rondeel te schrijven. Leg aan de leerlingen uit dat een rondeel iets beschrijft wat we vaker gebruiken of doen, zoals kwaliteitsbewust handelen.

Per woord schrijven de leerlingen zo veel mogelijk korte zinnen die bij hen opkomen. Zo maken ze zinnen met economisch, ergonomisch, hygiënisch, veilig, methodisch, milieubewust, respectvol en observeren.

Volgens het stappenplan gieten zij deze **zinnen** in een rondeel van 8 regels. Zij maken hiervoor een selectie van zinnen uit stap twee. De zinnen hoeven de woorden niet te verklaren, maar dat mag zeker. Ze **moeten de leerlingen de woorden helpen onthouden**.

Laat de leerlingen hun rondeel voorlezen aan hun buur alvorens ze het voor de klas brengen. Wijs hiervoor willekeurig leerlingen aan. Link hierdoor het kwaliteitsbewust handelen met de tweede en derde algemene doelstelling van het leerplan, communiceren in een 1-1 relatie en in groep werken.

Stappenplan

Verwerk onderstaande onthoudwoorden in je rondeel:
economisch – ergonomisch – hygiënisch – veilig – methodisch – milieubewust – respectvol – observeren

- 1 Bekijk de onthoudwoorden.
- 2 Schrijf alles waar je aan denkt bij de onthoudwoorden op. Gebruik korte zinnen.
- 3 Maak nu een rondeel over het onderwerp.
- 4 Schrijf of typ de nummers 1 t/m 8 onder elkaar.
- 5 Schrijf eerst de regels 1, 4 en 7. Dit is de zin die het vaakst voorkomt in het rondeel. Kies hiervoor de zin uit stap 2 die jij het belangrijkste vindt.
- 6 Schrijf nu de regels 2 en 8. Let op! Dit is ook de eindregel, dus die moet pakkend en krachtig zijn. Kies een zin die hoort bij de vorige regels.
- 7 Schrijf regel 3. Dit is een losse korte zin. Kies een zin uit stap 2 of bedenk een nieuwe zin.
- 8 Schrijf regel 5. Dit is een losse korte zin. Kies een zin uit stap 2 of bedenk een nieuwe zin.
- 9 Schrijf regel 6. Dit is een losse korte zin. Kies een zin uit stap 2 of bedenk een nieuwe zin.
- 10 Schrijf nu het rondeel opnieuw zonder cijfers ervoor. Of haal de ingetypte cijfers voor de regels weg.

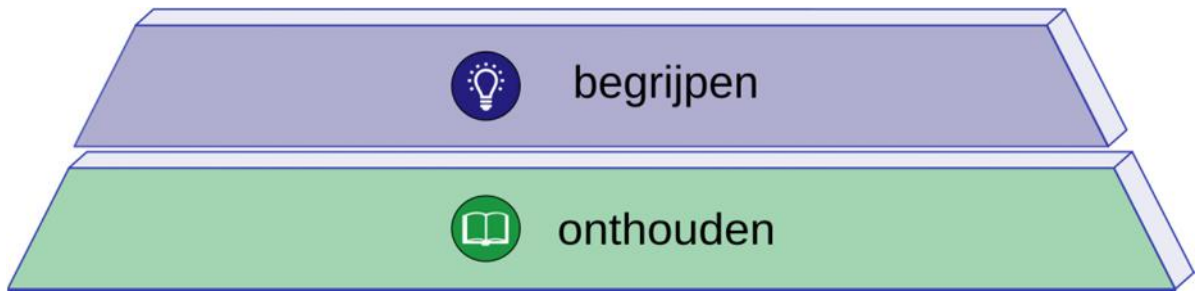
Voorbeeld rondeel

- 1 Observeer en leer.
- 2 Wees respectvol voor de ander.
- 3 Hygiënisch doe je best methodisch.
- 4 Observeer en leer.
- 5 Ik werk veilig.
- 6 Ik denk aan het milieu.
- 7 Observeer en leer.
- 8 Wees respectvol voor de ander.

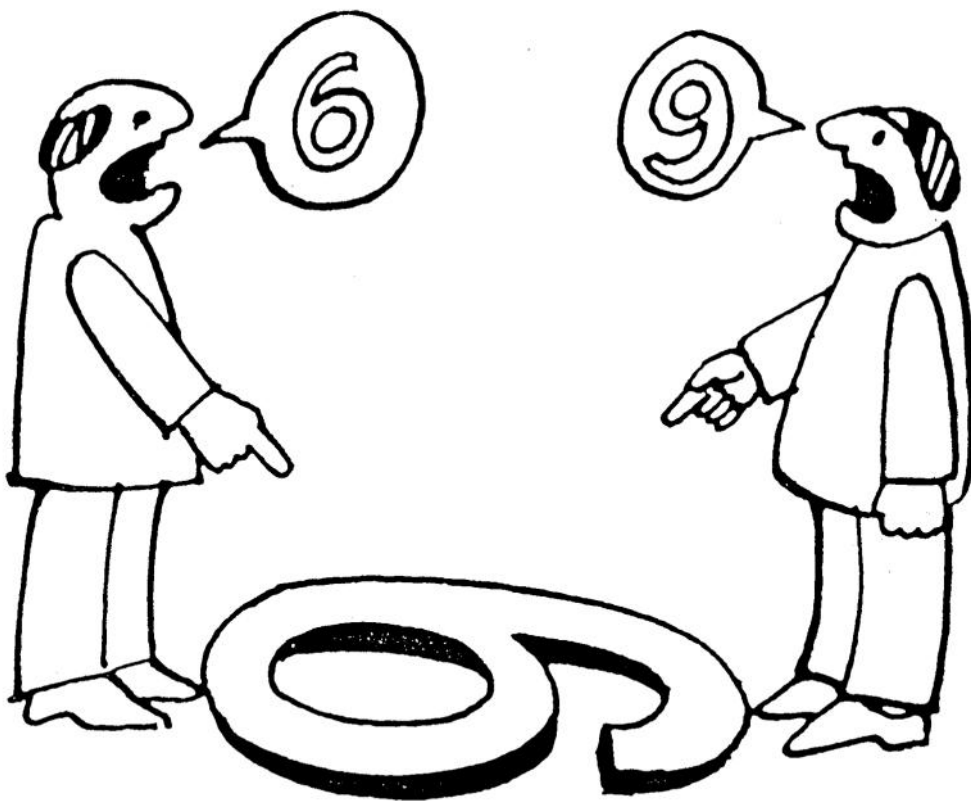
Illustratie 37: Resultaat werkvorm rondeel in Spes Nostra.

1 0, in het dagelijks leven.
2 gaat afles milieubewust.
3 mama is ergonomisch bezig.
4 0, in het dagelijks leven.
5 observeren wij andere.
6 gaan wij respectvol om met andere.
7 0, in het dagelijks leven.
8 gaat afles milieubewust.

Illustratie 38: Begrijpen (Bosman, z.j.).

2.4.2 Begrijpen

Hoe en wat begrijpen we?

Om wat we onthouden tot een hoger beheersingsniveau te brengen, moeten we de kennis begrijpen. Opnieuw handelt het hier weer over simpele en complexe kennis. Zo moeten de leerlingen kennis van feiten, concepten, procedures en metacognitie begrijpen om ze later te kunnen toepassen.

We kunnen ook door ons begrip beter onthouden. Meer nog, we kunnen **vanuit ons begrip onthouden**.

Werkwoordsynoniemen

Op dit niveau moet de leerling de kennis weergeven **in eigen woorden of beeld, voorbeelden geven, grote lijnen aangeven, uitleggen, classificeren of rangschikken, samenvatten, concluderen, vergelijken, verklaren en voorspellen**.

Het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO gebruikt vooral het werkwoord **toelichten**.

Het leerplan geeft ook een aantal mogelijke synoniemen van dit werkwoord zoals **illustreeren, verklaren, becommentariëren, betekenis uitdrukken, zelf een verband leggen, een eigen gevonden voorbeeld verwoorden en motiveren**.

Activerende werkvormen

In de hierna volgende werkvormen stimuleer ik meerdere begripstalenten op verschillende manieren.

Ik werk bij het tweede niveau van de taxonomie van Bloom opnieuw zes werkvormen uit. Deze werkvormen helpen de leerlingen telkens om het kwaliteitsbewust handelen uit de eerste doelstelling van het leerplan te begrijpen.

U vindt achtereenvolgens:

- 1 Het bordwerk,
- 2 De collage,
- 3 De rangschikking,
- 4 Het onderwijsleergesprek,
- 5 Het speeddaten,
- 6 De vind-iemand-die-Bingo.

Bordwerk

	<p>De leerlingen communiceren in groep. De leerlingen werken samen in groep. De leerlingen linken gegeven lesdoelstellingen aan kernwoorden. De leerlingen leggen uit aan elkaar waarom ze de lesdoelstelling aan het kernwoord linken. Aan de hand van de lesdoelstellingen begrijpen ze de kernwoorden.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • groepjes van vier leerlingen, • een of meerdere lesdoelstellingen per groepje, • bordschema om de doelen te ordenen, • kleeftape / magneten / punaises.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van vier. • Kies een nummer van een tot vier (of duid een verslaggever aan in jullie groepje). • Lees samen de gegeven lesdoelstelling(en). • Overleg bij welk kernwoord jullie de lesdoelstelling zullen plaatsen. • De leerkracht roept de nummers 1, 2, 3 of 4 aan het bord (of de verslaggever brengt de doelstelling aan het bord). • De verslaggever legt uit aan de klas waarom jullie de doelstelling daar plaatsen.
	<p>De leerlingen kunnen in groep overleggen over de juiste rangschikking van de lesdoelstellingen. De leerlingen kunnen de doelstellingen bij het passende kernwoord plaatsen. De leerlingen kunnen uitleggen aan de groep waarom ze de lesdoelstelling bij het kernwoord plaatsen.</p>
	<p>Dalton Deventer. (2006). <i>Werkvormen coöperatief leren</i>. Geraadpleegd via internet op www.daltondeventer.nl.</p>

Voorbeeld

Met deze werkvorm denken de leerlingen na over de kernwoorden van de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.

Door de doelstelling bij het juiste kernwoord aan de kijkwijzer te hangen, bewijzen ze hun begrip.

Door de resultaten aan het bord te brengen, wordt de volledige klas in het denkproces betrokken. Bovendien oefenen zij wederom het communiceren in groep en het samenwerken in groep, zoals in algemene doelstelling drie van het leerplan.

Dit schematisch overzicht met lesdoelstellingen blijft zichtbaar tijdens de daaropvolgende les. De leerlingen kunnen erop terugblikken. Of de leerkracht kan ernaar verwijzen.

Deze werkvorm kan elke les gebruikt worden om de lesdoelstellingen te verduidelijken.

Uitwerking

De leerlingen werken in groepjes van vier. Elk groepje krijgt een of meer lesdoelstellingen. Deze doelstellingen zijn in een groot lettertype geprint zodat ze vanop afstand duidelijk leesbaar zijn.

Hang een grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen aan het bord of deel het bord op in de onderdelen van de kijkwijzer.

Lesdoelstelling:

Ik bind mijn haren samen.

Het groepje overlegt waar ze deze doelstelling op de kijkwijzer kunnen plaatsen. Deze doelstelling hoort bij hygiënisch handelen.

Activeer de hele groep door alle leden een nummer te geven van 1 t.e.m. 4. Na de denktijd roept de leerkracht een nummer van elk groepje naar voren. Aangezien de leerlingen vooraf niet weten wie aan het bord moet komen, denken ze allemaal mee over het antwoord. Er kan ook op voorhand een verslaggever aangeduid worden.

De (geselecteerde) verslaggever komt naar het bord en kleeft, prikt of hangt de doelstelling op de kijkwijzer. Hij of zij legt ook uit aan de klasgroep waarom de doelstelling daar moet hangen.

Laat de leerlingen elkaar bijsturen, indien nodig.

Kijkwijzer sjabloon (zie toolbox)

Collage

	<p>De leerlingen communiceren in groep. De leerlingen werken samen in groep. De leerlingen luisteren respectvol naar elkaar. De leerlingen bundelen passende afbeeldingen bij een gegeven kernwoord in een collage. Aan de hand van de collage leggen ze uit wat ze onder het kernwoord begrijpen.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • groepjes van vier leerlingen, • een of meerdere kernwoorden per groepje, • A3-blad – lijm – schaar – kleurpotloden of -stiften per groepje, • magazines/reclamebladen, • of een tablet.
	<p>Instructies aan de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van vier. • Brainstorm over een gegeven kernwoord. (in groep) • Luister naar elkaar en laat elkaar uitspreken. • Zoek in magazines afbeeldingen die bij dit kernwoord horen. • Knip ze uit en kleef ze in een collage. • Hang je collage op in het klaslokaal. Noteer het kernwoord niet op jullie collage. • Laat jullie klasgenoten het kernwoord van de collage raden.
	<p>De leerlingen kunnen respectvol communiceren in groep. De leerlingen kunnen afbeeldingen passend bij het kernwoord in magazines zoeken. De leerlingen kunnen deze afbeeldingen uitknippen en plakken in een collage. De leerlingen kunnen elkaars collages linken aan de kernwoorden.</p>
	<p>Reisgids digitaal leermateriaal. <i>Collage maken</i>. Geraadpleegd op 11 april 2016 via http://www.reisgidsdigitaallemateriaal.org. Loupe. <i>Collage</i>. Geraadpleegd op 12 april 2016 via www.getloupe.com.</p>

Voorbeeld

Breng allerhande reclamebladen en tijdschriften, passend binnen Verzorging-Voeding, mee. Laat de leerlingen in groepjes van vier werken. Geef ze een A3-blad.

Vraag hen te brainstormen over een kernwoord van de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, bijvoorbeeld over hygiënisch handelen. Wat roept dit bij hen op?

Wijs hen op de regels van respectvolle communicatie: luisteren naar elkaar, iedereen het woord geven, elkaar laten uitpraten.

Laat de leerlingen vervolgens knipsels in de tijdschriften zoeken, passend bij hun onderwerp. Met deze knipsels maken ze een collage. Ze kunnen ook zelf tekeningen in deze collage maken. Ze mogen hun kernwoord niet op hun collage noteren.

Hang alle collages uit in het klaslokaal, zoals bij een tentoonstelling.

De collage is geslaagd als de andere groepjes kunnen zeggen welk kernwoord bij de collage hoort.

Bespreek de collages klassikaal.

Variant

Laat de leerlingen de beste collage kiezen. Geef ze bijvoorbeeld sterren om naast de collages te kleven tijdens de tentoonstelling.

Uitbreiding

Geef de leerlingen bij het begin van het schooljaar de taak om de kijkwijzer in een collage te verwerken. De leerlingen kunnen dit individueel of in groepjes doen. Tijdens elke les nemen ze foto's van kwaliteitsbewuste handelingen. Ze verzamelen voorbeelden uit de lessen om in hun collage te verwerken. Hun collage wordt uiteindelijk hun **portfolio** of kwaliteitsbewust jaaroverzicht.

Variant

Laat de leerlingen online collages maken via het gratis programma Shape Collage. Het is beschikbaar in het Nederlands en staat toe om collages in bepaalde vormen te maken.

Via www.getloupe.com kunt u rechtstreeks op het web een collage maken. Ik maakte alvast onderstaand voorbeeld. Ik koos de vorm van een puzzelstuk en werkte rond veilig handelen. Laat de leerlingen van iedere stap in het kwaliteitsbewust handelen een puzzelstuk maken. Op die manier creëert de klas een nieuwe 4x4-puzzel, waarmee andere leerlingen de inhoud kunnen onthouden.

Illustratie 39: Collage veilig handelen.

De rangschikking

	<p>De leerlingen rangschikken afbeeldingen en instructies van een stappenplan. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen voeren elkaars stappenplan uit. De leerlingen kiezen het beste stappenplan.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel, • lijst met stappen uit een stappenplan (niet in volgorde), • lijst met afbeeldingen van stappen uit een stappenplan (niet in volgorde), • blad om stappen en afbeeldingen te ordenen, • balpen – schaar – lijm.
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bekijk de stappen in de lijst en de afbeeldingen op je blad. • Knip de afbeeldingen uit en schik ze in de juiste volgorde op je blad. • Schrijf er de juiste stap bij uit de lijst. • Test je stappenplan uit. • Pas je stappenplan aan. • Wissel je stappenplan met een klasgenoot en probeer elkaars stappenplan uit. • Kies het beste stappenplan van de twee.
	<p>De leerlingen kunnen afbeeldingen uit een blad knippen. De leerlingen kunnen de afbeeldingen in volgorde van werkwijze rangschikken op een invulblad. De leerlingen kunnen de bijhorende instructies selecteren uit een lijst. De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen elkaars stappenplan uitvoeren.</p>
	<p>Monsaert K. (2011). <i>Kwaliteitsbewust handelen: bundel</i>. Geraadpleegd op 2 april 2016 via www.klascement.net.</p>

Voorbeeld

In onderstaande opdracht rangschikken de leerlingen het stappenplan van de handwastechniek. Een stappenplan past binnen het methodisch handelen, een belangrijk onderdeel van het kwaliteitsbewust handelen.

De leerlingen krijgen een lijst met zinnen van een stappenplan. De stappen staan niet in volgorde. Ze krijgen eveneens een knipblad met afbeeldingen van de verschillende stappen. Ze knippen deze afbeeldingen uit en rangschikken ze op het blad voor de handwastechniek. Ze kleven ze in de grote kaders.

Vervolgens **rangschikken de leerlingen de zinnen (stappen) uit de lijst bij de passende afbeelding**. Ze schrijven deze zinnen uit onder de afbeelding.

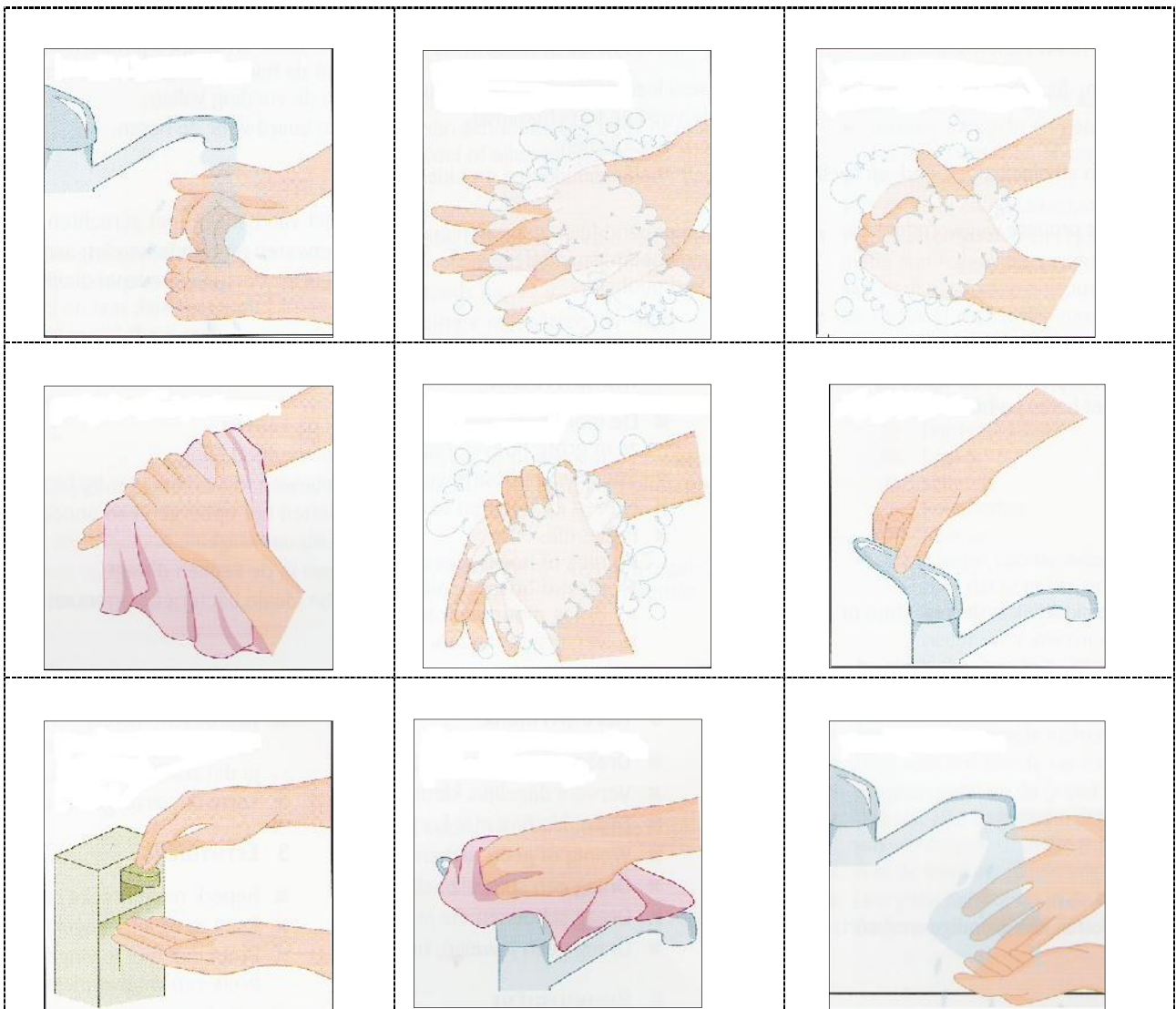
Om hun stappenplan te beoordelen, testen ze het eerst zelf uit. Indien nodig, kunnen ze het aanpassen. Daarna wisselen ze hun stappenplan met een klasgenoot en **testen ze elkaars stappenplan uit**. Ze geven elkaar feedback over het stappenplan en communiceren zodoende in een 1-1 relatie. Bovendien oefenen ze elk tweemaal de handwastechniek. Dat past binnen het hygiënisch handelen, een zeer belangrijke kwaliteitsdoelstelling bij iedere opdracht.

Stappenplan

- 1 Spoel grondig na onder koud stromend water zodat het product veilig verwijderd wordt.
- 2 Bevochtig eerst de handen onder koud stromend water.
- 3 Let er extra op dat je grondig tussen de vingers wast.
- 4 Vergeet de handpalmen, de onderarmen en de polsen niet.
- 5 Open de kraan.
- 6 Droog de handen af met een schone handdoek of beter een papieren wegwerpdoekje.
- 7 Neem voldoende zeep uit de zeepverdeler en verspreid die over de handen.
- 8 Wrijf de handen eerst op alle plaatsen in gedurende ongeveer een halve minuut.
- 9 Sluit de kraan met dit wegwerpdoekje.

Knipblad

Handwastechnik

.....
.....
.....

Onderwijsleergesprek

	<p>De leerlingen communiceren in groep. De leerlingen verwoorden luidop passende doelstellingen bij een gegeven opdracht. Aan de hand van de vragen van de leerkracht en de communicatie met elkaar denken zij dieper na over de opdracht.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel – klassikaal, • stappenplan of receptuur per leerling, • grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, • evaluatiedocument.
	<p>Instructies aan de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lees het stappenplan of de receptuur. • Denk na over de opdracht. • Bekijk de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen en link de onderdelen met de opdracht. Waarbij zou je bepaalde stappen van de opdracht plaatsen? • Geef voorbeelden of aandachtspunten passend bij de opdracht aan de klasgroep, de leerkracht wijst willekeurig iemand aan. • Luister naar elkaar en vul elkaar aan. • Kies met de klasgroep geschikte doelstellingen of aandachtspunten. • Noteer deze op je evaluatiedocument.
	<p>De leerlingen kunnen de stappen in hun opdracht linken aan de kijkwijzer. De leerlingen kunnen passende doelstellingen verwoorden binnen de klasgroep. De leerlingen kunnen respectvol communiceren met elkaar. De leerlingen kunnen geschikte doelstellingen bij de opdracht selecteren als evaluatiecriteria.</p>
	<p>Hoogeveen P., Winkels J. (2009). <i>Het didactische werkvormenboek. Variatie en differentiatie in de praktijk</i>. Assen. Koninklijke Van Gorcum.</p>

Voorbeeld

Een onderwijsleergesprek is de uitgelezen kans om te **reflecteren**. Reflecteren doen **we voor, tijdens en na een opdracht**.

Leg uit aan de leerlingen wat het lesonderwerp of de lesactiviteit is. In dit voorbeeld leren de leerlingen pastasalade bereiden. Geef de leerlingen een stappenplan of een receptuur. Overloop dit stappenplan klassikaal (of laat de leerlingen het in stilte lezen).

Vraag de leerlingen om na te denken over het kwaliteitsbewust handelen bij deze opdracht. Zorg dat de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen zichtbaar is voor iedereen. Geef de leerlingen bedenktijd, laat ze eventueel per twee kort brainstormen hierover. Door luidop na te denken **leren de leerlingen van elkaars denkprocessen**.

Wijs een onderdeel van de kijkwijzer aan en vraag de leerlingen om dit onderdeel te vertalen in de context van de bereiding.

Vraaggesprek

1 Voor de opdracht

Geef mij minstens een voorbeeld van kwaliteitsbewust handelen bij deze opdracht.

- Hoe kunnen wij bij deze opdracht economisch handelen?
- Wat is economisch handelen in deze opdracht?
- Waaraan moet je meteen denken? (*geld*)
- Hoe kun je geld besparen?
(*de kookpot met warm water vullen, een boodschappenlijstje maken, aandacht hebben voor acties en promoties in de winkel, de aanwijzingen op de verpakking volgen*)
- Hoe doen jullie dat thuis?

Na een aantal voorbeelden kiest de klasgroep een lesdoelstelling. Deze doelstelling komt op de kijkwijzer.

Laat de leerlingen deze doelstelling aanvullen op hun zelf- of peerevaluatiedocument.

2 Na de opdracht

- Handelden jullie economisch?
- Hoe bespaarden jullie geld?
- Hoe doen jullie dat thuis?
- Geef een iets wat je vandaag geleerd hebt.

3 Tips voor de begeleidende leerkracht

- Geef leerlingen bedenktijd. Laat ze hun ideeën eerst op een kladblad noteren.
- Laat leerlingen rond de ruimte kijken om ideeën op te doen. Geef aanwijzingen. Kijk rond de ruimte, wat zien jullie? Waarmee gaan we vandaag werken, hoe handel je daarbij?
- Laat leerlingen luidop nadenken. Zo leren ze van elkaar.
- Geef cues als leerkracht om dieper na te denken. Laat leerlingen elkaar aanvullen.
- Keur niet meteen zelf goed of af. Laat dit uit de leerlingen komen.

Speeddaten

	<p>De leerlingen bestuderen een werkinstructie of stappenplan. De leerlingen linken de stappen aan de kijkwijzer. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen geven voorstellen tot kwaliteitsbewust handelen in de gegeven context. Aan de hand van hun ideeënuitwisseling begrijpen ze de kernwoorden van de kijkwijzer.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • per twee, • een buitenste en een binnenste kring stoelen met een bank ertussen, • grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, • een opdracht met passend stappenplan of werkinstructie, • pen en papier (eventueel een kijkwijzer), • timer.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ga in de binnenste of de buitenste kring zitten. • Lees individueel de werkinstructie. • Denk na over het kwaliteitsbewust handelen in deze situatie. • Noteer je ideeën op een blad, op een kijkwijzer of op het stappenplan. • De timer start. • Start de speeddate met de klasgenoot voor je. • Bespreek met je date hoe je in de gegeven situatie kwaliteitsbewust handelt. • Noteer elkaars ideeën op je blad. • Na 30 seconden schuift de buitenste kring een bank door in wijzerzin. • Start opnieuw de speeddate. • Ga zo verder tot je met iedereen gedatet hebt.
	<p>De leerlingen kunnen de werkinstructie of het stappenplan lezen en begrijpen. De leerlingen kunnen de stappen linken aan het kwaliteitsbewust handelen. De leerlingen kunnen voorstellen tot kwaliteitsbewust handelen in de gegeven context verwoorden. De leerlingen kunnen in een 1-1 relatie hun ideeën uitwisselen.</p>
	<p>Auteursbureau Kapok. <i>Speeddaten met vaardigheden</i>. Geraadpleegd op 7 maart 2016 op http://www.werkvormen.info.</p>

Voorbeeld

De leerlingen gaan in twee kringen met banken zitten, een buitenste en een binnenste kring. De leerlingen in de buitenste kring zullen doorschuiven, de binnenste kring niet. De leerlingen zitten telkens per twee met hun gezicht naar elkaar.

Leg de opdracht uit aan de leerlingen. Laat de leerlingen de werkinstructie of het stappenplan individueel lezen. Geef ze een blanco blad of kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen waarop ze enkele ideeën kunnen neerpennen alvorens het speeddaten te starten. Of laat ze opmerkingen noteren bij hun stappenplan.

Tijdens het speeddaten zullen de leerlingen nadenken over de lesopdracht.

Stel, straks gaan ze een T-shirt strijken (zie stappenplan in de bijlage).

Hoe handelen ze kwaliteitsbewust bij de verschillende stappen van het strijken van een T-shirt?

Geef alle leerlingen vijf minuten bedenktijd. Laat ze kernwoorden op hun blanco blad, kijkwijzer of stappenplan noteren.

Zet de timer op een halve minuut. In die halve minuut moeten de tweetallen elkaar zoveel mogelijk tips geven. Ze vullen hierbij telkens hun blad aan en verzamelen elkaars **tips**. Ze **geven** deze vervolgens **door aan elkaar**. Leren is immers ook **herhalen**.

Na de halve minuut (of meer) schuiven de leerlingen van de buitenste kring een bank door in wijzerzin.

Bij kleinere klasgroepen of bij beginnende leerlingen kies je best een thema van het kwaliteitsbewust handelen. Hoe gaan de leerlingen hygiënisch handelen?

Sluit de les af met een herhalingsmoment. Laat de leerlingen de beste tips benoemen.

Wat hebben ze van anderen geleerd? Waar hadden ze zelf niet bij stilgestaan?

Uitbreiding

Laat leerlingen kwaliteitsexperts worden over verschillende opdrachten. Door middel van het speeddaten wisselen ze hun expertise uit met elkaar.

Deze werkvorm biedt tevens mogelijkheden tot keuzedifferentiatie. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld kiezen bij wie (en dus bij welke expertise of welke opdracht) zij op speeddate gaan. Heeft een leerling geen speeddate, kan hij of zij bij een andere speeddate aanschuiven. Op die manier hebben leerlingen hun leerproces in handen en beslissen ze zelf waarover zij willen bijleren.

Stappenplan

Stappenplan voor het strijken van een T-shirt		
Belangrijke stappen		Opgelet!
Werkpost klaarzetten		
1	Stel je strijkplank ergonomisch in.	
2	Vul je strijkijzer met gedestilleerd water. Houd het strijkijzer verticaal en til het een beetje naar voren.	
3	Controleer of de stoomknop uit staat, stel de thermostaat in op de gepaste temperatuur.	
4	Steek de stekker in het stopcontact.	
5	Plaats het strijkijzer op de houder van de strijkplank in verticale stand.	
6	Leg je T-shirt klaar met de rugzijde op de strijkplank en de halsuitsnijding voor je.	
Strijken van het T-shirt		
7	Leg en wrijf het T-shirt effen met je handen.	
8	Strijk de halsuitsnijding aan de rugzijde. Hef de voorzijde van de halsuitsnijding op en strijk onder de voorkant.	
9	Strijk prints of tekeningen op het T-shirt aan de averechtse kant.	
10	Draai het T-shirt rechts. De voorkant van het T-shirt ligt naar boven en de halsuitsnijding voor je.	
11	Strijk beide mouwen.	
12	Strijk de voorkant, begin bij de hals. Trek het T-shirt steeds naar je toe en strijk verder.	
13	Neem het T-shirt vast met een hand aan de schoudernaad en de andere hand aan de zoom. Draai om. De halsuitsnijding ligt nu links en de rug naar boven.	
14	Strijk de rug.	
Vouwen van het T-shirt		
15	Vouw de rechtermouw van het T-shirt een drietal vingers van de hals.	
16	Vouw de linkermouw van het T-shirt een drietal vingers van de hals.	
17	Vouw het T-shirt in twee.	
Nazorg		
18	Berg de gestreken T-shirts op.	
19	Laat het strijkijzer, in verticale stand, op een veilige plaats afkoelen.	
20	Berg je strijkplank op.	
21	Wanneer het strijkijzer afgekoeld is, giet je het overige water weg.	
22	Berg het strijkijzer op.	
23	Evalueer jezelf.	

Vind iemand die/iets dat - Bingo

	<p>De leerlingen zoeken voorbeelden van kwaliteitseisen op hun bingokaart. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen associëren kwaliteitseisen met kenmerken van het klasgebeuren (klasgenoten of klaslokaal). Aan de hand van de bingokaart met kwaliteitseisen geven leerlingen passende voorbeelden.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel – per twee – in groep, • grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, • voor elke leerling een bingokaart met kenmerken, • pen of potlood.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neem een bingokaart. • Zoek klasgenoten/zaken die aan de kenmerken op je bingokaart voldoen. • Zoek bij elk kenmerk telkens een klasgenoot/ding. • Noteer de naam van de klasgenoot/het ding naast het kenmerk. • Stel vragen aan elkaar. • Steek je hand op als je vrij bent voor een gesprek. • Communiceer in een 1-1 relatie met elkaar. • Wie als eerste zijn kaart gevuld heeft met namen/zaken, wint! • Geef een woordje uitleg aan de klas. De leerkracht selecteert willekeurig een paar leerlingen.
	<p>De leerlingen kunnen passende voorbeelden van kwaliteitseisen vinden in het klasgebeuren (klaslokaal of klasgenoten). De leerlingen kunnen in een 1-1 relatie communiceren. De leerlingen kunnen passende voorbeelden van kwaliteitseisen uit het klasgebeuren aan de klasgroep verwoorden.</p>
	<p>De Ambrassade. <i>Bingo</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

Elke leerling krijgt een bingokaart waarop kwaliteitseisen van de kijkwijzer staan. Na het startsein gaan de leerlingen **op zoek naar klasgenoten die aan de eisen voldoen**. Dat kan zowel in kleine groepen als klassikaal. Ze mogen elkaar hierbij vragen stellen. Nadat ze met iemand in gesprek gingen, in een 1-1 relatie, steken ze hun hand op. Dit is het signaal voor de andere leerlingen dat ze vrij zijn om in gesprek te gaan.

Dit gaat mogelijkwijs als volgt:

Bij hygiënisch handelen zoekt de leerling iemand die zijn werkschort draagt. Vindt hij of zij niemand dan kan hij of zij vragen aan andere leerlingen of zij hun werkschort bij zich hebben. Is het antwoord positief, dan noteert de leerling de naam van de klasgenoot naast de eis. Dat gaat zo verder tot iemand een volle kaart heeft en 'Bingo' roept.

Verkort het spel naar bijvoorbeeld vijf op een rij is bingo.

Variant

Alle leerlingen krijgen een rooster met evenveel vakjes als leerlingen in de klas. In elk vakje staat een kwaliteitseis die specifiek bij een van de leerlingen hoort. Daarnaast trekken alle leerlingen een kaartje met een kwaliteitseis waaraan ze moeten voldoen. Maak duidelijk dat ze deze kaartjes niet aan elkaar mogen tonen. De leerlingen krijgen even de tijd om zich voor te bereiden. Zo kan een leerling die respectvol trok, even nadenken over hoe hij of zij die dag respectvol handelde. Een leerling die hygiënisch trok, kan even snel de handen wassen.

Na de voorbereidingstijd krijgen de leerlingen de opdracht om op zoek te gaan naar leerlingen die voldoen aan de kwaliteitseisen op hun bingokaart. Per twee leggen ze aan elkaar uit wat ze precies deden. Ze zeggen hierbij niet over welke kwaliteitseis het gaat. Het is aan de andere leerling om uit te maken bij welke kwaliteitseis het wassen van je handen bijvoorbeeld hoort. Ze noteren de naam van de leerling in het bingovakje. Wie eerst vijf op een rij, of een volle kaart heeft, roept Bingo! en wint.

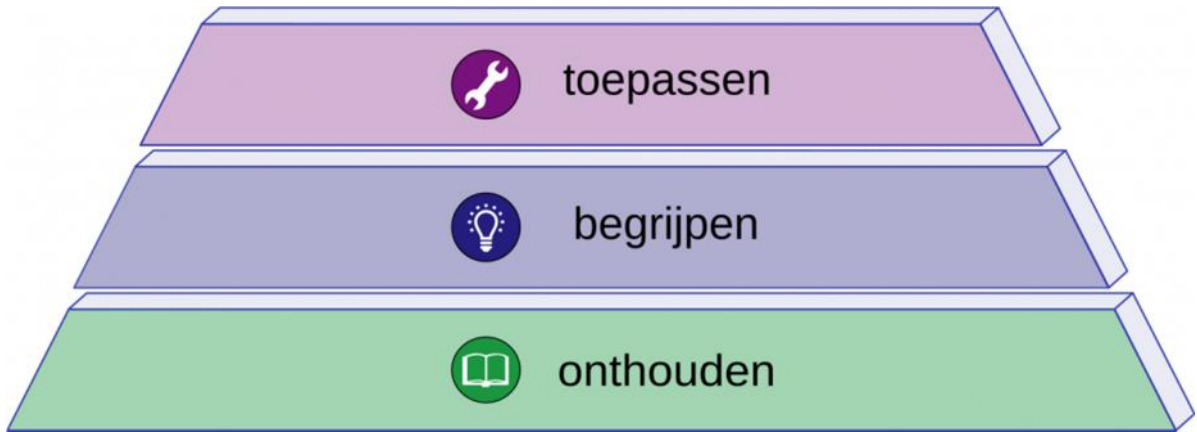
Variant – vind iets dat

De leerlingen associëren de onderdelen van de kijkwijzer met zaken in het lokaal. Ze noteren dit op hun bingokaart. Bijvoorbeeld: veilig handelen – strijkijzer, ergonomisch handelen – strijklank, hygiënisch handelen – handzeep ...

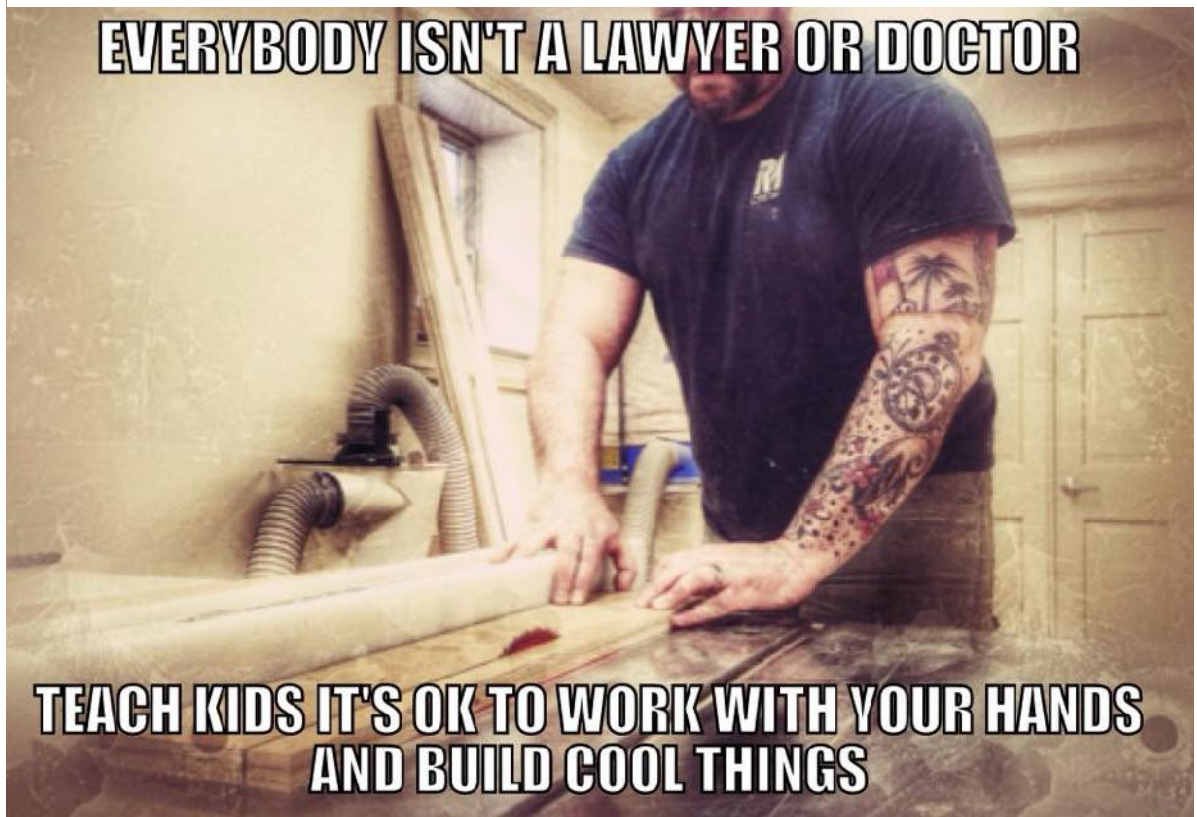
Bingokaart

B	I	N	G	O
Respectvol:	Hygiënisch:	Milieubewust:	Economisch:	Ergonomisch:
Veilig:	Methodisch:	Observeren:	Registreren:	Reflecteren:

Illustratie 40: Handwerk is ok (M-decreet: zorgen om het kind, z.j.).

2.4.3 Toepassen

Hoe en wat passen we toe?

Zodra we kennis afdoende begrijpen, moeten we het ook kunnen toepassen. Dat wil zeggen dat we de **opgedane kennis gaan gebruiken**. Deze kennis is simpel of complex en wordt gebruikt in het kader van feiten, concepten, procedures en metacognitie. Op dit niveau handelen we met de kennis. We laten vooral zien hoe we de kennis gebruiken.

We leerden al dat we door ons begrip kunnen onthouden maar dat kunnen we evengoed vanuit de toepassing. Vooral leerlingen uit de tweede graad BSO **leren uit het doen**, uit het handelen dus uit de toepassing. Anderzijds kunnen de leerlingen de toepassing maar ten volle begrijpen eens ze de noodzakelijke kennis onthouden. Pas wanneer er voldoende voorkennis onthouden en begrepen is, kan geleerd worden vanuit de toepassing. Het niveau van de toepassing behoort nog steeds tot het lagere-orde beheersingsniveau.

Werkwoordsynoniemen

Op dit niveau moet de leerling **de kennis gebruiken in een situatie, een plan ontwikkelen, een oplossing voorstellen of aantonen dat en laten zien hoe de kennis gebruikt wordt**.

Het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO gebruikt vooral de werkwoorden **handelen, plannen, zijn, naleven, bevragen, voorstellen, toepassen, kiezen en kopen, beperken en sorteren, bepalen, maken, klaarzetten, omgaan met, voorkomen, onderhouden, observeren en zorg dragen voor**.

Activerende werkvormen

In de hierna volgende werkvormen stimuleer ik meerdere toepassingstalenten op verschillende manieren. Ik werk bij het derde niveau van de taxonomie van Bloom wederom zes werkvormen uit. Deze werkvormen helpen de leerlingen telkens om het kwaliteitsbewust handelen uit de eerste doelstelling van het leerplan toe te passen of te gebruiken in de praktijk. De werkvormen zijn uitgewerkt op het denk- en/of doe niveau.

U vindt achtereenvolgens:

- 1 Het carrousel,
- 2 De toepasronde,
- 3 De demonstratie,
- 4 Het experiment,
- 5 Het doorschuif-schilderen,
- 6 De rollenspel-dummy.

Carrousel

	<p>De leerlingen kiezen een opdracht binnen een gegeven context. De leerlingen formuleren kwaliteitsdoelen binnen de gekozen opdracht. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. Aan de hand van de kwaliteitsdoelen passen ze het kwaliteitsbewust handelen toe.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • werk per twee, • kaart met context en kwaliteitseis voor iedere leerling, • stappenplan (facultatief), • timer (www.online-stopwatch.com), • pen.
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trek een kaartje met een thema en een kwaliteitsdoel. • Lees je kaart en omschrijf/zoek hierbij een passende opdracht. • Noteer deze opdracht op je kaart. • Werk per twee. • Ga recht tegenover elkaar staan of zitten. • Vorm zo twee rijen of kringen. • De leerkracht zet de timer. • Lees om beurt je opdracht voor en vraag aan de andere leerling om een kwaliteitstip te geven. Noteer deze tips op je kaart. • Zodra de tijd om is, schuift de buitenste rij of kring een plaats door in wijzerzin. • Geef opnieuw kwaliteitstips aan elkaar. • Bespreek de opdrachten en de tips klassikaal.
	<p>De leerlingen kunnen een opdracht binnen linnenzorg, maaltijdzorg of interieurzorg kiezen. De leerlingen kunnen kwaliteitsdoelen passend bij de opdracht formuleren. De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie tijdens het overleg.</p>
	<p>De Ambrassade. <i>Carrousel</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

Met deze werkvorm herhalen de leerlingen het geleerde en **reflecteren ze over het kwaliteitsbewust handelen bij het geleerde.**

Alle leerlingen trekken een kaart met daarop een context en een kwaliteitseis. Zorg ervoor dat alle kwaliteitseisen van de kijkwijzer aan bod komen.

Rond deze context omschrijven de leerlingen kort een passende opdracht die ze al eens gedaan hebben. Ze noteren dit op hun kaart. Geef instructies door middel van een passend voorbeeld (zie bijlage).

Laat de leerlingen hiervoor, indien nodig, hun handboek gebruiken. Op die manier kunnen ze een passende opdracht binnen linnenzorg, maaltijdzorg of interieurzorg zoeken. De grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen in het klaslokaal dient als leidraad.

Vervolgens werken de leerlingen per twee in een carrousel. Ze krijgen hierbij twee minuten om met elkaar te overleggen. De leerkracht timet. Na twee minuten schuiven ze door naar de volgende carrouselpartner.

In dit overleg lezen de leerlingen hun opdrachten voor aan elkaar en vragen ze elkaar geschikte kwaliteitstips passend bij de kwaliteitseis. Ze noteren de tips op hun kaart.

De carrousel gaat door tot alle leerlingen elkaar gesproken hebben.

Sluit de werkvorm af door een klassikaal synthesemoment.

Welke opdrachten herhaalden de leerlingen? Welke goede tips kregen ze hierbij van elkaar? Welke tips werden meermaals gegeven? Waaraan hadden ze zelf niet gedacht? Wat hebben ze bijgeleerd?

Vraag de leerlingen om hun invulkaarten in te leveren. Zorg voor feedback op deze kaarten.

Variant

Geef iedere leerling een opdrachtkaart met een context en een kwaliteitseis. Geef hen ook een stappenplan. Laat hen dit stappenplan bestuderen en hiervoor een kwaliteitseis formuleren.

Nadien doorlopen de leerlingen het carrousel en geven zij elkaar tips en aanvullingen.

Voorbeeldkaart

Wat moet je doen?

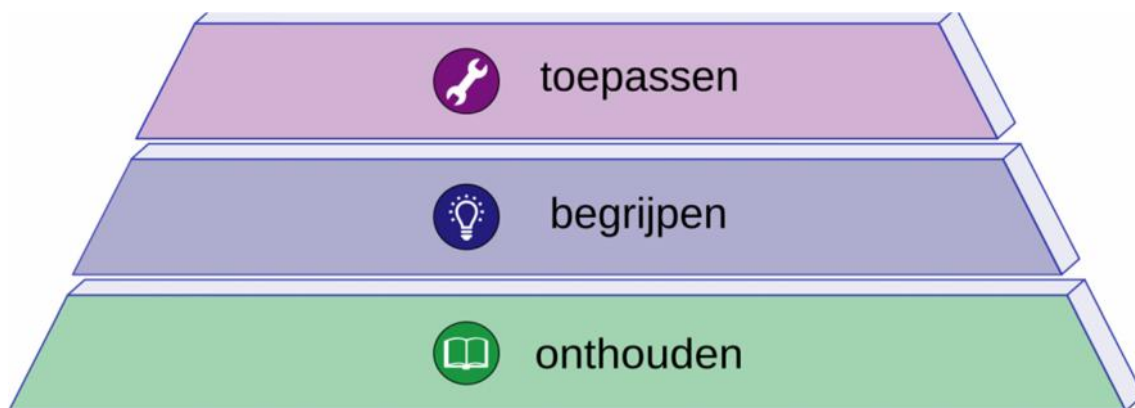
Illustratie 41: Opdrachtkaart carousel.

	1	Bedenk een opdracht binnen onderstaande context.
	2	Schrijf deze opdracht uit.
	3	Bespreek deze opdracht in de carousel en vraag tips aan elkaar om aan de kwaliteitseis te voldoen.
	4	Noteer deze tips.
	5	Bespreek de opdracht en de tips klassikaal.
Context en kwaliteitseis	1	Bedenk een opdracht binnen linnenzorg .
	2	Vraag aan de anderen hoe ze hierbij milieubewust handelen.
Opdracht	Noteer hier je opdracht:	
	
	
	
Tips	
	
	

Voorbeeld invulling

	1	Bedenk een opdracht binnen onderstaande context.
	2	Schrijf deze opdracht uit.
	3	Bespreek deze opdracht in de carousel en vraag tips aan elkaar om aan de kwaliteitseis te voldoen.
	4	Noteer deze tips.
	5	Bespreek de opdracht en de tips klassikaal.
Context en kwaliteitseis	1	Bedenk een opdracht binnen linnenzorg .
	2	Vraag aan de anderen hoe ze hierbij milieubewust handelen.
Opdracht	Noteer hier je opdracht:	
	<i>Handwas van zwemkledij</i>	
	
	
Tips	<i>Gebruik niet meer water dan nodig. Gebruik lauwwarm water, niet heet. Doseer volgens de verpakking.</i>	
	<i>Gebruik een milieuvriendelijk wasmiddel.</i>	

De toepasronde

	<p>De leerlingen noteren een eigen lesdoelstelling voor de opdracht. De leerlingen gebruiken de ik-boodschap. De leerlingen passen deze lesdoelstelling toe tijdens de opdracht. De leerlingen evalueren of ze de doelstelling bereikt hebben. Aan de hand van een eigen doelstelling passen ze het kwaliteitsbewust handelen toe.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel, • evaluatiefiche met vrije invulruimte, • kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luister naar de inleiding over de lesactiviteit. • Lees je evaluatiefiche. • Denk na over een doelstelling waaraan je tijdens de les wil werken. • Noteer concreet hoe je dit zal doen. Zorg dat de leerkracht kan controleren of je je doelstelling behaalde. • Gebruik de ik-boodschap. • Let hierop tijdens de les. • Evalueer na de les of je dit doel bereikt hebt. • De leerkracht geeft je hiervoor een score.
	<p>De leerlingen kunnen een eigen lesdoelstelling concreet formuleren. De leerlingen kunnen de ik-boodschap gebruiken. De leerlingen kunnen een eigen lesdoelstelling toepassen. De leerlingen kunnen zelfstandig evalueren of ze hun doel bereikt hebben.</p>
	<p>De Ambrassade. <i>Toepasronde</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

Geef een inleiding over de lesactiviteit. Leg uit waarop de leerlingen geëvalueerd zullen worden. Laat op hun evaluatiedocument een vrije ruimte voor een **eigen aanvulling**. De leerlingen omschrijven een eigen kwaliteitsdoelstelling in die vrije ruimte. Ze kunnen extra punten verdienen door deze doelstelling te behalen. Zo dragen de leerlingen zelf de **verantwoordelijkheid voor hun leerproces**.

Wijs de leerlingen erop dat ze hun **doelstelling concreet formuleren**, zodat het mogelijk is om het te evalueren.

Kies als leerkracht waarover de leerlingen een doelstelling moeten formuleren of laat hen hier de vrije keuze. De leerlingen werken individueel. Overleg met een klasgenoot kan.

In deze les zullen de leerlingen wasgoed sorteren aan de hand van het textieletiket. De opdracht vindt u in de bijlage. Bij elke praktijkles hoort een evaluatie zoals in de bijlage. De leerlingen krijgen een evaluatiefiche met een vrije ruimte bij methodisch handelen. Op de evaluatiefiche staan voldoende concrete voorbeelden van lesdoelstellingen. De leerlingen kunnen hieraan een voorbeeld nemen. Ze hanteren steeds een ik-boodschap.

Bijvoorbeeld: **Ik lees eerst het stappenplan.**

Na de les evalueren de leerlingen zichzelf op deze en andere doelstellingen. Ook peerevaluatie is hier mogelijk.

Evalueer ook zelf deze doelstelling en geef er feedback op. Laat hen weten wanneer een doelstelling onjuist is.

Tips

- Geef leerlingen de nodige bedenktijd.
- Inspireer zwakkere leerlingen door een product- en procesevaluatie bij het stappenplan te geven. Of vraag tijdens de instructiefase aan een leerling om een voorbeeld te geven.
- Varieer en laat leerlingen telkens een ander onderdeel van het kwaliteitsbewust handelen aanvullen.

Verdieping en verbreding

- Laat de leerlingen in een eindfase zelf een evaluatiefiche voor elkaar maken.

Opdracht

Illustratie 42: Wasgoed sorteren (Deruddere, 2016).

Wasgoed sorteren

► Hoe sorteren we wasgoed?

Wasgoed sorteren

► Scheid handwas van machinewas.
 ► Scheid witte was van gekleurde en bonte was. Zeer donkere kleuren was je best apart.
 ► Sorteer je wasgoed volgens wastemperatuur:

Kookechte was	Niet-kookechte was	Kreukherstellende was	Fijne was
90 – 95 °C	60 °C	30 – 40 °C	30 – 40 °C
Wit katoen/linnen	Gekleurd katoen/linnen	Synthetische weefsels	Wol en zijde
Milieutip: Was op 60 °C	Was op 40 °C	Was op 30 °C	Was op 30 °C

Wassymbolen

WASSEN	
	Normaal programma
	Beperkt programma
	Normaal programma
	Beperkt programma
	Normaal programma
	Beperkt programma

	Normaal programma
	Beperkt programma
	Zeer beperkte machinale actie
	Handwas
	Niet wassen

Evaluatiefiche

Evaluatie: Wasgoed sorteren

Naam:..... Datum:.....

OV (onvoldoende) – V (voldoende) – G (goed) – ZG (zeer goed)

Respectvol handelen	OV-V-G-ZG	Ik	Ander
.....			
Observeren, registreren			
Ik ben aandachtig tijdens instructies.			
Hygiënisch handelen			
Ik was mijn handen voor en na de opdracht.			
Ergonomisch handelen			
Ik gebruik een werktafel.			
Ik ga door mijn knieën om de wasmand op te heffen.			
Methodisch handelen			
Ik gebruik het etiket als mijn handleiding.			
Ik houd rekening met de wassymbolen.			
Ik sorteer de was volgens kleur en temperatuur.			
Ik ruim alles op.			
.....			

Geef twee talenten van jezelf.

.....

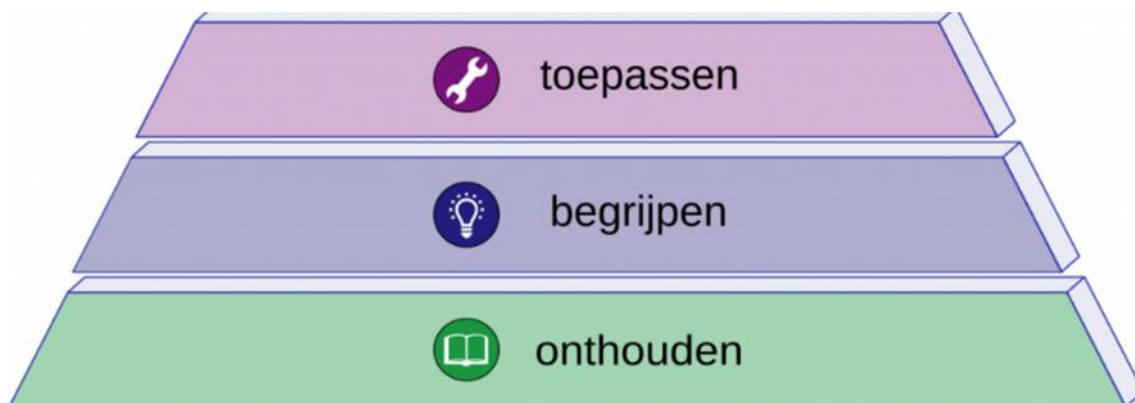
Geef een werkpunt van jezelf.

.....

Geef een tip van iemand anders.

.....

Demonstratie

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen zoeken een stappenplan in hun handboek. De leerlingen voeren het stappenplan zelfstandig uit. De leerlingen noteren (kwaliteitsbewuste) aandachtspunten. De leerlingen demonstreren de opdracht aan andere leerlingen. (in groep) Aan de hand van de demonstratie passen ze methodisch handelen toe.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • werk per twee, • een uit te voeren opdracht per duo, • Praktische gids voor het Huishouden, • overzicht opmerkingen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk per twee. • Trek een opdracht. • Zoek het stappenplan van de opdracht op in de Praktische gids voor het Huishouden. • Lees het stappenplan en bedenk bij welke punten je kwaliteitsbewust moet handelen. • Noteer dit in je sjabloon. • Voer de opdracht uit volgens het stappenplan. Werk kwaliteitsbewust. • Zijn er nog kwaliteitsaanwijzingen? • Zorg voor minstens 3 aanwijzingen in je sjabloon. • Demonstreer deze opdracht met de drie kwaliteitshandelingen aan de andere duo's. • De andere duo's letten goed op en noteren de kwaliteitshandelingen. • De andere duo's benoemen de kwaliteitspunten en voeren de opdracht zelf uit.
	<p>De leerlingen kunnen het stappenplan in hun handboek vinden. De leerlingen kunnen samen een opdracht uitvoeren in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen drie kwaliteitshandelingen in de opdracht vinden. De leerlingen kunnen de kwaliteitsbewuste opdracht demonstreren aan de groep. De leerlingen kunnen de opdracht na de demonstratie uitvoeren.</p>
	<p>Kennisdelen. <i>Demonstratie</i>. Geraadpleegd op 12 april 2016 via http://www.kennisdelen.eu/werkvorm. Huybrechts L., Truyers R., Van Bastelaere A., Vanolst A. <i>Praktische gids voor het Huishouden</i>. Berchem. De Boeck nv. 2013.</p>

Voorbeeld

De leerlingen werken in groepjes van twee. **Ieder groepje krijgt of trekt een opdracht om te oefenen en te demonstreren.** Ze zoeken de stappenplannen op in hun Praktische gids voor het Huishouden. Zorg ervoor dat alle materialen en middelen in het klaslokaal aanwezig zijn om de opdrachten uit te voeren. Als alternatief kan de klas opgedeeld worden in hoeken voor verschillende opdrachten. Ieder groepje is verantwoordelijk voor een hoek en voert de opdracht uit en demonstreert ze ook.

De leerlingen lezen het stappenplan en denken hierbij na over kwaliteit. Waarmee moeten ze zeker rekening houden? Moeten ze veilig handelen, respectvol handelen, ergonomisch handelen,...?

Ze voeren de opdracht uit volgens het stappenplan en noteren hierbij welke kwaliteitspunten er zijn. Ze noteren deze kwaliteitsbewuste handelingen in hun overzicht.

Vervolgens demonstreren ze hun opdracht, met de kwaliteitshandelingen aan de andere duo's. Tijdens de demonstratie noteren de andere duo's welke kwaliteitshandelingen zij tijdens de demonstratie zagen.

Na de demonstratie benoemen ze de kwaliteitshandelingen en voeren zij de opdracht zelf uit.

De demonstratie is geslaagd als de andere groepjes de opdracht kunnen uitvoeren. Zij mogen hierbij enkel gebruik maken van het stappenplan in het handboek en hun eigen notities.

Variant

Laat de andere leerlingen/groepjes aan de hand van de demonstraties een eigen stappenplan samenstellen. Laat ze daarna volgens dit stappenplan de opdracht uitvoeren.

Opdrachten

(zie inhoudspagina van de Praktische gids voor het Huishouden)

Ontkalk een douchekop.

Maak pvc speelgoed schoon.

Sorteer afval.

Maak een handdoek kastklaar.

Onderhoud een vuilnisbak.

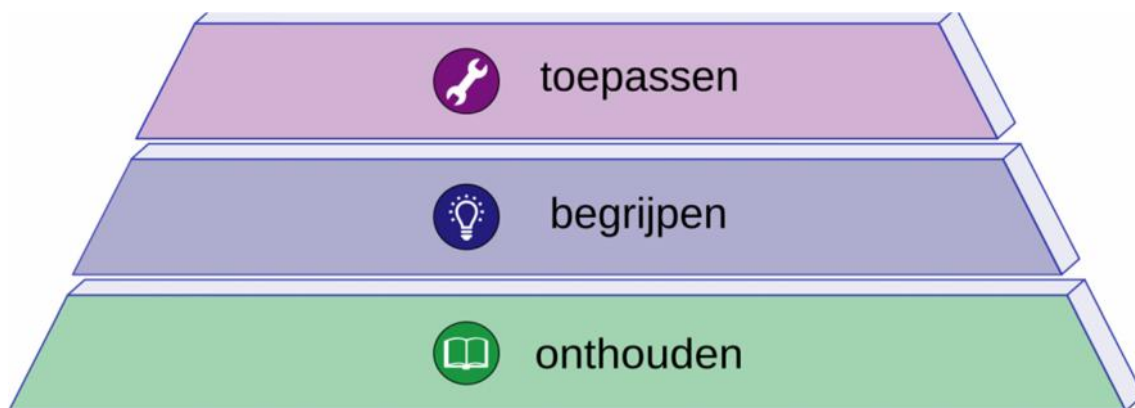
...

Overzicht opmerkingen

Stap	Opmerkingen	Kwaliteitsbewuste handelingen (minstens 3)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
...		

Het experiment

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen communiceren in groep. De leerlingen onderzoeken hoe vuur geblust wordt. Aan de hand van het onderzoek passen ze veilig handelen toe.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • werk per twee, • een werkfiche met het blusexperiment, • benodigdheden voor het experiment (zie werkfiche), • brontekst om de verklaring te zoeken.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk per twee. • Neem een opdrachtfiche en lees de veiligheidsinstructies. Zorg dat je goed voorbereid bent. • Lees de opdracht en de vragen. • Zet je werkpost klaar volgens de instructies. • Voer het experiment uit volgens de instructies. • Werk steeds veilig! • Noteer je resultaten. • Zoek de verklaring in de brontekst en noteer je antwoord. • Bespreek de resultaten met de klasgroep. Waar plaatsen jullie deze opdracht op de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen?
	<p>De leerlingen kunnen het vuur blussen. De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie tijdens het onderzoek. De leerlingen begrijpen hoe vuur geblust wordt. De leerlingen kunnen veilig handelen bij een kleine keukenbrand.</p>
	<p>Govaert M. (2004). <i>De proefjeskoffer</i>. vzw WiNaDoe.</p>

Voorbeeld

Veilig handelen is een zeer belangrijk onderdeel van het kwaliteitsbewust handelen. Brandveilig handelen in een keuken is een must. **Door dit experiment passen de leerlingen het brandveilig handelen toe.**

Sta eerst stil bij de veiligheidsuitrusting in het lokaal. In dit experiment werken de leerlingen met vuur. Zorg ervoor dat ze weten waar de blustoestellen hangen, naar waar ze moeten vluchten als het misloopt. De veiligheidsinstructies moeten zij steeds goed opvolgen.

De leerlingen werken per twee het onderstaande experiment uit. Ze proberen eerst een theelichtje te doven met waterdruppels en stellen al gauw vast dat het water verdampt en de kaars niet zo snel blust.

Vervolgens blussen de leerlingen brandalcohol met een natte doek. Deze methode werkt wel omdat het vuur gekoeld wordt en de luchttoevoer weggenomen wordt.

Uit dit experiment leren de leerlingen een kleine keukenbrand veilig blussen. Ze leren dat vuur geblust wordt door de zuurstoftoevoer weg te nemen en door afkoeling.

Houd na de experimenten een klassikale bespreking. De leerlingen vergelijken hun resultaten.

Vraag de leerlingen om dit experiment te plaatsen op de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen. Het is belangrijk dat ze weten dat dit een toepassing van veilig handelen is.

Controleer zeker of de leerlingen snappen dat ze op die manier een kleine keukenbrand kunnen blussen.

Vraag hen wat ze zouden doen als de frietketel in brand staat. Daag hen meteen uit en vraag hen waarom je geen emmer water op een frietketel mag gooien. Water en elektriciteit gaan immers niet samen.

Vraag hen wat ze zouden doen als het vuur in de pan slaat? (Hier kunnen ze ook het deksel op de pan zetten).

Opdracht

De opdracht vindt u op de volgende bladzijde.

Speel niet met vuur!

Wat is vuur en hoe gaan we er veilig mee om?

	<p>Werk per twee de proef uit. Lees elke opdracht goed. Vul jullie invulblad aan. Zoek de verklaring voor de proef in de brontekst. Je krijgt 5 minuten voor deze proef.</p> <p>Veilig is hier heilig! Draag steeds een schort. Bind je haren samen. Zorg ervoor dat de weg naar de uitgang van het lokaal vrij is. Weet je de blustoestellen hangen?</p>
---	--

Experiment: Water, de rest komt later

<p>Gegeven</p> 	<p>een theelichtje een aansteker bekken met water</p> <p>schaaltje met brandalcohol keukendoeken bronmateriaal</p>
<p>To do</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Steek het theelichtje aan. 2 Druppel met je handen wat water op de vlam.
<p>Wat gebeurt er en waarom?</p> 	<p>.....</p> <p>.....</p>
<p>To do</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Doe een klein beetje brandalcohol op het schaalje en steek het aan. Wees voorzichtig want de dampen ontbranden snel. 2 Bevochtig je keukendoek in het waterbekken. 3 Blus de brand met de vochtige keukendoek.
<p>Wat gebeurt er en waarom?</p> 	<p>.....</p> <p>.....</p>

Brontekst

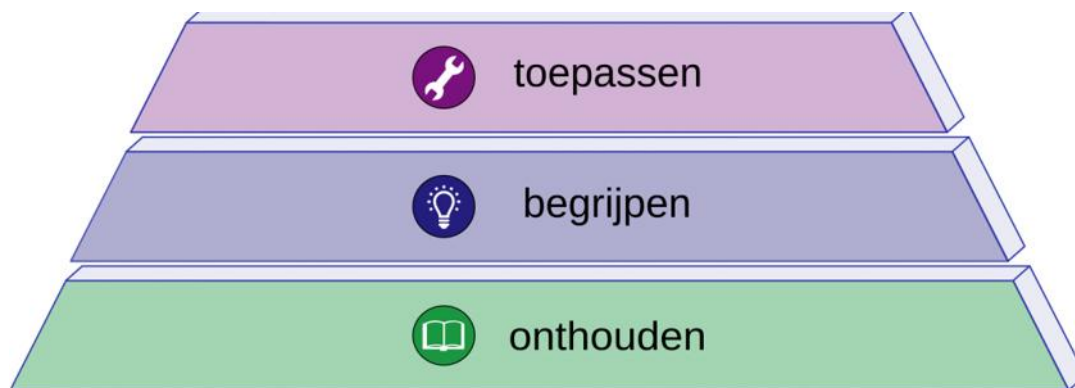
Water als blusmiddel is goedkoop, goed verkrijgbaar en effectief. Vloeibaar water verdampt bij 100 graden Celsius, dat is veel lager dan het vlampunt van veel materialen.

Als er zich thuis een klein brandje voordoet, kan je in plaats van een emmer water te nemen, een natte doek gebruiken om over het brandende oppervlak te leggen. Zo sluit je de luchttoevoer af en dooft het vuur. Zo kan je ook een brandende frietketel blussen, want daar mag je nooit water over gooien! Weten jullie ook waarom?

Experiment: antwoorden

<p>Gegeven</p> 	<p>een theelichtje een aansteker bekken met water</p> <p>schaaltje met brandalcohol keukendoeken bronmateriaal</p>
<p>To do</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Steek het theelichtje aan. 2 Druppel met je handen wat water op de vlam.
<p>Wat gebeurt er en waarom?</p> 	<p><i>De vlam dooft niet. Het water verdampt meteen. Je hebt veel water nodig om de vlam te doven. De vlam is warmer dan 100°C waardoor het water verdampt.</i></p> <p>.....</p>
<p>To do</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Doe een klein beetje brandalcohol op het schaalje en steek het aan. Wees voorzichtig want de dampen ontbranden snel. 2 Bevochtig je keukendoek in het waterbekken. 3 Blus de brand met de vochtige keukendoek.
<p>Wat gebeurt er en waarom?</p> 	<p><i>Het vuur dooft. De vlam krijgt lucht meer en de vochtige doek koelt het vuur af.</i></p> <p>.....</p>

Doorschuif schilderen

	<p>De leerlingen begrijpen de opdracht. De leerlingen schilderen per kwaliteitseis een handeling. De leerlingen begrijpen elkaars schilderijen. De leerlingen vullen elkaars schilderijen aan. Aan de hand van de schilderijen passen ze de kijkwijzer toe op een gegeven situatie / opdracht.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel, • een lange rij banken (leerlingen zitten naast elkaar in een rij), • de achterzijde van een behangrol (opgedeeld in velden), • schildermateriaal (of tekenmateriaal) voor alle leerlingen, • een casus/opdracht, • muziek.
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ga zitten aan de bank. • Luister naar de uitleg over de opdracht. • Bekijk bij welk onderdeel van de kijkwijzer je zit. • De leerkracht start de muziek. • Schilder hoe jij deze kwaliteitseis toepast. • De muziek stopt. Schuif een bank door. • De muziek start opnieuw. • Schilder verder aan het schilderij waaraan je voorganger werkte. • Werk zo alle onderdelen af. • Handel steeds respectvol!
	<p>De leerlingen begrijpen de opdracht. De leerlingen kunnen elkaars schilderijen interpreteren. De leerlingen kunnen een kwaliteitshandeling passend bij de kwaliteitseis bedenken. De leerlingen kunnen de kwaliteitsdoelstellingen duidelijk schilderen.</p>
	<p>De Ambassade. <i>Doorschuif schilderen</i>. Geraadpleegd op 10 februari 2016 via https://ambassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

De leerlingen gaan aan een lange rij banken zitten. Op de banken ligt een rol behangpapier met de onbedrukte zijde naar boven uitgerold. Dit behangpapier is opgedeeld in delen van de kijkwijzer. Zo werkt iedere bank aan een onderdeel. **De rol begint bij methodisch handelen en eindigt bij economisch handelen. Op elke bank ligt teken- of schildergerei.**

Leg uit dat er op elk veld een schilderij gemaakt moet worden van dit deel van de kijkwijzer. Zodra de muziek start, beginnen de leerlingen te schilderen. Zodra de muziek stopt, schuiven zij een bank door en werken ze verder aan het schilderij van hun voorganger. Dit gaat zo door tot iedereen aan ieder veld geschilderd heeft en de schilderijen af zijn.

Kader deze opdracht bijvoorbeeld binnen de handwastechniek. Dit is zowat een kerntaak in het kwaliteitsbewust handelen. Bovendien oefenden de leerlingen dit stappenplan al tijdens de begripsfase bij de werkvorm 'De rangschikking'.

Deze opdracht resulteert in een zeer bruikbare poster om uit te hangen in het lokaal. Op die manier worden de leerlingen er keer op keer op gewezen hoe belangrijk handen wassen is.

Benadruk dat de schilderijen niet mooi hoeven te zijn. Ze moeten vooral duidelijk zijn.

Start de muziek en laat de leerlingen schilderen of tekenen. Zodra de muziek uitstaat, schuiven de leerlingen een bank door. Start opnieuw de muziek. De leerlingen werken verder aan elkaars schilderijen.

Herhaal dit tot de schilderijen afgewerkt zijn.

Bespreek het resultaat. Pols ook of de leerlingen respectvol omgingen met elkaars werk.

Laat grotere klasgroepen meerdere opdrachten uitschilderen. Of laat twee groepen dezelfde opdracht uitschilderen om de resultaten daarna te vergelijken.

Opdeling

Illustratie 43: Doorschuif schilderen.

Methodisch	Respectvol	Observeren Registreren	Veilig	Milieubewust	Hygiënisch	Ergonomisch	Economisch
							

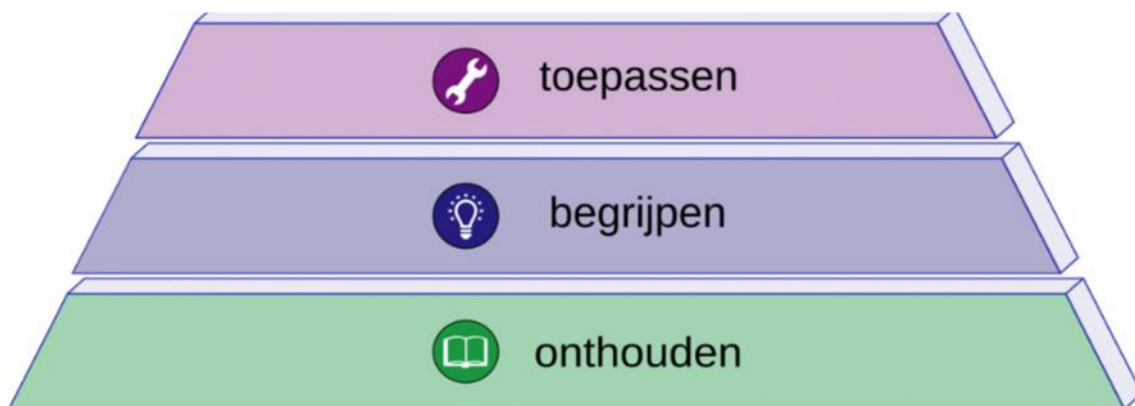
Afbeeldingen

Illustratie 44: Resultaat doorschuif schilderen in Spes Nostra.

Illustratie 45: Resultaat doorschuif schilderen in Spes Nostra.

Rollenspel (dummy)

	<p>De leerlingen bestuderen een stappenplan. De leerlingen voeren een stappenplan in groep uit. De leerlingen communiceren / werken samen in groep. De leerlingen handelen correct in een gegeven situatie. De leerlingen geven elkaar aanwijzingen om een opdracht uit te voeren. (1-1 relatie)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • werk in groepjes van vier, • voor ieder groepje een stappenplan/werkinstructie, • het nodige materiaal om de opdracht uit te voeren, • timer (www.online-stopwatch.com).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van vier. • Ieder groepslid krijgt een nummer van 1 tot 4. • De leerkracht roept een nummer af, de leerling met dit nummer verlaat het groepje. Ga naar een hoek van de klas. Jij bent nu de dummy. • Bekijk samen met de andere dummy's de werkinstructies die klaarliggen. Jullie voeren niets uit. Jullie kijken niet naar de andere groepjes. • De andere groepsleden starten de opdracht volgens de werkinstructie. • Stop de uitvoer van de opdracht zodra de timer afloopt. • Dummy, jij keert nu terug naar je groep en zet de opdracht/handeling verder. • Andere groepsleden, jullie mogen mondeling aanwijzingen geven maar niets doen. • Zodra de dummy ingewerkt is, mag iedereen meehelpen.
	<p>De leerlingen kunnen het stappenplan begrijpen. De leerlingen kunnen het stappenplan in groep uitvoeren. De leerlingen kunnen samenwerken in groep. De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen elkaar aanwijzingen geven om de opdracht uit te voeren.</p>
	<p>De Ambassade. <i>De dummy</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

Verdeel de klas in groepjes van vier. Geef alle groepjes een opdracht. Dit kunnen dezelfde of verschillende opdrachten zijn.

Geef bijvoorbeeld alle groepjes dezelfde dweilopdracht met een stappenplan (zie bijlage).

Elke leerling heeft een nummer van 1 tot 4. Vraag de nummers 1 om hun groep te verlaten. Zij komen samen in een hoek van de klas en bekijken het stappenplan zonder de opdracht te beginnen. Zij zijn de dummy's voor het spel. Een dummy is niet op de hoogte van wat er zich afspeelt in een onverwachte situatie en probeert in die situatie correct te handelen.

Zet de timer op vijf minuten.

De overige leerlingen starten de poetsopdracht met het stappenplan. Geef na vijf minuten het signaal dat de dummy's hun team mogen vervoegen. Iedereen stopt met zijn handelingen. **De dummy moet de opdracht verderzetten. Als ze hun stappenplan goed bestudeerd hebben, zien ze in welke fase de opdracht zit.**

De anderen mogen aanwijzingen geven, indien nodig. Ze mogen echter niet handelen.

Zodra de dummy mee is met de opdracht, mag de groep de opdracht afwerken.

Variant

Laat een team dit als rollenspel voor de klasgroep spelen. Hier kan het publiek feedback geven.

Werk met een doorschuifstelsel van dummy's. Zo spelen alle teamleden eens dummy.

Geef de groepjes verschillende opdrachten om vooraan als rollenspel te spelen. Zo zien de leerlingen verschillende demonstraties.

Stappenplan

Schoonmaaktechniek: Dweilen

Wat is de opdracht?	Wat heb ik nodig?	Opgelet!
<p>Dweilen</p> <p>Techniek:</p> <p>uitwringen dweilen aftrekken</p> <p>Harde vloer</p>	<p>Materiaal:</p> <p>vloeibare zeep water</p> <p>Materieel:</p> <p>emmer dweil vloerwisser</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Niet spatten tegen de meubelen. • Draag geschikte schoenen (veilig!). • Werk pols- en rugsparend (ergonomisch!). • Doseer volgens het etiket (economisch en milieubewust!).

Aan het werk:

Illustratie 46: Schoonmaaktechniek dweilen (VDAB, z.j.).

Zet je emmer op een stoel of een verhoogje. Zo spaar je je rug .	Wring de dweil polssparend uit.
1 Vul de emmer met water . Halfvol is ruim voldoende.	2 Doseer de vloeibare zeep volgens het etiket. Voeg toe aan het water in de emmer en meng.

3 **Dompel** de dweil onder in het sop.

4 Leg de dweil nat over de trekker of vloerwisser.

5 **Beweeg** de dweil zo over de vloer dat je tijdens het dweilen op de droge vloer staat. Beweeg van voren naar achteren. Schuif op en doe hetzelfde. **Dweil baan voor baan.**

6 Spoel de dweil en wring uit.
7 **Trek het water af** naar je toe. Werk naar de deur toe. Trek het vuile water naar buiten of vang het op met een uitgewrongen dweil.
8 **Dweil droog** met de uitgewrongen dweil.

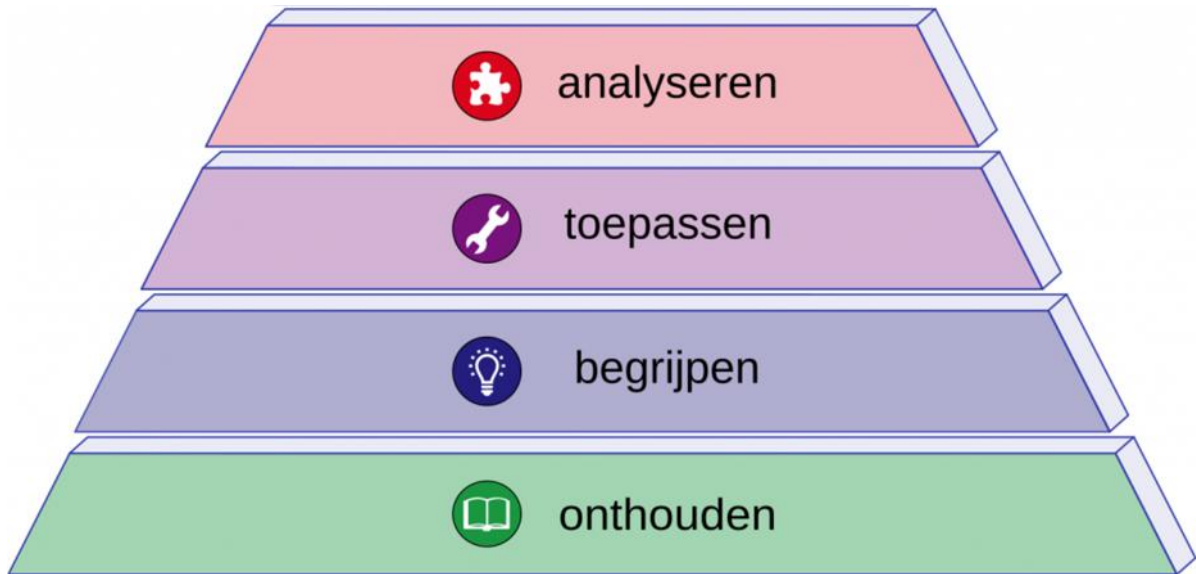
Productevaluatie

De vloer is schoon.
Er zijn geen vlekken of strepen op de vloer.

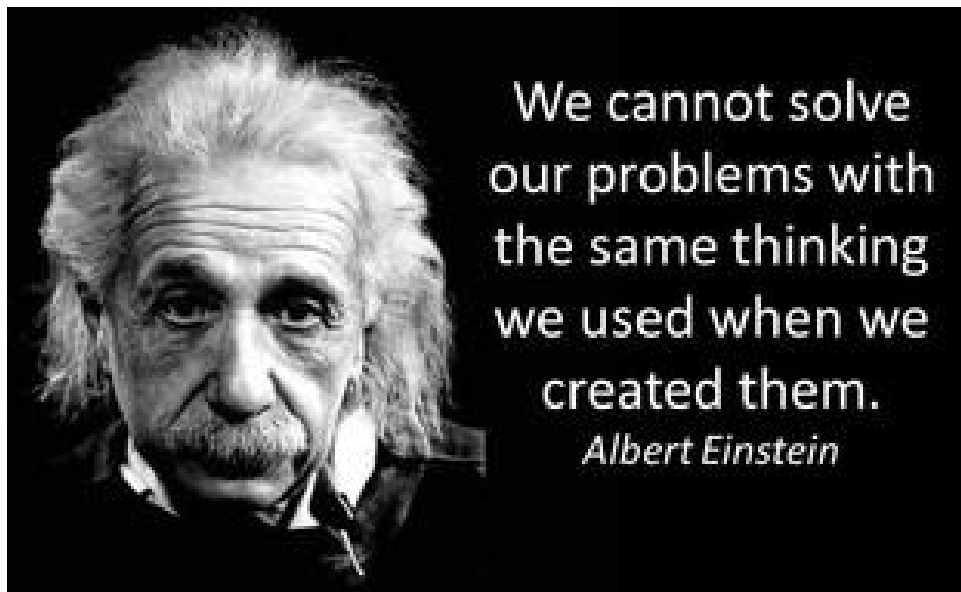
Procesevaluatie

Ik werk rugsparend.
Ik werk polssparend.
Ik werk volgens de stappen.
Ik doseer correct a.d.h.v. het etiket.

Illustratie 47: Citaat Albert Einstein (Brown, z.j.).

2.4.4 Analyseren

Hoe en wat analyseren we?

De analyse is het eerste hogere-orde beheersingsniveau. Dit beheersingsniveau heeft niet zozeer te maken met intelligentie maar veeleer met de diepgang waarin iets begrepen of beheerst wordt. Ook hier wordt kennis van feiten, concepten, procedures en metacognitie geanalyseerd. In dit niveau gaan leerlingen vooral **verbanden leggen, zaken gaan onderscheiden en selecteren**. Door de kennis te analyseren, leren de leerlingen in samenhang. Ze **integreren nieuwe kennis in hun voorkennis** en selecteren of onderscheiden op basis van criteria.

Opnieuw kan vanuit de analyse onthouden, begrepen of zelfs toegepast worden. Niets weerhoudt leerlingen of leerkrachten om vanuit het hogere-orde denken te starten. Dit maakt opdrachten uitdagender en motiveert leerlingen om het beste van zichzelf te geven. Het daagt hen uit om door hun voorkennis selecties te maken en verbanden te zoeken. Ze organiseren als het ware hun kennis op een hoger niveau. Ze vergelijken en contrasteren om eruit te leren.

Werkwoordsynoniemen

Op dit niveau moet de leerling **de kennis onderscheiden, selecteren, organiseren, samenhang en verbanden in de kennis vinden, een patroon beschrijven, observeren en toeschrijven**.

Het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO gebruikt vooral de werkwoorden **kiezen en kopen, beperken en sorteren, afspraken maken i.f.v. planning, een werkvolgorde bepalen, plannen, verschillen toelichten** en last but not least **observeren**, een van de kernwoorden van het kwaliteitsbewust handelen.

Activerende werkvormen

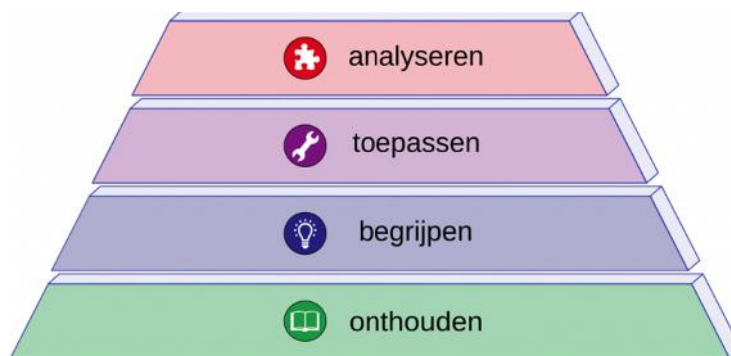
In de hierna volgende werkvormen stimuleer ik het analytisch vermogen op verschillende manieren.

Ik werk bij het vierde niveau van de taxonomie van Bloom gewoontegetrouw zes werkvormen uit. Deze werkvormen helpen de leerlingen telkens om het kwaliteitsbewust handelen uit de eerste doelstelling van het leerplan te onderscheiden en te observeren. De werkvormen zijn uitgewerkt op het denk- en/of doe niveau.

U vindt achtereenvolgens:

- 1 De consensus-methode,
- 2 De lijn,
- 3 Denk-schrijf-rondpraat,
- 4 Het dobbelen,
- 5 Het muurtje,
- 6 Vuilniszak-reiskoffer-schatkist.

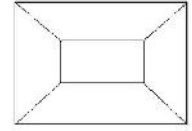

Consensus-methode: Zoek de fout

	<p>De leerlingen werken samen in groep. De leerlingen communiceren respectvol. De leerlingen brainstormen met behulp van een placemat. De leerlingen onderzoeken een opdracht en formuleren verbeterpunten. Aan de hand van het onderzoek verbeteren ze de kwaliteit.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • werk in groepjes van 4 of 5, • casus / foto / stappenplan, • placemat, • Praktische gids voor het Huishouden, • pen en papier.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk samen in groepjes van 4 of 5. • Bekijk de casus of de foto in groep. • Neem een placemat. • Denk na over de kwaliteitsverbetering van de casus of de foto. • Noteer jouw ideeën op jouw hoek van de placemat. • Deel jullie ideeën met elkaar. • Luister naar elkaar. • Kom tot een besluit over de goede voorstellen. • Noteer deze in het midden van de placemat. • Stel je resultaten voor aan de klasgroep.
	<p>De leerlingen kunnen samenwerken om een antwoord te zoeken op de vraag. De leerlingen kunnen respectvol communiceren in groep. De leerlingen kunnen brainstormen met behulp van een placemat. De leerlingen kunnen verbeterpunten formuleren. De leerlingen kunnen tot een gemeenschappelijk besluit als antwoord op de vraag komen.</p>
	<p>Kagan S. (2010). <i>Coöperatieve leerstrategieën</i>. Vlissingen, Bazalt.</p>

Voorbeeld

De leerlingen worden verdeeld in groepjes en krijgen de opdracht de kwaliteit in een gegeven casus te verbeteren. **Ze zoeken de fout in het plaatje, het beeld dat geschetst wordt of het stappenplan en ze denken na over de verbetering.**

Wijs de leerlingen op het volgende:

Let op, de hele groep moet het hierover eens zijn. De hoofdregel is: 'We hebben pas een besluit genomen als we het er allemaal mee eens zijn. Als ook maar iemand geen goed gevoel heeft over ons besluit, dan is er geen besluit.' Misschien zal niemand zijn of haar favoriete resultaat krijgen, maar alle teamleden zullen hun inbreng hebben.

Gebruik een **placemat** ter ondersteuning. Druk het sjabloon af in de bijlage, of laat de leerlingen de lijnen zelf trekken op een A3-blad. U vindt het sjabloon voor de placemat in de toolbox.

Ieder lid van het groepje noteert zijn eigen gedachten op een deel van de placemat. Vervolgens worden alle ideeën overlopen en worden de gedachten waarover consensus is, in het midden van de placemat genoteerd. Het noteren kan een taak zijn voor de verslaggever.

Voorbeelden (zie bijlage)

Het groepje krijgt een foto van een onveilige situatie. De groep denkt na over een verbetering. Welke aanpassingen kunnen gedaan worden om de situatie veiliger te maken?

Zoek-de-fout voorbeelden

Illustratie 48: Brandveiligheid in huis (Brandveilig, z.j.).

Verbetersleutel

(Brand)Veilig handelen:

- Laat geen kaarsen branden wanneer je de kamer verlaat;
- Laat geen handdoek op het elektrisch vuur laten liggen;
- Plaats geen elektrische apparaten in de buurt van water;
- Blijf bij het fornuis terwijl je kookt;
- Sta niet te bellen terwijl je aan het barbecueën bent (= onoplettend);
- Let op dat je niet valt over losliggende kabels.

Zoek-de-fout stappenplan

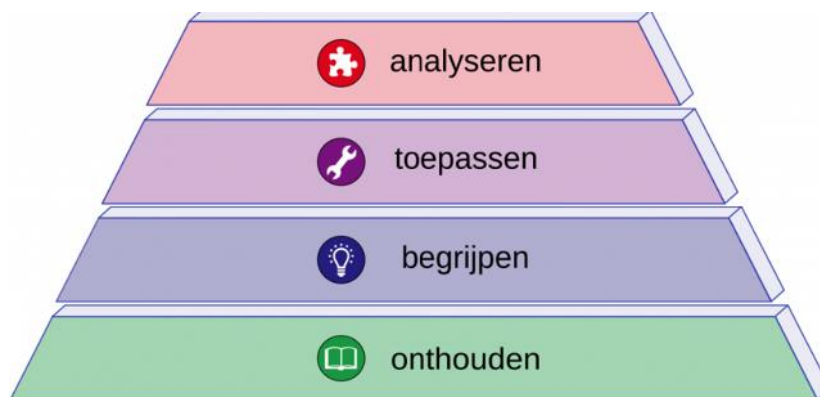
Stappenplan voor het poetsen van effen en bewerkt zilver		
Belangrijke stappen		Kwaliteit
Werkpost klaarzetten		
1	Bescherm je tafel met bijvoorbeeld krantenpapier.	
2	Voorzie een bekken met warm water en detergent om het zilverwerk te ontvetten.	
3	Voorzie een bekken met lauw water om na te spoelen.	
4	Voorzie een stofdoek, vaatdoek en een zachte, pluïsvrije katoenen doek.	
5	Leg je zilverwerk klaar.	
6	Voorzie een zilverpoetsmiddel. Gebruik vloeibare zilverpoets voor effen zilver en pasta voor bewerkt zilver.	
7	Je werkt met een chemisch product dus draag je geen handschoenen.	
Poetsen van het effen zilver		
8	Stof het zilver af met een zachte doek.	
9	Ontvet het zilver in kokend water met detergent.	
10	Spoel het zilver met lauw water.	
11	Doseer veel zilverpoets op een vaatdoek en wrijf voorzichtig over het zilver.	
12	Laat het zilver glanzen met een katoenen doek met pluizen.	
13	Zilver dat in aanraking komt met voeding (zoals bestek en schotels) was je niet opnieuw met lauwwarm water en detergent (in de spoelbak).	
14	Droog af met een keukenhanddoek.	
Poetsen van bewerkt zilver		
8	Stof het zilver af met een zachte borstel.	
9	Ontvet in warm water en detergent.	
10	Spoel na in lauw water en maak droog.	
11	Wrijf het zilver hard in met poetswatten of een sponsje met pasta zodat het zilver niet krast.	
12	Laat het zilver glanzen, eerst met de borstel en daarna met een pluïsvrije katoenen doek.	
13	Zilver dat in aanraking komt met voeding (zoals bestek en schotels) was je opnieuw met lauwwarm water en detergent (in de spoelbak).	
14	Droog af met een keukenhanddoek.	
Nazorg		
15	Was gebruikte doeken, ruim alles op.	

Verbetersleutel

Belangrijke stappen		Kwaliteit
Stappenplan voor het poetsen van effen en bewerkt zilver		
		
Werkpost klaarzetten		
1	Bescherm je tafel met bijvoorbeeld krantenpapier.	
2	Voorzie een bekken met warm water en detergent om het zilverwerk te ontvetten.	
3	Voorzie een bekken met lauw water om na te spoelen.	
4	Voorzie een stofdoek, vaatdoek en een zachte, pluivrije katoenen doek.	
5	Leg je zilverwerk klaar.	
6	Voorzie een zilverpoetsmiddel. Gebruik vloeibare zilverpoets voor effen zilver en pasta voor bewerkt zilver.	
7	Je werkt met een chemisch product dus draag je geen handschoenen.	Veilig handelen!
Poetsen van het effen zilver		
8	Stof het zilver af met een zachte doek.	
9	Ontvet het zilver in kokend water met detergent.	Veilig handelen! Risico om te verbranden! Gebruik lauwwarm water.
10	Spoel het zilver met lauw water.	
11	Doseer veel zilverpoets op een vaatdoek en wrijf voorzichtig over het zilver.	Milieubewust handelen. Doseer volgens etiket.
12	Laat het zilver glanzen met een katoenen doek met pluizen .	Ergonomisch handelen! Pluivrije doek gebruiken.
13	Zilver dat in aanraking komt met voeding (zoals bestek en schotels) was je niet opnieuw met lauwwarm water en detergent (in de spoelbak).	Zilverpoets mag niet in contact komen met onze voeding. Spoel daarom zeker na! Veilig handelen!
14	Droog af met een keukenhanddoek.	
Poetsen van bewerkt zilver		
8	Stof het zilver af met een zachte borstel.	
9	Ontvet in warm water en detergent.	
10	Spoel na in lauw water en maak droog.	
11	Wrijf het zilver hard in met poetswatten of een sponsje met pasta zodat het zilver niet krast.	Hard wrijven maakt krassen! Respectvol handelen!
12	Laat het zilver glanzen, eerst met de borstel en daarna met een pluivrije katoenen doek.	
13	Zilver dat in aanraking komt met voeding (zoals bestek en schotels) was je opnieuw met lauwwarm water en detergent (in de spoelbak).	
14	Droog af met een keukenhanddoek.	
Nazorg		
15	Was gebruikte doeken, ruim alles op.	

De lijn

	<p>De leerlingen werken samen in groep. De leerlingen communiceren in groep. De leerlingen ordenen de stappen van een stappenplan. De leerlingen beelden/voeren de stappen uit. Aan de hand van de analyse van de stappen raden de leerlingen over welke opdracht het gaat.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • klassikaal (of groepjes volgens het aantal stappen), • verschillende stappen van een stappenplan op losse briefjes, • tijdlijn op de klasvloer (krijt), • materialen en middelen om de opdracht uit te voeren.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verdeel de stappen onder elkaar. • Denk na over welke stap eerst komt. Deze leerling gaat met die stap aan het begin van de tijdlijn staan. • Denk na over welke stap laatst komt. Deze leerling staat op het einde van de tijdlijn. • Overleg welke stappen tussen het begin en het einde van de tijdlijn komen. • Ga in de tijdlijn staan. • Beeld/voer een voor een je stap van het stappenplan uit. • Lukt de opdracht? • Over welke opdracht gaat het?
	<p>De leerlingen kunnen hun mening aan de groep geven. De leerlingen kunnen de stappen van het stappenplan ordenen op een tijdlijn. De leerlingen kunnen de stappen uitbeelden/uitvoeren. De leerlingen kunnen na analyse de opdracht benoemen.</p>
	<p>Bamps R., Loman J., Versteden P. (2009). <i>Werkvormen voor een interactieve klaspraktijk</i>. Centrum voor taal en onderwijs.</p>

Voorbeeld

Deze werkvorm past binnen het **methodisch handelen**. Geef de leerlingen elk een stap uit een stappenplan. Vertel hen niet bij welke opdracht het stappenplan hoort. Dit moeten ze zelf na de werkvorm raden. Zorg dat iedere leerling een stap uit het stappenplan heeft. Verdeel de klas eventueel in groepjes volgens het aantal stappen. Of groepeer de stappen zodat iedere leerling een of meerdere stappen heeft.

Teken een lijn op de vloer. Verdeel deze lijn eventueel in onderdelen volgens het aantal stappen. Dit is als het ware een tijdlijn.

De leerlingen bekijken de stappen en overleggen in welke volgorde ze moeten komen. Ze gaan vervolgens op de tijdlijn staan volgens de volgorde van hun stappen. Door de stappen uit te beelden of te demonstreren vormt de tijdlijn een dynamisch geheel en kunnen ze bovendien controleren of de volgorde klopt.

Bij grote klasgroepen is het interessant om verschillende groepen hetzelfde stappenplan te laten ordenen en uitvoeren. Zo kan het resultaat vergeleken worden. Bovendien leren de leerlingen van elkaar tijdens de demonstratiefase, zo integreren we hier peer tutoring.

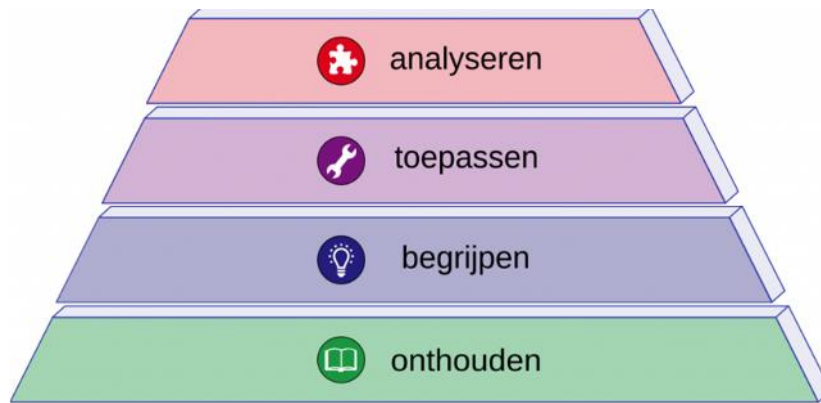
De opdracht is geslaagd wanneer de leerlingen de opdracht kunnen benoemen. De demonstratiefase is een extra uitdaging en hoeft in deze fase niet geëvalueerd te worden.

Stappenplan

- 1 Zet je werkpost klaar.
- 2 Draai het wasgoed binnenstebuiten.
- 3 Sorteert het wasgoed volgens kleur.
- 4 Vul beide wasbekkens met lauwwarm water (= 30°C).
- 5 Voeg aan het ene wasbekken wasmiddel toe volgens het etiket! Doseer correct.
- 6 Meng dit wasmiddel goed. Vloeibaar wasmiddel lost beter op dan poeder.
- 7 Voeg eventueel azijn toe om de kleuren te fixeren.
- 8 Duw het wasgoed in het sop en maak knijpende bewegingen.
- 9 Haal het wasgoed uit het sop en wring het uit.
- 10 Spoel het wasgoed in het spoelwater en wring het uit. Zorg ervoor dat alle wasmiddelresten verwijderd zijn.
- 11 Knijp het wasgoed handdroog.
- 12 Laat het textiel hangend drogen.

Dit is het stappenplan van een handwas.

Denk-schrijf-rondpraat

	<p>De leerlingen brainstormen in groep. De leerlingen denken na over de kwaliteit van een werkmethode. De leerlingen kiezen een methode op basis van kwaliteit. De leerlingen motiveren hun keuze aan de klasgroep. Aan de hand van de kwaliteitsanalyse kiezen ze een geschikte werkmethode.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • groepjes van 4 (of 5), • een casus met twee of meer werkmethodes, • kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen (1 afdruk per leerling of een grote afdruk in het klaslokaal), • pen en papier per leerling (eventueel een placemat).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lees de casus gezamenlijk. • Denk individueel na over de werkmethodes. • Noteer welke werkmethode volgens jou het meest geschikt is en waarom. Gebruik hierbij de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen. • Stel om beurt je keuze aan je groepje voor. Motiveer je kwaliteitsbewuste keuze. • Kies samen de beste keuze. • Stel die keuze voor aan de klasgroep.
	<p>De leerlingen kunnen respectvol samenwerken. De leerlingen kunnen een werkmethode analyseren op kwaliteit met behulp van een kijkwijzer. De leerlingen kunnen hun keuze motiveren aan de groep. De leerlingen kunnen tot een gemeenschappelijke keuze komen.</p>
	<p>Kagan S. (2010). <i>Coöperatieve leerstrategieën</i>. Vlissingen, Bazalt.</p>

Voorbeeld

De leerlingen zijn verdeeld in groepjes van vier volgens de coöperatieve leerstrategie. Elk groepje krijgt een casus waarin twee werkmethodes om een opdracht uit te voeren, beschreven staan. Dit is bijvoorbeeld bij het ontkalken van een douchekop.

In de ene methode is de factor inwerktijd van groot belang. De douchekop wordt immers in azijn geweekt om te ontkalken.

Bij de tweede methode is de chemie van het grootste belang. De ontkalker wordt op de douchekop gespreid en meteen erna verwijderd. Deze bewerking gaat snel maar is meer belastend voor het milieu.

Volgens de **werkvorm kiezen de leerlingen de gepaste werkmethode**. Ze noteren eerst hun eigen keuze en motivatie op hun blad. Daarna stellen ze om beurt hun keuze voor aan hun groepje. Hierbij gebruiken ze de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen om hun **beslissing te motiveren**.

Tot slot komt het groepje tot een gemeenschappelijke keuze. Waarschijnlijk zal dit de methode zijn die de meeste/beste motivatieredenen heeft. Respectvol omgaan met elkaar is in deze fase van de werkvorm zeer belangrijk.

Zo kan een leerling kiezen voor de methode met azijn omwille van de geringere milieubelasting. Een andere leerling kan kiezen voor de methode met ontkalker omdat deze methode sneller gaat. Ze vindt dit respectvol tegenover haar huisgenoten omdat ze meteen de douche terug kunnen gebruiken.

Casus

Je werkt bij familiehelp. Vandaag ga je voor de eerste keer poetsen bij mevrouw Goethals. Mevrouw Goethals leeft al geruime tijd alleen en is niet goed meer te been. Ze maakt duidelijk dat ze vooral haar badkamer eens goed gereinigd wil zien. Vervolgens wil ze ook dat je kookt voor haar.

Je bekijkt de badkamer en ziet dat de douchekop helemaal verkalkt is. Je bekijkt haar opbergkast met schoonmaakproducten en vindt er Antikal, soda, allesreiniger, schuurmiddel en azijn. Je hebt drie uur de tijd om mevrouw Goethals te helpen. Hoe los je dit op?

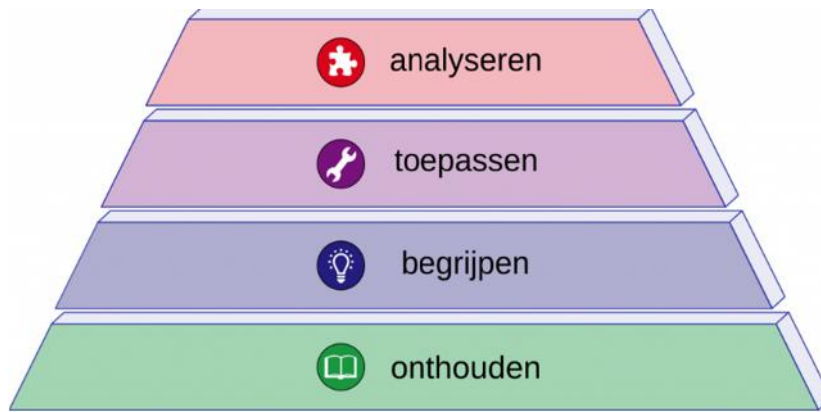
Deze casus laat beide werkmethodes toe. Er is drie uur tijd om mevrouw Goethals te helpen. Dat is voldoende om de douchekop in azijn te weken. Ze heeft daarentegen ook Antikal staan waardoor de douchekop vlot ontkalkt kan worden. De leerlingen kunnen kiezen om niet te veel tijd te verliezen in de badkamer en meteen met Antikal aan de slag te gaan.

Er is in dit geval geen juist of onjuist antwoord. Het is vooral belangrijk dat de leerlingen de kwaliteit van beide werkmethodes vergelijken en samen tot een beslissing komen. Ze oefenen ook het respectvol omgaan met elkaar tijdens de samenwerking.

Deze casus kadert eveneens binnen algemene doelstelling 9 van het leerplan:

Oriënteren op beroepen binnen directe of indirecte zorg en studiekeuze.

Dobbelen

	<p>De leerlingen denken na over (de kwaliteit van) een gegeven opdracht. De leerlingen stellen elkaar vragen over de opdracht. De leerlingen communiceren in groep. Aan de hand van de vragen onderzoeken ze samen de kwaliteit van een opdracht.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • klassikaal, • casus of thema, • grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, • dobbelsteen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Denk na over een gegeven thema of casus. • Gooi de dobbelsteen. • Op welk woord belande de dobbelsteen? • Vorm een vraag met het woord op de dobbelsteen. • Wie als eerste de vraag kan beantwoorden, mag de dobbelsteen opnieuw gooien. • Wie al eens geantwoord heeft, laat eerst de beurt aan de anderen. • Laat iedereen eens het woord nemen.
	<p>De leerlingen kunnen de gegeven opdracht begrijpen. De leerlingen kunnen dobbelen met een dobbelsteen. De leerlingen kunnen elkaar vragen stellen over de kwaliteit van een opdracht. De leerlingen kunnen die vragen beantwoorden aan elkaar.</p>
	<p>Bamps R., Loman J., Versteden P. (2009). <i>Werkvormen voor een interactieve klaspraktijk</i>. Centrum voor taal en onderwijs.</p>

Voorbeeld

Afhankelijk van de grootte van de klasgroep werken de leerlingen in groepjes of klassikaal. Ieder groepje krijgt een dobbelsteen met de velden:

- 1 waarom?
- 2 wat?
- 3 wanneer?
- 4 hoe?
- 5 wie?
- 6 waar?

Ieder groepje krijgt een casus waarbij kwaliteitsbewust gehandeld moet worden. Het groepje analyseert bijvoorbeeld economisch boodschappen doen. Een leerling in het groepje gooit de dobbelsteen. **Met het woord dat boven ligt, vormt de leerling een vraag die door de groep beantwoord moet worden.**

Bijvoorbeeld: Wat is economisch handelen tijdens het boodschappen?

Mogelijk antwoord: Vooraf een boodschappenlijstje maken om niet meer dan nodig te kopen.

De leerling die als eerste een goed antwoord op de vraag formuleerde, mag dobbelen.

Sluit de opdracht af met een klassikale bespreking van de vragen en de antwoorden. Bespreek ook de samenwerking.

Variant

Noteer andere woorden op de velden van de dobbelsteen. Noteer bijvoorbeeld de velden van de kijkwijzer economisch – ergonomisch – hygiënisch – veilig – methodisch – respectvol. Laat de leerlingen hierover vragen stellen aan elkaar. Voorzie een centraal thema waarrond de kijkwijzer draait.

Bijvoorbeeld: Wat is respectvol handelen bij het boenen van hout?

Mogelijk antwoord: Ik vouw mijn werkdoek zodat ik meer werkoppervlak krijg.

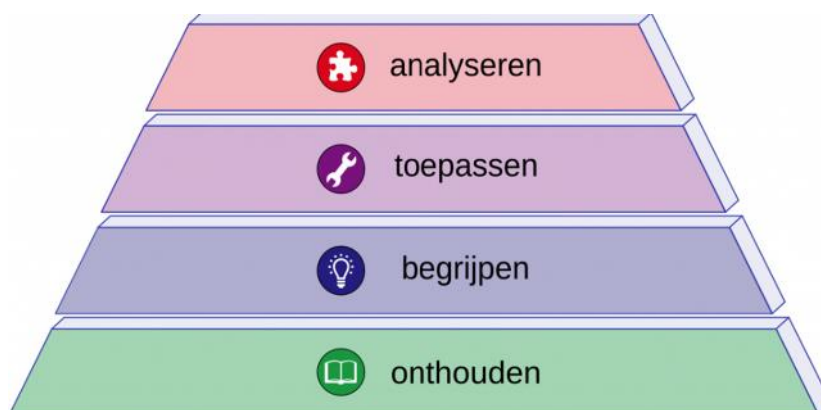
Of start van een thema en laat de leerlingen vrij in de kwaliteitseis.

Tip

Werk met een gewone dobbelsteen. Noteer op het bord bij welk woord de nummers horen.

1	Waarom?	1	economisch	1	strijken
2	Wat?	2	ergonomisch	2	koken
3	Wanneer?	3	hygiënisch	3	badkamer poetsen
4	Hoe?	4	veilig	4	wassen
5	Wie?	5	methodisch	5	keuken poetsen
6	Waar?	6	respectvol	6	leefruimte poetsen

Het muurtje

	<p>De leerlingen vergelijken lesdoelstellingen met elkaar. De leerlingen selecteren doelstellingen volgens kwaliteit. De leerlingen noteren hun selectie in een muur. De leerlingen stellen hun keuze voor aan elkaar. (1-1 en in groep) Aan de hand van het muurtje vergelijken ze kwaliteitsdoelstellingen.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel, • lijst met genummerde lesdoelstellingen, • afdruk van een muur met bouwstenen, • (bouwstenen met doelstellingen).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lees de doelstellingen. Denk na over welke jij belangrijk vindt. • Vul de nummers van deze doelstellingen in op je sjabloon. Bouw zo je kwaliteitsmuur. Onderaan liggen de bouwstenen die zeer belangrijk zijn, ze zijn het fundament van je muur. • Je hoeft niet alle doelstellingen te gebruiken. Gebruik enkel deze die voor jou belangrijk zijn. • Vergelijk jouw muur met die van je buur. • Welke verschillen zijn er en waarom? • Stel je muur voor aan de klas. Motiveer je keuze. • Bespreek de verschillen klassikaal.
	<p>De leerlingen kunnen de doelstellingen begrijpen. De leerlingen kunnen doelstellingen selecteren op basis van kwaliteit. De leerlingen kunnen hun selectie ordenen in het muurtje. De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie en in groep.</p>
	<p>Hoogeveen P., Winkels J. (2009). <i>Het didactische werkvormenboek</i>. Assen, Koninklijke Van Gorcum.</p>

Voorbeeld

Met deze werkvorm denken de leerlingen na over het kwaliteitsbewust handelen bij een opdracht. Ze bepalen zelf welke doelstellingen zij belangrijk vinden en welke niet. **Het muurtje visualiseert hun rangschikking en maakt het gemakkelijker om te vergelijken met de andere leerlingen.**

Geef alle leerlingen hetzelfde aantal bouwstenen. Om de volledige kijkwijzer te integreren in de muur, hebben ze minstens 10 bouwstenen nodig.

Zorg voor een kwaliteitsdoelstelling op iedere bouwsteen, passend bij de voorliggende lesopdracht. Geef de leerlingen de tijd om hun muurtje te bouwen. Hierbij kunnen ze ook bouwstenen weglaten.

Maak duidelijk dat de onderste laag bouwstenen het belangrijkste is. Zij vormen immers het fundament van de muur waar al het andere op rust.

Laat de leerlingen hun muurtjes met elkaar vergelijken in een 1-1 relatie (AD 2) en hun keuze motiveren voor de groep (AD 3). Bovendien kadert deze opdracht binnen AD 7: Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten (interieurzorg).

Een voorbeeld

Tijdens de les zullen de leerlingen een raam poetsen. Geef de leerlingen de opdracht op de volgende bladzijde om te rangschikken in hun muurtje.

Variant

Geef de leerlingen blanco bouwstenen en laat ze er zelf kwaliteitsdoelstellingen op noteren. Laat deze muur daarna herbouwen door een andere leerling om te vergelijken.

Laat de leerlingen een muur 'metselen' met de (al dan niet zelf geformuleerde) doelstellingen op het magneetbord of het prikbord. Druk zelf doelstellingen af in een groot lettertype of laat leerlingen op een A4-blad hun doelstelling in het groot schrijven.

Het muurtje

Rangschik deze doelstellingen op je muurtje.

Maak duidelijk hoe **belangrijk** jij ze vindt. De onderste laag van de muur is het allerbelangrijkst. Het is het **fundament** van de hele muur. Daarmee staat of valt je opdracht.

Ramen wassen

- 1 Ik doe mijn emmer halfvol.
- 2 Ik doseer volgens de verpakking.
- 3 Ik gebruik een trapladder.
- 4 Ik was mijn handen voor en na de opdracht.
- 5 Ik gebruik een ergosteel.
- 6 Ik lees eerst het stappenplan.
- 7 Ik ben aandachtig tijdens de demonstratie.
- 8 Ik zet alles terug op zijn plaats na de opdracht.
- 9 Ik denk na de opdracht na over wat goed en wat minder goed ging.
- 10 Ik gebruik azijn omdat het milieubewust is.

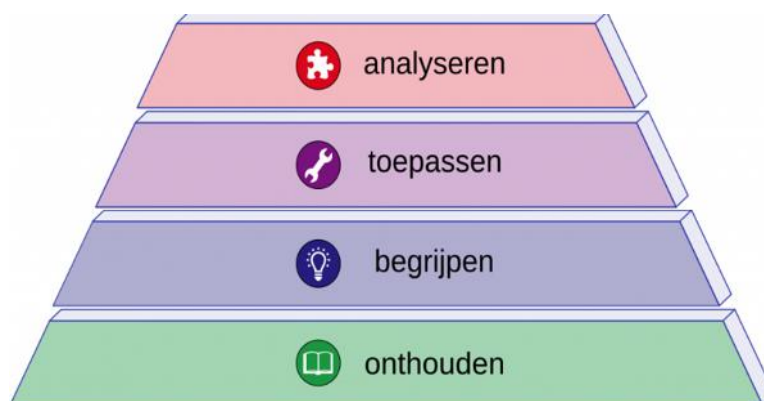
De muur:

Voorbeeld invulling:

			
			
			
	6	7	4

Vuilniszak, reiskoffer en schatkist

	<p>De leerlingen denken na over de kwaliteit van de voorbije opdracht. De leerlingen noteren goede, minder goede en slechte ervaringen van de opdracht. De leerlingen communiceren in groep. Aan de hand van de werkvorm blikken ze terug op de kwaliteit van de voorbije opdracht.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel, • een uitgevoerde opdracht, • een vuilniszak, een reiskoffer en een schatkist (of een bordschema), • 3 strookjes papier en een pen per leerling.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neem drie strookjes papier. • Denk na over de voorbije opdracht. • Noteer op het eerste strookje een iets wat je tegenviel tijdens de opdracht. Wat lukte niet? • Noteer op het tweede strookje twee zaken die je leerde tijdens de opdracht. Wat wil je onthouden voor de toekomst? • Noteer op derde strookje twee zaken die je koestert van deze opdracht. Wat gebeurde er dat je altijd bij zal blijven? • Deponeer om beurt jullie strookjes: de eerste strook in de vuilniszak, de tweede in de reiskoffer en de derde in de schatkist. • Leg hierbij telkens uit wat je waar deponeert en waarom.
	<p>De leerlingen kunnen nadenken over de kwaliteit van de zopas uitgevoerde opdracht. De leerlingen kunnen goede, minder goede en slechte ervaringen uit de opdracht omschrijven. De leerlingen kunnen hun ervaringen beschrijven aan de groep.</p>
	<p>De Ambrassade. <i>Vuilniszak, reiskoffer en schatkist</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

Plaats een vuilniszak, een reiskoffer en een schatkist vooraan in het klaslokaal.

Stel, de leerlingen boenden hout. Na de opdracht noteren ze drie zaken op drie afzonderlijke strookjes papier. Op het eerste papiertje noteren ze een iets wat voorviel tijdens de boenopdracht dat **niet lukte. Dit willen ze zo snel mogelijk vergeten en deponeren ze in de vuilniszak.**

Op het tweede briefje noteren ze twee zaken die ze tijdens de **les bijgeleerd hebben en graag zouden onthouden.** Dit deponeren ze in de **reiskoffer.**

Op het derde briefje noteren ze twee zaken die voorvielen om te **koesteren,** dit kan de hulp van een medeleerling geweest zijn. Dit laatste deponeren ze in de **schatkist.**

Belangrijk hierbij is dat leerlingen om beurt hun briefjes deponeren en uitleggen wat ze waar deponeren en waarom.

Variant

Als leerlingen het liever anoniem houden, kunnen ze hun briefjes zonder uitleg deponeren. Sluit die les af door lukraak een paar briefjes voor te lezen zonder dat de klas weet van wie welk briefje komt. Maak dit duidelijk aan de leerlingen alvorens zij de briefjes invullen.

Tip

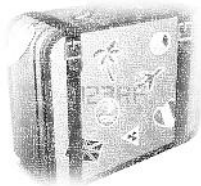
Gebruik de briefjes in de reiskoffer en de schatkist om de les te herhalen. Maak een synthese van de inhoud en kom er geregeld op terug.

Visualiseer de inhoud bijvoorbeeld op een prikbord/magneetbord. Maak drie kolommen met als hoofding pictogrammen van een vuilniszak, een reiskoffer en een schatkist. Laat de leerlingen hun briefjes onder het pictogram prikken/kleven. Maak eventueel voor iedere les een nieuwe opdeling.

Bewaarstrookjes

Die twee zaken wil ik onthouden van deze les en bewaar ik in de reiskoffer:

Dit ene wil ik zo snel mogelijk vergeten en gooi ik in de vuilniszak:

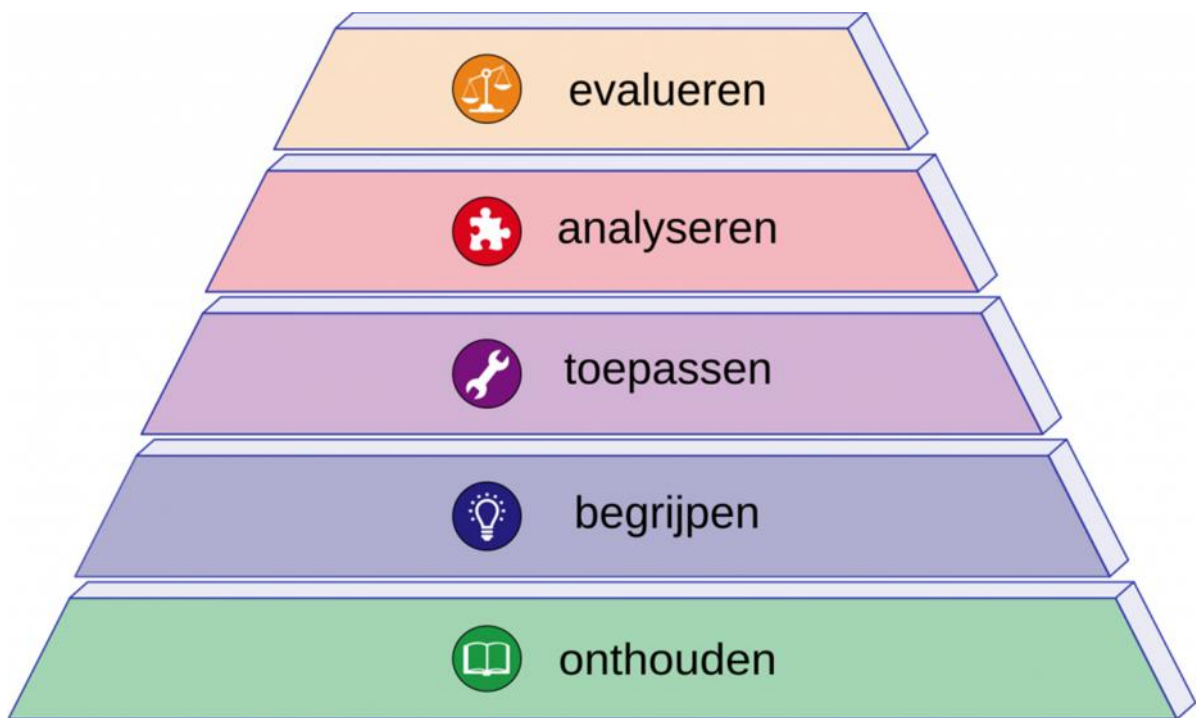

Die twee zaken wil ik koesteren voor altijd en bewaar ik in de schatkist:

Bordschema

Illustratie 49: Ik reken je goed (Klasse, z.j.).

2.4.5 Evalueren

Hoe en wat evalueren we?

Evalueren behoort tot de hogere-orde beheersingsprocessen. Op dit beheersingsniveau kan een leerling een standpunt of een beslissing verantwoorden en evalueren of een doelstelling bereikt is. Evalueren is een zeer belangrijke schakel in het leerproces. Door **waarde toe te kennen aan het geleerde**, worden leerlingen zich bewust van hun leerproces.

De beoordeling gebeurt op basis van eigen of gegeven criteria. Op die manier wordt de kennis complexer of simpeler.

We evalueren steeds het **product maar ook het proces**. Het is niet alleen belangrijk om te evalueren of beoordelen of de doelstelling bereikt is, minstens even belangrijk is de weg naar dit doel. Vooral uit de weg naar het doel, leren we. Vooral uit de reflectie over de afgelegde weg, worden we competentier want dat is de meest complexe kennis: de metacognitie.

Ook hier evalueren we kennis van feiten, concepten, procedures en metacognitie.

Werkwoordsynoniemen

Op dit niveau moet de leerling **de kennis coördineren, monitoren, testen, beoordelen, bekritisieren, kiezen en de keuze rechtvaardigen of besluiten**. De leerling checkt en beoordeelt de kwaliteit op basis van criteria. Daarnaast behoort reflecteren over het eigen leerproces vooral tot dit niveau.

Het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO gebruikt vooral de werkwoorden **controleren, nagaan of de resultaten voldoen, de resultaten voorstellen a.d.h.v. criteria, de tevredenheid van de doelgroep bevragen, nagaan wat de gevolgen van het eigen handelen zijn, eigen werk- en aandachtspunten formuleren en reflecteren**. Dit beheersingsniveau is binnen het kwaliteitsbewust handelen zeer belangrijk. Reflecteren en evalueren worden systematisch toegepast.

Activerende werkvormen

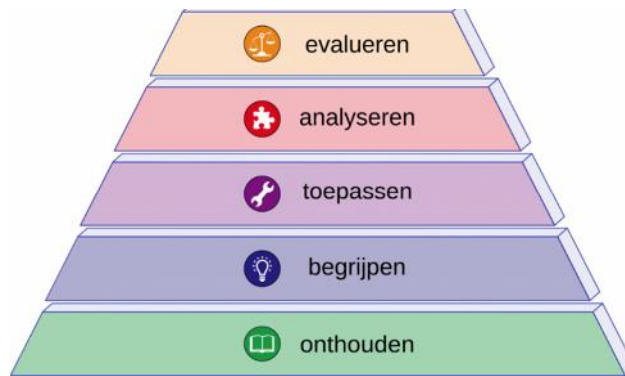
In de hierna volgende werkvormen zet ik de leerlingen aan tot reflectie en evaluatie op verschillende manieren.

Ik werk bij het vijfde niveau van de taxonomie van Bloom zes werkvormen uit. Deze werkvormen helpen de leerlingen telkens om het kwaliteitsbewust handelen uit de eerste doelstelling van het leerplan te beoordelen. De werkvormen zijn uitgewerkt op het denk- en/of doe niveau.

U vindt achtereenvolgens:

- 1 Het dambord,
- 2 De ladder van Lansink,
- 3 De diagnose,
- 4 Een gaat – drie blijven,
- 5 Het stellingenspel,
- 6 De tweets.

Dambord

	<p>De leerlingen voeren een opdracht uit. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen communiceren in groep. De leerlingen geven voorbeelden van kwaliteitsbewuste handelingen uit de uitgevoerde opdracht. Aan de hand van het dambordspel evalueren ze de kwaliteit van hun opdracht (proces en product).</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • per twee, • een dambord en 20 fiches per speler (20 witte en 20 gekleurde), • een uitgevoerde opdracht, • (een bordschema).
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voer een opdracht per twee uit. • Speel het dambord per twee. • Iedere speler zet zijn schijven op de gekleurde vakjes, begin linksonder bij het gekleurde vakje. • De speler met witte schijven begint. Schuif een schijf 1 vak schuin vooruit. Dit kan enkel naar gekleurde vakjes. • Je mag pas op het vak blijven als je een voorbeeld uit de les kunt geven van de kwaliteitseis waarop je schijf nu staat. • Ligt er een schijf van de tegenspeler op het vak waar je naartoe wilt schuiven en het vak achter de schijf is vrij, dan kun je de schijf van je tegenspeler wegspeken. Je springt over de schijf van je tegenspeler waardoor je tegenspeler die schijf van het dambord moet halen. • De winnaar speelt al zijn schijven in het veld van de tegenspeler en/of speelt alle schijven van de tegenspeler uit het spel. • Bespreek de voorbeelden met de klasgroep.
	<p>De leerlingen kunnen de opdracht uitvoeren. De leerlingen kunnen voorbeelden geven in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen voorbeelden geven van kwaliteitsbewuste handelingen uit hun uitgevoerde opdracht.</p>
	<p>De Ambrassade. <i>Dambord</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

De leerlingen voeren een opdracht per twee uit. Ze sorteerden bijvoorbeeld wasgoed tijdens de toepasronde. Voor de inhoud van die opdracht verwijst ik naar de werkvormfiche bij toepassen.

Na de opdracht spelen de leerlingen het dambord. Ze leggen elk 20 schijven op het spel volgens de spelregels. Ze leggen hun schijven enkel op gekleurde velden en beginnen in de linkeronderhoek van het dambord. De speler met de witte schijven begint het spel. Eventueel kan ook gedobbeld worden om de beginner te bepalen.

Om beurt schuiven de spelers een schijf, een veld schuin naar voren. Zo belanden ze op een veld met een pictogram passend binnen de kijkwijzer. Het spel bevat de volgende pictogrammen: ergonomisch handelen, economisch handelen, hygiënisch handelen, methodisch handelen, respectvol handelen, veilig handelen, observeren, registreren en reflecteren.

Om met de schijf op het veld te kunnen blijven, geven de leerlingen een voorbeeld uit de lesopdracht passend bij het pictogram. De leerlingen reflecteren over de zopas uitgevoerde opdracht.

Bijvoorbeeld: Ze werkten ergonomisch met behulp van hun werktafel. De leerling kan al dan niet aan die eis voldaan hebben, maak hen dat ook duidelijk.

Als de leerling geen antwoord kan geven, keert hij of zij terug naar het vorige veld.

Het einddoel van het spel is alle eigen schijven op het veld van de tegenspeler krijgen en/of alle schijven van de tegenspeler van het bord spelen.

Een schijf van het bord spelen doen ze door over een schijf van de tegenspeler te springen, naar een vrij veld achter deze schijf. Uiteraard mag er enkel schuin geschoven worden.

Variant

Zorg voor een zeer groot dambord. Geef alle leerlingen een schijf in een andere kleur. Ze kunnen dobbelen voor hun plaats op het dambord. De eerste rij maakt uiteraard meer kans om te winnen. Laat de klas het dambord samen spelen.

Maak een schema op het bord waarin de kwaliteitseisen staan. Noteer bij de eisen kernwoorden (bv. werktafel) die tijdens het spel aan bod kwamen. Sluit af met een synthesemoment waarbij de kernwoorden herhaald worden.

Dambord (afdrukken op A3)

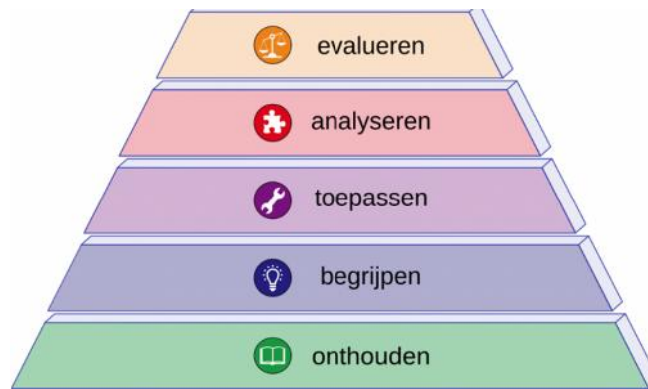
Illustratie 50: Dambord (Deruddere, 2016).

Handleiding en spelregels

- 1 Neem elk 20 schijven en plaats deze op de gekleurde vakjes, te beginnen linksonder van het dambord.
- 2 Gooi met de dobbelsteen, wie de hoogste ogen gooit mag beginnen.
- 3 Schuif je schijf een vak schuin naar voren. Je belandt op een pictogram die overeenkomt met een kwaliteitseis. Geef een voorbeeld uit de voorbije opdracht waarin je wel of niet aan die kwaliteitseis dacht.
- 4 Kan je geen voorbeeld geven? Keer terug naar je vorige vak.
- 5 Speel de schijven van je tegenspeler van het bord door over zijn of haar schijf te springen in het vrije vak voorbij de schijf. Geef een passend voorbeeld. Je tegenspeler verwijdert zijn of haar schijf.
- 6 De winnaar speelt al zijn schijven in het veld van de tegenspeler of speelt al zijn of haar schijven van het bord.

De ladder van Lansink

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen sorteren het afval op de ladder van Lansink. De leerlingen zoeken manieren om het afvalbeleid te verbeteren. De leerlingen geven minstens drie tips tot verbetering. Aan de hand van dit onderzoek geven ze advies voor een beter afvalbeleid.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • per twee, • een tablet of computer met internetconnectie per duo, • 2 bronwebsites (www.ecowerf.be en www.belgium.be), • een invulblad (zie bijlage), • pen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lees de casus / bekijk de afvalverwerking op school. • Zoek in de bronwebsites hoe het afval uit de casus verwerkt wordt. • Sorteert het afval op de ladder van Lansink. • Onderzoek hoe de rangschikking beter kan. Hoe kan afval voorkomen of beter verwerkt worden? • Gebruik de twee bronnen. • Geef minstens drie tips voor een beter afvalbeleid.
	<p>De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie tijdens het onderzoek. De leerlingen kunnen het afval sorteren op de ladder van Lansink. De leerlingen kunnen de bronwebsites gebruiken. De leerlingen kunnen minstens drie tips tot een beter afvalbeleid in de gegeven situatie vinden op de bronwebsites.</p>
	<p>Monsaert K. (2011). <i>Kwaliteitsbewust handelen: bundel</i>. Geraadpleegd op 2 april 2016 via www.klascement.net.</p>

Voorbeeld

Deze opdracht kadert binnen het milieubewust handelen.

Geef de leerlingen een casus waarin afvalverwerking aan bod komt of laat de leerlingen vertrekken vanuit de eigen schoolsituatie. De leerlingen lezen de casus of onderzoeken hoe de school omgaat met afval aan de hand van de ladder van Lansink (zie afbeelding in bijlage). Om te beginnen onderzoeken ze wat de casus of de school doet in iedere stap van de ladder. Wat gebeurt er met het afval?

In een volgende stap onderzoeken ze hoe ze dit afval kunnen vermijden. Als voorkomen niet mogelijk is, onderzoeken ze hoe ze het beter kunnen verwerken. Ze kunnen hiervoor gebruik maken van twee bronwebsites. Dit is enerzijds de Belgische website voor afvalbeheer en anderzijds de sorteerwijzer van Ecowerf.

Op die manier zijn ze tot slot in staat om minstens drie **gefundeerde tips te geven tot een beter afvalbeleid**.

Casus

Jos leeft in een groot gezin. Hij woont bij zijn ouders samen met zijn drie broers en twee zussen.

Om het leven in het gezin leefbaar te houden, heeft ieder gezinslid een aantal taken. Jos moet onder andere iedere woensdag de vuilniszakken op straat zetten. In zo'n groot gezin is dat een heuse taak.

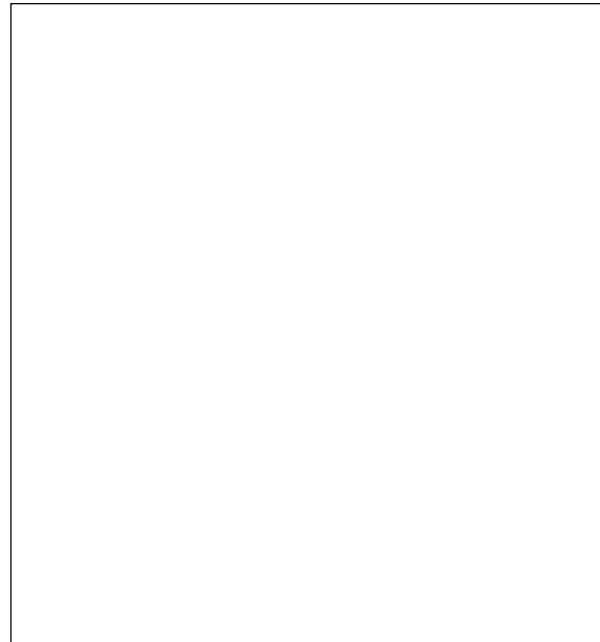
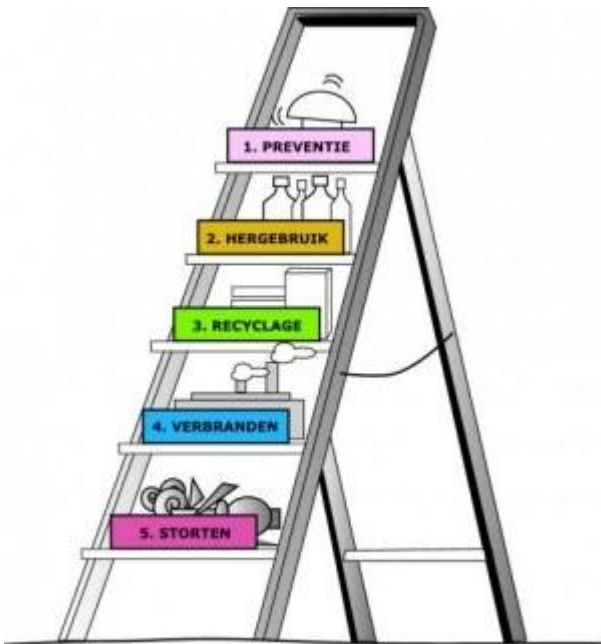
Jos heeft volgende week les over afval en recycleren. Als huistaak moet hij een week lang noteren wat het gezin allemaal weggooit. Hij stelde het volgende lijstje samen:

- Een volle kartondoos papier.
- 20 glazen bokaals of flessen.
- 2 zakken PMD waarin vooral PET-flessen, brikverpakkingen en lege colablikjes zitten.
- 2 grote, stinkende zakken huishoudafval (vol aardappelschillen en ander groenafval en zeer veel plastic potjes en zakjes).
- 3 batterijen bij het huishoudafval.

Opdracht

- 1 Plaats het gezinsafval in de ladder van Lansink. Wat recycleert het gezin en wat niet? Wat gebeurt er met het huishoudafval?

- 2 Onderzoek hoe het gezin beter met afval kan omgaan. Gebruik hiervoor de volgende twee bronnen. Geef minstens drie tips tot een beter afvalbeleid in het gezin.

http://www.belgium.be/nl/leefmilieu/duurzaam_consumeren/afval

http://www.ecowerf.be/files/sorteerwijzer_tabel.html

.....

.....

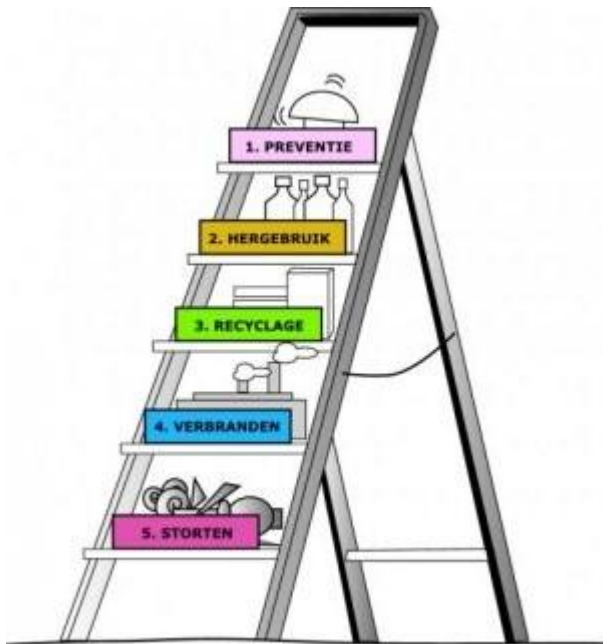
.....

.....

Verbetersleutel

- 1 Plaats het gezinsafval in de ladder van Lansink. Wat recycleert het gezin en wat niet? Wat gebeurt er met het huishoudafval?

20 glazen bokaals en flessen

kartondoos papier

PMD 2 zakken (PET, brik en blikjes)

3 batterijen

2 grote zakken huishoudafval

- 2 Onderzoek hoe het gezin beter met afval kan omgaan. Gebruik hiervoor de volgende twee bronnen. Geef minstens drie tips tot een beter afvalbeleid in het gezin.

http://www.belgium.be/nl/leefmilieu/duurzaam_consumeren/afval

http://www.ecowerf.be/files/sorteerwijzer_tabel.html

Ze kunnen hun batterijen apart bewaren en inleveren. Bebat zamelt dit in.

Ze kunnen meer glazen flessen frisdrank en andere dranken kopen i.p.v. PET en brik en blik.

Groenafval kan gecomposteerd worden of hoort in de GFT-container.

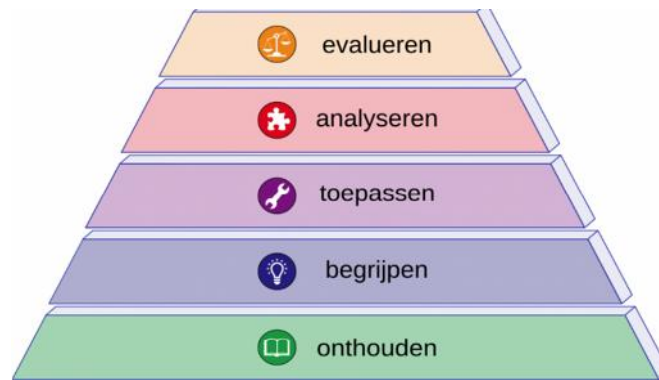
Ze kunnen een sticker aan hun brievenbus hangen waarin ze duidelijk maken dat ze geen reclamebladen willen. Op de sticker staat 'geen reclamedrukwerk'.

.....

.....

.....

Diagnose

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen voeren een gegeven opdracht per twee uit. De leerlingen bevragen elkaar over hun voorkennis, kwaliteitseisen en ervaringen bij de opdracht. De leerlingen doen voorstellen om de opdracht te verbeteren. Aan de hand van de diagnose beoordelen ze elkaars sterktes en zwaktes bij een gegeven opdracht.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • per twee, • een uitgevoerde opdracht, • diagnosefiches en een pen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk per twee. • Omschrijf samen de opdracht op de diagnosefiche. • Noteer welke kwaliteitseisen jullie erbij hebben. • Vraag aan elkaar welke voorkennis jullie al hebben. Met welke opdracht kun je dit vergelijken? Deed je zoiets vroeger al eens? • Voer de opdracht per twee uit. • Evalueer elkaar met behulp van de diagnosefiche. • Voldeed de opdracht aan de kwaliteitseisen? • Positieve symptomen: Wat ging goed bij de opdracht? • Negatieve symptomen: Wat ging minder goed bij de opdracht? • De gewenste situatie: Wat wil je veranderen zodat het de volgende keer beter gaat? • Behandeling: Hoe ga je dat veranderen? Wat wil je nog leren?
	<p>De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie voor, tijdens en na de opdracht. De leerlingen kunnen de opdracht samen uitvoeren. De leerlingen kunnen kwaliteitseisen bij de opdracht verwoorden. De leerlingen kunnen deze kwaliteitseisen beoordelen. De leerlingen kunnen hun voorkennis inschatten. De leerlingen kunnen voorstellen tot verbetering doen tijdens de beoordeling van de opdracht.</p>
	<p>De Ambrassade. <i>Diagnose</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via www.ambrassade.be/werkvormen.</p>

Voorbeeld

Geef de leerlingen de opdracht die ze per twee moeten uitvoeren. Geef hen ook een stappenplan of instructiefiche of laat het hen opzoeken in de Praktische gids voor het huishouden. Voor voorbeelden van stappenplannen verwijst ik naar voorgaande werkvormfiches. Daarin kwamen zilver poetsen, dweilen, handwastechniek en wasgoed sorteren aan bod.

Geef alle leerlingen een diagnosefiche. Kader deze opdracht zoals een **vraaggesprek** bij de dokter. De dokter stelt een aantal vragen aan de patiënt en probeert zo een beeld te vormen over die patiënt met als einddoel een **behandeling** voor te stellen.

Voor de leerlingen aan de opdracht beginnen, denken ze na over de opdracht. Ze polsen naar elkaars omschrijving van de opdracht en de kwaliteitseisen of -wensen. Daarna polsen ze ook naar elkaars **voorkennis** over de opdracht. Misschien deden ze al iets gelijkaardigs in het verleden?

De leerlingen voeren de opdracht per twee uit. Na de opdracht nemen ze opnieuw hun **diagnosefiche**. Ze vullen voor elkaar aan of ze de vooropgestelde kwaliteitseisen behaalden. Bovendien noteren ze wat goed en wat minder goed ging. Hiervoor gaan ze in gesprek met elkaar. Ze mogen elkaar hierover aanwijzingen geven. Hoe vonden zij zelf dat de ander het deed?

Daarna polsen zij ook bij de ander hoe hij of zij het resultaat gewenst had. Wat zouden ze zelf veranderen zodat het de volgende keer beter gaat?

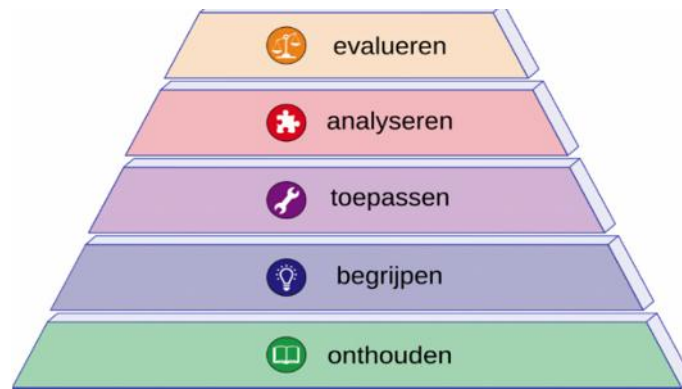
Uiteindelijk doen ze elkaar een voorstel tot behandeling. Ze denken na over hoe ze de situatie kunnen veranderen en wat ze daarvoor nog moeten leren. De leerlingen geven allebei hun mening. Op die manier **denken de leerlingen samen na over het bereiken van hun eigen doelstellingen. Bovenal denken ze ook na over hoe ze zichzelf kunnen verbeteren om de doelstellingen in de toekomst wel te bereiken.**

Diagnosefiche

Leerling Voornaam: Naam:	Evaluator Voornaam: Naam:	
Datum:		
Opdracht Omschrijving van de opdracht: 		
Vink aan welke kwaliteitseisen bij deze opdracht horen. Leg ook uit waarom.		
Kwaliteitswensen	OK	NOK
Respectvol: Veilig: Milieubewust: Hygiënisch: Economisch: Ergonomisch:		
Voorkennis (verleden):		
Positieve symptomen:		
Negatieve symptomen:		
Gewenste situatie:		
Behandeling:		

Een gaat, drie blijven

	<p>De leerlingen werken samen in groep. De leerlingen beargumenteren hun werkmethode. De leerlingen overtuigen elkaar in groep. Aan de hand van de casussen verantwoorden ze hun keuze.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • groepjes van 4 (of 5), • een casus per groep met andere kwaliteitsprocessen, • timer (www.online-stopwatch.com).
	<p>Instructie naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van 4 of 5. Ieder groepslid kiest een nummer tussen 1 en 5. • Trek per groep een casus. Lees deze casus zorgvuldig. Bedenk hoe je je klasgenoten kunt overtuigen om straks op die manier te werken. De leerkracht zet een timer. • De tijd is om. De leerkracht trekt een willekeurig nummer tussen 1 en 5. • De leerling met dat nummer is de expert en gaat een andere groep overtuigen. • De leerkracht zet de timer. Zodra de timer afgaat, keert de expert terug naar zijn eigen groep. • De leerkracht trekt opnieuw een nummer. We hebben een nieuwe expert die naar een ander groepje gaat. • Zorg dat alle groepjes aan bod kwamen. • Breng individueel je stem uit en kies een methode.
	<p>De leerlingen kunnen samenwerken tijdens de analyse van de opdracht. De leerlingen kunnen goede argumenten geven om elkaar te overtuigen van hun werkmethode. De leerlingen kunnen communiceren in groep. De leerlingen kunnen hun stem uitbrengen.</p>
	<p>Kagan S. (2010). <i>Coöperatieve leerstrategieën</i>. Vlissingen, Bazalt.</p>

Voorbeeld

Werk met groepjes van vier of vijf leerlingen. Ieder lid van een groepje kiest een nummer van 1 tot 5. Wijs de leerlingen erop dat een van die nummers straks getrokken wordt om de **andere groepjes van hun expertise te overtuigen**. Activeer op die manier alle leerlingen. Ze kunnen zich niet verstoppen achter andere leerlingen.

Geef ieder groepje een andere casus. Het resultaat van de opdracht is telkens hetzelfde maar er zitten verschillen in het proces, en dan vooral de kwaliteit van het proces. Het is nu aan de groepjes om de anderen van hun proces te overtuigen.

Geef de groepjes tijd om te overleggen. Zet hiervoor een timer (geef hen 5 of 10 minuten).

Trek een nummer van 1 tot 5 zodra de tijd om is. De leerlingen met dat nummer schuiven een groep door. Zij zijn de experts. In hun nieuwe groep overtuigen ze de groepsleden van hun werkproces. De andere groepjes leren over deze manier van kwaliteitsbewust werken.

Herhaal deze werkwijze tot alle groepjes elkaar overtuigd hebben. Na een groepsoverleg beslissen en stemmen de groepjes.

Bijvoorbeeld

Tijdens de les moeten de leerlingen een gezond tussendoortje bereiden voor hun medeleerlingen. Ze bereiden allemaal dezelfde fruitsalade maar doorlopen hierbij een ander proces.

In de eerste casus ligt het accent op het milieubewuste. De fruitsalade wordt gemaakt van biologisch fruit. Bovendien worden de aankopen verpakt in biologisch afbreekbaar verpakkingsmateriaal.

In een tweede casus is het economische zeer belangrijk. Het gebruikte fruit staat in promotie. De aankopen worden gedaan in de goedkoopste winkel uit de buurt.

In een derde casus is er vooral aandacht voor de methode. De harde vruchten worden voor de zachte versneden. Citroensap moet verkleuring voorkomen.

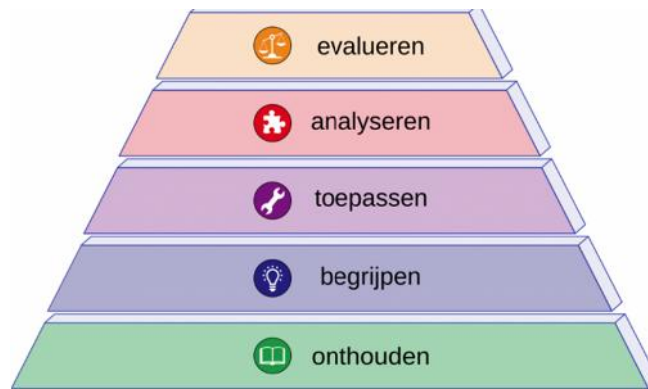
Voorbeeldcasussen

Als ik fruitsalade maak, gebruik ik enkel biologisch fruit. Ik koop ook enkel fruit dat verpakt wordt in biologisch afbreekbaar materiaal en het liefst lokaal geproduceerd is.
Overtuig je klasgenoten om zo te werken!

Als ik fruitsalade maak, gebruik ik enkel fruit dat in promotie staat. Ik bekijk ook vooraf welke winkel het goedkoopste aanbod heeft. Indien nodig pas ik mijn recept hiervoor aan. Alle fruit is lekker in een fruitsalade.
Overtuig je klasgenoten om zo te werken!

Als ik fruitsalade maak, verwerk ik eerst de citrusvruchten en daarna pas het harde fruit en de aardbeien. Pas nadat ik alles goed gemengd heb, snijd ik de bananen. Ik meng daarna voorzichtig en voeg nog wat citroensap toe.
Overtuig je klasgenoten om zo te werken!

Stellingenspel

	<p>De leerlingen vullen zinnen aan met hun mening. De leerlingen gaan al dan niet akkoord met elkaars mening. De leerlingen communiceren in de klasgroep. Aan de hand van dit stellingenspel beoordelen of bekritisieren ze elkaars mening (over kwaliteitsbewust handelen).</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel en klassikaal, • stiften, • flappen met aan te vullen zinnen/stellingen (grote afdruk), • rode en groene stickers (of thumbs-up / thumbs-down), • (eventueel stickers met vraagtekens).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neem een flap met aan te vullen zinnen. • Vul de zinnen aan met jouw mening. Schrijf groot zodat iedereen het kan lezen. • Hang de flap uit in het klaslokaal. • Neem je stickers. • Ga rond in het klaslokaal en kleef een rode sticker bij zinnen waarmee je niet akkoord gaat, een groene sticker bij zinnen waarmee je wel akkoord gaat. • (Hang een vraagteken bij zinnen die niet duidelijk zijn.) • Bespreek met de klas: <ul style="list-style-type: none"> ○ Waar werden de meeste stickers gekleefd? ○ Waar gaat iedereen mee akkoord? ○ Waar gaan weinigen mee akkoord? ○ (Welke zinnen begrijp je niet?) ○ Waarom ga je wel of niet akkoord?
	<p>De leerlingen kunnen hun eigen mening verwoorden in een zin. De leerlingen kunnen uitdrukken of ze al dan niet akkoord gaan met elkaar. De leerlingen kunnen communiceren in groep tijdens de beoordeling. De leerlingen kunnen elkaars mening over kwaliteit beoordelen of bekritisieren.</p>
	<p>Monsaert K. (2011). <i>Kwaliteitsbewust handelen: bundel</i>. Geraadpleegd op 2 april 2016 via www.klascement.net.</p>

Voorbeeld

Geef alle leerlingen flappen met aan te vullen zinnen. Zorg ervoor dat de stellingen leiden tot een uitgesproken mening. Kader dit bijvoorbeeld binnen **respectvol handelen**. Zorg voor flappen met de zinnen:

Meisjes moeten altijd

Jongens moeten altijd

Vraag de leerlingen om deze zinnen aan te vullen met hun eigen mening.

Zorg voor voldoende groene en rode stickers of thumbs-up en thumbs-down stickers als er zinnen zijn. Alle leerlingen moeten alle zinnen kunnen **beoordelen**. Een groene en een rode stift per leerling kan ook.

De leerlingen hangen hun flappen uit in het klaslokaal. Iedereen gaat nu rond het klaslokaal en kleeft een groene sticker bij een stelling waarmee hij of zij akkoord gaat, een rode sticker bij een stelling waarmee hij of zij niet akkoord gaat. Ze kunnen ook goede stellingen in het groen afvinken en rode stellingen van een rood kruis voorzien.

Sluit deze opdracht af met een klassikaal synthesesmoment. Stel de leerlingen de volgende vragen:

- Waar werden de meeste stickers gekleefd?
- Waar gaat iedereen mee akkoord?
- Waar gaat niemand mee akkoord?
- Bij welke stellingen zijn er vragen?
- Waarom gaan jullie wel of niet akkoord?

Flappen

Meisjes moeten altijd

Jongens moeten altijd

Voor een opdracht

Veilig handelen is

Hygiënisch handelen is

Methodisch handelen is

Ergonomisch handelen is

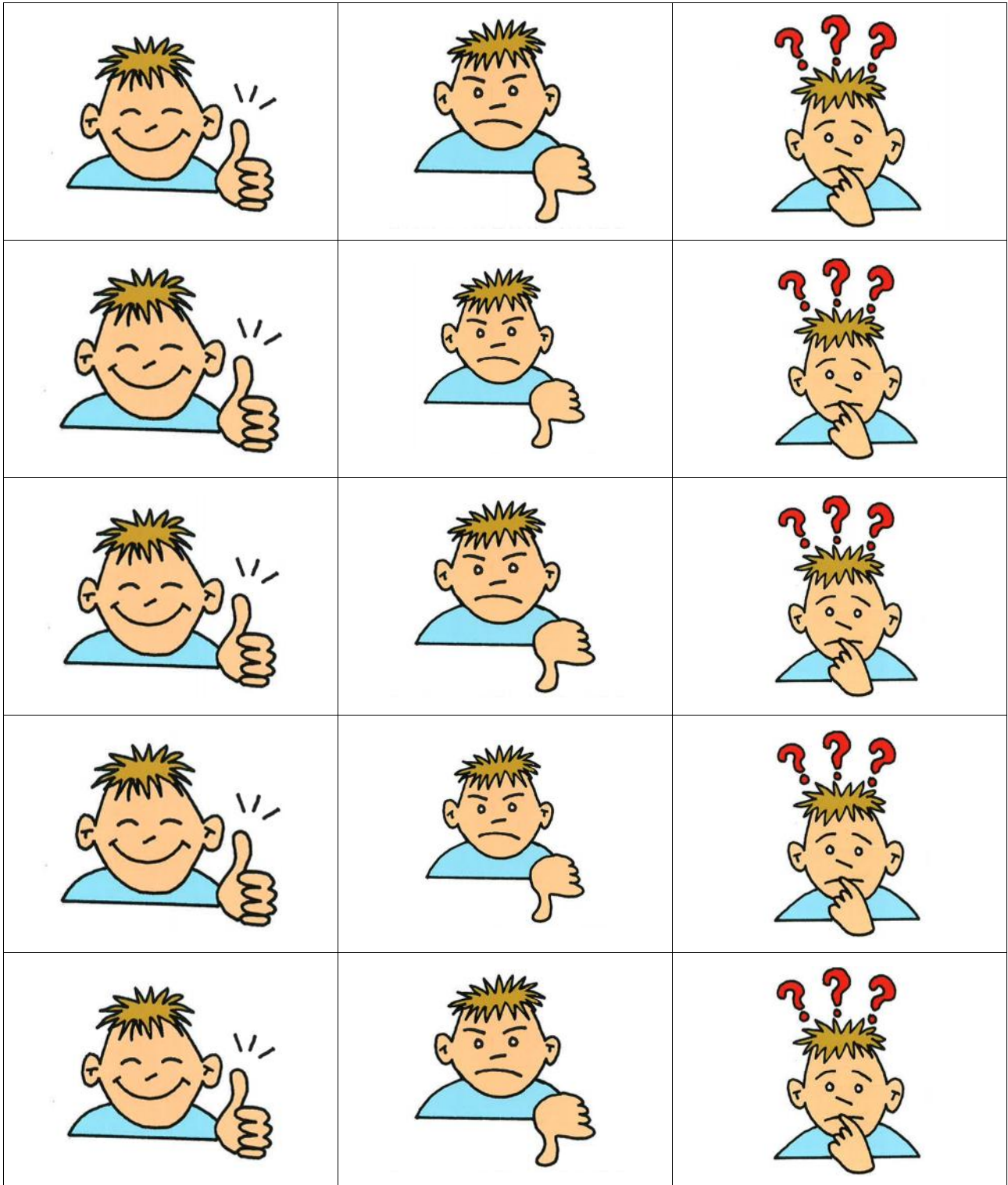
Na een opdracht

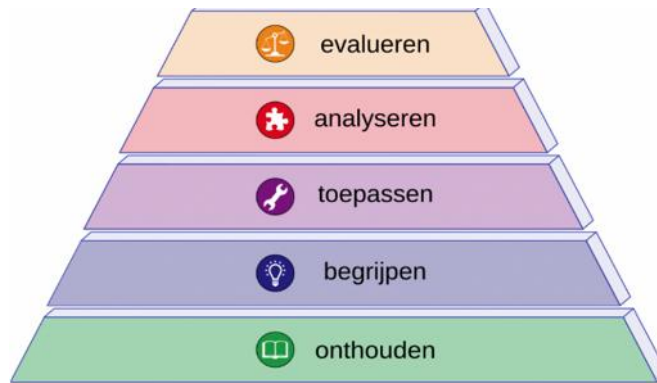
Deze opdracht was

Stickers

Print deze stickers op etiketten.

Twitter tweets

	<p>De leerlingen bestuderen een stappenplan / opdracht / afbeelding. De leerlingen denken na over kwaliteit in de gegeven situatie. De leerlingen geven advies over de kwaliteit van de gegeven situatie. Aan de hand van de tweets beoordelen de leerlingen de kwaliteit en hun leerproces.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel en klassikaal, • tweetsjablonen, • grote flap (achterzijde behangpapier / A3-blad) met lesinhoud / opdrachtomschrijving / afbeelding ..., • pen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bekijk de inhoud van de flap op de muur. • Schrijf een tweet over de kwaliteit van de inhoud. Denk na over: <ul style="list-style-type: none"> ○ Waarop je bij iedere stap moet letten; ○ Wat je belangrijk vindt; ○ Wat je niet kwaliteitsbewust vindt; ○ Hoe je de kwaliteit kunt verbeteren. • Kleef je tweet op de flap. • Bespreek de tweets klassikaal. <ul style="list-style-type: none"> ○ Waarbij hangen veel tweets? ○ Waarbij hangen geen tweets? ○ Waarover gaan de tweets? ○ Zijn er gelijkaardige tweets? • Voer de opdracht uit. • Beoordeel je vorig tweet. <ul style="list-style-type: none"> ○ Kreeg je een antwoord op je vraag? ○ Zou je nog iets willen leren?
	<p>De leerlingen kunnen het stappenplan bestuderen. De leerlingen kunnen nadenken over kwaliteit in de gegeven situatie. De leerlingen kunnen advies geven over de kwaliteit d.m.v. tweets. De leerlingen kunnen hun leerproces beoordelen.</p>
	<p>Presto plans. <i>Tweets about today's lesson</i>. Geraadpleegd op 21 april 2016 via www.teacherspayteachers.com.</p>

Voorbeeld

Visualiseer een stappenplan in groot formaat, bijvoorbeeld op A3-bladen.

Geef alle leerlingen een of meerdere tweet-sjablonen (zie bijlage). Deze kunnen op etiketpapier afgedrukt worden of met plakband aan het stappenplan gekleefd worden.

Geef de leerlingen even de tijd om de inhoud van het stappenplan te bekijken. Geef hen hierbij de opdracht om na te denken over de kwaliteit van de inhoud of de stappen. Geef hen hierbij de volgende richtvragen:

- Waarop moet je bij iedere stap letten?
- Wat vind je belangrijk?
- Wat vind je niet kwaliteitsbewust?
- Weet je hoe je de kwaliteit kunnen verbeteren?

Hun mening over een van deze vragen, passend bij een zelf gekozen stap of onderdeel van de inhoud, noteren ze op de tweet. Ze kleven deze tweet vervolgens bij die stap.

Overloop de tweets klassikaal voor de demonstratie en houd er rekening mee. Denk hierbij na over het volgende:

- Waarbij hangen veel tweets?
- Waarbij hangen geen tweets?
- Waarover gaan de tweets?
- Zijn er gelijkaardige tweets?

Laat de leerlingen opnieuw tweeten na de opdracht.

Voorbeeld met een stappenplan

Door middel van onderstaand stappenplan, leren de leerlingen een knoop aannaaien. Deze opdracht past bij leerplandoelstelling 8.19: Met ondersteuning van een werkmodel klein verstelwerk aan kledij uitvoeren.

Laat de leerlingen deze flap voor en na de naaiopdracht tweeten. Zo **kunnen ze hun kennis voor en na vergelijken en controleren wat ze bijleerden**.

Iedere leerling noteert een vraag of een opmerking op een tweetsjabloon en kleeft dit op de flap.

Bekijk de tweets voor de demonstratie en houd er rekening mee.

Laat de leerlingen de opdracht uitvoeren met behulp van het stappenplan.

Na de opdracht tweeten de leerlingen opnieuw.

Variant

Houd de opdracht simpel. Noteer het lesonderwerp op een groot blad, zoals de blinde zoom. De leerlingen denken voor de opdracht na over dit onderwerp en maken tweets. Na de opdracht tweeten ze opnieuw met een antwoord.

Laat de leerlingen ook de les zelf evalueren.

Knoop aannaaien

Wat is de opdracht?	Wat heb ik nodig?
Naaien: knoop aannaaien met de hand	schaar draad 1 naald 1 knoop (speldenkussen)

Knopen met 2 gaatjes

	
<ul style="list-style-type: none">• Op de plaats waar de knoop moet komen, steek je vanaf de binnenkant van de stof de naald door de stof en door het ene gaatje van de knoop.• Duw je naald door het andere gaatje naar beneden en weer door de stof, zo dicht mogelijk bij de plek waar het knoopje zit. Trek de draad aan.• Doe dit een aantal keren tot de knoop stevig vast zit.	<ul style="list-style-type: none">• Naai de knoop niet te strak op de stof.• Gebruik een tandenstoker of een cocktailprikker om dat te vermijden, zoals op het plaatje.

Tweetsjabloon

Wat wil je hierover leren?
Hoe is de kwaliteit belangrijk?
Wat denk je hierbij?

DE TWEET VAN VANDAAG

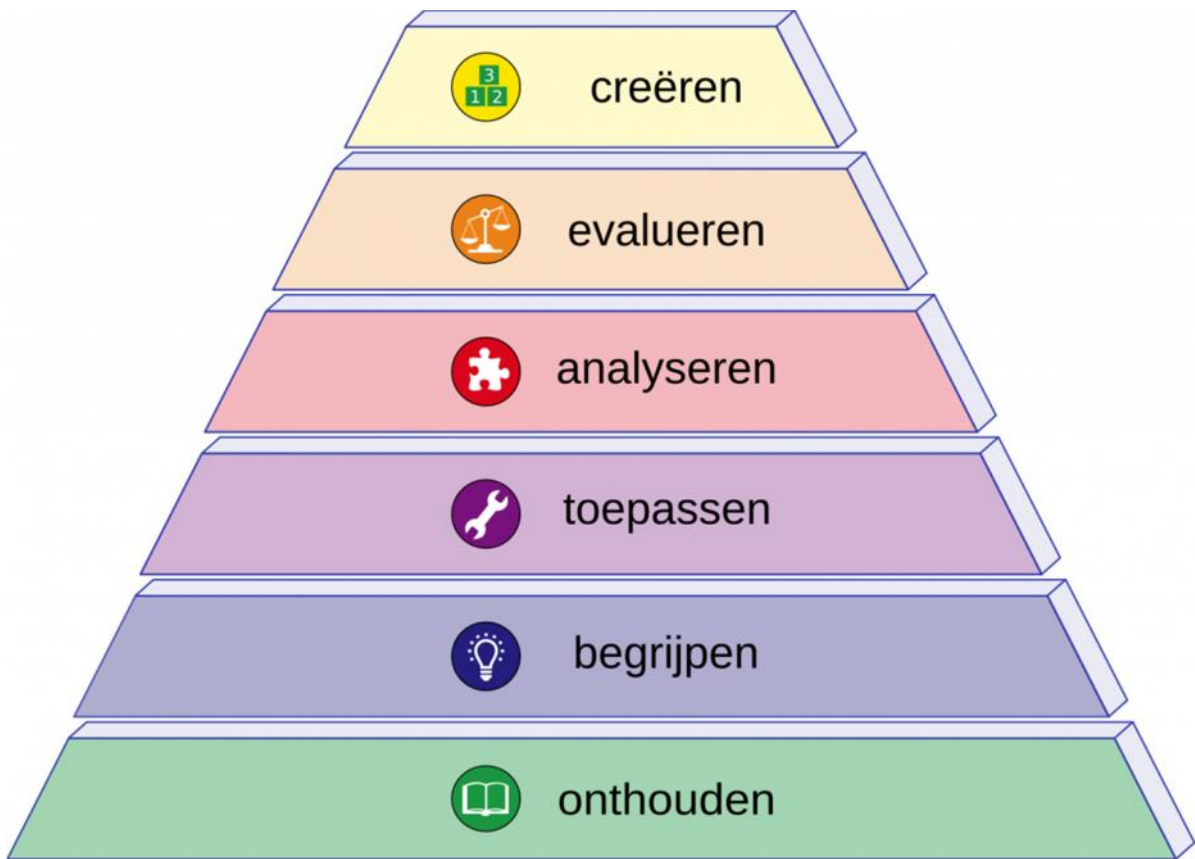

@ _____

Vandaag heb ik dit geleerd: ...
Ik wist niet dat ...
Ik heb nog steeds deze vraag...

© Presto Plans

Illustratie 46: Thinking outside the box (Anderson, z.j.).

© MARK ANDERSON

WWW.ANDERTOONS.COM

"I can't stop thinking outside the box."

2.4.6 Creëren

Hoe en wat creëren we?

De top van de piramide is bereikt zodra de leerlingen iets nieuws kunnen creëren met wat ze allemaal geleerd hebben. De leerlingen kunnen **met het geleerde nieuwe ideeën, producten of oplossingen voorstellen**.

Het geleerde wordt getransfereerd in een nieuwe context.

Dit kan heel eenvoudig zijn zoals voor het eerst rijst koken aan de hand van de richtlijnen op de verpakking, op voorwaarde dat de leerlingen al eens pasta gekookt hebben. Zo transfereren ze wat ze leerden tijdens het koken van pasta naar het koken van rijst.

In het niveau van de creatie verzinnen de leerlingen een oplossing verzinnen of een plan van aanpak in een nieuwe situatie.

Volgens de taxonomie moeten de leerlingen dit kunnen voor simpele en meer complexe kennis. Creëren kan met kennis van feiten, concepten, procedures en metacognitie. In dit niveau denken en handelen de leerlingen oplossingsgericht.

Ook hier kan weer geleerd worden vanuit dit niveau. Door iets te creëren onthouden, begrijpen, gebruiken, analyseren en evalueren we beter. Dit niveau stimuleert de creatieve vaardigheden. Bovendien kunnen de leerlingen zelfstandig aan de slag, wat hun gevoel van competentie bekrachtigt.

Werkwoordsynoniemen

Op dit niveau moet de leerling **met de opgedane kennis iets nieuws ontwerpen, scheppen, samenstellen, schrijven, bouwen of ontwikkelen**.

Het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO gebruikt vooral de werkwoorden **creatief zijn, behulpzaam zijn, plannen en uitvoeren**.

Activerende werkvormen

In de hierna volgende werkvormen stimuleer ik het creatief vermogen op verschillende manieren.

Ik werk bij het zesde en laatste niveau van de taxonomie van Bloom nog eens zes werkvormen uit. Deze werkvormen helpen de leerlingen telkens om hun kennis over het kwaliteitsbewust handelen uit de eerste doelstelling van het leerplan in een nieuwe situatie of context te doen werken. Het resultaat van hun opdracht moet aan een aantal criteria voor presentatie, bereiding of realisatie voldoen. Het proces ernaartoe hebben ze zelf in de hand. De werkvormen zijn uitgewerkt op het denk- en/of doe niveau.

U vindt achtereenvolgens:

- 1 Het pictogram,
- 2 Het project Komen Eten!,
- 3 De checklist,
- 4 De handleiding,
- 5 De film,
- 6 Upcycling.

Pictogram

	<p>De leerlingen zoeken passende afbeeldingen bij een gegeven begrip. De leerlingen herkennen terugkerende kenmerken in de afbeeldingen. De leerlingen zoeken een passende stijl voor hun pictogram. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. De leerlingen ontwerpen een passend pictogram bij een begrip.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel/per twee, • grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen, • kleurpotloden of -stiften en papier, • een computer (en eventueel Paint).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kies een begrip waarvan je een pictogram wilt maken. • Denk na over wat dat begrip voor jou betekent. Maak een lijst van kernwoorden. • Zoek tekeningen of afbeeldingen bij die kernwoorden. • Welke kenmerken komen vaak terug in de afbeeldingen en de tekeningen? • Bepaal de stijl van je pictogram. Past dit pictogram bij reeds bestaande pictogrammen? Welke pictogramstijl vind jij passend? • Maak een eenvoudige tekening van het begrip. • Toon je tekening aan anderen en vraag wat de tekening voor hen betekent. • Pas eventueel je tekening aan. • Werk je pictogram af. • Hang je pictogram uit in de klas. • Kies de beste pictogrammen met de klasgroep.
	<p>De leerlingen kunnen passende afbeeldingen bij een gegeven begrip vinden. De leerlingen kunnen in deze afbeeldingen terugkerende kenmerken herkennen. De leerlingen kunnen een passende pictogramstijl vinden. De leerlingen kunnen hun pictogram bespreken in een 1-1 relatie. De leerlingen kunnen een passend pictogram bij een gegeven begrip ontwerpen. De leerlingen kunnen de begrippen bij elkaars pictogrammen benoemen.</p>
	<p>Acadin. <i>Handige hulpen. Een pictogram ontwerpen.</i> Geraadpleegd op 5 maart 2016 op http://maken.wikiwijs.nl/32993/Handige_Hulpen.</p>

Voorbeeld

Leg aan de leerlingen uit wat een pictogram is.

“Een pictogram is een klein representatief symbool. Er is een gelijkenis tussen het teken en de werkelijkheid. Een ander woord voor pictogram is icoon. Pictogrammen kom je tegen als bewegwijzering, in gebruiksaanwijzingen, op de kaft van boeken in de bibliotheek, op kaarten (legenda) en op de computer. Het woord ‘pictogram’ komt uit het Latijn en betekent ‘geschilderde letter’” (Wikipedia, 2016).

Toon de leerlingen voorbeelden van pictogrammen op etiketten of in het klaslokaal. Of laat ze zelf voorbeelden zoeken.

Laat de leerlingen een **begrip uit de kijkwijzer** kwaliteitsbewust handelen kiezen. Of geef alle leerlingen een ander begrip. Van dit begrip zullen zij een pictogram maken.

De leerlingen werken hierbij individueel of per twee.

Eerst denken de leerlingen na over de **betekenis** van het begrip. Ze hebben er ondertussen al heel wat ervaring mee. Wat doen ze met die begrippen? Waarop moeten ze steeds letten? Daarna zoeken ze **afbeeldingen** en tekeningen op het internet of in magazines die bij hun interpretatie of voorstelling van het begrip passen. Of misschien maakten ze reeds een collage over het begrip en kunnen ze dit integreren?

Zodra ze voldoende passende afbeeldingen gevonden hebben, bekijken ze welke elementen het vaakst te zien zijn. Dat zijn de **kenmerkende elementen** die nodig zijn in het pictogram. Ze bundelen deze kenmerken in een lijst. Deze kenmerken moeten duidelijk worden door hun pictogram.

Vervolgens denken de leerlingen na over de **stijl** van het pictogram. Is het een waarschuwing? Wijst het op gevaar? Bij welke pictogrammen past het? Ze kennen ondertussen al heel wat voorbeelden uit de lessen. Ze maken hun pictogram in dezelfde stijl als het voorbeeld.

Nu maken de leerlingen een **eerste eenvoudige tekening** van hun begrip. Ze **tonen** deze tekening aan andere leerlingen. Ze vragen hen wat zij zien in de tekening. Wat roept het bij hen op?

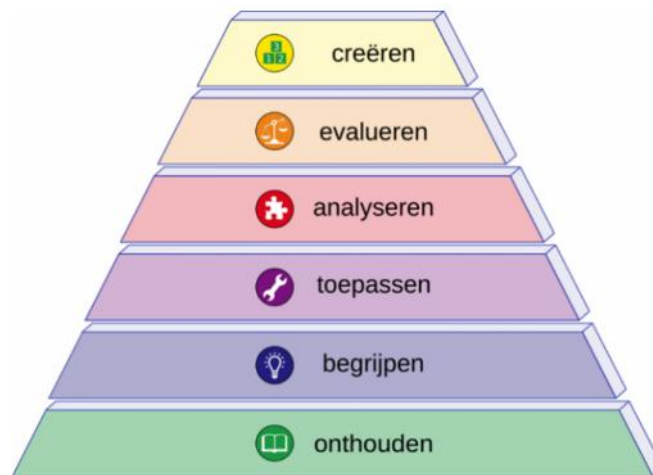
Is het voor anderen duidelijk, dan mogen zij hun pictogram afwerken. Bij onduidelijkheden **werken ze hun tekening bij**.

Om af te sluiten kleven of bevestigen alle leerlingen hun pictogram op de grote kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.

Verkiez eventueel de beste pictogrammen klassikaal.

Integreer deze pictogrammen in het lesgebeuren. Hang bijvoorbeeld bij elke les een pictogram vooraan op het bord. Dit pictogram wijst de leerlingen op de kwaliteitseis waarrond gewerkt wordt.

Project: Komen eten!

	<p>De leerlingen communiceren respectvol in groep. De leerlingen bundelen kwaliteitseisen voor hun project in een evaluatiedocument. De leerlingen verdelen de taken in hun stappenplan. De leerlingen passen een snijtechniek en een kookprincipe toe. De leerlingen houden een logboek bij. De leerlingen evalueren elkaar.</p> <p>Aan de hand van het project Komen Eten! organiseren ze een maaltijdmoment met hun kennis over kwaliteitsbewust handelen.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • didactische keuken, • per vier, • kookboeken, • groente-en fruitkalender per groepje, • exploratieroos per groepje (zie bijlage), • evaluatieformulier per leerling (zie bijlage), • scorebord / scorebladeren (zie bijlage).
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van maximaal vier leerlingen. Zorg voor een taakverdeling (zie toolbox: rolverdeling). • Nodig vier klasgenoten uit voor een maaltijdmoment op een kwaliteitsbewuste manier. Het maaltijdmoment moet aan de volgende voorwaarden voldoen: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zorg voor een passende sfeer. ○ Werk binnen een gegeven budget. ○ Zorg voor een passende tafeldekking. ○ Zorg voor een kwaliteitsbewuste bereiding. Gebruik daarbij minstens een snijtechniek en een kookprincipe. ○ Nodig de deelnemers passend uit. ○ Zorg ten allen tijde voor kwaliteit! ○ Houd alles bij in een logboek (zie toolbox: logboek). Foto's en beeldmateriaal toevoegen mag. • Gebruik de exploratieroos om te brainstormen. • Kies een geschikt gerecht. Gebruik hiervoor kookboeken en de groenten- en fruitkalender.

	<ul style="list-style-type: none"> • Stel een evaluatieformulier op met eisen waaraan jullie organisatie moet voldoen. Gebruik hiervoor het sjabloon. • Stel een stappenplan en een logboek op. • Bereid jullie recept voor een andere groep. Denk aan de kwaliteit! Houd telkens jullie logboek bij. • Voer een kwaliteitsinspectie uit bij de andere teams. • Dien de bereiding op. • Controleer of jullie bereiding aan jullie kwaliteitseisen voldoet. • Evalueer elkaars bereidingen aan de hand van jullie kwaliteitseisen. Geef elkaar een score voor veiligheid, ergonomie, hygiëne, respectvol handelen ... • Geef en verantwoord jullie scores met het scorebord.
	<p>De leerlingen kunnen samenwerken binnen de klasgroep. De leerlingen kunnen zich houden aan de taakverdeling. De leerlingen kunnen een snijtechniek en een kookprincipe toepassen. De leerlingen kunnen een logboek maken en bijhouden. De leerlingen kunnen hun project op een kwaliteitsbewuste manier organiseren. De leerlingen kunnen elkaar evalueren a.d.h.v. hun eigen evaluatiecriteria.</p>
	<p>Technopolis. <i>Spelend ondernemen</i>. Geraadpleegd op 16 april 2016 via www.technopolis.be.</p>

Voorbeeld

Gebruik dit project als **eindproef** na het eerste leerjaar van de tweede graad BSO Verzorging-Voeding. Het project integreert maaltijdzorg, linnenzorg en interieurzorg op een kwaliteitsbewuste manier. Trek voor dit project zeker **drie lesblokken** uit zodat de leerlingen zich kunnen informeren, kunnen plannen en kunnen uitvoeren en evalueren. Laat leerlingen alles bijhouden in een logboek.

Verdeel de leerlingen in **groepjes van vier**. Probeer de groepjes zo in te delen dat er in ieder groepje mondige en creatieve leerlingen zitten. Dit zorgt ervoor dat de leerlingen leren van elkaar. Er zijn vier **rollen te verdelen** binnen ieder team. Er is een organisator, een speurneus, een materiaalmeester en een animator.

Start de opdracht door de link te maken met het **tv-programma**. Vraag hen of ze daarnaar kijken. Wat hen daarbij opvalt? Of ze het zelf beter zouden kunnen? Hoe ze dat zouden doen?

Bekijk een kort fragment met hen. In deze aflevering maakt Paul uit Wilrijk een fout. Hij legt zijn ovenwant dicht bij het fornuis waardoor het vuur vat. Vraag de leerlingen na de opdracht wat er fout ging en waar dit thuishoort op de kijkwijzer (veilig handelen).

(<http://www.vier.be/komeneten/videos/aflevering-van-9-maart-paul-uit-wilrijk/1749466>).

Geef de leerlingen de opdracht om met hun team Komen Eten! te organiseren. Elk team organiseert een maaltijdmoment voor een ander team van vier leerlingen. Volgens het leerplan moet de doelgroep beperkt blijven. Hier kan een **eerste valkuil** zitten. Werken de leerlingen kwaliteitsbewust, dus economisch en milieubewust en berekenen ze het recept voor vier personen?

Werk in deze opdracht **vakoverschrijdend** en laat de leerlingen het recept volgens een budget uitrekenen in het vak PAV. Ik denk hierbij aan de **leerplandoelstelling van het leerplan PAV-2012-014**:

9 Onder begeleiding en in relevante concrete situaties grootheden schatten, meten, berekenen en herleiden.

De leerlingen zoeken een passend **recept** in verschillende kookboeken. Volgens dit recept passen ze minstens een snijtechniek en een kookprincipe toe. Geef hen eenvoudige kookboeken als **bronmateriaal**. Ik denk hierbij aan 'Ons Kookboek' van het KVLV of de publicatie van de Stichting tegen Kanker '70 recepten voor 4 seizoenen'. Bestel dit boekje gratis op www.kanker.be.

Of laat de leerlingen hun recepten zoeken op het internet. Ik denk hierbij aan de bereidingen van Jeroen Meus uit zijn programma Dagelijkse Kost. Alle recepten en video's staan online op www.een.be/dagelijkse-kost.

Zie erop toe dat alle leerlingen gebruik maken van de **groente- en fruitkalender** om een milieubewust recept te kiezen. Beide kalenders vindt u op

<http://www.velt.nu/ecologisch-leven-je-keuken/groente-en-fruitkalender>.

Werk opnieuw vakoverschrijdend. Gebruik de **CLIL-methode** en laat leerlingen een passende receptuur in een Engels kookboek zoeken. Volgens het **leerplan Moderne Vreemde Talen-2010-099** werken leerlingen in de tweede graad BSO met eenvoudige teksten over vertrouwde onderwerpen. "Ze blijven zich concentreren ondanks het feit dat ze iets niet begrijpen en ze kunnen een eenvoudig woordenboek raadplegen" (VSKO, p.36).

Ik denk hierbij aan de gerechten van TV-koks Jamie Oliver (www.jamieoliver.com) of Gordon Ramsay (www.gordonramsay.com). Ze hebben beiden een eigen website vol met overzichtelijke recepten.

Er is trouwens ook een Engelstalige groente- en fruitkalender. Onze Britse burens hebben er zelfs een website over (<http://eatseasonably.co.uk/what-to-eat-now/calendar>).

De leerlingen zorgen voor sfeer en aankleding van het maaltijdmoment. Hierbij krijgen linnenzorg en interieurzorg hun functie. Werk met linnen of katoenen tafellakens en servieten. Op die manier moeten de leerlingen strijken en aan linnenzorg doen (zowel voor als na de opdracht). Uiteraard moet de ruimte waarin de maaltijd genuttigd wordt net en hygiënisch zijn. De zorg voor het interieur is hierbij zeer belangrijk.

De zorg voor de sfeer biedt opnieuw **vakoverschrijdende** alternatieven. Laat de leerlingen hun muziek voor dit project in het vak Muzikale Opvoeding kiezen. Ik denk hierbij aan de **leerplandoelstelling van het leerplan Muzikale Opvoeding-2012-012**:

5.2 Verkent het repertoire van muziek bij verschillende doelgroepen.

De teams moeten niet alleen een gerecht bereiden en zorgen voor de sfeer en de aankleding van dit maaltijdmoment. Ze moeten ook **een ander team uitnodigen**. Laat de leerlingen hierin **creatief** zijn. Uitnodigen kan schriftelijk of mondeling. Dit kan geschreven of gedrukt zijn, gesproken of gezongen zijn. Uiteraard moet het duidelijk zijn voor de genodigden waar en wanneer ze er moeten zijn. Deze opdracht integreert **leerplandoelstelling 3.4**:

Op een vlotte wijze communiceren en hierbij gebruik maken van communicatiemiddelen.

Geef de teams een **exploratieroos** om te brainstormen over de details (zie bijlage).

Ze bundelen hun **kwaliteitseisen in hun stappenplan** (zie toolbox) **en op hun evaluatiedocument** (zie bijlage). Het evaluatiedocument is een rubriek. Met deze rubriek kunnen de leerlingen punten uitrekenen. Met het evaluatiedocument zullen ze **niet zichzelf maar een ander team evalueren!** Hoe grondiger zij dit uitwerken, hoe beter ze de andere groep kunnen beoordelen. Bovendien zullen ze zelf ook meer oog hebben voor kwaliteit door hun goede voorbereiding.

De leerlingen **organiseren** hun project volgens hun stappenplan en **bereiden en dienen hun gerecht respectvol op aan het andere team**. Tijdens de organisatie gaat de **speurneus** af en toe op **inspectie** bij een ander team (hun tegenstander). Zorg ervoor dat de teams hun keukenblokjes en werktafels dicht bij elkaar hebben. Dit voorkomt chaos in de klas.

De leerlingen houden al hun werk bij in een **logboek** (zie toolbox). Stimuleer hen om beeldmateriaal te maken als toevoeging aan hun logboek. Op die manier wordt hun logboek een portfolio van hun eindproef. Bovendien kunnen ze hiermee bewijzen dat hun opdracht voldoet aan de vooropgestelde criteria.

De teams nuttigen samen de maaltijd en **evalueren elkaars bereiding** a.d.h.v. hun eigen kwaliteitscriteria. De **speurneus** brengt zijn score uit (op het (score)bord), net zoals bij Komen Eten!). **Ze verantwoorden ook die score**. We geven jullie een... omdat...

Integreer tot slot **SODA** in dit project. Op het einde van de derde graad kunnen jongeren hun SODA-attest behalen. Aan deze attitudes werken ze doorheen hun middelbare schoolcarrière. Daag de leerlingen extra uit en beloon hen met feedback over hun SODA-disciplines. U vindt een voorbeeld van een SODA-attest in de bijlage. Details over SODA vindt u als bijlage 8, op p.223.

Uiteraard kunnen enkel de scholen die deelnemen aan SODA, een dergelijk attest uitreiken. Dit attest is niet voor verdere verspreiding.

Uitwerking

1 Ik informeer

In een eerste fase brainstormen de teams over hun project. Ze denken na over de kwaliteitseisen.

Geef elk team een **exploratieroos** (zie bijlage) om hun brainstormsessie te bundelen.

De leerlingen zitten rond de roos en noteren eerst in elk veld waaraan zij spontaan denken. Daarna bespreken ze hun ideeën met elkaar en vullen ze aan waar nodig. Ze kunnen elkaars ideeën bekijken en bij goede ideeën een smiley tekenen.

Opdat de leerlingen voldoende aandacht zouden geven aan de kwaliteitseisen, vulde ik een aantal cues in op de exploratieroos.

Het is belangrijk dat de teams vanaf de eerste stap in de organisatie van hun project een logboek bijhouden. Een voorbeeld van een logboek vinden zij in de toolbox.

2 Ik plan

Nu het team een idee of een visie heeft, moet dit idee concreet uitgewerkt worden. De leerlingen moeten uitzoeken wie wat kan doen en tegen wanneer dit moet worden gedaan. Wat hebben ze allemaal nodig?

De leerlingen moeten een plan maken. Hiervoor zullen ze de taken moeten verdelen. Geef hen hierbij twee hulpmiddelen: een rolverdeling (zie bijlage) en een stappenplan (zie toolbox).

Plannen doen we **niet alleen in tijd maar ook in ruimte**. In deze stap zetten de leerlingen hun werkpost klaar. Ze passen een correcte werkpostschikking toe.

3 Ik voer uit

In deze fase bereiden de duo's hun bereiding. De speurneus gaat op kwaliteitsinspectie bij het andere team.

4 Ik evalueer

De teams geven elkaar een score per onderdeel van het evaluatiedocument. Ze geven dus vijf scores. Een score voor taakverdeling, resultaat, economisch handelen, veilig handelen en hygiënisch handelen. Ze doen dit op een (score)bord.

De speurneus geeft en verantwoordt de score aan het andere team.

Misschien kunnen de leerlingen via de werkvorm 'upcycling' hun eigen scorebord maken. Met ijslollystokjes, bierviltjes, houtlijm en krijtbordverf maken de leerlingen in een mum van tijd een scorebord. Ze doen ook dienst als plantenlabel.

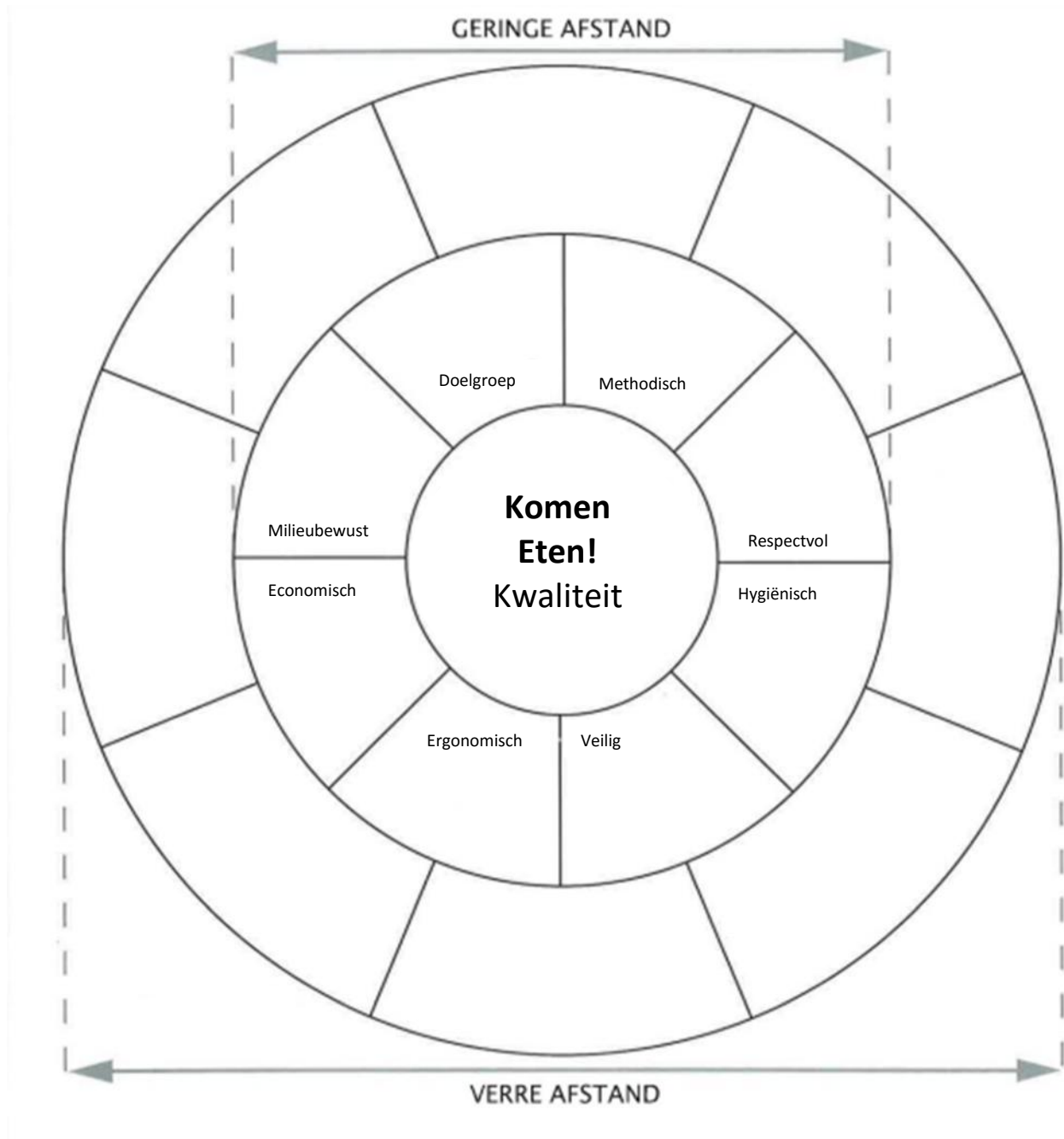
Onderstaande plantenlabels vond ik voor een prikje in een discountsupermarkt.

Illustratie 51: Scorebord (eigen afbeelding).

Zorg steeds voor kwaliteit bij:

- een passende sfeer,
- een gegeven budget,
- een passende tafeldekking,
- een bereiding (snijtechniek + kookprincipe),
- een passende uitnodiging.

Rolverdeling

Druk dit af op etiketten. Ze zijn een badge voor de leerlingen.
Details over rolverdelingen vinden de leerlingen in de toolbox.

<p>De animator:.....</p> 	<p>De materiaalmeester:.....</p>
<p>De organisator:.....</p> 	<p>De speurneus:.....</p>

Evaluatiedocument

Vul de evaluatiecriteria in. Geef met **drie zinnen** aan hoe iets goed gaat en hoe iets minder goed gaat. Bekijk het voorbeeld bovenaan.

Bereken de groepsscore voor deze opdracht. **Markeer** wat van toepassing is. Bereken aan de hand van jullie punten hoeveel sterren de andere teams met de opdracht verdienen.

			Punten
Taakverdeling	XXX	We weten wat we moeten doen en doen dit ook.	10
	XX	We weten wat we moeten doen maar doen het niet.	3
	X	We weten niet wat we moesten doen dus doen we het ook niet.	0
Resultaat	☺		10
	☹		3
	☹☹		0
Economisch	€€€		10
	€€		3
	€		0
Veilig	!!!		10
	!!		3
	!		0
Hygiënisch	!!!		10
	!!		3
	!		0
			TOTAAL
Is de opdracht geslaagd?	***	30 of meer punten	
	**	Tussen 20 en 30 punten	
	*	Minder dan 20 punten	

Voorbeeld ingevuld evaluatiedocument

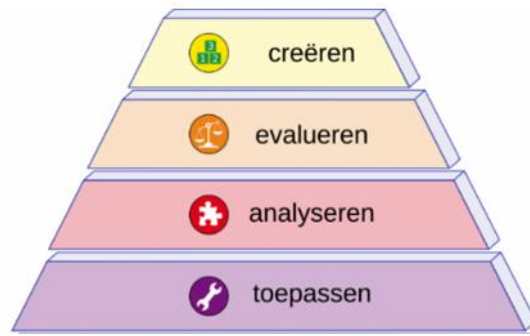
			Punten
Taakverdeling	XXX	<i>We weten wat we moeten doen en doen dit ook.</i>	10
	XX	<i>We weten wat we moeten doen maar doen het niet.</i>	3
	X	<i>We weten niet wat we moeten doen dus doen we het ook niet.</i>	0
Resultaat	☺	<i>Alles ging naar wens. Wij zijn tevreden en onze gasten ook.</i>	10
	☹	<i>Wij zijn tevreden maar onze gasten niet.</i>	3
	☹☹	<i>Niemand is tevreden.</i>	0
Economisch	€€€	<i>We berekenen het recept voor 2 personen.</i>	10
	€€	<i>We berekenen het recept voor 2 personen maar onze berekening klopt niet volledig.</i>	3
	€	<i>We berekenen het recept niet voor 2 personen.</i>	0
Veilig	!!!	<i>We dekken steeds alles af in de koelkast.</i>	10
	!!	<i>We vergeten eenmaal iets af te dekken in de koelkast.</i>	3
	!	<i>We dekken niets af in de koelkast.</i>	0
Hygiënisch	!!!	<i>We wassen steeds onze handen.</i>	10
	!!	<i>We vergeten eenmaal onze handen te wassen.</i>	3
	!	<i>We vergeten steeds onze handen te wassen.</i>	0
			TOTAAL
Is de opdracht geslaagd?	***	30 of meer punten	
	**	Tussen 20 en 30 punten	
	*	Minder dan 20 punten	

SODA-atteest

Dit is een voorbeeld. Gebruik dit attest enkel wanneer uw school lid is van vzw SODA.

Illustratie 52: SODA-atteest (vzw SODA).

Maak een checklist

	<p>De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie. (De leerlingen werken samen.) De leerlingen filteren kwaliteitsdoelstellingen uit het werkreglement. Aan de hand van het werkreglement maken ze een kwaliteitsbewuste checklist voor de inrichting van het lokaal. De leerlingen beoordelen elkaars checklist.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • individueel / per twee / in groepjes van 3 of 4, • computer of tablet per groepje of pen en papier, • (placemat per groepje), • voorbeeld van een checklist of een sjabloon, • keukenreglement of veiligheidsinstructies voor het lokaal, • een kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk individueel / per twee / in groepjes van vier. • Bekijk een voorbeeld van een checklist (of zoek dit op). • Bestudeer het keukenreglement of het werkreglement of de veiligheidsinstructies van het lokaal. • Brainstorm over de opdracht met een placemat / denk na over de opdracht: Welke kwaliteitseisen komen erin voor? Wat hebben jullie nodig in dit lokaal om aan die eisen te voldoen? Hoe moet je alles inrichten? • Maak een overzicht. • Bundel alles in een checklist. • Controleer het lokaal met behulp van je / jullie checklist. Voldoet het aan de eisen? Zijn er zaken waar je / jullie niet aan dacht(en)? • Wissel je / jullie checklist uit met iemand anders / een ander groepje en controleer het lokaal opnieuw. Zoek aanvullingen voor je / jullie checklist en die van de anderen. • Geef elkaar feedback. • Vul je / jullie checklist aan.
	<p>De leerlingen kunnen communiceren in een 1-1 relatie. (De leerlingen kunnen samenwerken om de checklist samen te stellen.) De leerlingen kunnen kwaliteitsdoelstellingen uit het werkreglement filteren. De leerlingen kunnen een kwaliteitsbewuste checklist maken voor de inrichting van het lokaal. De leerlingen kunnen elkaars checklist beoordelen.</p>
	<p>Spes Nostra. (2015) <i>Afspraken 'Zorg voor maaltijdzorg', 2de graad</i>. Brugge, O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra.</p>

Voorbeeld

Geef de leerlingen een voorbeeld van een checklist zoals deze voor brandveiligheid in de bijlage. Geef hen eveneens een sjabloon voor een checklist rond kwaliteit, zoals in de bijlage.

In deze opdracht moeten de leerlingen nadenken over de inrichting van het lokaal. Dit kan een keuken zijn of een werklokaal. Naast het sjabloon van de checklist, hebben zij ook het werkreglement van het lokaal nodig. In mijn voorbeeld start ik vanuit het keukenreglement. De inrichting waarover de leerlingen moeten nadenken, is deze van de didactische keuken.

In mijn sjabloon voor een checklist, maak ik de opdeling zoals de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen dat doet. Zo worden de leerlingen aangespoord om over deze eisen na te denken en na te gaan wat het reglement erover zegt. **Wat moet er in het lokaal aanwezig zijn? Hoe moet het ingericht zijn om aan het reglement en de kwaliteitseisen te voldoen?** Daarop moeten de leerlingen een antwoord zoeken.

In mijn sjabloon voor de checklist vul ik een eerste voorwaarde aan bij veilig handelen: 'Het lokaal heeft een werkreglement'. Deze invulling is tevens een instructie voor de uitwerking van het document.

Nadat de leerlingen hun checklist gemaakt hebben, controleren ze het lokaal. Voldoet het lokaal aan die eisen? Opmerkingen kunnen ze aanvullen op hun checklist.

Vervolgens wisselen ze hun checklist uit met andere leerlingen. Opnieuw controleren ze het lokaal. Nu zoeken ze naar aanvullingen voor hun eigen checklist en die van de anderen.

Tot slot geven de leerlingen elkaar feedback.

Deze opdracht is geschikt om individueel, per twee of in groepjes van drie of vier leerlingen uit te voeren. Bij grotere groepen is een placemat handig als ondersteuning bij het brainstormen.

Voorbeeld checklist

Checklist veiligheid

1 Uitgangen en vluchtwegen

			
Zijn de uitgangen/vluchtwegen vrij van obstakels?			
Zijn de deuren van de nooduitgangen meteen te openen, zonder sleutel?			
Zijn de nooduitgangen binnen een straal van 2 meter vrij van meubelen en andere obstakels?			
Draaien de deuren in de vluchtwegen met de vluchtrichting mee (moet je duwen om naar buiten te lopen)?			
Zijn de nooduitgangen voorzien van een bordje "nooduitgang vrijhouden"?			

2 Blusapparaten

			
Zijn er in elk lokaal en op de gang blusapparaten?			
Zijn de brandblusmiddelen eenvoudig te bereiken?			
Zijn blusmiddelen aangeduid met een pictogram of tekst?			

Sjabloon checklist

Voldoet het lokaal aan deze eisen?				Opmerkingen
Veiligheid	Heeft het lokaal een werkreglement?	X		Zie bijlage
Hygiëne				
Milieu				
Respect				
Methode				

AFSPRAKEN VOOR HET GEBRUIK VAN DE KEUKEN 2DE GRAAD

Sint-Andries, 1 september 2015

Beste leerling

Hieronder lees je een aantal belangrijke afspraken om de les in het praktijklokaal (de keuken) hygiënisch, veilig, milieubewust, respectvol te laten verlopen.
Ook vind je de afspraken omtrent reflecteren en evalueren terug.

OPGELET: Deze afspraken hieronder gelden bij de aanvang van elke praktijkles! In het praktijklokaal wordt er altijd gewerkt onder toezicht van de praktijkleraar.

WAT HEB IK ELKE LES BIJ?

- Een witte koksvest met mijn voorbindschort, voorzien van mijn naam.	☒
- 2 pannenlappen, voorzien van mijn naam.	☒
- Een haarband of elastiek voor leerlingen met lang haar.	☒
- Mijn opgeladen betaalsleutel.	☒
- 2 bewaardozen (voorzien van je naam) om bereide voedingsmiddelen mee te nemen.	☒
- Mijn agenda met mijn schrijfgerief.	☒
- De cursus van de praktijkleraar MIZ	☒

HYGIENISCH HANDELEN – PERSOONLIJKE HYGIENE

KLEDIJ

- Ik draag een witte koksvest met lange mouwen en een voorbindschort telkens voorzien van mijn naam.

(Indien ik bij de aanvang van de eerste les twijfel en ik beschik nog over een kookschort dan breng ik deze schort mee naar school. In overleg met de praktijkleraar en mevr. Soete wordt een beslissing genomen.)

- Ik heb elke les 2 pannenlappen bij.

HAREN

- Tijdens de praktijkles draag ik mijn lange haren samengebonden met een elastiek en draag ik een haarnet.

Het haarnet omsluit mijn haren volledig en ik draag het haarnet correct.

SCHOENEN

- Tijdens de praktijkles draag ik gesloten schoeisel voorzien van een lage hak.
(Draag gemakkelijke, gesloten schoenen voorzien van antislip)

HANDEN

- Ik was mijn handen volgens de juiste, aangeleerde handwasmethode:
VOOR de aanvang van de praktijkles
BIJ het wisselen van werkzaamheden
NA de pauze
NA het wegbrengen van het afval
NA een toiletbezoek
- Ik draag GEEN ringen, GEEN armbanden, GEEN festivalbandjes, GEEN horloges tijdens de les;
- Mijn nagels zijn NIET gelakt;
- Valse nagels (alle soorten) kunnen NIET toegelaten worden;
- Bij verwonding (snijwonden of andere vormen van infectiemogelijkheden) draag ik een wegwerphandschoen die voorzien is in het lokaal.

VEILIG HANDELEN

- Bij het gebruik van een toestel ben ik verantwoordelijk om vóór het gebruik de veiligheidsfiche te raadplegen en te lezen om de veilige gebruiksaanwijzing toe te passen van het toestel.
Doelbewust onveilig gebruiken en beschadigen van een toestel of het praktijklokaal wordt gesanctioneerd.
De eventuele kosten worden hiervoor doorgerekend aan de leerling die schade heeft veroorzaakt.
- Bij het gebruik van elk onderhoudsproduct ben ik zelf verantwoordelijk om vóór het gebruik de gebruiksaanwijzing op de verpakking te raadplegen, te lezen en toe te passen zodat ik het onderhoudsproduct juist gebruik!

MILIEUBEWUST HANDELEN

- Tijdens de praktijkles heb ik extra aandacht om het afval juist te sorteren.
In het lokaal is er een afvallemmer voor restafval, groenten- en fruitafval, PMD-afval.
Wanneer ik twijfel i.v.m. het juist sorteren van het afval spreek ik de praktijkleraar aan.
Doelbewust onjuist sorteren wordt gesanctioneerd.
- Tijdens de praktijkles heb ik extra aandacht om zuinig om te gaan met water, energie, onderhoudsproducten.
Doelbewust onjuist omgaan met water, energie en onderhoudsproducten wordt gesanctioneerd.

RESPECTVOL HANDELEN

- Tijdens de praktijklles
 - heb ik een verzorgd taalgebruik;
 - neem ik plaats in de keuken die de leerkracht me aanduidt;
 - werk ik actief samen met de klasgenoot die in de keuken staat;
 - laat ik de andere leerling uitspreken;
 - respecteer ik de medeleerlingen;
 - bied ik spontaan hulp;
 - heb ik aandacht voor orde en nauwkeurigheid;
 - ruim ik de werkplek juist op;
 - druk ik mijn eigen ideeën creatief uit.
- Ik haal enkel iets uit de voorraadkast, koelkast, diepvriezer met toestemming van de leraar;
- Gebruik ik met zorg alle middelen van de school;
(Ik gebruik de middelen zoals ik ze moet gebruiken.)
- Was ik alle middelen zorgvuldig af;
- Plaats ik alle gebruikte middelen op de voorziene plaats terug;
- Proef ik van het klaargemaakte gerecht;
- Bij het proeven van de maaltijd pas ik de aangeleerde tafelmanieren juist toe;
- Neem ik actief deel aan de taakverdeling om het praktijklokaal opnieuw in orde te brengen.

EVALUEREN

- Tijdens / na de praktijklles
 - kan ik mijn eigen handelen onder woorden brengen;
 - kan ik mijn eigen werkpunten formuleren;
 - kan ik mijn eigen aandachtspunten formuleren;
 - evalueer ik bij het uitvoeren van een taak mijn methodisch handelen;
 - vul ik de documenten volledig in.

Hier werk ik positief aan mee!

- Omwille van de permanente evaluatie wordt elke praktijklles beoordeeld. Elke leerling krijgt oefenkansen tijdens de begeleidende evaluatie (deze evaluatie geeft weer wat de werkpunten en groeipunten zijn van de leerling, maar staat niet op punten). Na de begeleidende evaluatie wordt beoordelende evaluatie toegepast (deze evaluatie staat op punten).

Maak een gebruiksaanwijzing

	<p>De leerlingen werken samen in de klasgroep. De leerlingen communiceren respectvol binnen de groep. De leerlingen analyseren een gebruiksaanwijzing van een ander apparaat of een toepassing. De leerlingen maken een overzicht met kwaliteitsbewuste gebruiksaanwijzingen voor de gegeven opdracht. Aan de hand van de analyse ontwikkelen ze een gebruiksaanwijzing voor de opdracht of het apparaat. De leerlingen testen (en evalueren) elkaars gebruiksaanwijzing.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • in groepjes van 3 of 4, • computer of tablet per groepje of pen en papier (eventueel een digitale camera), • placemat per groepje, • voorbeelden van gebruiksaanwijzingen, • een te bedienen apparaat of een uit te voeren taak, • een kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van vier. • Bekijk voorbeelden van gebruiksaanwijzingen. Wat staat er in? Waarvoor dient het? Herken je aanwijzingen voor kwaliteit? • Brainstorm over de opdracht met een placemat: Waarvoor dient de gebruiksaanwijzing? Welke materialen en middelen hebben jullie nodig? Welke stappen moeten jullie volgen? Welke kwaliteitseisen zijn er? • Maak een overzicht. • Probeer dit uit. Noteer aandachtspunten. • Maak de gebruiksaanwijzing. Gebruik hierbij foto's, tekeningen of afbeeldingen. Schrijf korte, actieve zinnen. Houd het overzichtelijk. • Test de gebruiksaanwijzing opnieuw en vul aan waar nodig. • Laat een andere groep de gebruiksaanwijzing testen. • Evalueer elkaars gebruiksaanwijzing.
	<p>De leerlingen kunnen samenwerken in groep. De leerlingen kunnen respectvol communiceren binnen hun groep. De leerlingen kunnen een bestaande gebruiksaanwijzing analyseren. De leerlingen kunnen een overzicht maken met kwaliteitsbewuste gebruiksaanwijzingen voor de gegeven opdracht. De leerlingen kunnen een gebruiksaanwijzing ontwikkelen voor de opdracht of het apparaat. De leerlingen kunnen elkaars gebruiksaanwijzing testen (en evalueren).</p>
	<p>Reisgids Digitaal Leermateriaal. <i>Maak een gebruiksaanwijzing</i>. Geraadpleegd op 22 april 2016 via www.reisgidsdigitaallemateriaal.org.</p>

Voorbeeld

Geef alle groepjes een **opdracht of een apparaat** waarvoor ze een gebruiksaanwijzing of een handleiding moeten maken. De groepjes kunnen dezelfde opdracht uitwerken maar het is veel interessanter om met verschillende opdrachten te werken. Het groepje dat de gebruiksaanwijzing maakt, kent de opdracht of het apparaat. Het groepje dat de gebruiksaanwijzing test, leert de opdracht of het apparaat kennen.

Laat de groepjes **voorbeelden** van gebruiksaanwijzingen bekijken. Vraag ze om te noteren wat er allemaal in staat. Welke aanwijzingen voor kwaliteit kunnen ze vinden? Wat hebben ze allemaal nodig? Wat zijn de gevaren? Welke stappen zijn er?

Laat de groepjes **brainstormen** over hun opdracht of apparaat met behulp van de placemat. Welke materialen en middelen hebben ze nodig? Welke stappen moeten ze uitvoeren? Wat zijn de **kwaliteitseisen**? Geef ze hiervoor een **kijkwijzer** kwaliteitsbewust handelen.

De leerlingen bundelen dit in een **overzicht** (zie bijlage).

Ze **testen** dit uit en noteren **aandachtspunten**.

De leerlingen maken de gebruiksaanwijzing. Ze schrijven korte en actieve zinnen. Ze gebruiken veel foto's, tekeningen of afbeeldingen. Ze houden het overzichtelijk.

Ze testen hun gebruiksaanwijzing en vullen aan waar nodig.

Ze laten een andere groep hun gebruiksaanwijzing testen (en evalueren).

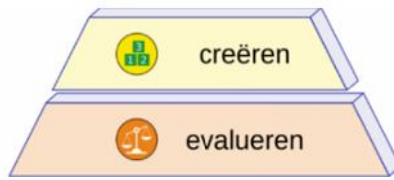
Werkblad: Maak een gebruiksaanwijzing

- 1 Bekijk voorbeelden van gebruiksaanwijzingen.
Zoek voorbeelden van handleidingen op het internet via www.gebruikshandleiding.com.
Wat staat er in?
Waarvoor dient het?
Herken je aanwijzingen voor kwaliteit?
- 2 Brainstorm over de opdracht met de placemat (zie toolbox).
Waarvoor dient de gebruiksaanwijzing?
Welke materialen en middelen hebben jullie nodig?
Welke stappen moeten jullie volgen?
Welke kwaliteitseisen zijn er?
- 3 Maak een overzicht.
- 4 Probeer dit uit. Noteer aandachtspunten.
- 5 Maak de gebruiksaanwijzing.
Gebruik hierbij foto's, tekeningen of afbeeldingen.
Schrijf korte en actieve zinnen (zoals in deze tekst).
Houd het overzichtelijk.
- 6 Hulp nodig bij het schrijven van je handleiding?
Neem hier eens een kijkje:
<http://nl.wikihow.com/Een-handleiding-schrijven>.

Of bekijk de handleiding van VideoPad bij de werkvorm: 'Maak een film'.

Overzicht

Maak een film

	<p>De leerlingen werken samen in groep. De leerlingen communiceren in een 1-1 relatie binnen de groep. De leerlingen verdelen de rollen binnen de groep. De leerlingen maken een script voor een instructievideo. De leerlingen maken een instructievideo. De leerlingen monteren de film.</p> <p>Aan de hand van de instructievideo voeren de leerlingen een nieuwe toepassing van een (onderhouds)techniek / technische vaardigheid uit.</p> <p>De leerlingen testen elkaars instructievideo's uit.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal, • in groepjes van 2 of 4, • computer of tablet per groepje met programma videoPad, • pen en werkblad (invulblad zie bijlage), • (een foto- en/of videocamera), • placemat per groepje, • handleiding videoPad (zie weblink), • een uit te voeren taak en eventueel (onderhouds)-etiketten, • een kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van twee of vier en maak een instructievideo. • Wat willen jullie laten zien? Wat hebben jullie allemaal nodig? Lees eventueel de etiketten van de nodige producten. • Maak een rolverdeling: wie filmt? wie acteert? • Maak nu het script. In jullie script schrijven jullie de verschillende situaties uit en de rolverdeling, dus wie zegt wat en waar en wat laat je zien. • Oefen nu het script. Doe dit met alle spelers of voorwerpen die jullie nodig hebben. Oefen het script daar waar het opgenomen wordt. Probeer uit, oefen veel, overleg, pas eventueel dingen aan op jullie script. • Tevreden? Neem de film op. • Bekijk de opnames. Tevreden? Monteer met VideoPad. Bekijk de instructievideo. (Montage in de filmtechniek is de ordening van beeld en geluid in een film). • Laat anderen met jullie instructievideo aan de slag gaan.
	<p>De leerlingen kunnen samenwerken en communiceren in groep tijdens het overleg en de opnames. De leerlingen kunnen de rollen verdelen binnen de groep. De leerlingen kunnen een script voor een instructievideo maken. De leerlingen kunnen een instructievideo maken. De leerlingen kunnen de film monteren.</p> <p>De leerlingen kunnen een script voor een gekende techniek/vaardigheid in een nieuwe context schrijven.</p> <p>De leerlingen kunnen elkaars instructievideo's uitvoeren (en evalueren).</p>
	<p>Acadin.nl. <i>Handige hulpen – Een film maken</i>. Geraadpleegd op 3 maart 2016 via acadin.nl. Starwax. <i>Alu- inox en chroompoets</i>. Geraadpleegd op 2 mei 2016 via www.starwax.eu. NCH Software. <i>VideoPad Video Editing Software</i>. Gedownload op 1 februari 2016 via www.softonic.com.</p>

Voorbeeld

Geef de leerlingen bijvoorbeeld de opdracht om een **instructievideo te maken over het poetsen en onderhouden van inox in de keuken**. In een van de vorige werkvormen, leerden zij reeds zilver poetsen (zie analyse – Consensus-methode). De werkwijze is vrij gelijklopend maar er worden andere reinigings- en poetsmiddelen gebruikt. Het doel van deze opdracht is het geleerde in een andere context uitwerken op een creatieve manier.

Uiteraard hebben de leerlingen hiervoor het onderhoudsproduct nodig. Maak hen aandachtig op **het etiket** zodat ze de aanwijzingen van de fabrikant kunnen toepassen. Correct doseren is immers milieubewust handelen.

De leerlingen werken voor deze opdracht in groepjes van **twee tot vier leerlingen**.

Geef hen de opdracht waarrond ze moeten werken. Laat ze bijvoorbeeld inox in de keuken poetsen en onderhouden. Keukeninox is dat van een kraan, een dampkap, een spoelbak of zelfs een kookpot. Verdeel eventueel deze verschillende toepassingen onder de groepjes. Zo werken ze allemaal rond dezelfde reinigingstechniek maar telkens in een andere context.

De leerlingen denken na over **wat ze in de film willen laten zien en wat ze daarvoor nodig hebben**. Het etiket van het onderhoudsproduct kan hen hierbij helpen.

Laat de leerlingen een **rolverdeling** bepalen voor deze opdracht. Wie filmt? Wie acteert? Wie geeft commentaar? Wie noteert?

Bij grotere groepen is een **placemat of een registratieroos** een hulpmiddel bij de brainstormsessie.

Samen maken de leerlingen **een script voor de film**. In het script bundelen de leerlingen de verschillende situaties en de rolverdeling. Dit is wie wat zegt en doet en waar. Het script omschrijft wat de video moet laten zien.

De acteurs **oefenen** nu het script. De cameraman filmt en de regisseur stuurt bij. De leerlingen oefenen tot ze vinden dat het goed zit.

Na de oefenfase, begint de **opname**. Wijs de leerlingen erop dat ze meerdere opnames kunnen maken om daarna de beelden te monteren. Verwijs hiervoor naar de handleiding van het programma VideoPad.

De leerlingen **monteren** de beelden met het programma VideoPad. Creatieve geesten kunnen nog muziek en tekst aan de opnames toevoegen.

In een laatste fase laten de groepjes de andere leerlingen hun **instructievideo testen**. Als de anderen de opdracht kunnen uitvoeren, is de video een succes.

Laat de leerlingen elkaar hierover evalueren.

Eigen voorbeeld instructievideo blinde zoom

<https://drive.google.com/file/d/0B-T8d5LuFqRbV2ZxV25DM0NSdzQ/view?usp=sharing>

Handleiding VideoPad

Een handleiding en tevens een instructievideo vinden de leerlingen hier:

<http://videopad-video-editor.nl.softonic.com/video/videopad-video-editor-videopad-in-1-minuut-14197>

Werkblad

Groepsleden:

.....

.....

.....

Brainstorm

Neem een exploratieroos of een placemat uit de toolbox.

Korte omschrijving:

Script:

Upcycling

	<p>De leerlingen denken na over upcycling. De leerlingen zoeken ideeën tot upcycling in verschillende bronnen. De leerlingen kiezen een project volgens hun beheersingsniveau. De leerlingen maken een stappenplan om herbruikbaar afval te recyclen of upcyclen. De leerlingen hergebruiken afvalmaterialen. Aan de hand van deze opdracht passen de leerlingen hun geleerde vaardigheden en technieken toe in een nieuwe situatie. De leerlingen scheppen sfeer aan de hand van criteria.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • klaslokaal met werktafels, • individueel of samen, • computer of tablet per groepje/leerling, • pen en papier, • glazen potten en flessen, lege conservenblikjes, • bronwebsites voor upcycling, • houtlijm, touw, schilderstape, verf, metalen spanbanden, houten planken, linten, lapjes stof, wc- en keukenrollen, allerlei decoratieve elementen (liefst recyclagemateriaal), • scharen, meetmateriaal, schroevendraaiers, houtzaag, hamer, nagels, werkhandschoenen, penselen, • krantenpapier om de tafels te beschermen, • vuilniszak, • sjabloon stappenplan.
	<p>Instructies naar de leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk individueel of samen. • Bekijk het materiaal in de vuilniszak. • Bedenk hoe je het materiaal kunt hergebruiken. Wat kan je ermee doen? • Bekijk de bronwebsites en doe ideeën op. • Kies een project en bundel de aanwijzingen in een stappenplan. Denk hierbij na over kwaliteitsbewust handelen. • Werk je project uit met je stappenplan. Gebruik hiervoor de materialen uit de vuilniszak. • Pas technieken zoals schilderen, knippen, meten, lijmen of zagen toe. • Werk methodisch en veilig. • Presenteer het resultaat aan de klasgroep.
	<p>De leerlingen kunnen ideeën tot upcycling in verschillende bronnen vinden. De leerlingen kunnen een project kiezen volgens hun eigen beheersingsniveau. De leerlingen kunnen een stappenplan maken om herbruikbaar afval te recyclen of upcyclen. De leerlingen kunnen afvalmaterialen hergebruiken. De leerlingen kunnen hun reeds verworven vaardigheden en kennis van technieken toepassen in een nieuwe situatie. De leerlingen kunnen sfeer scheppen aan de hand van criteria.</p>
	<p>Reisgids Digitaal Leermateriaal. <i>Maak een gebruiksaanwijzing.</i> Geraadpleegd op 22 april 2016 via www.reisgidsdigitaallemateriaal.org.</p>

Voorbeeld

Deze opdracht stimuleert de leerlingen om al **recyclerend te creëren**. Voor deze opdracht moeten de leerlingen technieken zoals knippen, plakken, meten, lijmen en schilderen beheersen.

De leerlingen werken methodisch, milieubewust, veilig en met respect voor hun omgeving. Ze denken na over andere toepassingen voor ons afvalmateriaal.

Deze opdracht integreert de leerplandoelstelling:

7.16 In leefruimten een huiselijke sfeer creëren en hiervoor gebruik maken van materialen en behoeften.

Breng glazen borden of flessen, lege conserven, wc- en keukenrollen, stukjes stof, linten, touwen en allerlei **decoratieve herbruikbare afvalmaterialen** mee. Plaats dit alles in een of meerdere **vuilniszakken** vooraan in het klaslokaal. Gebruik indien mogelijk de juiste vuilniszak of afvalcontainer of plaats de recyclagematerialen op een trapladder (zoals de ladder van Lansink).

Laat de leerlingen bij voorkeur individueel werken. Laat leerlingen eventueel samenwerken bij grote upcycling-opdrachten.

Laat de leerlingen de afvalmaterialen bekijken en geef hen de opdracht om na te denken over mogelijke toepassingen van deze materialen. Waarvoor zouden ze nog kunnen dienen? Doe dit klassikaal of verdeel grote groepen in groepjes van vier. Zorg voor een grote werktafel voor iedere groep en plaats een vuilniszak met herbruikbare materialen op iedere tafel.

Verzamel ideeën.

Laat de leerlingen **upcycling-ideeën** en hun uitwerking opzoeken op de volgende websites:

- <http://nl.dawanda.com/diy-tutorials/upcycling-ideeen>,
- <http://aha.radio2.be/huis-tuin/7-upcycling-ideetjes-voor-lege-conservenblikken>,
- <http://nl.dawanda.com/diy-tutorials/knutselen/upcycle-wc-rol-tot-lampionnetje>,
- <https://www.pinterest.com/elisetsjaah/wc-rollen>.

De leerlingen **kiezen een project volgens hun eigen mogelijkheden**. Geef hen de mogelijkheid om samen te werken aan grotere projecten.

Van dit gekozen project maken de leerlingen **een stappenplan**. In dit stappenplan bundelen ze eveneens de materialen en middelen die ze nodig hebben voor hun upcycling-project.

Wie snel klaar is, kan een volgend project starten, anderen helpen of hetzelfde werkje nog eens maken als geschenk voor iemand binnen of buiten de klasgroep, bij wijze van respectvol handelen.

Sjabloon stappenplan

Neem een sjabloon uit de toolbox.

Upcycling voorbeeld

Maak een upcycling-kruidenrekje		
Middelen		<i>Illustratie 53: Upcycling kruidenrekje.</i>
houten plank 3 glazen bokaaljes 3 metalen spanbanden 3 krammen 1 schroefoog 1 potlood en meetlat 3 kruidenplantjes potaarde	hamer platte schroevendraaier schuurpapier fijne schilderborstel krantenpapier zwarte verf wit krijt	
Belangrijke stappen		Opgelet!
1	Bescherm je werkpost met krantenpapier.	
2	Schuur voor-, achter- en zijkanten van de plank braamvrij met schuurpapier.	Schuur niet op je handen.
3	Verwijder het schuurstof met een droge doek van de plank.	Zorg ervoor dat je werkbank stofvrij is. Neem hiervoor het krantenpapier en schudt het uit boven de vuilbak.
4	Beschilder de plank met een beschermende houtgel en laat drogen.	
5	Draai het schroefoog met de hand in het midden van de bovenzijde van de plank in (breedte 13 cm => op 6,5 cm).	Let op voor je vingers.
6	Plaats op afstanden van 10, 30 en 50 cm van de bovenrand een stip met potlood (d.i. aan de zijde waaraan de bokaaljes bevestigd zullen worden).	
7	Doe de spanbanden volledig open.	
8	Bevestig de spanbanden op de potloodstippen met een hamer en een kram.	Houd de kram vast tussen duim en wijsvinger van 1 hand, hamer de kram in het hout boven op de spanband. Klop niet op je vingers!
9	Plaats de bokaaljes op de spanbanden en schroef deze dicht met een platte schroevendraaier.	Zorg ervoor dat de bokaaljes goed vastzitten.
10	Maak met papierkleefband rechthoeken van 2,5 cm op 10 cm onder de bokaaljes, te beginnen van de linkerzijde van de plank.	
11	Schilder de rechthoeken in zwarte verf.	Werk economisch met de verf.
12	Laat de verf drogen.	
13	Doe wat potaarde in de bokaaljes en plaats er je plantjes in.	Werk economisch met de potaarde.
14	Noteer de naam van de plantjes met wit krijt op de zwarte rechthoeken.	
15	Ruim je werkpost op.	

Besluit

Samen leren leren is de kern van dit verhaal. Het onderwijs van en voor de 21ste eeuw staat in het teken van vernieuwing, inclusie en vooral diversiteit. Wij moeten de kinderen van vandaag klaarstomen voor de toekomst van morgen. Niemand weet hoe die toekomst zal zijn. Wat we wel weten, is welke competenties we ervoor nodig hebben.

Leerkrachten van de 21ste eeuw begeleiden leerlingen in hun **competentieontwikkeling**. We geven meer dan inhoud. We leren hen **essentiële vaardigheden en attitudes voor een superdiverse maatschappij**, voor een leven lang leren.

Samen staan we **sterker** dan alleen. Dit geldt voor leerlingen maar ook voor leerkrachten en werkgevers. Ik hoefde voor dit werk het warm water niet uit te vinden. Onze technologische ontwikkeling heeft daar al lang voor gezorgd. Ik moest wel grondig zoeken, analyseren, reflecteren, observeren en registreren om alle ontwikkelingen en verwachtingen van deze 21ste eeuw in het vakgebied Personenzorg te kaderen. Ik richtte me met mijn onderzoek op het onderwijs maar ook op het **werkveld**, want zij bepalen immers de competenties van de toekomst.

Om leerlingen samen of coöperatief te laten leren, moeten we eerst zelf de daad bij het woord voegen. Samen betekent delen van kennis, ervaringen, verwachtingen, gevoelens en alle facetten van het leven. **De 21ste eeuw zoekt immers geen eizelgangers maar teamplayers!** Inclusie is het kernwoord van het **M-decreet**. Diversiteit en vernieuwing zijn de kernwoorden van onze maatschappij.

Diversiteit omwille van grote volksverschuivingen daagt onze holistische mensvisie uit. Wat zijn de waarden en normen van de toekomst? Daar heeft geen enkele leerkracht een antwoord op. Wat we wel weten is dat we elkaar willen respecteren. Dat we **respectvol willen omgaan met elkaar en onze omgeving**. Ik legde dan ook grote nadruk op deze attitude in dit werk.

Vernieuwing door de vele technologische evoluties daagt het lesgeven uit. Zijn scholen klaar voor deze vele vernieuwingen? Moeten we nog steeds lesgeven aan rijen banken? Of moeten we onze lessen interactief maken? Ik stel vast dat het scholen aan middelen ontbreekt om even snel te evolueren. Ik deed mijn best om ICT te integreren maar al snel zocht ik alternatieven. Het internet valt uit, de beamer werkt niet, de computers aanvaarden mijn USB-stick niet, het computerlokaal is niet vrij en zo kan ik nog even doorgaan. Daarom beperkte ik de uitwerking van ICT in dit werk. De werkvormen kunnen meestal zonder ICT tot stand komen. Ik koos in de lijn van het M-decreet voor **redelijke aanpassingen, voor haalbare maatregelen**. Jammer of niet, ICT is dikwijls een onhaalbare kaart.

Inclusie van mensen met beperkingen ligt helemaal in de lijn van het **VN-verdrag**. Voor het onderwijs betekent dit dat iedereen dezelfde leeransen moet krijgen. Iedereen leert op een andere manier, iedereen heeft **talenten** en iedereen heeft werk- en aandachtspunten. Daarom koos ik ervoor om te streven naar talenten. Ik voorkom de hulpvraag en daarbij vooroordelen en stigmatisering zoveel mogelijk; door planmatig na te denken over de vorm van een les, een lesblaadje of een toets volgens de **principes van UDL**. Een **doordachte lay-out en een paar vrijblijvende en bruikbare hulpmiddelen** helpen me daarbij.

We hebben allemaal andere talenten. Ook de manier waarop we leren is een talent, of meer nog, het is een competentie. Om leerlingen te begeleiden naar deze competentie bundelde ik mijn werkvormen volgens de **taxonomie van Bloom**. Stapsgewijs en volledig in het kader van kwaliteitsbewust handelen (meteen ook een competentie), **leren de leerlingen leren**. Ze ontdekken door de werkvormen waarin ze goed en minder goed zijn. Volgens de niveaus van de taxonomie verdiepen ze telkens hun kennis van **simpel tot complex**, van feiten tot metacognitie en van onthouden tot creëren.

Voor de leerkracht is de taxonomie een model om te **plannen en te evalueren**. Volledig in de lijn van het leerplan, ligt de **nadruk op de werkwoorden**. Ik ondervond dat door het werkwoord van **de**

leerplandoelstelling te plaatsen in de taxonomie, ik een beter inzicht kreeg in de concrete doelstelling. Vervolgens goot ik de doelstelling in een uitdagende werkvorm om de leerlingen te motiveren om eraan te werken.

Voor de leerlingen is de werkvorm alleen het middel om hun doel te bereiken. Net zoals de taxonomie een middel is om hun doel te begrijpen en te bereiken. Door een gevarieerd aanbod aan werkvormen krijgen de leerlingen de kans om hun leertalenten of hun leer-kracht te ontdekken en verder te verdiepen. Zo worden zij competente burgers van onze toekomstige maatschappij.

Onderwijsdeskundige David Mitchell, professor aan de Universiteit van Canterbury in Christchurch Nieuw Zeeland, bevestigde mijn visie of uitwerking van het onderwijs van de 21ste eeuw. Hij is een grote voorvechter van inclusie. Hij vindt dat leerlingen opdelen in niveaugroepen een schending van hun rechten is en de realiteit geen eer aandoet.

Na jarenlange ervaring in het onderwijs op basis- en op hoger niveau, besluit hij dat **inclusie op klasniveau bereikt wordt door coöperatief leren, peer tutoring, instructie van cognitieve strategieën, formatieve beoordeling en feedback en veel herhaling en praktijk.**

Ik stel met plezier vast dat ik al deze punten integreerde in dit werk.

Ik heb bij deze de top van mijn piramide van Bloom bereikt. Ik creëerde stapsgewijs en samen met anderen een kwaliteitsbewuste toepassing van het vakgebied Personenzorg. Ik deelde met u mijn eigen kijk op kwaliteit. Ik hoop dat u ze verder deelt.

Epiloog

Leerkracht zijn betekent bereid zijn om een leven lang te leren. Deze bezieling willen we overbrengen op onze leerlingen, een populatie die steeds diverser wordt. Met dit werk onderzoek ik hoe leerkrachten omgaan met en inspelen op dit tijdperk van superdiversiteit.

Ik werkte daarbij vooral aan de volgende competenties:

1 **1.2 De leerkracht kan doelstellingen kiezen en formuleren.**

Deel twee van deze bachelorproef (p.41) is een uitwerking van de eerste algemene doelstelling van het leerplan Verzorging-Voeding van de tweede graad BSO. Ik selecteerde een aantal leerplandoelstellingen en vertaalde deze in passende leerinhouden en werkvormen volgens de taxonomie van Bloom. Dat brengt me tot mijn tweede competentie.

2 **1.4 De leerkracht kan de leerinhouden structureren en vertalen in leeractiviteiten.**

Opnieuw verwijs ik naar deel twee van deze bachelorproef. Vanaf pagina 57 vindt u telkens zes werkvormen binnen ieder niveau van de taxonomie van Bloom. Telkens vertaalde ik de leerplandoelstelling in een passende leerinhoud van de eerste algemene doelstelling van het leerplan. Ik deelde de leerinhoud op in deelstappen en deelevaluatiecriteria om gedifferentieerd te kunnen evalueren. Ik putte hierbij uit mijn eigen ervaringen en uit lesobservaties.

3 **1.5 De leerkracht kan aangepaste werkvormen en groeperingsvormen bepalen.**

Opnieuw is deel twee van deze bachelorproef het bewijs van deze competentie. Ik werkte in totaal 36 werkvormen uit waarbij ik sterk inzet op samen leren volgens coöperatieve leerstrategieën. Coöperatieve leerstrategieën halen voordeel uit de diversiteit van de groep.

4 **1.14 De leerkracht kan omgaan met diversiteit in de leergroep.**

Door middel van coöperatieve leerstrategieën stimuleer ik het samen leren en vooral het samen reflecteren. De diversiteit van de groep is een meerwaarde bij groepswork. Met coöperatieve leerstrategieën benutte ik die meerwaarde en stimuleerde ik het peer tutoren en evalueren. Ik stelde vast dat dit automatisch gebeurt bij een goed doordachte groepsamenstelling. Bovendien reikte ik met mijn toolbox (p.45) vrijblijvend hulpmiddelen aan.

5 **3.3 De leerkracht kan het eigen vormingsaanbod situeren en integreren in het geheel van het onderwijsaanbod met het oog op de begeleiding en oriëntering van de leerlingen.**

In mijn werkvorm 'Project Komen Eten!' (p.162) reikte ik ideeën aan om vakoverschrijdend te werken met leerplandoelstellingen van PAV, Muzikale Opvoeding en Engels. Daarnaast liet ik me inspireren door vzw SODA (p.20), de missing-link met de werkgever. Het SODA-attest (p.170) past volledig in de lijn van competentieontwikkeling van de eerste algemene doelstelling maar vooral ook de negende algemene doelstelling: Oriënteren op beroepen binnen directe en indirecte zorg en studiekeuze, van het leerplan Verzorging-Voeding.

6 **5.1 De leerkracht kan vernieuwende elementen en resultaten van onderwijsontwikkelingswerk aanwenden en aanbrengen.**

In het eerste deel van dit werk onderzoek ik wat het M-decreet binnen het vakgebied Personenzorg betekent. Vervolgens werkte ik in deel twee, volgens de principes van universeel ontwerp, werkvormen uit die leerlingen telkens een niveau hoger in hun beheersing van de inhoud brengen. Hierbij zag ik de taxonomie van Bloom als een hulpmiddel of zelfs een maatregel om de leerlingen te begeleiden in het bereiken van hun doelen.

Bijlagen

1 Zorgvraag- en talentanalyse

Analyse van de zorgvragen van Spes Nostra (derde middelbaar, tweede graad BSO Verzorging-Voeding)

Kenmerken van de verschillende zorgvragen

Leer-of ontwikkelingsstoornis	Geheugen en automatisering	Inzicht	Waarnemen en aandacht	Verbale VH	Motorische VH	Sociale aspect	Orde en structuur	Oriëntatie in tijd en ruimte
DCD = Developmental Coordination Disorder	Problemen met onthouden van losse op zzz staande gegevens, problemen met complexe opdrachten, afspraken en spullen vergeten.	Weinig inzicht door moeite met abstract denken. Leggen geen verband tussen handeling en resultaat. Moeite met inzicht in visuele constructies, zwak in driedimensionaal voorstellen.	Bewegingsonrust waardoor concentratieproblemen. Verhoogde afleidbaarheid	Moeite met praten, ordenen van zinnen. Moeite met articulatie, lettervolgorde.	Beperkt in zowel fijne als grove motoriek. Weinig evenwicht. - eten met mes en vork? - schrijven? - veters strikken? - tanden poetsen? Problemen om bewegingen te coördineren. DCD is een verzamelnaam voor een aantal kenmerken	Negatief zelfbeeld, faalangst, uitgesloten bij spel en sport, Sociaal isolement, clownesk of agressief gedrag, worden dikwijls gepest. Onvolwassen gedrag, overdreven emoties.	Tijd nodig om na te denken, om zinnen te ordenen. Moeilijk plannen, slordige/onvolledige agenda	Door gebrek aan inzicht ook weinig oriëntatievermogen. Moeilijk klok lezen, zwak gevoel voor tijd en ordening, weg vinden, begrippen L en R, boven, onder, ...

					van (licht) gestoorde motorische functies, zoals een lage spierspanning, een grote bewegings-onrust, coördinatie-problemen of problemen met fijnmotorische vaardigheden.			
Dysorthografie = spellingstoornis	gebrekkige automatisatie van de spellingsregels	Visuele inzichtelijke stoornis	Concentratieproblemen, verhoogde afleidbaarheid, vergeetachtigheid/verstrooidheid	Spelling blijft moeilijk, correct schrijven vergt een grote inspanning	Moeizaam en moeilijk leesbaar geschrift, Onhandig.	Weinig zelfvertrouwen, emotionele of sociale problemen, gedragsproblemen	Taken vergeten, agenda onvolledig ingevuld, moeilijk orde houden, allerlei zaken verliezen.	Moeilijk klok lezen, zwak gevoel voor tijd en ordening in tijd, weg vinden, begrip van L en R, voor, na, boven, onder
Dyslexie = Blijvende moeilijkheid met lezen en spelling	Problemen onthouden van losse op zz staande gegevens, problemen met complexe opdrachten, afspraken en spullen vergeten.			Lezen op een radende manier.				
Dyscalculie = Blijvende moeilijkheden	Moeite met splitsingen en tafels, cijfers	Problemen met onderdelen waarbij		Cijfers niet correct lezen en schrijven,	Motorische onhandigheid (bv lat,	Tijdens spel moeilijkheden om de stand	Moeite met de volgorde van stappen bij	De klok niet vlot leren lezen,

met rekenen en wiskunde op vlak van automatiseren (geheugen-dyscalculie), vaardigheden en technieken (procedurale dyscalculie), problemen met visuo-spatiële deeltaken van het rekenen (visuo-motorische dyscalculie)	niet correct lezen en schrijven, talrijke rekenfouten, traag rekenen bij eenvoudige bewerkingen. Rekenstrategieën worden moeilijk toegepast.	ruimtelijk inzicht nodig is (meetkunde), vooral steunen op geheugen, nieuwe inzichten enkel door veel oefenen verwerven. Problemen van korte termijn-geheugen.		geen verband zien tussen woord en beeld (grafiek niet kunnen lezen), onnauwkeurig noteren.	passer), onnauwkeurig technisch tekenen.	bij te houden, vergeten wie aan de beurt is.	berekeningen, reken-procedures verwarren. Moeite met plannen en volgorde bepalen.	problemen met onderdelen waarbij ruimtelijk inzicht nodig is. Moeilijkheden met abstracte gegeven van tijd.
Motorische problemen				Kan een invloed hebben op het spreken.	Impact op fijne en grove motoriek.			

Talenten van de zorgvragen

Leerstoornis	Talent
DCD	<ul style="list-style-type: none"> • Uitstekend lange termijngeheugen als het gaat om ervaringen; • Vlot taalgebruik, goede woordenschat; • Enorme veerkracht en doorzettingsvermogen; • Inlevingsvermogen; • De eersten die op de computer hun weg vinden; • Bijzonder creatief in het vinden van oplossingen of uitwegen.
Dysorthografie	Idem dyslexie.
Dyslexie	Geheugen: <ul style="list-style-type: none"> • Uitstekend lange termijngeheugen van ervaringen, locaties en gezichten. Creatief problemen oplossen:

	<ul style="list-style-type: none"> • Meerdere aspecten van een probleem tegelijk zien; • Levendige verbeelding; • Creatief bedenken van oplossingen; • Aanleg voor kunst, drama, muziek, sport, verhalen vertellen, verkopen, zaken doen, ontwerpen, bouw of techniek. <p>Visueel-analytische vaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Snel zien hoe iets is opgebouwd, in elkaar zit; • Een groot geheel gemakkelijk opsplitsen in de delen waaruit het opgebouwd is. <p>Ruimtelijke vaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sterk in driedimensionaal denken (een voorwerp in hun hoofd langs alle kanten bekijken). <p>Sociale vaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begrip voor problemen van anderen; • Groot doorzettingsvermogen.
Dyscalculie	<ul style="list-style-type: none"> • Opvallend sterk logisch inzicht en sterk redeneervermogen; • Opvallend sterk ruimtelijk en driedimensionaal inzicht; • Goed onthouden van splitsingen en tafels; • Opvallend sterk auditief en verbaal geheugen voor cijfers en rijtjes en dus goed in hoofdrekenen en tafels; • Uitgesproken interesse voor cijfermateriaal als data en technische gegevens; • Uitgesproken kunstzinnig en/of creatief; • Muzikale aanleg (absoluut gehoor).

STICORDI-aanpak van de zorgvragen

Leerstoornis	Accepteren	Stimuleren/begeleiden	Compenseren	Dispenseren
DCD (dyspraxie)	<ul style="list-style-type: none"> Aanvaard dat II probleem heeft, Toon begrip, Laat voelen dat je gelooft in de II. 	<ul style="list-style-type: none"> Motiveer, leg nadruk op talenten, Structureer de leerstof en het leergedrag, Leer kernwoorden markeren, Vat hoofdzaken samen, Gebruik heldere taal, Geef duidelijke opdrachten, Leer de II hulp vragen, Controleer agenda, Zorg dat enkel het nodige op de bank/werktafel ligt, Geef instructies in deelstappen, Niet alleen voortonen maar ook samen doen, Voorzie uitgeschreven opdrachten om schrijfwerk te beperken, Lees vragen voor, Geef de II voldoende tijd om na te denken, zinnen te ordenen, Laat de II geen nieuwe concepten bedenken, laat hem kiezen uit een aantal voorbeelden. 	<ul style="list-style-type: none"> Sta hulpmiddelen toe die zelfredzaamheid verhogen (laptop, rekenmachine, strategiekaarten), Laat lineaal gebruiken met een handgrip, Gebruik ruitjespapier (makkelijker onder elkaar schrijven van cijfers), Leer tekstverwerking en spellingcontrole gebruiken, Geef meer tijd bij taken en toetsen (min.30%), Bied schema's en geheugensteuntjes aan, Bied instructie stap voor stap aan. Geef praktijkopdrachten (strijken/recepturen) op voorhand mee naar huis zodat de II kan oefenen. 	<ul style="list-style-type: none"> Geef vrijstelling van bepaalde eisen (bv spellingfouten), Laat minder oefeningen maken, Vervangingsopdracht voor sportactiviteiten (laat II aankondigen i.p.v. mee te dansen).
Dysorthografie	<ul style="list-style-type: none"> Aanmoedigen, complimenten geven, Aanvaarden dat de II een probleem heeft, Laat voelen dat je gelooft in de II. 	<ul style="list-style-type: none"> Motiveer, Structureer. 	<ul style="list-style-type: none"> Sta hulpmiddelen toe die zelfredzaamheid verhogen. 	<ul style="list-style-type: none"> Geef vrijstelling van bepaalde spellingeisen.
Dyslexie		<ul style="list-style-type: none"> Motiveer, leg nadruk op talenten, Structureer de leerstof en het leergedrag, Leer kernwoorden markeren, Vat hoofdzaken samen, Gebruik heldere taal, Geef duidelijke opdrachten, 	<ul style="list-style-type: none"> Sta hulpmiddelen toe die zelfredzaamheid verhogen (laptop, rekenmachine, strategiekaarten), Stimuleer gebruik van software en overhoorprogramma's, Woordenboeken op cd-rom gebruiken, 	<ul style="list-style-type: none"> Geef vrijstelling van bepaalde spellingeisen, Laat minder oefeningen maken.

		<ul style="list-style-type: none"> • Varieer in visuele, motorische en auditieve aanbieding, • Pre-teaching, • Leer de II hulp vragen, • Controleer regelmatig agenda, • Gebruik overzichtelijke teksten (contrast, lettertype, interlinie, besluit bovenaan en op een pagina), • Stimuleer herhalen, • Gebruik bij woorden en teksten afbeeldingen of tekeningen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leer werken met tekstverwerking en spellingcontrole, • Geef meer tijd bij toetsen (min.30%), • Lees opdrachten voor, overhoor mondeling, • Bied schema's en geheugensteuntjes aan, • Bied instructie stap voor stap aan, • Gebruik ingesproken boeken. 	
Dyscalculie		<ul style="list-style-type: none"> • Geef opgaven op papier (dus niet alleen dicteren of op bord schrijven), • Laat de II tussenuitkomsten noteren, evtl op kladblad, • Stuur de aandacht in de goede richting, • Geef meer tijd bij toetsen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leer de II gebruik maken van zijn sterke kanten, • Ondervraag mondeling, • Laat steeds een rekenmachine gebruiken bij bewerkingen, • Geef fiches met formules en tafels, • Leer oplossingschema's gebruiken, • Laat een meetkundige constructie mondeling toelichten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stel II vrij van hoofdrekenen.
<p>Bronnen: CLB-project Leerzorg (2004), <i>Eerste hulp bij leerstoornissen en problemen met leren</i>, Kessel-Lo: vzw Die-'s-lekti-kus, p. 169-189. Gedragsproblemen in de klas, <i>DCD</i>, Internet, 2015-10-08 (http://gedragsproblemenindeklas.nl/gedrags-en-ontwikkelingsstoornissen/dcd/) Bachelorproef: Vyncke, E. (2011), <i>Ieder zijn eigen stijl</i>, p.19-20.</p>				

2 Klasse over differentiatie

“Wie goed wil lesgeven, differentieert”

“Een klas vol identieke leerlingen bestaat niet. Elke leerling is anders”, zegt prof. dr. Katrien Struyven (VUB). “Als je inspeelt op die verschillen in talenten, taal, interesses of leerprofielen, prikkel je de leerprocessen van

je leerlingen en leren ze krachtiger. Dat is differentiëren. Niet altijd makkelijk, maar het kan in alle klassen. En de Vlaamse leraar doet dat al.” Struyven ontkracht acht mythes over differentiëren.

1

DIFFERENTIËREN MOET ALLEEN VOOR DE STERKSTE EN ZWAKSTE LEERLINGEN.

“Je biedt elke leerling de beste kansen aan om te leren. **Je differentieert dus voor alle leerlingen.** Spreek trouwens niet over ‘sterke’ of ‘zwakke’ leerlingen, of over het ‘niveau’ van je leerlingen. Wel over hun ‘leerstatus’. Waar een leerling staat in zijn leerproces is per definitie een momentopname. Die leerstatus kan veranderen.”

“Afhankelijk van de leraar of de leerinhouden vindt een leerling wiskunde het ene jaar erg boeiend, en het andere jaar moeilijk. Ik deed enorm graag wiskunde. **Ik was een crack in algebra, maar in meetkunde was ik een ramp.** Dus zelfs binnen een vak kan je zowel een top- als een matige leerling zijn. Als een leerling in het Frans is opgevoed, heeft hij voorkennis, waardoor zijn leerstatus verschilt van die van andere leerlingen.”

2

AF EN TOE DIFFERENTIËREN IS MEER DAN GENOEG.

“Als je goed wil lesgeven, kan je niet anders dan differentiëren. Speel in op de interesses van je leerlingen, weet waar ze mee bezig zijn, dan zijn ze meer gemotiveerd om te leren. En ga uit van de verschillende leerprofielen van je leerlingen. **Elke leerling leert op zijn eigen, unieke manier.** Als ze het moeilijk hebben in de lessen, kijk dan of je methodiek wel past bij de manier waarop zij goed, graag, efficiënt leren.”

“Als een leerling altijd frontaal les krijgt, terwijl hij net het best leert door in interactie te gaan met anderen, door zelfstandig dingen te gaan uitzoeken, komt hij niet aan zijn trekken in de klas. **Hoe vaak haken schoolmoeë leerlingen niet af omdat de lessen niet aangepast zijn aan hun interesses, leerstatus en leerprofiel?**”

3

ALLEEN SLIMME LEERLINGEN MAKEN VEEL VOORUITGANG.

“Als leraar maak je mee het verschil voor de prestaties van je leerlingen. Elke leerling kan groeien en zich ontwikkelen. Een leerling boekt vooral leersuccessen omdat hij zich wil inspannen en engageren. Intelligentie is minder doorslaggevend. **Het enige wat je als leraar honderd procent zeker weet als je iets hebt uitgelegd is: ik heb het gezegd.** Maar je weet niet of je leerlingen het begrepen hebben.”

“Toets dus continu af of je leerlingen mee zijn, wat ze met de kennis doen, welke ideeën of misvattingen ze meenemen. Je zoekt ingangspoorten om het leren bij de leerling op gang te krijgen. **Je prikkelt hem, zodat hij beslist: daarover wil ik meer weten.** Zo wordt hij eigenaar van zijn leerproces. En de extra prikkels om te leren geef je door te differentiëren.”

4

ALS JE DIFFERENTIEERT, MOET JE IEDERE LEERLING INDIVIDUEEL BEGELEIDEN IN DE LES.

“Binnenklasdifferentiatie zet in op ‘routes op maat’ van leerlingen. Dat betekent niet dat je leerlingen individueel lesgeeft, je blijft werken met een klasgroep. **Maar wel dat je extra hulp of ondersteunende materialen aanbiedt.** Dat je varieert in taken en didactische werkvormen. En dat je leerlingen inspraak en keuzevrijheid krijgen over die taken.”

“Maar iedereen in de klas werkt wel aan dezelfde doelstelling: **start together, finish together.** Het is perfect mogelijk dat de ene groep slechts het basisniveau haalt, en de andere daar gesofisticeerde dingen mee doet. Belangrijk is dat iedereen tot leren komt. Op het einde van de les of lessenreeks komt de klas terug samen en kunnen je leerlingen bespreken wat ze geleerd hebben.”

Wie is Barbara Axters?

- schoolmoe in haar laatste jaren secundair
- diploma regentaat Nederlands-godsdienst
- tien jaar docent aan de Arteveldehogeschool
- masterdiploma Taal- en Letterkunde Nederlands-Spaans
- leraar Nederlands in 5 en 6 tso
- vanaf 1 september voltijds pedagogisch begeleider

leesschema's. Daarmee kunnen leerlingen meer of minder ondersteuning vragen. Geef ik dan minder punten als ze een leesschema gebruiken? Nee. Want zo schaven leerlingen zichzelf bij. Leren ze écht. En cijfers zijn maar cijfers. Belangrijk is dat ze de basisdoelstellingen halen."

Basisonderwijs vs. secundair

"Hoe het komt dat differentiëren zo moeilijk doordringt in het secundair onderwijs? In het lager onderwijs zijn leraren veel breder opgeleid. Wat je bij de ene docent leert, neem je veel vlugger mee naar het volgende vak. Bovendien ben je in het lager onderwijs niet gebonden aan de lessen. En kan je veel makkelijker je deuren openzetten en samen met je collega voor de verzamelde klassen gaan staan. Ook de infrastructuur van de scholen werkt differentiatie tegen. Ik heb het geluk dat ik in de nok van het dak van de school zit, in een zeer oude klas. Maar wel met een deur naar het computerlokaal en een traphal waar mijn leerlingen niemand storen. Mijn leerlingen die zich tijdens een leesopdracht moeilijk kunnen concentreren of op eigen tempo willen lezen, vinden daar een rustig plekje."

"Natuurlijk loopt je les
gigantisch in de soep als je
voor de allereerste keer echt
differentieert"

Chaos in de klas

"Zorgt differentiatie voor chaos? Natuurlijk draait je les in de soep als je voor de allereerste keer echt differentieert. Je hebt organisatietalent nodig. Je moet in je hoofd heel goed weten welke leerling wat doet op welk moment, om te zien of hij zijn doelstellingen bereikt. Maar het is niet erg als je even de controle verliest. Een les hoeft niet van de eerste keer perfect te zijn, je leert al doende. En het is niet omdat er veel lawaai is in je klas, dat je geen gezag hebt. Ook bij mij gaat het er vaak luid aan toe. Sommige collega's zitten liever niet in het lokaal naast het mijne (lacht). Maar de leerlingen zijn nu eenmaal de baas over hun eigen leren. Ze komen me wel halen als ze me nodig hebben. Het belangrijkste is: als ze maar leren."

De leerlingen van Geert Daenink kijken eerst samen naar Karrewiet en volgen dan hun eigen traject.

“Ik snap de koudwatervrees in het gewoon onderwijs”

Omgaan met verschillen, dat zijn ze in het buitengewoon onderwijs gewend. Differentiëren is er een must. “Maar ook bij ons groeit de nood om te differentiëren nog. Onze leerlingen hebben steeds diversere achtergronden, diagnoses en interesses”, stellen leraren Geert en Joris vast.

Geert: “Vroeger maakten we een anti-klas, een klas voor ADHD-leerlingen ... Vandaag zijn de problematieken veel complexer. Op cognitief vlak hielden we in het verleden binnen een groep vast aan één niveau en wilden we *en bloc* vorderingen maken. Maar zowel de ‘tragere’ als de ‘snellere’ leerlingen raken op die manier gefrustreerd. Nu kijken we hoe elk kind individueel vooruitgang boekt. Na het gemeenschappelijke Karrewiet-moment, volgen mijn leerlingen elk hun eigen traject. Zo zijn er die voor rekenen naar een andere leraar gaan omdat ze daarvoor op een ander niveau zitten.”

Joris: “Op het moment dat ze weer samenkomen, worden de verschillen binnen de klas groter. Maar daar is niets mis mee. Je kan aan *peer tutoring* doen, waarbij klasgenoten leren van en aan elkaar. Leerlingen kunnen met hun eigen sterktes elkaars zwakke punten compenseren. Zo had ik een paar jaar geleden twee leerlingen: de ene was heel sterk in technisch lezen, maar begreep teksten niet goed. De andere had zware dyslexie, maar had veel inzicht. Ze werkten perfect samen: de ene las de tekst voor, en de andere loste de begripsvragen op. Zo iets kan je niet voorspellen. Differentiëren is dus ook vaak improviseren.”

Geert: "Differentiëren zit 'm vooral in de verschillende aanpak van leerlingen. Niet iedereen is gelijk voor de wet. Er zijn uiteraard een aantal basisregels voor iedereen, maar bij het begin van het schooljaar vullen we een gedragslijst in voor elke leerling met noden, doelen en aanpak. Een kind met ADHD moet je niet elke keer als hij op zijn stoel zit te wippen een waarschuwing geven. Om te differentiëren, moet je dus je leerlingen niet alleen erg goed kennen, je moet ook weten hoe je iemand met een bepaald gedrag kan aanpakken. Al is er geen toverformule."

Uit comfortzone door M-decreet

Joris: "Ik snap de koudwatervrees in het gewoon onderwijs met de komst van het M-decreet. Leraren zullen meer uit hun comfortzone moeten treden. Vaststellen dat ze de methodes waar ze zich goed bij voelden niet altijd meer kunnen toepassen. Natuurlijk ervaren wij in het buitengewoon onderwijs niet die 'schoolse prestatiedruk' die daar nog bovenop komt, waarbij elke leerling op het einde van het schooljaar wél dezelfde eindtermen moet halen."

Geert: "Ik denk dat in het gewoon onderwijs de bereidheid om te differentiëren voor kinderen die het cognitief wat minder of net beter doen, nu al groot is, maar dat het moeilijker ligt wanneer het gaat om kinderen met gedragsproblemen, die je raken als mens en impact hebben op de klas. Dat zien we bij kinderen die bij ons vertrekken naar het gewoon onderwijs: het schoolse lukt wel, maar de gedragsregels volgen en meedraaien in een groep verlopen moeilijker. Dat welbevinden is nochtans de basis om tot leren te komen."

"Differentiëren is niet louter leerlingen individueel laten werken, want kinderen zijn in se sociale wezens"

Joris: "Al zit het soms ook in kleine dingen, die geen extra tijd vragen, maar meer een reflex zijn die je moet aankweken. Zo zit wie gedragsmoeilijkheden heeft, vaak in een lagere socio-emotionele ontwikkelingsfase. Dan moet je veel nabijer zijn, die leerling vooraan bij jou in de rij laten staan, geen zeven opdrachten tegelijk geven ... Leraren moeten vooral samen op zoek naar de goede aanpak. De deuren opengooien om bij elkaar nieuwe dingen te ontdekken. Directies moeten dat meer aanmoedigen."

Wie is Joris Van de Velde? (links)

- de Vinderij Lokeren, BuBao type 3 (gedrags- en emotionele problemen) en type 9 (ASS)
- leraar in de oudste projectklas (11-, 12-, 13-jarigen), voor leerlingen die cognitief, emotioneel of gedragsmatig niet in basiswerking functioneren.
- klas met zeven leerlingen

Wie is Geert Daeninck? (rechts)

- de Vinderij Lokeren, BuBao type 3 (gedrags- en emotionele problemen) en type 9 (ASS)
- leraar in de basiswerking, hoogste pedagogische eenheid (11-, 12-, 13-jarigen)
- klas met negen leerlingen

Zorg altijd voor een plan B

Joris: "En toch kan je met differentiëren in je klas meteen beginnen. Een tip: ga eerst op zoek naar wat je aan de hele klas wil aanbieden. Differentiëren is niet louter leerlingen individueel laten werken, want kinderen zijn in se sociale wezens. Ze moeten ook leren omgaan met sterktes en zwaktes van zichzelf en anderen. Je kan dus een klassikaal aanbod behouden, en zelfs doceren, maar daarnaast bied je contractwerk, hoekenwerk, peer tutoring ... volgens niveaueen interesseverschillen."

Geert: "Begin met 'makkelijkere' werkvormen waar je je veilig bij voelt: maak bijvoorbeeld verschillende soorten bundeltjes op basis van ieders noden. Begin de les ook niet altijd met de gemeenschappelijke oefeningen. De sterkere leerlingen zijn daar meestal na drie vierde van de les al mee klaar, en krijgen dan de kans om iets leuks te doen, terwijl de tragere leerlingen daar nooit toe komen. En zorg altijd voor een plan B. Koste wat kost die les willen afwerken zoals je ze voorbereid had, leidt alleen maar tot frustraties. Heb het lef om ermee te stoppen als het niet werkt."

3 Differentiatiebingo

Speel de differentiatiebingo

KLASSE
KLASSEBE

- 1 Wandel door de vergaderruimte.
- 2 Spreek je collega's individueel aan. Vraag hoe zij differentiëren. Doe dat aan de hand van de stellingen in deze bingo. Voorbeeld: "Geef jij gerichte, individuele feedback aan je leerlingen?"
- 3 Als je een collega hebt gevonden die voldoet aan vier stellingen op een rij (horizontaal, verticaal of diagonaal) roep je luid 'bingo' en win je het spel.

BINGO!

Hoe differentieer jij in de klas?

<p>Leerlingen mogen fungeren als hulpleraar of als leerling-coach.</p>	<p>Ik laat leerlingen die makkelijk(er) leren uitdagender extra oefeningen maken.</p>	<p>Vóór de les geef ik korte instructie-momenten aan leerlingen die het moeilijker hebben.</p>	<p>Ik sluit mijn lessen aan op de leefwereld van mijn leerlingen.</p>
<p>Ik geef gerichte, individuele feedback aan mijn leerlingen.</p>	<p>Ik geef sommige leerlingen meer uitleg. De anderen gaan zelfstandig aan de slag.</p>	<p>Ik laat mijn leerlingen nu eens aan de pc werken, dan weer met pen en papier.</p>	<p>Ik laat mijn leerlingen soms in groep werken waarbij ze specifieke rollen opnemen.</p>
<p>Ik doe aan contractwerk: mijn leerlingen krijgen een timing voorgesteld, waarbinnen ze het traject moeten afleggen.</p>	<p>Ik laat mijn leerlingen soms kieszen tussen twee of meer taken.</p>	<p>Ik maak duidelijk het verschil tussen basis- en uitbreidingsvaardigheden.</p>	<p>Ik vertrek vanuit de gewenste resultaten: wat moeten de leerlingen bereiken?</p>
<p>Ik maak ruimte voor een babbel met mijn leerlingen vóór, tijdens en na de les.</p>	<p>Ik laat mijn leerlingen hulpbronnen gebruiken zoals correctiesleutels of een woordenboek.</p>	<p>Ik onderhoud een goeie communicatie met de ouders.</p>	<p>Tijdens een grotere opdracht las ik een tussentijds evaluatie-moment en feedback in.</p>

4 Een koekje van eigen deeg?

Een koekje van eigen deeg?

Beste leerkrachten

Dit jaar maak ik een bachelorproef rond differentiatie in het vakgebied Personenzorg. Nu het nieuwe M-decreet in voege is, draait alles plots rond differentiatie.

Hoe meer ik me informeer over differentiatie, hoe meer ik vaststel dat veel zaken reeds toegepast worden binnen ons vakgebied. Dat verklaart dan ook de titel 'Een koekje van eigen deeg?'.
Met deze vragenlijst wil ik nagaan hoe u differentiatie toepast. Ik wil graag leren van de experts.

Bedankt om even de tijd te nemen voor deze enquête. Als het even mogelijk is, had ik graag uw antwoorden voor eind januari 2016 ontvangen.

Met vriendelijke groeten

Kim Deruddere

Kim Deruddere
Vives-studente
3 OAR

***Vereist**

Hoe sluit u uw lessen aan op de leefwereld van uw leerlingen? *

- Bij de start van het schooljaar, ga ik met de leerlingen in gesprek en kom ik hun interesses te weten.
- Ik laat de leerlingen opdrachten kiezen.
- Ik heb aandacht voor de actualiteit.
- Ik maak tijd voor een babbel met de leerlingen.
- Anders:

Met welke verschillen tussen leerlingen moet u vooral rekening houden? *

- tempoverschillen
- niveauverschillen
- leerstijlverschillen
- interesseverschillen
- Anders:

Welke zorg- of hulpvragen heeft u in uw klassen? *

Welke STICORDI-maatregelen past u toe in uw lessen? *

Hoe differentieert u? *

- Ik differentieer mijn instructies (voorinstructie - klassikale instructie - verlengde instructie).
- Ik laat het gebruik van hulpmiddelen toe.
- De leerlingen kunnen opdrachten kiezen.
- De leerlingen coachen elkaar.
- Ik maak een duidelijk verschil tussen basiskennis en uitbreidingskennis.
- Ik doe aan contractwerk.
- Ik kies geschikte werkvormen.
- Anders:

Wat is uw favoriete didactische werkvorm en waarom? *

Wat is de favoriete werkvorm van uw leerlingen en waarom? *

Wie kiest de groepsindeling? *

- Dat doen de leerlingen zelf.
- Dat doe ik zelf.
- Anders:

Hoe differentieert u bij de evaluaties? *

- Ik geef gerichte, individuele feedback aan de leerlingen.
- De leerlingen evalueren zichzelf.
- De leerlingen evalueren elkaar.
- Ik houd rekening met sticordi-maatregelen bij de evaluaties.
- Anders:

Heeft u nog een belangrijke tip of opmerking?

Verzenden

100%: je bent klaar.

Verzend nooit wachtwoorden via Google Formulieren.

Mogelijk gemaakt door
 Google Forms

Deze inhoud is niet gemaakt of goedgekeurd door Google.
[Misbruik rapporteren](#) - [Servicevoorwaarden](#) - [Aanvullende voorwaarden](#)

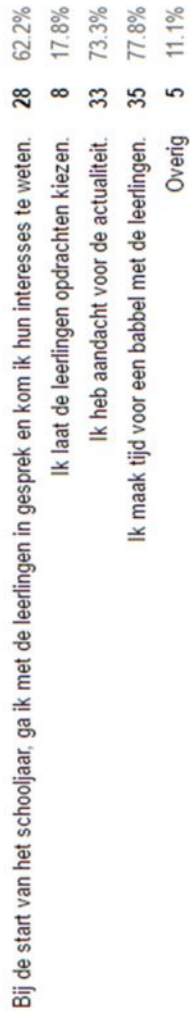

45 reacties

Alle reacties weergeven [Analyse publiceren](#)

Overzicht

Hoe sluit u uw lessen aan op de leefwereld van uw leerlingen?

Met welke verschillen tussen leerlingen moet u vooral rekening houden?

Welke zorg- of hulpvragen heeft u in uw klassen?

Leerlingen met ADHD, leerling met DCD, leerlingen met dysorthografie, leerlingen met dyslexie, leerlingen met dyscalculie Grote groepen, de ruimte is te klein om de lessen LIZ te laten doorgaan.
Hoe kan je leerlingen in een kookles differentiëren? Opdracht is vb 'wokken', hoe kan je dit aanpassen voor Iln met een trager tempo?
ASS, dyslexie, Iln die moeilijk leren
Is extra ondersteuning mogelijk?
Leerlingen met dyslexie, dyscalculie, ADHD, ADD...
slechtzindigen, anderstaligen, slechthorenden, hartproblemen
Adhd, dyslexie, add

Welke STICORDI-maatregelen past u toe in uw lessen?

toepassen in het BSU peer-evaluatie
stimulerende, remediërende en compenserende maatregelen
PPT maken van theoretische lessen zodat de leerlinge inzicht krijgt in de structuur van de theorie. Leerlinge zit steeds vooraan in de klas. Duiding naar de leerlinge toe waarom ik iets extra doe voor haar zodat ze begrijpt dat dit geen kritiek is maar steun. Inhoudstafel en kennisfiche per cursusdeel meegeven. Bij opdrachten in de klas extra bij de leerlinge langsgaan om te zien of zij extra begeleiding nodig heeft.
Concrete feedback geven na een opdracht of praktijkopdracht. De Iln positief bevestigen om hun zelfbeeld te vergroten. De leerlingen krijgen de kans om hun samenvatting van hun cursus in te dienen om feedback te krijgen.
computer in de klas (schrijfmotoriek beperkt) spellingskaart laten gebruiken tijdens toetsen en proefwerken (dyslexie) vaak bij de les betrekken - plaats in de klas waarbij snel oogcontact met leraar kan gelegd worden, zodat ze de aandacht bij de les houden (ADD) buddy naast leerling om te helpen indien leerling niet weet wat hij waar moet noteren. extra inhaallessen - leren-lerentips inoefenen in remedieringsles
Toetsen ruim op voorhand plannen in afspraak met de Iln. Toetsen zelf laten verbeteren en belonen als ze dit deden. Leerlingen die meer tijd nodig hebben krijgen eerst hun toets. Openboektoets van sommige delen. Puntenverdeling op de

Hoe differentieert u?

Wat is uw favoriete didactische werkvorm en waarom?

Het lokaal laat niet toe om gelijktijdig met alle leerlingen aan eenzelfde opdracht te werken. Meestal wordt er in 2 groepen gewerkt en hierbij een opdracht omtrent limenzorg / en een opdracht interieurzorg. Daarbij krijgen de lln ook een schriftelijke opdracht om te verwerken.

voor theorie: groepswork per 2 of 3 waar leerlingen zelf leerstofonderdelen mogen opzoeken op websites aangegeven door de leraar praktijk koken: video bereiding bekijken klassikaal. kort nabespreken en dan aan de slag met individuele begeleiding waar nodig is

Groepswork : veel mogelijkheden in samenstellen groepen. Je kunt ondersteunen cfr individuele noden.

Ondervisleergesprek Leren door ervaren - doen

Varieer zoveel mogelijk: instapvragen of stellingen bespreken als aanloop (inductief), film als illustratie, kringgesprek, groepswork, carousel met vragen, opdrachten verspreiden over klaslokaal zodat lln een moeten rondlopen om deze op te

In een milieusnel avontuurfantoom

Wat is de favoriete werkvorm van uw leerlingen en waarom?

aan ik niet te dringen, de klassen uit jaar vragen eigenlijk gewoon doceren anders is niet te activeren.....

Hebben graag actieve werkvormen bv een spel

Ik denk dat ze ook voor de werkvormen hierboven zouden kiezen. :)

Kahootquizjes hebben ze graag als er maar afwisseling in zit is het goed

Naar voor komen aan het bord om een mindmap aan te vullen.

Praktische uitvoeringen

/

7elfde Voelen zich sterker wanneer ze in kleine groepjes kunnen werken

Wie kiest de groepsindeling?

Dat doen de leerlingen zelf. 6 13.3%

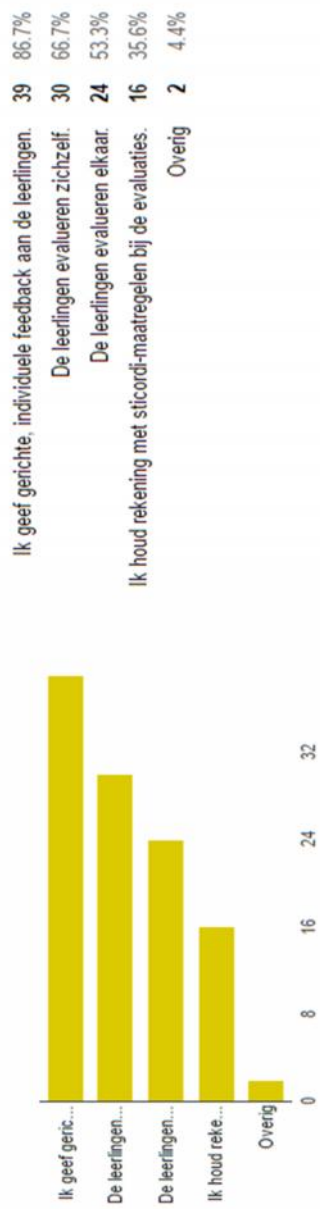
Dat doe ik zelf. 15 33.3%

Overig 24 53.3%

Hoe differentieert u bij de evaluaties?

Heeft u nog een belangrijke tip of opmerking?

Het is niet altijd haalbaar om met alle factoren rekening te houden tijdens de lessen, zoals hierboven vermeld of aangevinkt. Wellicht zal je veel kunnen opnemen uit de observatie van 3VV. Tot binnenkort, Vriendelijke groeten, M. Soete

/

Nee, niet echt

Bij "Wie kiest de groepsindeling": afhankelijk van de opdracht mogen de lln zelf kiezen, bij andere opdrachten kan ik de groepsindeling maken en nog bij anderen kan het toeval meespelen (vb. name picker of nummerjjes trekken) Vriendelijke groet.

5 Kijkwijzer lesobservaties

Kijkwijzer lesobservatie

School:

Leerkracht:.....

Klas:

Aantal leerlingen (jongens vs meisjes):

Lesinhoud:

Lesdoelen:.....

<p>Lesopbouw</p> <ul style="list-style-type: none"> • Start: energizer? Link met vorige les, inspelen op voorkennis/leefwereld/interesses? • Overgang naar essentie • Instructie (individueel/gedifferentieerd) <ul style="list-style-type: none"> ○ Voorinstructie? ○ Verlengde instructie? ○ Aparte instructietafel? • Overgang tussen verschillende lesmomenten 	
<p>Didactisch materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat wordt gebruikt? • Wat is beschikbaar? • Bereikte ondersteuning? 	
<p>Bordschema</p>	
<p>Klasopstelling</p>	
<p>Integratie ICT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat gebruikt de leerkracht? • Wat zijn de mogelijkheden? 	
<p>Werkboeken of andere gebruikte bronnen</p>	
<p>Didactische werkvormen en principes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke (activerende) werkvormen worden er gebruikt? • Wanneer wordt er veranderd? • Aanschouwelijk? • Herhalingsfases? 	

<ul style="list-style-type: none"> • Link met voorkennis? • Inspelen op interesse? Hoe wordt de motivatie verhoogd? • Differentiatie? <ul style="list-style-type: none"> ○ Tempo ○ Niveau ○ Interesse/inhoud ○ Materiaal (stappenplan) ○ Begeleiding ○ Instructie (voorinstructie/verlengde instructie) ○ Peer teaching ○ Verdieping/verbreding ○ Evaluatie • Groepering? Individueel werken/duo/groepswerk? <ul style="list-style-type: none"> ○ Homogeen/heterogeen? • Vraagstelling? <ul style="list-style-type: none"> ○ Soort vragen ○ Tijd om na te denken ○ Reactie op antwoorden/bekrachtiging 	
<p>Doelstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minimumdoelen vs differentiële doelen • Aansluiting bij LPD 	
<p>Evaluatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe controle doelstelling bereikt? • Mondelinge tussentijdse evaluatie? • Opdrachten en taken <ul style="list-style-type: none"> ○ Voortaken? • Foutenanalyse? 	
<p>Dynamisch-affectieve aspect</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welbevinden/motivatie • Werkhouding/concentratie/taakspanning • Interactie met elkaar en leerkracht 	
<p>Conflictoplossing</p>	
<p>Redelijke aanpassingen</p>	

6 Lesobservaties Spes Nostra

Kijkwijzer lesobservatie (23/11/2015)

School: O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra, Sint-Andries (Brugge).....

Leerkracht: mevrouw Maaïke Soete

Klas: 3VV1

Aantal leerlingen (jongens vs meisjes): 4 jongens en 10 meisjes.....

Lesinhoud: bedden verluchten/opmaken, evaluatie strijken beddengoed, afwerken opdracht

Lesdoelen: AD 1 en 2 gekoppeld aan AD 7 en 8.....

<p>Lesopbouw</p> <ul style="list-style-type: none"> • Start: energizer? Link met vorige les, inspelen op voorkennis/leefwereld/interesses? • Overgang naar essentie • Instructie (individueel/gedifferentieerd) <ul style="list-style-type: none"> ○ Voorinstructie? ○ Verlengde instructie? ○ Aparte instructietafel? • Overgang tussen verschillende lesmomenten 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Schriftelijke agenda aanvullen: info op stiftbord, 2 kleuren (blauw = vandaag, groen = mee te brengen volgende week). 2 Inleiding: taak volgende week, duiding mee te brengen materiaal – sfeer scheppen in huis. Polsen naar voorkennis: Welke kleuren zijn in? 3 Inleiding bedden opmaken: ppt met goede en minder goed foto's. LIn worden gevraagd bij welke foto hun bed 's morgens hoort. Alle leerlingen vertellen hun ochtendritueel rond het bed opmaken. Inductief worden de stappen verzameld. Leerkracht stuurt bij, vraagt door waar nodig. 4 Leerlingen tonen voor hoe zij hun bed opmaken in voorbeeldbed. Stappen worden herhaald. 5 Einde eerste lesuur – pauze. 6 Groep wordt opgesplitst. 7 leerlingen strijken beddengoed, 7 leerlingen werken aan hun opdrachtenbundel (hoekenwerk). <p>Groep 1:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Strijkgroep: zet strijkplank en strijkijzer klaar, vult strijkijzer, controle leerkracht. 2 Start strijk van kussensloop en beddenovertrek. Klassikale korte instructie (= herhaling van vorige les, nu strijken voor eindevaluatie). Stappenplan met foto's en evaluatiecriteria strijk op prikbord vooraan, dicht bij leerling met DCD. 3 Strijkgroep werkt zelfstandig. Leerkracht wijst op veilig werken. 4 Strijkgroep ruimt op, vult evaluatiefiche in, legt strijk en evaluatie voor aan leerkracht. 5 Strijkgroep werkt aan opdrachtbundel. <p>Groep 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Leerlingen werken verder aan hun bundel van vorige week. Er zijn 4 bundels waar telkens 3 of 4 leerlingen aan werken. Ze lezen individueel een tekst, vullen de vragenlijst aan, overleggen met de anderen in hun groepje of de antwoorden overeenstemmen, maken
---	--

	<p>een presentatie naar keuze om voor te stellen aan de groep.</p> <p>2 Groep wisselt na 1 lesuur met strijkgroep.</p>
<p>Didactisch materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat wordt gebruikt? • Wat is beschikbaar? • Bereikte ondersteuning? 	<p>Stiftbord, prikbord met stappenplan met foto's, beamer, PPT, internet</p> <p>Visuele en schematische ondersteuning voor leerlingen.</p>
<p>Bordschema</p> <p>In te vullen agenda: bedden verluchten/opmaken, eindevaluatie strijken beddenlakens, afwerken opdracht meebrengen volgende week: schaar, lat 30 cm, papier, inpakpapier, penseel</p>	
<p>Klasopstelling</p> <p>Keukenblokken met plaats voor 2 leerlingen. Lokaal met hoekenwerk (groepjes van 3 of 4 leerlingen aan een tafel)</p>	
<p>Integratie ICT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat gebruikt de leerkracht? • Wat zijn de mogelijkheden? 	<p>Beamer, PC, Internet</p> <p>Notebooks voor voorbereiding presentaties van de leerlingen.</p>
<p>Werkboeken of andere gebruikte bronnen</p> <p>Praktische gids voor huishoudkunde</p>	
<p>Didactische werkvormen en principes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke (activerende) werkvormen worden er gebruikt? • Wanneer wordt er veranderd? • Aanschouwelijk? • Herhalingsfases? • Link met voorkennis? • Inspelen op interesse? Hoe wordt de motivatie verhoogd? • Differentiatie? <ul style="list-style-type: none"> ○ Tempo ○ Niveau ○ Interesse/inhoud ○ Materiaal (stappenplan) ○ Begeleiding ○ Instructie (voorinstructie/verlengde instructie) ○ Peer teaching ○ Verdieping/verbreding ○ Evaluatie • Groepering? Individueel werken/duo/groepswerk? <ul style="list-style-type: none"> ○ Homogeen/heterogeen? • Vraagstelling? <ul style="list-style-type: none"> ○ Soort vragen ○ Tijd om na te denken ○ Reactie op antwoorden/bekrachtiging 	<p>Peer teaching/tutoring: Leerlingen krijgen het woord. Ze vertellen hun ochtendritueel en verzamelen zo inductief de stappen voor het verluchten en opmaken van bedden. Dit wordt gelinkt aan de te kennen inhoud. Dit valt onder dagelijks onderhoud.</p> <p>Leerlingen tonen voor hoe ze dat aanpakken. De link met de voorkennis wordt hier gelegd. De leerlingen zijn enorm gemotiveerd om hun verhaal te doen.</p> <p>De leerlingen tonen voor hoe ze dit doen. De leerkracht stuurt bij.</p> <p>De stappen worden klassikaal herhaald. Stappenplannen staan in het handboek. Dit wordt vermeld tijdens de les maar niet gecontroleerd.</p> <p>De les wordt stapsgewijs opgebouwd. Ik informeer, ik plan, ik voer uit, ik evalueer.</p> <p>Na pauze: 2 groepen: Strijkgroep = individueel werken voor eindevaluatie. Hoekenwerk: leerlingen werken per 3 of 4.</p> <p>Keuzedifferentiatie: leerlingen mogen zelf een presentatievorm kiezen. Ze hebben hiervoor een notebook ter beschikking.</p> <p>Tempodifferentiatie: leerling met DCD werkt zijn strijkopdracht in 2 lesuren af i.p.v. 1 lesuur. Leerlingen strijken op hun eigen tempo.</p> <p>Materiaal (stappenplan): voorzien bij leerling met DCD. GON-begeleidster komt 1 lesuur helpen bij II met DCD.</p> <p>Klassikale instructie.</p>

	<p>Peer teaching: een nieuwe leerlinge in de klas wordt opgevangen door een andere leerlinge. Zij toont wat de klas al geleerd heeft tot nu toe.</p> <p>Evaluatie: leerlingen evalueren hun eigen strijkwerk, leerkracht controleert.</p> <p>Individueel werk en groepswork (heterogene groepjes)</p> <p>Vragen: polsen naar voorkennis. Wie heeft zo'n rommelig bed? Wie heeft welke taak 's morgens? Alle leerlingen krijgen het woord. Leerkracht bekrachtigt correcte stappen.</p> <p>Leerkracht vraagt te herhalen wat de klas reeds geleerd heeft. Dit om de nieuwe leerling te informeren.</p>
<p>Doelstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minimumdoelen vs differentiële doelen • Aansluiting bij LPD 	<p>Geen differentiatie in doelen. Leerling met DCD krijgt GON-begeleiding.</p> <p>De leerkracht linkt de huidige lessen met de leerplandoelen van de derde graad. Uiteindelijk doel is bedden opmaken in woon- en zorgcentra.</p>
<p>Evaluatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe controle doelstelling bereikt? • Mondelinge tussentijdse evaluatie? • Opdrachten en taken <ul style="list-style-type: none"> ○ Voortaken? • Foutenanalyse? 	<p>Evaluatiefiche na strijkopdracht. Individueel in te vullen door leerlingen, controle door leerkracht. A.d.h.v. criteria voor strijkgoed.</p> <p>Tussentijdse feedback: aandacht voor veilig werken (haren samenbinden, opletten met stekker en snoer). De leerlingen worden gevraagd om thuis te oefenen.</p>
<p>Dynamisch-affectieve aspect</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welbevinden/motivatie • Werkhouding/concentratie/taakspanning • Interactie met elkaar en leerkracht 	<p>De leerkracht toont interesse in de leerlingen. Een leerling zucht, de leerkracht vraagt waarom.</p> <p>Er is een hoge betrokkenheid tijdens het eerste lesuur. De leerlingen mogen hun ochtendrituelen delen. Ze verzamelen inductief de stappen.</p> <p>De leerlingen stellen veel vragen. Ze werken en denken actief mee.</p> <p>De leerlingen zijn babbelachtig. Giechelen veel. De leerkracht eist meer stilte. Wijst de leerlingen op respectvol handelen en luisteren naar elkaar.</p> <p>De leerkracht speelt in op de vragen van de leerlingen. Ze zoekt meer foto's op het internet ter verduidelijking.</p>
<p>Conflictoplossing De leerkracht wijst op respectvol handelen. (te behalen doelstelling in alle lessen)</p>	
<p>Redelijke aanpassingen GON-begeleiding voor leerling met DCD. Prikbord met visueel stappenplan bij leerling met DCD.</p>	

Kijkwijzer lesobservatie (1/02/2016)

School: O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra, Sint-Andries (Brugge).....

Leerkracht: mevrouw Maaïke Soete

Klas: 3VV1

Aantal leerlingen (jongens vs meisjes): 3 jongens en 10 meisjes.....

Lesinhoud: Thema Valentijn, sfeer brengen in huis

Lesdoelen: AD 7.16 7.16 In leefruimten een huiselijke sfeer creëren en hiervoor gebruik maken van materialen en benodigdheden, met oog voor AD1: kwaliteitsbewust handelen (ergonomisch – methodisch – economisch).....

<p>Lesopbouw</p> <ul style="list-style-type: none"> • Start: energizer? Link met vorige les, inspelen op voorkennis/leefwereld/interesses? • Overgang naar essentie • Instructie (individueel/gedifferentieerd) <ul style="list-style-type: none"> ○ Voorinstructie? ○ Verlengde instructie? ○ Aparte instructietafel? • Overgang tussen verschillende lesmomenten 	<p>LIn komen rustig binnen. Agenda invullen met lesonderwerp van vandaag + wat mee te brengen tegen de volgende les. Klaarzetten van de banken in twee rijen tegenover elkaar. Instructie van 3 werkjes: de leerlingen mogen een werkje kiezen. De werkjes verschillen in moeilijkheid (uitdaging). Aandacht wordt gevestigd op respectvol handelen: op de kwaliteitswijzer plaatst een leerling een kruisje bij respectvol handelen. (op achterzijde van het prikbord). Hoe? Niet te veel verknippen, in de hoek van het papier beginnen.</p>
<p>Didactisch materiaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat wordt gebruikt? • Wat is beschikbaar? • Bereikte ondersteuning? 	<p>Beschikbaar: Stiftbord, prikbord met stappenplan met foto's, beamer, PPT, internet Gebruikt: Prikbord, stiftbord + bij elke opdracht een instructiefiche en een voorbeeld van een eindresultaat.</p>
<p>Bordschema Agenda: L12: 6 In de leefruimte huiselijke sfeer creëren en hiervoor gebruik maken van materialen en benodigdheden. Thema Valentijn.</p>	
<p>Klasopstelling 2 rijen banken recht tegenover elkaar (6 of 7 lIn per rij), met plaats voor de leerkracht om tussen de banken te bewegen.</p>	
<p>Integratie ICT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat gebruikt de leerkracht? • Wat zijn de mogelijkheden? 	<p>Stiftbord, prikbord met kwaliteitswijzer</p>
<p>Werkboeken of andere gebruikte bronnen Instructiefiches van drie verschillende opdrachten</p>	
<p>Didactische werkvormen en principes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke (activerende) werkvormen worden er gebruikt? • Wanneer wordt er veranderd? • Aanschouwelijk? • Herhalingsfases? • Link met voorkennis? • Inspelen op interesse? Hoe wordt de motivatie verhoogd? • Differentiatie? <ul style="list-style-type: none"> ○ Tempo ○ Niveau 	<p>De leerlingen werken individueel aan een gekozen werkstukje. De leerkracht geeft klassikale instructies bij elke werkstukje. Ze toont een voorbeeld van een afgewerkt stukje. Ze toont alle materialen en benodigdheden die de leerlingen kunnen gebruiken. Af en toe onderbreekt de leerkracht de les om instructies te geven bij een leerling die aan het werken is, ze vraagt de leerlingen die hetzelfde werkje maken tot bij die leerling te komen. Thema Valentijn is motiverend voor de meisjes. De jongens maken liever een houten doosje.</p>

<ul style="list-style-type: none"> ○ Interesse/inhoud ○ Materiaal (stappenplan) ○ Begeleiding ○ Instructie (voorinstructie/verlengde instructie) ○ Peer teaching ○ Verdieping/verbreding ○ Evaluatie ● Groepering? Individueel werken/duo/groepswerk? <ul style="list-style-type: none"> ○ Homogeen/heterogeen? ● Vraagstelling? <ul style="list-style-type: none"> ○ Soort vragen ○ Tijd om na te denken ○ Reactie op antwoorden/bekrachtiging 	<p>De leerlingen mogen een werkstuk kiezen uit 3 mogelijkheden:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ze kunnen een Valentijnskaart maken (= knippen/exact meten/kleven/snijden met een breekmes), 2 een geurdoosje maken (knippen/plooien/versieren), 3 een houten doosje beschilderen/versieren (schilderen/bekleven). <p>De nadruk ligt op nauwkeurig werken. Extra punten zijn te verdienen voor creativiteit en extra inzet.</p> <p>De Valentijnskaart is de moeilijkste opdracht. Ze daagt de leerlingen uit om deze opdracht aan te gaan. Ze kiezen zelf tot wat ze in staat zijn.</p> <p>De leerlingen vullen na de opdracht hun evaluatiefiche in die aan het begin van de les overlopen werd.</p> <p>Het is een beoordelende evaluatie. Inzet bij deze opdracht is vereist.</p> <p>Op de evaluatiefiche moeten de leerlingen invullen wat ze maken, voor welke doelgroep ze dit maken, of ze het gevraagde materiaal meebrachten, tot slot evalueren ze het proces en het product.</p> <p>Wanneer een leerling een vraag stelt, antwoordt de leerkracht voor de hele klas. Ze vraagt de aandacht van alle leerlingen.</p>
<p>Doelstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Minimumdoelen vs differentiële doelen ● Aansluiting bij LPD 	<p>Het minimumdoel is het houten doosje versieren, de differentiële doelen zijn een grotere uitdaging/moeilijkheidsgraad van het werkstuk. De leerlingen kiezen zelf of ze de uitdaging aangaan.</p> <p>Er is aandacht voor respectvol handelen: zuinig zijn met verf, papier, materialen en middelen.</p> <p>Veilig handelen: breekmessen toe als ze niet gebruikt worden.</p> <p>LPD 7.16 is het hoofddoel: sfeer brengen</p>
<p>Evaluatie</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Hoe controle doelstelling bereikt? ● Mondelinge tussentijdse evaluatie? ● Opdrachten en taken <ul style="list-style-type: none"> ○ Voortaken? ● Foutenanalyse? 	<p>De leerlingen evalueren zichzelf op hun evaluatiefiche.</p> <p>De afwerking van hun opdracht kiezen de leerlingen zelf.</p>
<p>Dynamisch-affectieve aspect</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Welbevinden/motivatie ● Werkhouding/concentratie/taakspanning ● Interactie met elkaar en leerkracht 	<p>De leerlingen werken ijverig.</p> <p>Ze babbelen af en toe maar de leerkracht eist meteen stilte.</p> <p>De leerlingen met ADHD kunnen zich moeilijker concentreren en zijn met alles en niets bezig.</p> <p>De leerlingen stellen geregeld vragen aan de leerkracht.</p>
<p>Conflictoplossing Er waren geen conflicten.</p>	
<p>Redelijke aanpassingen Keuzedifferentiatie</p>	

7 Evaluatie werkvormen

Resultaten eigen stagelessen

Stageschool Campus De Beuk Aalter: vak Engels

1 Evaluatie CLIL november 2015

BSO Verzorging-Voeding 4^e middelbaar:

De leerlingen leren de inhoud van de actieve voedingsdriehoek in het Engels. Ze leren de woordjes van de gebruikte groenten en fruit en andere etenswaren binnen de driehoek. Als afsluiter van de les leggen ze per twee aan elkaar uit wat ze voor ontbijt aten. Hierbij krijgt de andere leerling van het duo een luisteropdracht. Hij of zij moet het ontbijt van de andere leerling evalueren aan de hand van de actieve voedingsdriehoek. Tot slot moeten de leerlingen beslissen wie het gezondste ontbijt at.

2 Evaluatie coöperatief leren

STW 4^e middelbaar:

Placemat om te brainstormen over milieuzorg in eigen school. Hierbij werken de leerlingen coöperatief. Elke leerling krijgt een rol binnen het groepje. Bij deze rol horen taken. De opdracht vereist van ieder groepslid actieve inbreng. Aan de hand van gegeven bronnen onderzoeken de leerlingen een aantal vragen. Hierbij leren ze woordenschat en inhoud actief inzetten en gebruiken. Voor de antwoorden op de vragen is er een correctiesleutel. Ik fungeerde bij deze opdracht als begeleider tijdens het onderzoek.

Doordat de leerlingen het onderzoek zelf moesten uitvoeren, gaf ik aan het begin van de les zeer veel instructies. Ik merkte dat de leerlingen hierdoor hun aandacht verloren. Ik had de volledige opdracht meer moeten opsplitsen in deelopdrachten met deel instructies. Ook had ik de leerlingen een globaal beeld kunnen schetsen, vervolgens de leerlingen de opdrachtbrief laten doorlezen om tot slot de leerlingen vragen te laten stellen.

Stageschool O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra: vak Verzorging-Voeding

Hier beschrijf ik telkens de werkvorm vanuit de leerplandoelstelling.

AD 1 Kwaliteitswijzer

OLG: Zelf **voorbeelden** formuleren bij de verschillende onderdelen (taxonomie: 2 begrijpen):

- Geef leerlingen even de tijd om na te denken.
- Laat leerlingen rond de ruimte kijken om ideeën op te halen. Geef aanwijzingen. Kijk rond de ruimte, wat zien jullie? Waarmee gaan we vandaag werken, hoe handel je daarbij.
- Positieve reacties van leerlingen. Hoge motivatie om mee te werken. (Strijkijzer associëren met veilig werken – wasmiddel associëren met doseren – respectvol omgaan met alle materialen)
- Laat leerlingen luidop nadenken. Zo leren de andere leerlingen van elkaars denkproces.
- Geef cues als leerkracht om dieper na te denken. Laat leerlingen elkaar aanvullen.

Leerlingen krijgen een doelstelling (in het groot afgedrukt) en **kleven** dit op een grote kwaliteitswijzer op het bord (taxonomie: 1 onthouden en 2 begrijpen):

- Laat leerlingen even nadenken.
- De leerlingen bewijzen dat ze de woorden economisch, ergonomisch, hygiënisch, ... begrijpen door de doelstelling (bv. ik doseer correct, ik gebruik een werktafel) te koppelen aan het woord (bv. economisch, ergonomisch).
- Positieve reacties: de leerlingen denken na, ze zijn geactiveerd, ze mogen even rechtstaan en aan het bord komen, ze weten wat van hen verwacht wordt.
- Eens alles aan het bord hangt hebben alle leerlingen een schematisch overzicht van de doelstellingen van de les.
- Voorzie een herhalingsmoment.

Leerlingen formuleren zelf een doelstelling op hun **evaluatiefiche** waarop ze zichzelf mogen evalueren. (taxonomie: 3 toepassen – 6 evalueren):

- Geef leerlingen voor de taak hierover bedenktijd. Zo kunnen ze ook evalueren of ze die doelstelling al dan niet bereikt hebben.
- Voorzie een product- en procesevaluatie bij het stappenplan. Het dient als bron van inspiratie voor de leerlingen.
- Voorbeeld: Vraag de leerlingen een doelstelling te formuleren bij methodisch handelen (vb. van de leerlingen: ik werk in volgorde (stap voor stap)).
- Varieer en laat leerlingen telkens een ander onderdeel van de kwaliteitswijzer aanvullen.
- Positieve reacties: de meeste leerlingen vulden een doelstelling in en evalueerden dit ook.
- Geef hierover feedback aan de leerlingen. Laat hen ook weten wanneer de doelstelling niet passend is. Evalueer dit ook.

AD 8 Linnenzorg

(8.4) De leerlingen oriënteren op de textiele grondstof, ter voorbereiding op het wassen d.m.v. een **puzzel**. (taxonomie: 2 begrijpen):

- De leerlingen krijgen de textiele grondstof en de vezel voorgelegd.
- Voorzie niet alleen kledingtextiel maar ook woningtextiel, huishoudtextiel en andere toepassingen van textiel.
- Aan de hand van gestuurde opdrachten lezen de leerlingen het etiket, bekijken ze het weefsel en de afwerking. Ze zoeken hierbij de passende puzzelstukken.
- De leerlingen ordenen de puzzel van de textiele grondstoffen a.d.h.v. deze opdrachten.
- Ze klasseren de herkomst van de vezels, de naam, het etiket, het weefsel en de afwerking in een puzzel in tabelvorm.
- Laat de leerlingen samenwerken in kleine groepjes om de denkprocessen te stimuleren.
- Stimuleer respectvol handelen terwijl de leerlingen samenwerken.
- Laat elk groepje een vezel bestuderen (plantaardige, dierlijke, synthetische of kunstmatige vezel).
- Laat de leerlingen om beurt hun deel van de puzzel aanvullen. Zodra een stukje niet op zijn plaats ligt moeten leerlingen overleggen met elkaar (peer tutoring).
- Zorg ervoor dat leerlingen die klaar zijn iets anders kunnen doen. (bv. nadenken over hoe ze hun textiel zullen wassen m.b.v. de etitex tabel met wassymbolen of samenvatten wat ze van die vezel geleerd hebben of de vezels van andere groepjes bestuderen)
- Herhalingsmoment: Laat de leerlingen hun vezel voorstellen aan de groep eens de puzzel gelegd is. Wat leerden zij over deze vezel?
- De gelegde puzzel is een overzichtstabel van de verschillende vezels. Dit overzicht kan blijvend gevisualiseerd worden in de klas.

(8.14) Wasgoed sorteren volgens wassymbool (= **pictogrammen**) en temperatuur. (taxonomie: 3 toepassen):

- Voorwaarde: de leerlingen begrijpen de wassymbolen, de leerlingen weten dat wasgoed gecombineerd gewassen kan worden.
- Leerlingen sorteren het wasgoed en gebruiken hierbij het textieletiket als werkmodel.
- Voorzie labels met pictogrammen (handwas – wasmachine – temperatuur – fijne/delicate was) zodat leerlingen het wasgoed kunnen labelen. Maak duidelijk dat meerdere stukken bij hetzelfde label kunnen horen (realistisch).
- Indien meerdere wasmachines beschikbaar zijn, zouden de leerlingen het wasgoed kunnen sorteren, in de wasmachine deponeren en de wasmachine instellen.
- Combinatie met milieubewust handelen: indien mogelijk was stukken samen op de laagst mogelijke temperatuur.
- Reacties: de leerlingen waren gemotiveerd om te sorteren. Ze leren vooral uit het doen.

(8.6) Leerlingen passen de **Sinnercirkel** (temperatuur – tijd – chemie – beweging) toe bij de handwas van zwemkledij. (taxonomie: 3 toepassen):

- Voorwaarde: de leerlingen kennen en begrijpen de Sinnercirkel (pols dit voor de opdracht).
- De leerlingen wassen zwemkledij met de hand m.b.v. een stappenplan.
- De leerlingen visualiseren de belangrijke factoren in dit wasproces d.m.v. een Sinnercirkel. (= visualiseren de zones/factoren die het meest invloed hebben).
- Verdieping: productevaluatie: wasgoed is niet volledig schoon/ruikt niet fris: Welke factor werd verwaarloosd? (taxonomie: 6 evalueren)
- Reacties: zeer gemotiveerd, zeer geactiveerd. De leerlingen werken graag.
- Aandacht milieubewust, ergonomisch, economisch, hygiënisch handelen mogelijk.

(8.19) De leerlingen leren zomen d.m.v. **instructiedifferentiatie**. (taxonomie: 3 toepassen) + metacognitie (nadenken over het leerproces) (taxonomie: 6 evalueren):

- Voorwaarde: de leerlingen kunnen werken met een stappenplan. De leerlingen weten dat ze door verschillende instructiemethodes zullen leren hoe ze het beste leren.
- Voorkom paniek en chaos. Stel leerlingen gerust dat wanneer de ene methode niet werkt, ze de andere mogen proberen.
- Voorzie drie verschillende instructiemethodes: een geschreven stappenplan, een gevisualiseerd stappenplan, een instructievideo.
- Laat leerlingen met verschillende instructiemethodes starten. De leerlingen die de opdracht begrijpen kunnen verderwerken en eventueel de andere leerlingen bijstaan (peer tutoring).
- Leerlingen die de opdracht na een instructiemethode niet begrijpen, kunnen een andere methode kiezen.
- Laat de leerlingen na de opdracht evalueren welke methode hen het beste beviel. Geef de leerlingen de tijd om hierover te reflecteren.
- Prijs de leerlingen die hun peers bijstonden. Leg de link met respectvol handelen.
- Deze opdracht oefent ook het methodisch handelen. De leerlingen zijn afhankelijk van hun stappenplan en niet van de leerkracht. Ze moeten zelf wat meer nadenken om aan de slag te kunnen gaan.
- Reactie: de leerlingen worden graag bijgestaan door de leerkracht. Ze stellen meteen vragen zonder hun stappenplan te bekijken. Bij velen was de motivatie laag. Misschien was dit iets te hoog gegrepen voor een tweede graad.
- Conclusie: stimuleer de leerlingen om het stappenplan eerst volledig te lezen.

(8.14) Wasgoed sorteren met ondersteuning van een werkmodel: kennis toetsen met een **quiz**. www.getkahoot.com en www.kahoot.it (taxonomie: 1 onthouden, 2 begrijpen, 3 toepassen, 4 analyseren, 5 synthetiseren, 6 evalueren):

- Wat heb je nodig? De leerkracht maakt een quiz op www.getkahoot.com. Deze quiz wordt met een beamer geprojecteerd in het klaslokaal. Alle leerlingen hebben een tablet of pc, of de leerlingen werken in groepjes op een tablet of pc. De leerlingen loggen in op de quiz op www.kahoot.it.
- Bij elke vraag kunnen foto's of video's toegevoegd worden.
- De leerkracht start de quiz met de beamer.
- De leerlingen loggen in op de quiz met de pincode eigen aan de quiz.
- De leerlingen geven hun naam of een codenaam in.
- Alle geregistreerde spelers verschijnen op het startscherm van het spel (beamer).
- De quiz start. De leerlingen beantwoorden meerkeuzevragen op tijd door op het kleur van hun antwoord te klikken op hun eigen scherm.
- De leerlingen krijgen bevestiging of ze goed of fout antwoordden.
- Op het einde van de quiz wordt een ranking getoond. Wie won de quiz?
- Een quiz verhoogt de motivatie bij de leerlingen. De leerlingen leren en herhalen leerstof spelenderwijs.
- Als de klas in groepjes opgedeeld wordt, leren de leerlingen van elkaar en leren ze ook respectvol omgaan met elkaar.

AD 3: Binnen een welomschreven opdracht, binnen een klasgroep, in groep werken

(3.6) Methodisch handelen binnen een gedelegeerde groepsopdracht. (taxonomie: toepassen):

- **Coöperatieve leerstrategie:** De leerlingen worden in groepjes van 4 of 5 verdeeld. Ieder lid van een groepje heeft een rol. Er is een materiaalmeester, een organisator, een verslaggever, een bemiddelaar en eventueel een planner (=tijdsbewaker).
- Wat heb je nodig? Voorzie doelstellingen bij elke rol zodat de leerlingen concreet weten wat van hen verwacht wordt. (zie informatieblad rollen). Voorzie etiketten met een pictogram van hun rol en plaats om hun naam te noteren. Voorzie een evaluatiefiche waarbij de leerlingen hun groepswerk kunnen evalueren, zowel van zichzelf als van elkaar. Stimuleer hierbij het geven van complimenten.
- Zorg ervoor dat ieder lid van het team een taak heeft, passend bij zijn rol. Dit verhoogt de betrokkenheid. Ieder lid moet zijn verantwoordelijkheid opnemen om de opdracht tot een goed einde te brengen.
- Voorzie eventueel complimentenkaartjes. Zo kunnen leerlingen elkaar vrijblijvend complimenten geven.
- Laat de leerlingen samen onderwerpen onderzoeken. Voorzie hierbij 1 invulblad voor de verslaggever. Gebruik een placemat om het brainstormen te stimuleren en in banen te leiden.

AD 7 Interieuzorg

(7.3) De relatie tussen gezonde levensstijl en reinigen en onderhoud verduidelijken en toelichten:

- D.m.v. een coöperatieve leerstrategie **onderzoeken** leerlingen een gegeven onderwerp. Na het onderzoek kunnen de leerlingen de resultaten van hun onderzoek **presenteren** aan hun klasgenoten (**peer tutoring**). (taxonomie: toepassen)
- Wat heb je nodig? Een placemat om de voorkennis te polsen. Een onderzoeksoopdracht, stapsgewijs en concreet uitgelegd. De leerlingen moeten concreet weten wat hen te doen staat. Zorg voor een korte opdracht waarbij niet veel gelezen moet worden. Voorzie een invulblad voor de verslaggever. Voorzie evaluatiefiches zodat leerlingen zichzelf en elkaar kunnen evalueren. Voorzie voldoende materialen zodat leerlingen hun onderwerp creatief kunnen voorstellen. Zorg dat de leerlingen weten wat de inhoud van hun presentatie moet zijn.

- De leerlingen krijgen een te onderzoeken onderwerp. Ze krijgen hierbij een aantal vragen en maximaal drie gegeven bronnen. Zet een timer zodat leerlingen hun opdrachten kunnen plannen.
- Voorzie een stappenplan om methodisch te handelen (een werkmodel).
- In de opdracht fiche staat wat leerlingen nodig hebben. De materiaalmeester voorziet het groepje van het nodige.
- De organisator verdeelt het werk.
- De planner houdt de tijd in het oog. De verslaggever noteert de antwoorden. De bemiddelaar zorgt voor de goede groepssfeer.
- De leerlingen krijgen 5 minuten om hun presentatie voor te stellen. Hierbij kunnen de leerlingen kiezen om een PowerPointpresentatie te maken of een kort toneel te maken.
- De leerlingen evalueren elkaar. Stimuleer hierbij het respectvol handelen.
- Combineer dit onderzoek met de kijkwijzer kwaliteitsbewust handelen. De link tussen een gezonde levensstijl en ergonomie, hygiëne, veiligheid, ... (taxonomie: onthouden)

(7.12 – 7.13 – 7.14) Het belang van de factor temperatuur – tijd van het reinigings- en/of onderhoudsproces verduidelijken. Met ondersteuning van een werkmodel reinigen en onderhouden van lokalen, keuken en leefruimten.

De leerlingen **experimenteren** in **hoekenwerk** met vlekken en soorten vuil binnen interieurzorg:

- Wat heb je nodig? Een opdrachtblad voor het experiment. Een Sinnercirkel om de factoren te visualiseren. Een aantal hoeken met verschillende opdrachten (bv. Vetvlek van spiegel verwijderen, dweilen koud en warm water, hout boenen). Stappenplannen met de werkmethode per opdracht. Visualiseer deze stappenplannen. Een verbeter sleutel bij dit zelfstandig werken.
- De leerlingen onderzoeken verschillende methodes om een vlek te verwijderen. Met en zonder warm en koud water. Met onderhoudsproduct en zonder onderhoudsproduct.
- De leerlingen visualiseren hun resultaten op de Sinnercirkel. Hadden ze vooral tijd, temperatuur, beweging of chemie nodig.
- Maak d.m.v. de experimenten het onderscheid tussen onderhouden en reinigen.
- Wanneer de klas onderverdeeld is in groepjes, zorg ervoor dat alle leerlingen een rol hebben en een verantwoordelijkheid binnen de opdracht. Iemand houdt de tijd in het oog, iemand noteert, iemand zet alles klaar/ruimt op, ...
- De leerlingen formuleren een conclusie bij iedere hoek. Welke factor had het meeste invloed op het reinigings- of onderhoudsproces. (taxonomie: begrijpen)

INLEIDING

Het SODA-atteest dient als beloning voor leerlingen met een positieve professionele attitude in het beroeps-, buitengewoon-, deeltijds- en technisch secundair onderwijs. SODA staat voor Stiptheid, Orde, Discipline en Attitude. De beloning bestaat uit een grote keuze aan leerrijke vakantiejobs, stageplaatsen, weekendwerk en vaste jobs, die leerlingen kunnen zoeken via onze website www.sodajobs.be. De bedoeling is een positieve attitude in het beroeps-, buitengewoon-, deeltijds- en technisch secundair onderwijs te stimuleren en op die manier het niveau te verhogen. Dit willen we bereiken door bedrijven warm te maken om deze SODA-leerlingen te belonen. Zo kunnen we samen van het SODA-atteest een kwaliteitslabel maken dat leerlingen extra kansen biedt op de arbeidsmarkt en dat werkgevers een duidelijker zicht geeft met wie ze te maken hebben.

PROBLEMATIEK IN HET TSO/BSO

"Gelijke kansen" staan reeds bijna een decennium centraal in het Vlaamse onderwijs. Toch valt op dat veel onderzoek vaststelt dat het Vlaamse secundair onderwijs een vorm van sociale ongelijkheid reproduceert.

Het onderwijsniveau blijkt daarbij maatschappelijk de belangrijkste toegangspoort te zijn tot een bepaalde klasse. De studierichting is hierdoor een onbillijke afspiegeling van de plaats die leerlingen krijgen op de sociale ladder (Boone & Van houte, 2011). In de huidige samenleving hebben technische scholen vaak

leerlingen met een migratieachtergrond starten frappant sneller in het beroepsonderwijs in vergelijking met hun Vlaamse leeftijdsgenoten (Van Gasse & Van Cauteren, 2011).

Het meritocratisch ideaal gaat er nochtans van uit dat ons levenspad niet meer sociaal gedeetermineerd is. Ondanks het feit dat ons Vlaams onderwijsstelsel gekenmerkt wordt door meritocratie faalt het in één van zijn essentiële opdrachten. Het bestendigt de bestaande maatschappelijke ongelijkheden, terwijl het een instrument dient te zijn om die ongelijkheden te

Dat is de paradox van het Vlaamse onderwijs: kwalitatief bij de beste ter wereld, maar tekortschietend in één van zijn meest essentiële opdrachten.

een zeer breed publiek met diverse problemen die een gepaste (leer)houding op velerlei manieren kunnen belemmeren (Hövels, Visser &

verwerpen. Dat is de paradox van het Vlaamse onderwijs: kwalitatief bij de beste ter wereld, maar tekortschietend in één van zijn meest

DOELEN

Door de negatieve ervaring met het ASO en ondanks begeleiding van allerlei aard, nemen ze hun laag zelfbeeld mee naar hun nieuwe opleidingsvorm.

Leerlingen in het Vlaams secundair onderwijs maken op bepaalde scharniermomenten belangrijke studiekeuzes met het oog op het verwerven van een uitdagende en boeiende job (Breen & Jonsson, 2000). Elke werkgever droomt daarenboven van een werknemer die stipt, betrouwbaar, correct, ordelijk, vakbekwaam én leergierig is. Dit is een ambitie die het SODA-project voor alle TSO/BSO/DBSO en BuSO-leerlingen wil waarmaken. Door samen te werken met de bedrijfswereid kan dit gerealiseerd worden.

Het is dan ook onze doelstelling om leerlingen die een correcte houding hebben verworven, in contact te brengen met de verschillende stakeholders op de arbeidsmarkt om zo de overgang naar het werkveld te stroomlijnen. Op die manier worden de leerlingen gemotiveerd om een gewenste arbeidsattitude te vertonen. De werkgever kan bovendien op basis van vertrouwen met nieuwe werkrachten starten. Een positieve samenwerking tussen werkgever en leerling zorgt namelijk voor meer efficiëntie, voldoening en kwaliteit.

Met het SODA-attest willen scholen niet enkel inzetten op prestatiegericht onderwijs maar ook op het ontwikkelen van competenties.

De beloning zal bestaan uit een uitgebreide keuze aan stageplaatsen, vakantie- of weekendjobs en uiteindelijk een vaste plaats op de arbeidsmarkt.

HET SODA-ATTEST

WAT/WAAROM?

In het onderwijs worden naast vaardigheden en kennis ook attitudes aangeleerd. Het gaat om vakattitudes binnen de vakken en schoolgebonden attitudes die aanleunen bij professionele attitudes. Jammer genoeg worden die in vele gevallen enkel geëvalueerd via attituderapporten en die mogen niet meegenomen worden in de delibererende klassenraden. Het SODA-project wil een stapje verder gaan en het evalueren van die arbeidsattitudes verbinden aan een attestering. Een extra attest is een extra kans!

Het SODA-attest wil een brug slaan tussen scholen en werkgevers. Wij willen samen grenzen verleggen voor elk talent!

We willen aan de hand van het SODA-attest leerlingen belonen voor een professionele attitude en op die manier hun intrinsieke motivatie versterken. Het attest belooft leerlingen die tijdens het schooljaar een goed tot uitmuntend attituderapport behaald hebben. Het SODA-attest is daarom een beloning voor leerlingen die uitblinken in Stiptheid, Orde, Discipline en een professionele Attitude.

De beloning bestaat uit een uitgebreid aanbod aan stages en vast werk via onze zoekertjes-site www.sodajobs.be. Bovendien bieden wij leerlingen ook vakantiejobs en weekendwerk

aan zodat ze vroegtijdig kunnen kennismaken met de realiteit op het werkveld en heeft zo een pedagogische waarde. Wij werken daarom intensief samen met de bedrijfswereld. Via de zoekertjessite worden bedrijven in staat gesteld vacatures te plaatsen die ingevuld kunnen worden door onze SODA-leerlingen.

Alle zelfstandigen, werkgevers en bedrijven die op zoek zijn naar goede werkrachten kunnen gratis een vacature plaatsen: <http://www.sodajobs.be/jobs>

Het is voor de werkgever namelijk een hele uitdaging om werknemers te vinden die hun job op een kwaliteitsvolle manier uitvoeren. Via het SODA-attest geven we werkgevers de kans om in direct contact te komen met leerlingen die voldoen aan hun verwachtingen. Het SODA-attest wil fungeren als een extra selectie criterium voor potentiële werkgevers bij het aanwerven van arbeidskrachten. Het biedt een garantie en zekerheid aan bedrijven dat zij door SODA-leerlingen aan te werven, diegenen met de beste

professionele attitude binnenhalen. Het doet bedrijven focussen op datgene waar het echt om draait: attitudes. Het SODA-attest is een extra tool voor leerkrachten. Het veroorzaakt weinig extra planlast aangezien het beperkt blijft tot 4 criteria en een A of B score.

VOOR WIE?

In de eerste plaats willen we leerlingen van de tweede en derde graad en specialisatiejaren(16+), die zich het hele jaar inspannen, belonen door hen meer kansen te geven op de arbeidsmarkt. Het gaat hierbij om leerlingen uit het beroeps-, buitengewoon-, deeltijds- en technisch secundair onderwijs. Alle scholen, ongeacht welke inrichtende macht, kunnen het SODA-attest implementeren in hun schoolwerking. Op die manier kunnen we een echt kwaliteitslabel creëren.

Het attest is ook bedoeld voor de privésector, zelfstandigen en bedrijven die op zoek zijn naar een jobstudent, stagiair of voltijdse werkracht. Zij krijgen de kans om de meest gemotiveerde leerlingen aan te werven. Het SODA-attest biedt bedrijven zekerheid in verband met de professionaliteit van leerlingen. Momenteel werken we samen met tal van bedrijven en organisaties zoals de VDAB, het RTC, interimkantoren, zelfstandigen en de bedrijfssectoren.

SODA-Rapport

	DW1	DW2	DW3	DW4	Commentaar	Zelfevaluatie
Stiptheid						
Orde						
Discipline						
Attitude						

Heb je een A-score?

Je hebt het uitstekend gedaan! Zo word je succesvol in wat je ook doet! Blijf je inspinnen om het SODA-attest te behalen.

Heb je een B-score?

!!! Ook de stage telt mee voor het SODA-rapport!!!

Stiptheid

- Je bent minstens 3 keer **ongewettigd te laat** gekomen.
- Je bent minstens 1 keer **ongewettigd afwezig** geweest.
- Je bent minstens 1 keer **na het 2de lesuur** toegekomen op school.

Orde

Bij **minstens 2 leerkrachten** was je **herhaaldelijk** niet in orde met je materiaal, kledij, cursusmateriaal, huistaken, ...

Let op want ook orde op de speelplaats en orde in de leslokalen is belangrijk!

Discipline

Je hebt moeite met het uitvoeren van taken waar je niet van houdt, zoals: Straftaken schrijven/uitvoeren, opruimen, stil zijn als het moet, ...

Je hebt moeite om je aan het schoolreglement (of werkplaatsreglement) te houden, zoals: vechten, bedreigen, roken, weglopen (uit de les), vandalisme, diefstal, uitschelden, beledigen, weigeren om een opdracht uit te voeren, ...

Een goede **arbeidsdiscipline** is belangrijk om later een professionele vakman te worden. Het is ook noodzakelijk om voor meer **veiligheid op de werkvloer** te zorgen. Je zal de discipline moeten hebben om telkens opnieuw je **persoonlijke beschermingsmiddelen** aan te trekken.

Attitude

Je hebt **geen positief ingestelde attitude**. Met zo'n houding kan je moeilijk succesvol worden in wat je wil bereiken in je leven. Voorbeelden hiervan kunnen zijn:

Pesten, onbeleefd antwoorden, negatieve sfeer creëren, negatieve studiesfeer creëren, niet gemotiveerd zijn in de les, nooit eens wat extra moeite doen om je te verdiepen in een onderwerp, geen extra inspanning doen om bijvoorbeeld je taal te verbeteren, je zet je voor niets vrijwillig in (leerlingenraad),...

DW4

Let op! Een B-score halen op het laatste rapport toont een **negatieve evolutie** en zal dan ook dubbel zo zwaar doorwegen bij deliberatie.

SODA Checklist begeleidende klassenraad

!!! Ook de stage telt mee voor het SODA-rapport!!!

Stiptheid

- Indien je **meer dan twee keer te laat** komt zonder gewettigde reden → **B-score**.
- Indien je een **halve dag spijbelt**, krijg je eveneens een **B-code** → **B-score**.
- **Na het tweede lesuur (10:10)** spreken we niet meer van te laat komen, maar van spijbelen. **Meer dan 2 lesuren missen** → **B-score**.

Orde

- Het **niet in orde** zijn van een **lin** met zijn cursussen, materiaal of huistaken. **Minstens 2 leerkrachten** melden dat een **lin herhaaldelijk niet in orde is** → **B-score**

Discipline

- **Taken niet uitvoeren waar ze niet van houden**. Voorbeelden hiervan zijn: opkuisen, straftaken schrijven/uitvoeren, ...
- **Discipline** is het zich houden aan afspraken, zoals ze in het **schoolreglement** én de **schoolagenda** beschreven staan. Meldingen dat een leerling zich hier duidelijk niet kan aan houden leiden tot een B-score. Voorbeelden hiervan kunnen zijn:
 - Vechten, bedreigen, Roken, Weglopen (uit de les),...
 - Uitschelden, beledigen, weigeren een opdracht uit te voeren,...
 - Vandalisme, Diefstal, Enz....
- Een goede **arbeidsdiscipline** is niet alleen belangrijk om later een **professionele vakman** te worden ook is het essentieel om te zorgen voor meer **veiligheid op de werkvloer**. Problemen hiermee kunnen gemeld worden en dus leiden tot een B-score

Indien er meldingen zijn → **B-score**

Attitude

Positieve attitude

- Teamwork, goede houding op de stageplaats, beleefdheid, gemotiveerd meewerken in de les, gedrevenheid, behulpzaamheid, samenwerken, flexibiliteit, collegialiteit, verdraagzaamheid, zelfstandigheid, leren uit fouten, respect,...

Meerderheid klassenraad beslist → **A-score**

Negatieve attitude

- Pesten, onbeleefdheid, egoïstisch, opstandig, betweterig, eigengereid, koppigheid, arrogantie, passiviteit, ongeïnteresseerdheid, niet leren uit fouten, onverdraagzaamheid, respectloos,...

Meerderheid klassenraad beslist → **B-score**

9 Verslag Masterclass coöperatieve leerstrategieën

<p>Naam evenement</p>	<p>Masterclass Coöperatieve leerstrategieën Kagan</p>
<p>omschrijving (tentoonstelling, opendeur...)</p>	<p>De masterclass voor coöperatieve leerstrategieën werd gegeven door Laura Kagan, de echtgenote van Dokter Kagan. Samen bedachten zij de Kagan didactische structuren. Deze didactische structuren leren leerlingen samenwerkend leren.</p> <p>Alle toepassingen van de Kagan structuren starten met een afgesproken stiltesignaal. Hierin dragen de leerlingen reeds verantwoordelijkheid. Ze kunnen samen met de leerkracht een signaal afspreken. Wanneer de leerkracht dit signaal geeft, moeten alle leerlingen zich op de leerkracht concentreren en stil zijn. Leerlingen die het signaal niet gehoord hebben, worden door andere leerlingen gewaarschuwd. Tijdens deze masterclass stak de leerkracht, Laura Kagan, haar hand op en zei 'High Five'. Daarna staken alle deelnemers hun hand op en werd het stil in het lokaal.</p> <p>De Kagan-methode bestaat uit 7 sleutels. Alle sleutels moeten doorlopen worden om de methode te doen slagen. Deze sleutels bepalen het verschil tussen groepswork en coöperatief leren.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Teams: de klas wordt verdeeld in teams van 4 leerlingen. De leerlingen maken ongeveer 6 weken deel uit van dat team. Idealiter bestaat het team uit 1 leerling van een hoog niveau, 2 leerlingen van een gemiddeld niveau en 1 leerling van een laag niveau. De leerling van een laag niveau is meestal de zorgleerling. Als dat nodig is, kan er ook met groepjes van 3 of 5 leerlingen gewerkt worden. 2 Class building: Alle leerlingen leren elkaar kennen door activerende werkvormen. 3 Teambuilding: Een dergelijke activiteit gebeurt liefst 2 keer per week en duurt 1 tot 10 minuten. Het versterkt de groepsgeest binnen de aparte teams. 4 Management: De leerlingen zitten in groepjes van 4, zoals in punt 1 beschreven. 5 Social Skills: De leerlingen werken aan sociale vaardigheden. Ze leren elkaar feedback en complimentjes geven. Leren elkaar begroeten en bedanken. 6 Principles: PIES is het hart van coöperatief leren. 7 Structures: meer dan 280 geschikte activerende werkvormen. <p>Wat is PIES ? Dat zijn de 4 basisprincipes waaraan iedere coöperatieve leerstrategie moet voldoen.</p>

Positive Interdependence = wederzijdse samenwerking/co-relatie:

- Draagt het succes van de ene leerling bij aan het succes van de andere?
- Kan de taak pas afgewerkt worden als iedereen zijn deel gedaan heeft?

Individual accountability = individuele verantwoordelijkheid:

- Moet iedereen iets doen/presenteren voor de anderen?

Equal participation = evenredige deelname:

- Is de deelname van iedereen gelijk verdeeld? Wordt er getimed, van beurt gewisseld?

Simultaneous Interaction = simultane interactie:

- Hoeveel procent van de groep is aan het presenteren/werken op ieder moment? Dit moet tussen de 25 en 100 procent zijn. 25 procent als 1 van de 4 leerlingen per team aan het praten is bijvoorbeeld.

Pas als alle vragen bij PIES positief beantwoord zijn, spreekt men van coöperatief leren en niet van groepswork.

Welke werkvormen ondergingen we?

- 1 Traveling Pair Share: Een onderwerp moet besproken worden. De leerlingen krijgen individueel even bedenktijd. Alle leerlingen lopen door de klas met hun hand omhoog en zoeken iemand om een high five aan te geven. Met deze partner bespreken ze het onderwerp. Elk om beurt zeggen ze hun visie. Na afloop bedanken ze elkaar, geven elkaar een complimentje en wandelen verder met hun hand opgestoken om een nieuwe partner te zoeken enz.
- 2 Three-step interview: Een onderwerp moet besproken worden binnen het team. De leerlingen werken samen met de leerling aan hun schouderzijde. Ze interviewen elkaar. Ze zijn elk 2 minuten aan het woord, switchen daarna. Daarna vertellen ze 1 voor 1 aan hun team wat ze van de ander geleerd hebben. Deze werkvorm is geschikt voor teambuilding maar ook voor peer teaching. Leerlingen kunnen experts worden in iets en dit daarna delen met de anderen. Ze kunnen elk bijvoorbeeld een rol krijgen die ze moeten uitbeelden.
- 3 Both Record Rally Robin: 2 leerlingen brainstormen. Elk om beurt spuien ze hun ideeën. Telkens noteren ze allebei tijdens het brainstormen, ook de leerling die aan het woord is.
- 4 Window paning: De leerkracht vertelt iets, de leerlingen maken per onderdeel een tekening. Een blad is onderverdeeld in 8 vakjes. In ieder vakje komt een tekening. De hersenen onthouden immers in beelden. De leerlingen kunnen achteraf hun tekeningen verklaren aan hun partner. Zo leren ze opnieuw van elkaar. Window paning is ook een voorloper op mindmappen. Laura Kagan leert leerlingen mindmappen door de leerlingen een derde van hun blad te laten gebruiken om de inhoud in tekeningen weer te geven. Zo maken ze een tekening van elk kernwoord. Vervolgens vouwen ze de derde van hun blad om en studeren ze enkel de tekeningen. Meer uitleg vinden ze in de doorlopende tekst als ze hun blad omdraaien.
- 5 Placemat consensus: In het midden van een groot wit blad komt een grote cirkel. Hierin komt de consensus. Iedere leerling krijgt een hoek van het blad om zijn gedachten bij een onderwerp te noteren. 1 voor 1 stellen de leerlingen hun gedachten voor. Deze worden goed- of afgekeurd door de anderen. Wat

	<p>goedgekeurd wordt, komt in het middenveld. Zo kunnen de leerlingen gestructureerd brainstormen.</p> <p>6 Mix-music-meet: Deze werkvorm wordt vooral gebruikt om na te gaan wat er geleerd werd. Zo worden de lessen herhaald. In het groepje noteert iedereen 1 iets dat ze geleerd hebben op een wit blad. Het blad wordt vervolgens met de wijzers van de klok doorgegeven. De volgende noteert iets enz. Iedereen krijgt vervolgens 1 blad om mee door de klas te gaan. De leerling neemt ook een balpen mee. De muziek start, de leerlingen lopen rond, de muziek stopt. Ze leggen hun hand op de schouder van de dichtstbijzijnde persoon. Samen overlopen ze hun notities en vullen ze deze aan.</p> <p>Bij de Kagan-methode is het belangrijk om in te zien dat er manieren zijn om les te geven. Leerkracht A geeft les/doceert en stelt daarna de vragen aan de groep. Hierbij worden weinig leerlingen geactiveerd. Leerkracht B laat de leerlingen in groep werken. Leerkracht C gebruikt de Kagan structuren.</p> <p>Tijd zal een belangrijke factor zijn, bij het kiezen van de manier van lesgeven. Het is belangrijk om een goede balans te vinden.</p> <p>Inclusief onderwijs, of de omgang met meervoudige intelligenties bestaat uit drie onderdelen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 De methode matchen aan de intelligentievorm. Het is belangrijk om alle intelligenties te stimuleren. Ook wanneer leerlingen er niet zo goed in zijn. Door dit te stimuleren worden ze beter en leren ze hun hersenen op die manier te gebruiken. Ook leren ze van elkaars leerstrategieën. 2 Alle leerlingen moeten hun meervoudige intelligenties stretchen, dit is dus verbeteren of stimuleren. Telkens wordt er gestreefd naar succeservaringen. De leerlingen leren iets bij over zichzelf en de anderen. Ze leren hun talenten kennen. 3 Ze leren niet hoe slim ze zijn, maar hoe ze slim zijn. <p>Om de motivatie van de leerlingen te verhogen gaat Kagan uit van 5 elementen van motivatie, ASKIF. Dat is Anxiety, Success, Knowledge of result, Interest en Feeling tone. De leerlingen moeten zich veilig voelen, ze moeten succeservaringen hebben, ze moeten specifieke en onmiddellijke feedback krijgen, ze moeten geïnteresseerd zijn en ze moeten positief bekrachtigd worden.</p> <p>Tot slot moet er een evenwicht gevonden worden tussen routine en nieuwe inhoud. Als er te veel routine aan bod komt, worden de lessen monotoon. Als er te veel nieuwe inhoud gegeven wordt, krijg je chaos. Als er een balans is tussen routine (= gekende werkvormen) en nieuwe inhoud, krijg je ontspannen alertheid bij de leerlingen. Naar dit laatste moet gestreefd worden. De werkvormen moeten reeds gekend zijn door de leerlingen, de inhoud niet.</p>
Adres, tel., fax, website, e-mail	Wijkcentrum Xaverieanen Xaverianenstraat 1 8200 Sint-Michiels
dag, datum en uur	Dinsdag 10 november 2015 van 9 uur tot 16 uur
contactpersoon	Eekhoutcentrum

bruikbaarheid voor leerlingen	<p>Mijn conclusie:</p> <p>De Kagan-methode is zeer goed voor het trainen van sociale vaardigheden. Het leert de leerlingen luisteren naar elkaar, elkaar helpen, elkaar en zichzelf aanvaarden. De leerlingen leren ook communiceren met elkaar. Ik ben er zeker van dat het de leerlingen hun zelfzekerheid verhoogt.</p> <p>Als leerkracht in spe vond ik het vooral verrijkend om de verschillende werkvormen te ondergaan. Je kan veel lezen over werkvormen maar dat zijn loze woorden. Ik weet nu hoe het voelt. Hoe het gestuurd moet worden. Waarop ik als leerkracht moet letten, als ik dergelijke werkvormen gebruik. Om een werkvorm leerrijk te maken moet deze goed gestructureerd zijn. Iedereen moet aan bod komen. Het mag niet mogelijk zijn voor leerlingen om zich te verstoppen.</p> <p>Ik zou de werkvormen vooral gebruiken om te brainstormen en de les te herhalen. Door de gebruikte werkvormen kunnen de leerlingen ook hun voorkennis linken aan de nieuwe inhoud.</p> <p>Hoe ik met deze methode nieuwe inhoud aan kan brengen, is me nog niet duidelijk. Ik denk dat het enorm veel tijd vraagt en die tijd is er niet. Je kan niet voorspellen wat leerlingen zullen denken. Tenzij iedere leerling zich tijdens begeleid zelfstandig werk tot expert maakt om daarna hun expertise met de anderen te delen. Hoe dan ook blijft het als leerkracht moeilijk om een overzicht te houden op wat de leerlingen verworven hebben. Hoe ga je dit alles gaan toetsen? Wat met misvattingen? Heb je daar als leerkracht voldoende zicht op? Welke notities nemen de leerlingen mee naar huis? Wat studeren leerlingen achteraf? Hoe bundel je dit alles als leerkracht in een overzichtelijk geheel? Krijgt iedere leerling dan individuele instructies om zijn deel van het geheel te verwerken om dat deeltje daarna met hun teamgenoten te delen? Heel wat stof tot nadenken.</p>
--------------------------------------	--

Literatuurlijst

Boeken

- Bamps, R., Loman, J., Versteden, P. (2006). *Werkvormen voor een interactieve klaspraktijk in de basisschool*. Leuven: Centrum voor taal en onderwijs.
- Bosman L., Detrez C., Gombeir D. (1998). *Jongeren aanspreken op hun leerkracht*. Leuven: Acco.
- Flokstra J.H. (2006). *Activerende werkvormen*. Enschede: SLO Stichting leerplanontwikkeling.
- Govaert M. (2004). *De proefjeskoffer*. vzw WiNaDoe.
- Hoogeveen, P., Winkels, J. (2009). *Het didactische werkvormenboek*. Assen: Van Gorcum.
- Huybrechts, L., Truyers, R., Van Bastelaere, A., Vanolst, A. (2013). *Praktische gids voor het huishouden*. Berchem: De Boeck nv.
- Spencer, K. (2010). *Coöperatieve leerstrategieën*. Vlissingen: Bazalt.
- Van den Branden, K. (2014). *Onderwijs voor de 21ste eeuw*. Leuven: Acco.
- Struyven, K., Coubergs, C., Gheysens, E., Engels, N. (2015). *Ieders Leer-kracht*. Leuven: Acco.
- Wyffels, D. (2006). *Hoe coach ik mijn klas*. Tielt: Lannoo.
- Van Dijk, J., Cnudde, H. (2009). *Oprechte deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor alle kinderen van de basisschool*. Brussel: vzw Doedeskaden en Kinderrechtencommissariaat.
- Verbeek, L. (2012). *Op mij kun je rekenen. BVL*. Brugge: Die Keure.
- Willems, G. (2012). *NBN-Normen. Efficiënte communicatie*. Brussel: Licap.

Naslagwerk

- Deschepper, B. (2014). *Huis-houden*. Torhout: VIVES.
- Vandevoorde, V. (2015). *VoVe-Vakdidactiek 1-2-3*. Torhout: VIVES.
- Jansegers, L. (2015). *Wat verandert er in het secundair onderwijs*. Brussel: Agentschap voor onderwijscommunicatie.
- Spes Nostra. (2015) *Afspraken 'Zorg voor maaltijdzorg', 2de graad*. Brugge: O.L.V.-Hemelvaartinstituut, afdeling Spes Nostra.

Artikels

- Axters, B. (2015). Universal Design: diversiteit als troef. *Breedbeeld*, 30-33.
- Beerens, N., Bulckaert, W., De Wilde, B. (2015). Differentiëren dat gaat niet. *Klasse Magazine*, 9 (15), 11-21.
- Knevel, R. (2013). Taxonomieën zijn hot en handig. *Toets!*, 1-10.
- Pijls, D. (2015). Leraren en onderwijzers bij elkaar op bezoek. *Breedbeeld*, 16-18.

Internet

- Acadin. *Handige hulpen*. Geraadpleegd op 5 maart 2016, via <http://maken.wikiwijs.nl>.
- Andika. (s.d.). *Andika font*. Geraadpleegd op 4 mei 2016, via <http://software.sil.org/andika>.
- Auteursbureau Kapok. *Speeddaten met vaardigheden*. Geraadpleegd op 7 maart 2016, via <http://www.werkvormen.info>.

Bruggeman, F. (2016). *Crevits wil dubbel zoveel leerkrachten uit buitengewoon onderwijs in gewoon onderwijs*. Geraadpleegd op 20 april 2016, via <http://deredactie.be>.

Bulckaert, W. (2015). *Speel de differentiatiebingo*. Geraadpleegd op 25 september 2015, via www.klasse.be.

Celic P. (2013). *Bloom's taxonomy*. Geraadpleegd op 22 april 2016, via www.pinterest.com.

Cobben, B. (2013). *Coöperatieve leerstrategieën presentatie*. Geraadpleegd op 8 april 2016, via www.slideshare.net.

Dalton Deventer. (2006). *Werkvormen coöperatief leren*. Geraadpleegd via internet op www.daltondeventer.nl.

De Ambrassade. *Werkvormen*. Geraadpleegd op 3 maart 2016, via www.ambrassade.be/werkvormen.

De Vries I. (2015). *Begrijpend luisteren voor kleuters*. Geraadpleegd op 2 november 2015, via www.begrijpendluisterenvoorkleuters.nl.

Deruddere, K. (2015). *Een koekje van eigen deeg?* Geraadpleegd op 12 april 2016, via <https://docs.google.com/forms>.

DMCA. (s.d.). *Business Icons*. Geraadpleegd op 25 februari 2016 via all-free-download.com.

Ezelsbrug.nl (2016). *Met ezelsbrug.nl onthou je het wel*. Geraadpleegd op 8 april 2016, via www.ezelsbrug.nl.

Hoerspielhelden. (s.d.). *Benjamin Blümchen*. Geraadpleegd op 4 mei 2016, via www.hoerspielhelden.de.

Hoogewijs F. (2016). *Placemat: overlegtechniek*. Geraadpleegd op 5 november 2015, via www.klascement.net.

Huitt, W. (2011). *Bloom et al.'s taxonomy of the cognitive domain*. Geraadpleegd op 1 mei 2016, via <http://www.edpsycinteractive.org/topics/cognition/bloom.html>.

Kennisdelen. *Demonstratie*. Geraadpleegd op 12 april 2016, via <http://www.kennisdelen.eu/werkvorm>.

Klasse. (z.j.). *Ik reken je goed*. Geraadpleegd op 8 maart 2016, via www.klasse.be.

Lane, M. (s.d.). *Elementary Math chart*. Geraadpleegd op 7 november 2015, via www.teacherspayteachers.com.

Leemans, L. (2016). *Onderwijsmethodes die echt werken in de klas*. Geraadpleegd op 29 januari 2016 via www.klasse.be.

Loupe. *Collage*. Geraadpleegd op 12 april 2016, via www.getloupe.com.

Mediaraven vzw. (2014). *Films bewerken en monteren met VideoPad: Handleiding*. Geraadpleegd op 2 mei 2016, via www.klascement.be.

Monsaert K. (2011). *Kwaliteitsbewust handelen: bundel*. Geraadpleegd op 2 april 2016, via www.klascement.net.

NCH Software. *VideoPad Video Editing Software*. Gedownload op 1 februari 2016, via www.softonic.com.

Onderwijs Vlaanderen (2015). *Nieuw M-decreet voor meer inclusie in het onderwijs*. Geraadpleegd op 25 september 2015, via <http://www.ond.vlaanderen.be/specifieke-onderwijsbehoefte/beleid/M-decreet>.

Presto plans. *Tweets about today's lesson*. Geraadpleegd op 21 april 2016, via www.teacherspayteachers.com.

Prodia. (s.d.). *Zorgcontinuüm*. Geraadpleegd op 9 mei 2016, via www.prodiagnostiek.be.

Ramaut, A. (s.d.). *Taxonomie van Bloom*. Geraadpleegd op 3 april 2016, via www.plusklas-unique.com.

Reisgids digitaal leer materiaal. *Collage maken*. Geraadpleegd op 11 april 2016, via <http://www.reisgidsdigitaal.leermateriaal.org>.

Roels V. (2010). *Appreciatiekaartjes*. Geraadpleegd op 10 februari 2016, via www.klascement.net.

Samenwerkingsverband Web (2012). *Kwaliteitskaart coöperatief leren*. Geraadpleegd op 26 januari 2016, via www.bergenbeekschool.nl.

Schenk S. (2011). *Taxonomie van Bloom*. Geraadpleegd op 1 mei 2016, via www.sanderschenk.nl.

Steunpunt inclusief hoger onderwijs. (s.d.). *UDL*. Geraadpleegd op 1 april 2016, via siho.pxl.be.

Technopolis. *Spelend ondernemen*. Geraadpleegd op 16 april 2016, via www.technopolis.be.

- Vandeputte, S. (2016). *Is dit de klas van de toekomst?* Geraadpleegd op 18 maart 2016, via <http://deredactie.be>.
- Vandevoorde V. (2014). *ppt Sinnercirkel textiel*. Geraadpleegd op 11 maart 2015, via toledo.vives.be.
- Commissie voor Onderwijs. (2016). *Verslag van de commissievergadering van donderdag 21 april 2016*. Geraadpleegd op 24 april 2015, via <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1048294/verslag/1053242>.
- VVKSO. (2012). Muzikale opvoeding 2012-012. Geraadpleegd op 5 mei 2016, via <http://ond.vvkso-ict.com/vvksomainnieuw/leerplanpubliek.asp?NR=2012/012>.
- VVKSO. (2012). PAV 2012-014. Geraadpleegd op 5 mei 2016, via <http://ond.vvkso-ict.com/vvksomainnieuw/leerplanpubliek.asp?NR=2012/014>.
- VVKSO. (2013). Leerplan Verzorging-Voeding-2013-061. Geraadpleegd op 2016-02-03, via <http://ond.vvkso-ict.com/vvksomainnieuw/leerplanpubliek.asp?NR=2013/061>.
- VVKSO. (2013). Servicedocument verzorging-voeding juli 2013. Geraadpleegd op 5 mei 2016, via <http://ond.vvkso-ict.com/vvksomainnieuw/leerplanpubliek.asp?NR=2013/061>.
- VVKSO. (2014). *Visie op UDL en redelijke aanpassingen*. Geraadpleegd op 15 oktober 2015, via <http://ond.vvkso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2014/M-VVKSO-2014-040.pdf>.

Campus Torhout
Sint-Jozefstraat 1
8820 TORHOUT
T 050 23 10 30

